

3237

31122

Ce brailé a été traduit en
français par T. B. Chibault
1866 n. 80

ΝΕΜΕΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟ-
ΦΟΥ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ

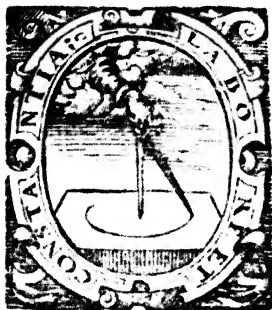
ΑΝΘΡΩΠΟΥ,

BIBAION EN.

31122

NEMESII EPISCOPI ET PHILOSOPHI
DE NATURA HOMINIS, LIB. VNVS,

Nunc primùm & in lucem editus, & Latinè
conuersus à Nicasio Eilebodio Caslerano.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
M. D. LXV.

ΝΙΚΑΣΙΟ ΣΕΛΛΕΒΟΔΙΟΣ

ΚΑΣΑΕΤΑΝΟΣ ΤΩ ΠΕΡΙΦΑΝΕΣΤΑ-

ΤΩ ΚΑΙ ΛΙΔΕΣΙΜΩΤΑΤΩ

ΚΑΡΔΙΝΑΛΕΙ ΑΝΤΩΝΙΩ

ΠΕΡΡΕΝΟΤΤΩ

ΧΑΙΡΕΙΝ.

Ὁ περὶ φύσεως ἀνθρώπου τῆ
Νεμεσίου βιβλίον περιλό-
μην σι περιφωνῆσαι κράτι-
σε Αντώνιε Καρδινάλι, ὃς ὅ-
σον εἰς τὴν ἑτέραν γενεὰν σε λαμ-
πρότητα καὶ τὴν δόξαν ἀπο-
βλέψας ἦν ἔχεις ἐπὶ φρονήσει καὶ πολιτικῇ δει-
νότητι, πλείστον τε καὶ μεγίστων ἀξιωματίων με-
ταχών, καὶ τῶν πρώτων μὲν παρὰ Κάρλῳ τῷ αὐ-
τοκράτορι, νυνὶ δὲ παρὰ βασιλεῖ Φιλίππῳ τῷ
ἐκείνῃ ὑπὸ μέγα δυναμένων ἐν τοῖς πρώτοις
συνεξετάζομενος, ὅσον ὑπὸ τῆς ἄλλης σου παι-
δείας καὶ τῆς περὶ τῆς λόγου ἐμπειρίας εἰς τοῦ-
το προαχθεὶς· παρέπεσαν ταύτην ὑπόθεσιν τῇ
φύσει σου πορίσασθαι, νομίσας ἐν τοῖς ὀπιτηδύ-

·μοσι σου κατάλληλον ἔξεις τὴν ἀπὸ τῆς ἀνα-
γνωσμάτων ὠφέλειαν. ἔδεν γὰρ οἶμαι χρήσιμον
ἔτε περιπατέσθαι ἔτι τοῖς ἀνθρώποις ὡς ἡ περὶ τῆς
ἀνθρωπίνης φύσεως θεωρία τε καὶ κατάληψις. δι'
ἧς ἕκαστος οἶος τὴν φύσιν ὅτι καταμαθὼν, οἰκείως
ἀνθρώπῳ καὶ ὑποπύοντως κοσμήσει τὴν ἑαυτοῦ διά-
νοιαν. τῶν μὲν ἔν ἐν ταύτῃ ἑαυτοῦ καθέντων τὴν
πραγματείαν, ἔδεν δὲ ἔχοντι τῆς ἀρχαίων ὅ,τι καὶ
λόγῳ ἀξιὸν ὑπόμνημα, πλὴν Ἰπποκράτης. ἔπος δὲ
τῆς μὲν περὶ ψυχῆς λόγων ἔσται πάντι φαίνετο φρον-
τίσας, περὶ δὲ τοῦ σώματος, ὅσπερ ἦν αὐτῷ τῆς πε-
ρὶ τὴν ἰατρικὴν θεωρίας σκοποῦς, τὰ πλεῖστα πραγ-
ματεύεται. Νεμέσιος δὲ ἔπος τὴν αὐτὴν Ἰπποκρά-
τει ποιησάμενος ὑπόθεσιν, τῆς τε περὶ τοῦ σώμα-
τος ἀπῆται λόγων ὅσον ἀπόκρισιν τῇ ὑποθέσει, καὶ
τὸ κυριώτατον τῆς ἐν ἀνθρώπῳ προχειρισάμε-
νος τὴν ψυχὴν, καὶ ταύτην πολλαχῶς εἰς τὰ μέρη
διελὼν καὶ τέτων ἑκάστοις ἀκριβῶς ἐπεξελεῖται καὶ
ὡς ἐν ἡν μάλιστ' ἐπεξεργασάμενος, τελεωτέρον τε
ἀμὰ καὶ ἀληθέστερον τὸν ἀληθινὸν ὑπέγραψεν ἀν-
θρώπῳ. ἐπειδὴ δὲ τῆς πρακτικῆς τῆς ψυχῆς δι-
νάμεων ἢ βούλησις τὸ κυριώτατον, περὶ ἧς οἱ κλει-

νοὶ τῶν φιλοσόφων πολλὰς κατεβάλλοντο πραγμα-
τείας, ἀνῶθεν τὸν περὶ τῆ ἐπεκτινῆ καὶ ἀκασίης, πορο-
αρέσεως τε καὶ τῆ βουλευτικῆς λόγον ἀναλαβὼν,
περὶ ὧν ὁ, τε Αἰριστοτέλης ἐν τῷ τρίτῳ τῆς ἡθικῶν
καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωαννης ἐν τῇ τῷ ὁρθοδόξῃ πρί-
σεως ἐκδόσει σχεδὸν τοῖς αὐτοῖς ῥήμασι διαλέγον-
ται, ἐπὶ τὸ θρυλικόν μιν μέτεσι ζήτημα τὸ περὶ
εἰμαρμένης καὶ τῆ ἐφ' ἡμῖν. καὶ ταῦτα φιλαλήθως
τε καὶ ἀκριβῶς ἐξετάσας καὶ διακεψάμενος, τέ-
λος ἄριστον ἐπέθηκε τῇ πραγματείᾳ, εἰς τὸν περὶ
πορονόμιας λόγον καταλήξας, καὶ νῦν ἔφορον καὶ
πρῶτον ταῖς κατὰ τὸν βίον πράξεις ἐπισησας,
καὶ συνιόντι φαίνει ἅπαντα τῆς ἐκείθεν ἀναρτή-
σας κηδεμονίας τε καὶ διακοσμήσεως. Τοιοῦτος
μὲν ἐν ὁ Νεμέσιος ἔχῃ τὸν τῆς τε μεθόδου τῆς θεω-
ρημάτων καὶ τάξεως αὐτῶν καὶ εὐκρινείας ἢ τῆς
πολυμαθίας ἄξιος θαυμάζεσθαι. φαίνεται γὰρ ὀλί-
γῳ μεταγενέστερος γενονὼς τῆς περὶ Εὐνόμιον καὶ
Ἀπολινάριον τὸν Σῦρον καὶ Βασίλειον καὶ Γρηγό-
ριον τὰς κατωτάδοντας, ὅτε καὶ παντοδαπῶν ἦν εὐ-
πορία συγγραμμάτων, αἵ τε κατὰ φιλοσοφίαν αἰ-
ρέσεις ἐπὶ παρ' ἑλλήσιν ἐσώζοντο. ὧν ἡδεμιᾶ φαί-

νεται προσέχων, ἕτε ταῖς ἐτέρων πιθανολογίαις
ἀγόμενος. πανταχῶ δὲ τὴν ἀλήθειαν προτιμῶν
ἐπ' ἀδείας πειραῖται φιλοσοφεῖν, τὰ μὲν ἐλέγχων
ὅπως παρείκοι, τοῖς δ' ἐφιστάνων, τὰ δ' ἐγκρίνων
τῆς δογμάτων. γερονώστε τὴν Θρησκευτικὴν χρι-
στιανὸς, καὶ ταῦτα Εὐμεσῆς, ἐστὶ δὲ ἡ Εὐμεσῆς πόλις Φοι-
νίκης, ἐπίσκοπος, πολλαχῶς τῷ συγγραμμάτων πε-
ρὶ τῆς ἀρεσκόντων χριστιανοῖς πρὸς τοὺς φιλο-
σόφους ἀγωνίζεται, ἀποδεικτικῶς πάνυ καὶ φιλο-
σόφως τὴν καθ' ἡμᾶς σωιστῶν θεολογίαν, οἷον
ἐκεῖνο τὸ περὶ τῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐνώσεως τῆς
θεῆς λόγος, τὸ περὶ τῆς ἐφ' ἡμῖν, τὸ περὶ προνοίας.
ἐν οἷς ἅπασιν ὁρθῶς φαίνεται θεολογῶν καὶ τῆς
ἀκριβεστέρων ἐχόμενος δογμάτων. πλὴν ὅσον εἰς
τὴν τῆς ψυχῶν προὔπαρξιν ἤκει, δὴλός ἐστι τὴν
Πλάτωνος καὶ Πυθαγόρου δόξαν εἰσάγων, οἷον π
καὶ Οριγένους ἐπεπόνθει, καίτινες ἄλλοι τῆς κατ'
ἐκεῖνο καιρῷ χριστιανῶν ἄλλως τε τῆς περὶ φιλοσο-
φίαν διατριβόντων. ἔγω τότε τῆς αἱρέσεως ταύ-
της κοινῶς δόγματι τῆς ἐκκλησίας κατεψηφισμέ-
νης· ὅς ὢν καὶ δέικνυται ὁ φιλόσοφος ἕτος πρὸς τῆς
τῷ Ιουστιανοῦ χρόνων βεβιωκῶς, εἶγε ἐπὶ τούτου
πρωῶτον

πρώτον τῷ βασιλέως αἰ τῷ Ωριγένους θέσεις κα-
τεψηφίσαν, ἐπὶ τῷ εἰς τὸ Βυζάντιον τῆς
πέμπτης οἰκουμένης συναχθείσης συνόδου.
ἔδοξε δέ μοι τὸ βιβλίον εἰς τὴν τῷ ῥωμαίων διά-
λεκτον μετέφρασαι, τῷ φιλομαθῶν χάριν διπλὴν
ποιησαμένῳ τὴν ἔκδοσιν, καὶ μηδὲ τὴν ἑλληνικὴν
ὑπὸ ἀρχαιότητος διαπεσεῖν κινδυνεύουσιν περιί-
δειν. μόλις γάρ ποτε δύσιν ἐνετύχομεν ἀντι-
γράφοις καὶ τούτοις ἀνηκέστως διεφθαρμένοις καὶ
μυρίων ἀμαρτημάτων γέμουσιν. οἷς ὀπιμελέτε-
ρον ὀπιβαλόντες καὶ τῶν ἐν ἑκατέροις ἀμαρτη-
μάτων ἐκ τῶν παρ' ἑκατέροις ὀρθῶς ἔχειν δο-
κούντων κατασοχατάμενοι, καὶ τῶν ἐνόντων
ὀπιδιορθώσαντες ὑγεινέραν παρὰ πολὺ τὴν προ-
τέραν τὴν πραγματείαν παρεσκευάσαμεν. ὁ
μέντοι πρῶτος τὸ βιβλίον εἰς τὴν ῥωμαίων διά-
λεκτον μετενεγκεῖν ἐγχειρήσας, Γεώργιος ὁ Βάλ-
λης, οὐ μᾶλλον ἡρμάνευσεν ἢ συνέχευε καὶ κα-
τήχυνε τὸν φιλόσοφον, καὶ ἑκάστην σχεδὸν πε-
ρίοδον τῆς τοῦ Νεμεσίου διατριβῆς ἀποτίπτον, καὶ ἂν
τοῖς κατημαζευμένοις τούτοις τῷ λέξεων χή-
μασιν ὑπὸ ἀμαθείας γελοίως ἀπαλλάττων. ἡ

μὲν οὖν ἡμετέρα ἀπουδὴ τε καὶ προαίρεσις αὐτῇ
σοι λαμψρότατε Καρδινάλι. σὺ δὲ ταύτης ἡμᾶς
ἀποδεξάμενος, δίκαιος ἂν εἴης τῶν μὲν κατωρ-
θωμένων ἐπαινεῖν, τῶν δὲ παρειμένων συγγνώ-
μην ἔχειν. ἔρρωσο. ἐκ Πατρῴας. α φ ξ δ.

μεταχειτνιῶνος μηνὸς τρίτη
φθίνοντος.

NEMESIΟΥ ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΕΦ. Α.

Ο Ν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς
νοεῖας καὶ σώματος ἄριστα κα-
τεσκευάσθαι καὶ ἔτι καλῶς,
ὥς ἐκ ἐνεδέχετο ἄλλως γε-
νέσθαι καὶ σωθεῖσθαι, πολλοῖς
καὶ ἀγαθοῖς ἀνδράσιν ἔδοξε.
τὲ δὲ νοεράν λέγεσθαι τὴν ψυ-
χὴν ἀμφιβολίαν ἔχοντος πότερον προσελθὼν ὁ
νοῦς τῇ ψυχῇ ὡς ἄλλος ἄλλη νοεράν αὐτὴν ἐποίη-
σεν, ἢ τὸ νοερόν ἀφ' ἑαυτῆς ἢ ψυχὴ καὶ φύσει κέκτη-
ται, καὶ τὸ τό ἐστιν αὐτῆς τὸ κάλλιστον μέρος, ὡς ὀφ-
θαλμὸς ἐν σώματι· πῦες μὲν ὦν ἔστι καὶ Πλωτῖνος
ἄλλην εἶναι τὴν ψυχὴν καὶ ἄλλον τὸν νοῦν δογματί-
σαντες, ἐκ τριῶν τ' ἄνθρωπον σωθεῖσθαι βέλον),
σώματος, καὶ ψυχῆς, καὶ νῦ. οἷς ἠκολούθησε καὶ Απολ-
λινάριος ὁ τῆς λαοδικείας γενόμενος ἐπίσκοπος.
τῆτον γὰρ πηξάμενος τ' θεμέλιον τ' οἰκείας δόξης καὶ
τὰ λοιπὰ προσωκοδόμησε καὶ τὸ οἰκεῖον δόγμα.
πῦες δὲ ἐδέσειλαν ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὸν νοῦν ἄλλὰ
τῆς ἐσίας αὐτῆς ἡγεμονικὸν εἶναι τὸ νοερόν (ἡ ἐν).
Αριστοτέλης δὲ τὸν μὲν δυνάμει νῦν συγκατεσκευά-
σθαι πᾶν ἄνθρωπον, τὸν δὲ ἐνεργείᾳ θύραθεν ἡμῖν
ἐπεισιέναι δοξάζει. ἐκ εἰς τὸ εἶναι καὶ τὴν ὑπαρξίν
τὲ ἄνθρωπον συνετελόντα, ἀλλ' εἰς προκοπὴν τῆς

ἡ ἀξιοπρε-
πεία τοῦ
τὰ κατὰ
τὸν ἀν-
θρώπου.

τῶν φυσικῶν γνώσεως καὶ θεωρίας συμβαλλόμε-
νον. κομιδὴ γοῦν ὀλίγης τῶν ἀνθρώπων καὶ μόνες
τοὺς φιλοσοφήσαντας τὸν ἐνεργεῖα νοῦν ἔχειν δια-
βεβαιῶσαι. Πλάτων δὲ ἔ λέγει τὸν ἄνθρωπον εἶναι
τὸ σωματώτερον, ψυχὴν καὶ σῶμα, ἀλλὰ ψυχὴν
σώματι τοιαύτῃ χρωμένῃ, * τὸ ἀξιοπρεπέστερον
φανταζόμενος τῶν καὶ τὸν ἄνθρωπον, καὶ αὐτόθεν
ἡμᾶς ὅπως ρέφων πρὸς τὴν τῇ ψυχῆς μόνῃς θεϊότη-
τι καὶ ὅπως μέλταν, ἵνα τὴν ψυχὴν ἑαυτὸς εἶναι πιστεύ-
οντες τὰ τῇ ψυχῆς ἀγαθὰ μόνᾳ διώκωμεν, τὰς ἀρε-
τὰς καὶ τὴν εὐσέβειαν, καὶ μὴ τὰς τῇ σώματος ὁπιθυ-
μίας ἀγαπήσωμεν, ὡς ἔκ ἑσας ἀνθρώπων ἢ ἀνθρώ-
πος, ἀλλὰ ζῶε μὲν κορονηκόμενος, ἀνθρώπος δὲ ἐπο-
μένως, ἐπειδὴ καὶ ζῶον ὁ ἄνθρωπος. καὶ ἄλλως δὲ
κυριωτέρα τῇ σώματος ἢ ψυχῇ παῶσιν ἀνθρώποις
εἶναι καθωμολόγηται. ὑπὸ ταύτης γὰρ ὡς ὄργανον
κινεῖται τὸ σῶμα. δηλοῖ δὲ ὁ θάνατος. χωριθεί-
σης γὰρ τῆς ψυχῆς ἀκίνητον μένει τὸ σῶμα παντε-
λῶς καὶ ἀνενέργητον, ὡς τεχνίτη χωριθέντος ἀκί-
νητα μένει τὰ ὄργανα. γνώριμον δὲ ὅτι καὶ τοῖς ἀψύ-
χοις κοινωνεῖ, καὶ τῆς τῶν ἀλόγων μετέχει ζωῆς,
καὶ τῇ τῶν λογικῶν μετέλληφε νοήσεως. κοινωνεῖ γὰρ
τοῖς μὲν ἀψύχοις κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἀπὸ τῶν
τεσσάρων στοιχείων κράσιν. τοῖς δὲ φυτοῖς κατὰ τὴν
ταῦτα καὶ τὴν θρεπτικὴν καὶ σπερματικὴν δύναμιν.
τοῖς δὲ ἀλόγοις καὶ ἐν τέτοις μὲν, ὥς ὅτι μέτρα δὲ
κατὰ, τὴν κατὰ ὁρμὴν κίνησιν καὶ κατὰ τὴν ὁρεξιν
καὶ

καὶ τὸν θυμὸν καὶ τὴν αἰσθητικὴν καὶ ἀναπνευστικὴν
δύναμιν· ταῦτα γὰρ ἅπαντα κοινὰ τοῖς ἀνθρώποις καὶ
τοῖς ἀλόγοις ἐστίν, εἰ καὶ μὴ πᾶσι πάντα. συνάπτε-
ται δὲ διὰ τῆς λογικῆς ταῖς ἀσωμάτοις καὶ νοεραῖς
φύσεσι λογισμὸς καὶ νοῶν καὶ κρίνων ἕκαστα, καὶ
ταῖς ἀρεταῖς μετὰδιδώκων, καὶ τῶν ἀρετῶν τὸν κο-
λοφῶνα τὸ εὐσέβειαν ἀσπαζόμενος. δι' ὃ καὶ ὡς περ
ἐν μεθορίοις ἐστὶν αἰσθητῆς καὶ νοητῆς ἐσίας. συν-
απτόμενος καὶ τὸ σῶμα καὶ ταῖς σωματικαῖς ду-
νάμεις τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ τοῖς ἀψύχοις, καὶ δὲ
τὸ λογικὸν ταῖς ἀσωμάτοις ἐσίαις, ὥς εἴρηται ὑπό-
τερον. ὁ γὰρ δημιουργὸς ἐκ τῆς κατ' ὀλίγον ἔοικεν ὅτι
συνάπτειν ἀλλήλαις τὰς διαφόρους φύσεις, ὥστε
μίαν εἶναι καὶ συγγενῇ τὴν πᾶσαν κτίσιν. ὧς οὐ
μάλιστα δέκνυται εἰς ὧν ὁ πάντων τῶν ὄντων δη-
μιουργός. ἔ γὰρ μόνον ἥνωσε τὴν ὑπαρξιν τῆς καὶ μέ-
ρος ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ ἕκαστα πρὸς ἀλλήλας συνήρ-
μοσεν οἰκείως. ὡς περ γὰρ ἐν ἑκάσῳ τῆς ζώων ἥνω-
σε τὰ ἀναίσθητα τοῖς αἰσθητικοῖς, ὅς ἐν καὶ περιεῖλεν
καὶ ξίχας καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀναίσθητα τοῖς αἰσθητι-
κοῖς νευροῖς καὶ σαρξὶ καὶ τοῖς ὁμοίοις, καὶ ἐποίησεν ὧς
ἀναισθητῶν καὶ αἰσθητικῶν συγγεόμενον τὸ ζῶον, καὶ
ἔ μόνον συγγεόμενον, ἀλλὰ καὶ ἐν ὧν ἀπέδειξεν οὐ-
τω καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης κατ' εἶδος κτίσεως πεποίηκε
συνάπτων ἀλλήλοις τῇ κατ' ὀλίγον οἰκειότητι καὶ
ᾤψαλλαγῇ τῆς φύσεως. ὥς μὴ καὶ πολὺ διεσῆναι
τὰ πάντα ἀψυχα τῶν ἐχόντων φυτῶν τὴν θρεπτι-

κὴν δύναμιν, μηδ' αὖ ταῦτα τῶν ἀλόγων κ' αἰσθη-
 πικῶν ζώων, μήτε μὲν τὰ ἀλογα τ' λογικῶν ἀπηλ-
 λοξιώσας πάντη καὶ ἀσύμβατα κ' ἀνευ δεσμῶ π-
 νὸς εἶναι συμφυεῖς καὶ φυσικῆς. διαλλάττει μὲν γὰρ
 λίθος λίθου δυνάμει πνι, ἀλλ' ἡ μαγνήτης λίθος ὅξε
 ληλυθέναι δοκεῖ τὴν τῶν ἄλλων λίθων φύσιν τε κ' ἡ
 δύναμιν ἐν τῷ ποροφανῶς ἔλκεν πορὸς ἑαυτὴν καὶ
 κατέχει τ' σίδηρον ὥστερ ἑοφὴν αὐτ' ποιήσας
 βελομένη. καὶ μὴ μόνον ἐφ' ἐνὸς σιδήρου τέτο ποιεῖν,
 ἀλλὰ κ' ἄλλον δι' ἄλλου κατέχει τῷ μεταδιδό-
 ναι τοῖς ἐχόμενοις παῖσι τ' δυνάμειος ἑαυτῆς. κα-
 τέχει γὰρ κ' ὁ σίδηρος σίδηρον ὅταν ὑπὸ τ' μαγ-
 νήματος ἔχηται. ἔτα πάλιν ἐξῆς ἀπὸ τ' φυτῶν
 ἐπὶ τὰ ζῶα μετῶν, ἐκ ἀθρώου ἐπὶ τὴν μεταβα-
 πτήν κ' αἰσθηπκὴν ὥρμησε φύσιν· ἀλλ' ἐκ τῆ κατ'
 ὀλίγον ἐμμελῶς ἐπὶ ταύτην ποροῆλθε. τὰς γὰρ πίν-
 νας καὶ τὰς ἀκαλύφας ὥστερ αἰσθηπικά δένδρα
 πορὰσκέυσεν. ἐρρίζωσε μὲν γὰρ αὐτὰς ἐν τῇ θα-
 λάσσει δύνειν φυτῶν. καὶ ὥστερ ξύλα τὰ ὅσρα κα
 περίεθηκε καὶ ἔστησεν ὥστερ φυτὰ. αἰσθηπιν δὲ αὐ-
 τοῖς ἐνέθηκε τὴν ἀπὶ κὴν, τὴν κοινὴν πάντων ζώων
 αἰσθηπιν. ὡς κοινωνεῖν τοῖς μὲν φυτοῖς κατὰ τὸ ἐρρί-
 ζῶσας καὶ ἐσῆναι, τοῖς δὲ ζώοις κτὶ τὴν ἀφὴν. τὸν
 γὰρ ἀπόγγον καίτοι ποροποφυκότα ταῖς ποέτραις
 καὶ συσέλλεσας καὶ ἀνοίγας ἡ μᾶλλον ἐκτείνεσθαι
 ὅταν ποροσιόντος αἰσθηπται πνὸς, Αἰσοτέλης ἰσόρη-
 σε. Διὸ τὰ ποιαῦτα πάντα ζώοφυτα καλεῖν ἔθος
 ἔχουσιν

ἔχουσιν * οἱ σοφοί. πάλιν δὲ ταῖς πῆλαις καὶ τοῖς ^{οἱ παλαιὸι τῶν} τοις τοῖς σιωπῇ τε τὴν τὸν μεταβατικῶν μὲν ζώων ^{σιφῶν.} γένεσιν, μακρὰν δὲ προσελθεῖν μὴ δυναμένων, ἀλλ' αὐτόθεν αὐτὰ παρὰ κινεμένων. τοιαῦτα δὲ ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ὀσρακοδέρμων καὶ τὰ καλέμματα τῆ γῆς ἔντερα. εἴθ' ἔτι καὶ μέρος προσθεῖς τοῖς μὲν αἰσθήσεως πλείους, τοῖς δὲ τὸ μεταβατικὸν ὀπιπλείουσιν, εἰς τὰ τελειώτερα τῶν ἀλόγων ζώων κατήντησε. Λέγω δὲ τελειώτερα τὰ πάσας ἔχοντα τὰς αἰσθήσεως καὶ προστεῖναι μακρὰν δυνάμειν. Πάλιν δὲ μεταβαίνων ἀπὸ τῶν ἀλόγων ἐπὶ τὸ λογικόν, ζῶον τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἀθρώως κατεσκευάσεν, ἀλλὰ ὑπέρτερον καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις φυσικὰς πῆλας σιμύσεως καὶ μηχανὰς καὶ πανουργίας πρὸς σωτηρίαν ἐνέθηκεν, ὥς ἐγγυὲς λογικῶν αὐτὰ φαίνεσθαι. καὶ οὕτως τὸ ἀληθὲς λογικὸν ζῶον τὸν ἄνθρωπον προσεβάλετο· τὸν αὐτὸν δὲ ῥόπον καὶ ἐπὶ τῆς φωνῆς ζητῶν εὐρήσεως, ὅς ἀπλῆς καὶ μονοειδὲς τῶν ἱππῶν καὶ βοῶν ἐκφωνήσεως καὶ μέρος εἰς ποικίλην καὶ διάφορον ὥσθ' ἀχθεῖσαν τὴν τῶν κοράκων καὶ μιμητῶν ὀρνέων φωνὴν, ἕως εἰς τὴν ἑναρθρον καὶ τελείαν τὴν ἀνθρώπου κατέληξεν, πάλιν τε τὴν ἑναρθρον διάλεκτον ὅξῃ τε τοῖς θηροῖς καὶ τῷ λογισμῷ, ὅξ' ἀγγελοῦ ποιήσας αὐτὴν τῇ ἑνὶ κινήματι. καὶ ἔτι πάντας μεσικῶς σιμῆρμους καὶ σιμῆδους καὶ εἰς ἑνὶ σιμῆματι τὰ τε νοητὰ καὶ τὰ ὁρατὰ διὰ μέσης τῆ τῶν ἀνθρώπων γυμνάσεως. Διὸ καὶ καλῶς ὁ Μωϋ-

σῆς τὴν δημιουργίαν ἐπιθέμενος τελευταῖον ἔφησε
 τῷ ἀνθρώπῳ γηγῆσθαι, οὐ μόνον ὅτι πάντων δι' αὐ-
 τὸν γηρομένων, ἀκόλαστον ἦν παρὰ τὰ παρὰ τὴν
 χρῆσιν αὐτῷ ὡφελεσθεῖν, καὶ ἔτι αὐτὸν τὸν
 χρηστόμενον παραχθῆναι, ἀλλ' ὅτι νοσήσας γηρομένης
 ἐσθίας καὶ πάλιν ὁρατῆς, ἔδει γηγῆσθαι τινὰ καὶ σύν-
 δεσμον ἀμφοτέρων, ἵνα ἐν ἧ τὸ πᾶν καὶ συμπαθὲς
 ἑαυτῷ, καὶ μὴ ἀλλότριον αὐτὸ ἑαυτῷ. ἐγένετο ἔν τῷ
 σκεδόν ἀμφοτέρας τὰς φύσεις ζῶν ὁ ἄνθρωπος.
 τὰ μὲν ἔν τῇ σοφίᾳ τῇ δημιουργῇ συντόμως ἐ-
 πείν, τοιαῦτα. ἐν μεθορίοις ἔν τῇ ἀλόγῃ καὶ λογικῇ
 φύσει ὁ ἄνθρωπος ταχθεὶς, ἐὰν μὲν ἐπὶ τὸ σῶμα
 ῥέψῃ καὶ τὰ τῷ σώματι πλέον ἀγαπήσῃ τὸν τῷ
 ἀλόγων ἀσπάζεται βίον καὶ τέττις σωμαριθμήσει
 καὶ χοῖκος κληθήσεται καὶ Παῦλον καὶ ἀκέσεται γῆ εἰ
 καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ καὶ ὡφελεσθεῖν τοῖς κτή-
 νεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὁμοιωθῇ αὐτοῖς. ἐὰν δὲ ἐπὶ τὸ
 λογικὸν χωρήσῃ κατὰ φρονήσας τῇ σωματικῶν πα-
 σῶν ἡδονῶν τὴν θείαν καὶ μακροψυχίαν ζῶν
 μετέρχεται καὶ τὴν ὡς ἀνθρώπου προσηγμένως καὶ
 εἶναι οἷος ὁ ἐπεκράνιος καὶ τὸ εἰρημένον οἷος ὁ χοῖκος
 ποιῶσι καὶ οἱ χοῖκοι, καὶ οἷος ὁ ἐπεκράνιος ποιῶσι καὶ οἱ
 ἐπεκράνιοι. τῇ δὲ λογικῇ φύσει τὸ κεφάλαιον
 ὅτι τὸ φεῦγειν καὶ ὑποσφραῖναι τὰ κακὰ, μετέναι
 δὲ καὶ αἰρεῖσθαι τὰ καλὰ. τῶν δὲ καλῶν τὰ μὲν ὅτι
 κατὰ κοινωνίαν ψυχῆς καὶ σώματος, ἐχόντων καὶ
 τούτων ἐπὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἀναφεραν οἷον ψυχῆς
 προχωρῶ-

ποροχρωμένης σαύματι, ὡς αἱ ἀρεταί. τὰ δὲ τῆ ψυ-
 χῆς αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν μόνης μὴ προσδεομένης
 σώματος, ὡς ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ τῆς ὄντων θεωρία.
 ὅσοι τοίνυν τὸ ἀνθρώπου βίον ὡς ἀνθρώπου ζῆν προ-
 αἰρῶνται, καὶ μὴ ὡς ζῶν μόνον, τὰς ἀρετάς μετέρ-
 χονται καὶ τὴν εὐσέβειαν. τίνα δὲ ὅστι τὰ τῆς ἀρετῶν
 καὶ τίνα τὰ τῆς εὐσεβείας, ἐν τοῖς ἐξῆς διακριθήσεται,
 ὅταν τὸν περὶ τῆ ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος διποδῶμεν
 λόγον. εἰδένω γὰρ ἐγνωσμένον τί ποτε ἡμῶν ὅσον ἡ
 ψυχὴ κατ' ἑστίαν, ἐκέστιν ἀκόλουθον περὶ τῆς ἐνερ-
 γείας αὐτῆς διαλαμβάνειν. ἐβραῖοι δὲ τὸν ἀνθρώ-
 πον ἐξ ἀρχῆς ἔτε θνητὸν ὁμολογημένως, ἔτε ἀθά-
 νατον γεγηρηῶς φασίν. ἀλλ' ἐν μεθορίοις ἐκαστέρας
 φύσεως, ἵνα ἂν μὲν τοῖς σωματικοῖς ἀκολουθήσῃ πά-
 θεσιν, περιπέσῃ καὶ ταῖς σωματικαῖς μεταβολαῖς. „
 εἰάν δὲ τὰ τῆ ψυχῆς προσημύσῃ κατὰ τὸ Ἀθανά- „
 σίας ἀξιώθη. εἰ γὰρ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸν θνητὸν ἐποίη- „
 σεν ὁ Θεός, ἐκ ἂν ἀμαρτόντα θανάτῳ κατεδίχασε.
 Τὸ γὰρ θνητὸν θνητότητα εἰς καταδικάζει. εἰ δ' αὖ
 πάλιν ἀθάνατον, εἰδ' ἂν ἔοφῃς αὐτὸν ἐνδεῶς κα-
 τεσκεύασεν. εἰδέν γὰρ τῆς ἀθανάτου ἔοφῃς σωμα-
 τικῆς δεῖται. οὐδ' ἂν ἔτω ραδίως μετενόησε. καὶ „
 τὸν γρόμδρον ἀθάνατον θνητὸν εὐθέως ἐποίησεν. εἰ δὲ „
 γὰρ ἐπὶ τῶν ἀμαρτησάντων ἀγγέλων τὸ φαίνει) „
 πεποιηκῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξ ἀρχῆς φύσιν ἀθάνα-
 τοι διέμεναν, ἀλλήν τῆς ἡμαρτημένων ἀπεκδεχό-
 μνοι δίκην, ἀλλ' ἐκ τὸν θάνατον. βέλπον ἐν ἡ τῶν
 τὸν

τὸν τρόπον νοεῖν τὸ προκείμενον, ἢ ὅτι θνητὸς μὲν
 * καπεσ= * κατεσκέυασο, δυνάμηνος δὲ ἐν προκοπῇ τε-
 κεινός η̅ λειόμενος ἀθάνατος γινέσθαι, τουτέστι δυνάμει
 ἀθάνατος. ἐπειδὴ δὲ οὐ συνέφερεν αὐτῷ παρὰ τῆς
 τελειώσεως γινῶναι τὴν φύσιν ἑαυτοῦ, ἀπηγόρευσεν
 αὐτῷ μὴ γύσασθαι τῆς ξύλης τῆς γνώσεως. ἦσαν γὰρ,
 μάλλον δὲ εἰσιν ἐπὶ καὶ νῦν δυνάμεις ἐν τοῖς φυτοῖς
 μεγίσται· τότε δὲ ὡς ἐν ἀρχῇ τῆς κοσμοποιίας
 ἀκραιφνεῖς ἔσται ἰχυροτάτην εἶχον τὴν ἐνέργειαν.
 ἦν ἔν κ' ἀπόγευσις πρὸς καρπὸν γινῶσιν ἐμποιῶσα
 τῆς οἰκείας φύσεως. ἐκ ἡβέλετο δὲ αὐτὸν ὁ Θεὸς
 παρὰ τὴν τελειώσεως γινῶναι τὴν οἰκείαν φύσιν, ἵνα μὴ
 γνῶς ἑαυτὸν ἐνδεὰ πολλῶν ὄντα, τῆς σωματικῆς
 ἐπιμεληθῇ χρείας καταλιπὼν τὴν τῆς ψυχῆς πρό-
 νοιαν. καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐκώλυσεν αὐτὸν
 μετ' ἀλαμβάνειν τὴν καρπὸν τῆς γνώσεως. ὥρα κέ-
 σασθαι δὲ καὶ γνῶς ἑαυτὸν, τὴν μὲν τελειώσεως ὀξέπεσε,
 τὴν δὲ σωματικῆς χρείας ἐγένετο. σκέπασμα γὰρ ἐν-
 θέως ἐπεζήτει. φησὶ γὰρ ὁ Μωϋσῆς ὅτι γυμνὸς ὢν
 ἔγνω. πρότερον δὲ ἐν ἐκστάσει αὐτὸν ἐποίησε καὶ ἐν
 ἀγνωσίᾳ ἑαυτοῦ. ἐκπεσὼν ἔν τῆς τελειώσεως, ὀξέ-
 πεσεν ὁμοίως καὶ τὴν ἀθανασίας ἣν ὑπερον ἀναλήφε-
 ται χάριτι τῆς ποιήσαντος αὐτόν. μετὰ δὲ τὴν ἐκ-
 πίωσιν καὶ ἡ τῆς κρεῶν ἀπόλαυσις αὐτῷ συνεχω-
 ρήθη. πρότερον μὲν γὰρ τοῖς ἀσπιγῆς μόνοις ἐκέλευ-
 σεν αὐτὸν ἀρκεῖσθαι. ταῦτα γὰρ ἦν ἐν ταῖς ὥραις δει-
 σω. ἀπεγνωσμένης δὲ τῆς τελειώσεως τῇ συγκατα-
 βάσει

βάσι λοιπὸν συνεχωρήθη τὰ τ' ὑπολαύσεως· ἐπεὶ
 δὲ ἐκ σώματος ὅστις ὁ ἄνθρωπος. πάνθ' ἐκ σώματος
 ἐκ τῆς περὶ τῶν στοιχείων συνέστηκεν, ἀνάγκη τῆ-
 τοις τοῖς πάσιν περιπίπτειν αὐτὸν οἷς καὶ τὰ στοι-
 χεῖα, τομῇ καὶ μεταβολῇ καὶ ῥεύσει ἅπερ ὅτι μόνον τῶ
 σώματος. μεταβολῇ μὲν τῇ καὶ ποιότητά· ῥεύσει δὲ
 τῇ καὶ κένωσιν. κενῶται γὰρ αἰεὶ τὸ ζῶον διὰ τὴν τῆς
 τροφῆς πόρων καὶ διὰ τῶν ἀδύλων· περὶ ὧν ὕστε-
 ρον ἐρεῖμεν. ἀνάγκη τοίνυν ἢ τοῖς κενούμενοις ἀντισ-
 φέρειν τὰ ἴσα ἢ διαλύειν τὸ ζῶον ἐνδεία τ' ἐπὶσι-
 όντων. ξηρῶν δ' ὄντων καὶ ὑγρῶν καὶ πνεύματος τ'
 κενούμενων, ἀνάγκη καὶ ξηρᾶς καὶ ὑγρᾶς προσδεῖσθαι
 τροφῆς τὸ ζῶον καὶ πνεύματος. ἐστὶ δὲ ἡμῖν ἡ τροφή καὶ
 τὸ ποτὸν διὰ τῶν στοιχείων ὅς ἐστι ὧν καὶ συνέστηκεν. ἐκα-
 στεν γὰρ τῶν μὲν οἰκείῳ καὶ ὁμοίῳ ῥέφεται. τὰ δὲ ἐναν-
 τίῳ διατρέφεται. τῆς δὲ στοιχείων τὰ μὲν προσε-
 χῶς τε ἅμα, τὰ δὲ καὶ διὰ μέσων πινῶν προσφερό-
 μεθα. ὡς ὕδωρ ποτὲ μὲν κατ' ἑαυτὸ, ποτὲ δὲ καὶ διὰ
 μέσων τῶν ὀνυχίων καὶ τῶν ἐλαίων καὶ πάντων τῶν καλεσμένων
 ὑγρῶν καρπῶν. ἐδὲν γὰρ ἕτερον ὅστις οἶκος ἢ ὕδωρ
 * ὅς ἀποέλκ' πεποιθὲς ὁμοίως δὲ καὶ πυρὸς με-
 ταλαμβάνομεν, ποτὲ μὲν προσεχῶς ὑπ' αὐτὸν θαλ-
 πόμοι, ποτὲ δὲ διὰ μέσων ὧν ἐστίομεν ἢ πίνο-
 μεν. ἐν πᾶσι γὰρ ἡ πλείων ἢ ἐλάττων μοῖρα τῶ πυ-
 ρὸς ἐγκατέσπαρται. τὸν αὐτὸν ῥόπον καὶ τῶ ἀέρος
 προσεχῶς μὲν ἀναπνέοντες καὶ περικεχυμένον
 ἡμῖν ἔχοντες, καὶ ἐν τῶ ἐστίειν καὶ πίνειν ἔλκοντες.

διὰ μέσων δὲ τῶν ἄλλων πάντων ὧν προσφερόμεθα.
 τὸ δὲ γῆν προσεχῶς μὲν ἡμεῖς ἐδαμῶς. διὰ μέσων
 δὲ πνῶν γῆ μὲν γὰρ σῖτος γίνετ'. σῖτον δὲ ἡμεῖς ἐδίο-
 μεν. κόρυδοι μὲν γὰρ καὶ περισεραὶ πολλάκις καὶ πέρ-
 δικες τὴν γῆν σιτῶνται. ἄνθρωπος δὲ διὰ μέσων τῶν
 σπερμάτων καὶ τῶν ἀκροδρύων καὶ τῶν σαρκῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ
 δὲ ἐκ μόνον δι' εὐφρέωφαν, ἀλλὰ καὶ δι' εὐαισθησίαν
 τὴν καὶ τὴν ἀφῆν, ἥ μάλιστα πλεονεκτεῖ πάντα τὰ
 ζῶντα ὁ ἄνθρωπος, ἐκπερίεθηκεν ἡμῖν ἔτε δέρμα
 παχὺ ὡς τοῖς βεσσί καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς παχυδέρ-
 μοις, ἔτε ξίχας μεγάλας καὶ πυκνάς ὡς ταῖς αἰξί
 καὶ τοῖς βορβάτοις καὶ λαγωαῖς, ἔτε φολίδας ὡς τοῖς
 ὄφεσι καὶ τοῖς ἰχθύσιν, ἔτε ὅσρα καὶ ὡς ταῖς χελώναις
 καὶ τοῖς ὀσρέοις, ἔτε ἀπαλὸς ρακα ὡς τοῖς χαράβοις,
 ἔτε πτέρυγας ὡς τοῖς ὀρνέοις, ἀναγκαίως ἐδῆτος
 ἐδέθημεν, τῆς ἀναπληρέσεως ἐν ἡμῖν ὅπερ ἡ φύσις
 τοῖς ἄλλοις ἐδωρήσατο. διὰ ταῦτα μὲν ἐν ξοφῆς καὶ
 ἐδῆτος δέομεθα. οἰκήσεως δὲ καὶ διὰ ταῦτα μὲν, δι'
 α' καὶ ἐδῆτος καὶ ξοφῆς ἐδέθημεν, ἐχέμεν δὲ καὶ
 διὰ τὰς τῶν θυρίων ἀποφυγὰς. διὰ δὲ τὰς δυσπρα-
 σίας τῶν ποιότητων καὶ τὴν λύσιν τῆς συνεχείας τῆς
 σώματος, ἰατρῶν καὶ θεραπειῶν ἐν χρεῖα κατέστημεν.
 τῆς δὲ μεταβολῆς καὶ ποιότητος γνωμένης, ἀνάγκη
 διὰ τῆς ἀντικειμένης ποιότητος εἰς τὸ σύμμετρον
 ἀγαγεῖν τὴν κατάστασιν τῆς σώματος. ἐκ γὰρ ὡς οἶον-
 ταί πνευσι τὸ θερμανθῆν σώμα καταψύξαι πόρει.
 τοῖς ἰατροῖς, ἀλλ' εἰς τὸ ἑκκρατον μετασῆσαι. εἰ γὰρ
 κατα-

καταψύξειαν, εἰς τὴν ἐναντίαν περιίσαται νόσον ἢ
 διάθεσιν. χρεία τοίνυν ἀνθρώπῳ φοφῆς μὲν καὶ ποτὶ
 διὰ τὰς κενώσεις, καὶ διαφορήσε' ἐσθῆτος δὲ διὰ τὸ
 μηδεμίαν ἔχεν ἐκ φύσεως ἰχυρὰν περιβολήν. οἶκε
 δὲ διαίτε τὰς δυσκρασίας τὰς περιέχοντος καὶ διὰ
 τὰ θηρία. θεραπείας δὲ διὰ τὰς μεταβολὰς τῆς
 ποιότητων, καὶ τὴν αἰσθησὶν τὴν ἐνδοθεῖσαν τῶ σῶ-
 ματι. εἰ γὰρ μὴ προστῇ ἡμῖν ἡ αἰσθησις, ἔτ' ἂν ἡλγῆ-
 μῃ, ἔτ' ἂν θεραπείας ἐδεήθημῃ. μὴ ἀλγῶντες δὲ
 διεφθάρημῃ ἂν, ἐν ἀγνωσίᾳ τ' κακῶς τὸ πάθος ἐκ
 ἰώμεθοι. διὰ δὲ τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπισημας καὶ
 τὰς ἀπὸ τέτων χρείας, ἀλλήλων δέόμεθα. διὰ δὲ
 τὸ δεῖσθ' ἀλλήλων, εἰς ταυτὸ πολλοὶ συνελθόντες
 κοινωνῶμεν ἀλλήλοις καὶ τὰς * τ' βίαι χρείας ἐν τοῖς * ἐν τῇ
 συναλλάγμασιν. ἦντινα σύνοδον καὶ συνοικίαν πό- ^{βίαν.}
 λιν * ὠνομάσαμεν. ἵνα ἐγγύθεν καὶ μὴ πόρρωθεν * ὠνόμα-
 τὰς ὠφελείας καρπώμεθα. φύσ' γὰρ συναγελασ- ^{σαι.}
 κὸν καὶ πολιτικὸν ζῶον γέγονεν ὁ ἄνθρωπος. εἰς γὰρ ἐ-
 δεῖς αὐτάρκης ἑαυτῷ πρὸς ἅπαντα. δῆλον ἔν ὥς
 αἰ πόλεις διὰ τὰ συναλλάγματα καὶ τὰ μαθή-
 ματα συνέστησαν. δύο δὲ τέτων πρεσβείων ὁ ἄν-
 θρωπος * ἑξαμέτῳς ἔτυχε. καὶ γὰρ μόνος ἔτος συ- ^{ἑξαμέ-}
 γνώμης τυγχάνει μετ' αὐτῶν, καὶ τὸ σῶμα τέττε μότων.
 νεκρὸν τὸν ὃν ἀπαθανατίζεται καὶ τὰ μὲν σωματι-
 κὰ διὰ τὴν ψυχὴν, τὰ δὲ ψυχικὰ διὰ τὸ σῶμα. μό-
 νος γὰρ ὁ ἄνθρωπος τ' λογικῶν ἑξαίρετον ἔχε τὸ συ-
 γνώμης ἐν τῷ μετ' αὐτοῦ ἀξιῶν. ἔτε γὰρ δαίμονες

ἡμαρ- ἔτε ἄγγελοι * μεζονόησαντες συγγνώμης ἀξιῶν).
 καὶ ἐν τῷ τῷ μάλιστα καὶ δίκαιος καὶ ἐλεήμων ὁ Θεὸς
 δείκνυται τε καὶ λέγεται. τοῖς μὲν γὰρ ἄγγελοις μη-
 δὲν ἔχουσιν ἐπανάγκασμα περιέλκον εἰς ἁμαρ-
 τίαν, ἀλλ' ἐλευθέρους ἔσιν ἐκ φύσεως τῆς σωματι-
 κῶν παθῶν τε καὶ χρεῶν καὶ ἡδονῶν, εἰκότως ἐδεμία
 δίδονται συγγνώμη μετανοῶσιν· ὁ δὲ ἄνθρωπος οὐ
 μόνον ἐς λογικόν, ἀλλὰ καὶ ζῶν. αἱ δὲ χρεῖαι τῆς ζωῆς
 καὶ τὰ πάθη πολλάκις περιέλκουσιν τὸν λογικόν.
 ὅταν ἔν ἀναιήφας ὑποφύγῃ μὲν ταῦτα, χρηρῆται δὲ
 ἐπὶ τὰς ἀρετὰς ἐλεῖς δικαίως τυγχάνει τῆς συγγνώ-
 μης. καὶ ὡς περ ἴδιον ἐς ἰτ' ἐσίας αὐτῷ τὸ γελαι-
 κόν, ἐπειδὴ καὶ μόνῳ τῷ τῷ πόρεσι καὶ παντὶ καὶ
 αἰ, ἔτις ἐν τοῖς κατὰ χάριν ἴδιον ἀνθρώπου παρὰ
 πᾶσαν τὴν λογικὴν κτίσιν, τὸ διὰ τῆς μετανόιας
 ὑπολύεσθαι τῆς ὁρημαρτημένων τῆς αἰτίας καὶ γὰρ
 μόνῳ ἀνθρώπῳ τῷ τῷ δεδώρηται, καὶ παντὶ, καὶ αἰ
 παρὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐγκοσμίας ζωῆς, μετὰ δὲ θά-
 νατον ἐκέπ. ἔτω δὲ πινε καὶ τὰς ἄγγελους βέλονται
 μηκέτι μετὰ τὴν ἐκπύωσιν τυγχάνειν τῆς ἐκ μετα-
 νοίας συγγνώμης. θάνατος γὰρ τῶν ἡ ἐκπύωσις·
 πορὸ δὲ τῆς ἐκπύωσεως καθ' ὁμοιότητα τῆς ζωῆς
 τῆς ἀνθρώπων καὶ αὐτὰς ἀξιῶσθαι συγγνώμης. ὅπερ
 μὴ ποιήσαντες ἀσύγνωστον καὶ δλαιωνίζουσιν ἔχουσι
 τὸ λοιπὸν τῆς τιμωρίας τὴν ποροσέκυσαν δίκην. δὴ-
 λον ἔν ἐκ τῶν ὡς οἱ τὴν μετάνοιαν ἐδεχόμενοι
 τὴν ὁξαίρετον δωρεάν καὶ τὴν ἰδίαν ἀνθρώπου περι-
 γράφει-

γράφουσιν. ἴδιον δὲ αὐτῆς καὶ ἑξαίρετον καὶ μόνον τῆς
 ἄλλων ζώων τὸ τέττε σῶμα μετὰ θάνατον ἀνίστα-
 σθαι καὶ εἰς ἀθανασίαν χωρεῖν· τυγχάνει δὲ τήτου
 διὰ τὴν τῆ ψυχῆς ἀθανασίαν. ὥσπερ ἐκείνη διὰ τὴν
 τῆ σώματος ἀθνητείαν τε καὶ πολυπάθειαν· ἴδια δὲ
 αὐτῆς καὶ τὰ τῆς τεχνῶν τε καὶ ὀπισθημῶν μαθήμα-
 τα, καὶ αἱ καὶ τὰς τέχνας ταύτας ἐνέργησαι. δι' ὃ καὶ
 τὸν ἀνθρώπον ὀρίζονται ζῶον λογικόν, θνητὸν, νῆ καὶ
 ὀπισθημῆς δεκτικόν· ζῶον μὲν ὅτι καὶ ὁ ἀνθρώπος οὐ-
 σία ἐστὶν ἐμψυχος αἰσθητικὴ. ἔπος γὰρ ὅρος ζῶος· ὀ-
 ρικτὸν δὲ ἵνα χωρισθῇ τῆς ἀλόγων· καὶ θνητὸν ἵνα χω-
 ρισθῇ τῆς ἀθανάτων λογικῶν. τὸ δὲ νῆ καὶ ὀπισθη-
 μῆς δεκτικόν, ὅτι διὰ μαθήσεως προσγίνονται ἡμῖν
 αἱ τέχναι καὶ αἱ ὀπισθημαί, ἔχουσι μὲν δύναμιν δεκτι-
 κὴν καὶ τῆ νῆ καὶ τῆς τεχνῶν, τὴν δὲ ἐνέργειαν κτω-
 μένοις ἐκ τῆς μαθημάτων. λέγουσι δὲ τῆτο τῷ ὅρῳ
 προστεθῆναι ὑπερον. ἐρρωδῆς μὲν γὰρ καὶ χωρὶς τήτου
 τὸν ὅρον. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ νύμφας καὶ ἄλλα πινὰ γένη
 δαιμόνων πινὲς εἰσάγουσι πολυχρόνια μὲν, καὶ μὴν
 ἀθάνατα, ἵνα καὶ ἀπὸ τήτων διαστείλωσι τὸν ἀνθρώ-
 πον προστέθησαν τὸ νῆ καὶ ὀπισθημῆς δεκτικόν· ἐδὲν
 γὰρ ἐκείνων μαθάνει, ἀλλὰ φύσιν οἶδεν ἢ οἶδεν.
 Εβραίων δὲ δόγμα τὸ πᾶν τέττε διὰ τὸν ἀνθρώπον
 γεγενῆσθαι. προσεχῶς μὲν δι' αὐτὸν οἶον νωτοφόρα
 καὶ βόας τὰς πρὸς γεωργίαν· χορτὸν δὲ διὰ ταῦτα
 τῆς γὰρ γενομένων τὰ μὲν δι' ἑαυτὰ γέρονε, τὰ δὲ
 δι' ἄλλα. δι' ἑαυτὰ μὲν τὰ λογικὰ πάντα. δι' ἑτε-

ρα δ' ἐτά τε ἄλογα καὶ τὰ ἄψυχα. εἰ δὲ ταῦτα δι'
 ἄλλα γέρονε, διὰ ποῖα γέρονε σκοπήσωμεν. ἂρ' ἔν
 δι' ἀγγέλους; ἀλλ' ἐκ ἂν τις εὖ φρονῶν εἴποι δι' ἀγ-
 γέλους αὐτὰ γεγενῆσθαι. τὰ γὰρ δι' ἄλλα γενόμενα
 πρὸς σύστασιν ἐκένων καὶ διαμονὴν καὶ ἀνεσιν γέρο-
 νεν· ἢ γὰρ τὸ διαδοχῆς τῷ γένει ἐνεκεν ἢ τροφῆς ἢ σκέ-
 πης ἢ θεραπέας ἢ διαγωγῆς καὶ ἀναπαύσεως. ἀγγε-
 λος δὲ τέτων ἐδένος δέεται· ἔτε γὰρ διαδοχὴν ἔχει
 γένος ἔτε τροφῆς ἐνδείης ἐστὶ σωματικῆς, ἔτε σκέπης,
 ἔτε τῶν ἄλλων· εἰ δὲ μὴ ἀγγελος, δῆλον ὡς ἐδὲ ἄλ-
 λη τις φύσις ὑπεραναβεβηκῆα τῇ ἀγγέλων· ὅσῳ
 γὰρ ὑπέγκειται, τοσούτω μᾶλλον ἢ τὸ ἀνενδείας αὐ-
 τῇ πόρεσι. ζητητέον ἔν φύσιν λογικὴν μὲν, ἐνδεᾶ
 δὲ τῇ προειρημένων· τίς ἔν ἐτέρα τοιαύτη φανείη
 ὡραλιπόντων ἡμῶν τὸν ἄνθρωπον; ἐκ ἔν συνά-
 γεται διὰ τῶτον τά τε ἄψυχα ἢ τὰ ἄλογα γεγε-
 νῆσθαι· ἐπεὶ δὲ τὸν αὐτὸν ὡς ἐδείχθη γέρονε, διὰ
 τῶτο καὶ ἄρχων αὐτῶν κατέστη. ἄρχοντος δὲ ἔργον
 πρὸς μέτρον χρείας τοῖς ἀρχομένοις χρησθῆναι, καὶ μὴ
 πρὸς ἡδυπαδεῖαν ἀκολάστως ἐξυβρίζειν, μηδὲ
 φορτικῶς καὶ ἐπαχθῶς προσφέρειν τοῖς ἀρχομένοις.
 ἀμαρτάνεσι τοίνυν ὅσοι τοῖς ἀλόγοις ἐκ εὖ κέχρη-
 νται· ἐ γὰρ ποιῶσιν ἄρχοντες ἔργον, ἐδὲ δίκαια καὶ τὸ
 γεγραμμένον, δίκαιος οἰκτεῖρει ψυχὰς κτηνῶν αὐ-
 τῶν. ἀλλ' ἴσως ἔρει τις ὡς ἐδὲν δι' ἄλλο, ἀλλ' ἔκα-
 στον δι' ἑαυτὸ γέρονεν. ἐκ ἔν χαρίσαντες πρῶτον τὰ
 ἔμψυχα ἀπὸ τῇ ἀψύχων, ἰδωμεν εἰ δύναται τὰ
 ἄψυχα

αἴψυχα δ' ἐαυτὰ γεγενῆσθαι. εἰ γὰρ ταῦτα δ' ἐαυ-
 τὰ, πῶς ἢ πόθεν βραβύσεται τὰ ζῶα; ὁρῶμεν γὰρ
 τὴν φύσιν ὅτι χορηγεῖται τροφὰς τοῖς ζώοις ἐκ τῆς
 γῆς καρπῶν τε καὶ φυτῶν, πλὴν ἐλαχίστων τῶν σαρ-
 κοφάγων. καὶ αὐτὰ δὲ ταῦτα τὰ σαρκοφάγα τρο-
 φὴν ποιεῖται τῇ ζώων τὰ τὴν γῆν νεμόμενα. ὡς λύ-
 κοι μὲν καὶ λέοντες ἄρνας καὶ αἰγας καὶ σῦς καὶ ἐλάφεις.
 αἰετοὶ δὲ πέρδικας καὶ φαόσας καὶ λαγωὺς καὶ τὰ
 ὅμοια. ἅπαντα τὰς καρπὰς τῆς γῆς νέμονται. καὶ γὰρ τῶν
 ἰχθύων ἡ φύσις ἀλληλοφάγος ἔσται, ὃ μέγιστον πάν-
 των δὲ ἰσχύει σαρκοφαγεῖν, ἀλλὰ κατέληξεν ἐν τοῖς
 νεμομένοις φύκια καὶ ἄλλα πνὰ ἐν τῇ ὕδατι φύομε-
 να. εἰ γὰρ ἦν πάντα τὰ γένη τῶν ἰχθύων σαρκοφάγα, καὶ
 μηδὲν ἦν ἐκφεύγον τὴν τῆς σαρκὸς σίτησιν, ἔκ αὖν ἔδῃ
 ἐπ' ὀλίγον ἐπὶ ἥκεσται, ἀλλὰ διεφθάρη, τὰ μὲν ὑπὲρ
 ἀλλήλων, τὰ δὲ διὰ βροφῆς ἐνδείαν. ἵνα δὲ μὴ τὸ
 γένος τῶν ἰχθύων κατεσκευάσθῃσαν σαρκῶν μὲν
 ἀπεχόμενοι, τὸ δὲ ὡς αὖν πρὸς εἰποι θαλασσίαν βοτάνην
 νεμόμενοι ἵνα ἐκ τέτων καὶ τὰ ἄλλα διατρέψῃ·
 γίνεται γὰρ βοτάνη μὲν τέτων τὰ φύκια, ἐπεὶ δὲ τῶν
 ἄλλων. καὶ πάλιν ταῦτα τῶν ἄλλων ὡς διὰ τὴν τῆς τε-
 λευταίων βροφὴν ἀδιαλείπτως ἐκ τῆς γῆς καὶ τῆς
 θαλάσσης παρεχομένην, καὶ τὴν τῶν ἄλλων ὑπόστα-
 σιν σώζειν. ἀπεδείξεν ἔνθα ὁ λόγος τὴν τῶν φυτῶν
 γένεσιν μὴ δ' ἐαυτὴν, ἀλλ' εἰς βροφὴν καὶ σύστασιν τῶν
 ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζώων γεγενημένην. εἰ δὲ
 ταῦτα διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ζῶα, δῆλον ὡς καὶ

τὰ τ' τέτων αὐξήσεως καὶ γήρσεως αἴτια διὰ ταῦ-
 τα γέγονεν. ἐκ ἑν' ἀσέρων κινήσεως καὶ ἑρανός καὶ ὥραι
 καὶ ὀμβροὶ καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα διὰ ταῦτα γέγο-
 νεν. ἵνα τῇ τροφῶν ὡς ἐν κύκλῳ διηνεκῶς χρηγε-
 μένων, ἀνελλιπῆς καὶ ἡ τῇ προσφερομένων τῆς καρ-
 πῆς διαμείνη φύσις· ὡς εὐρίσκεσθαι ταῦτα μὲν διὰ
 τῆς καρπῆς, τῆς δὲ καρπῆς διὰ τὰ ζῶα καὶ τὸν ἄν-
 θρωπον· λοιπὸν ὅτιν ὑπὸ διασκέψατο πότερον καὶ
 ἡ τῇ ἀλόγων φύσις δι' ἑαυτὴν γέγονεν, ἢ διὰ τὸν
 ἄνθρωπον. ἀλλ' ἴσως ἄτοπον τὰ φρονήσεως ἀμοι-
 ρα, καὶ καθ' ὁρμὴν φυσικὴν μόνην ζῶντα, καὶ πρὸς γῆν
 κάτω κεκυφέντα, καὶ τὴν δαλείαν διὰ τὴν γήματος
 ἐνδείκνυμενα, λέγειν δι' ἑαυτὰ παρῆχθαι πολλῶν
 δὲ ὄντων τ' ἐνδεχόμενων εἰς τὰς ῥηθῆναι, καὶ σχεδὸν
 ἰδίας συγγραφῆς διὰ τὸ πλῆθος δεομένων, μὴ χω-
 ρίσεως τ' ποροκειμένης ὑποθέσεως τὸ μῆκος τῶν λό-
 γων, ἐπὶ τὰ σύντομα μὲν, καίρια δὲ καταντῆσαι
 προσήκει· εἰ τοίνυν ὡς ἐν εἰκόνι πρὸ ἀνθρώπῳ καὶ
 τὰ τ' ἐξωθεν ἐσοπαθεῖν μὲν, ὅς αὐτῆς ἀν' εἰρημῶ
 τ' τ' ζητεμένων ἐστίας, τὰς ἀποδείξεις ποιέμενοι·
 ὁρῶμεν ἑν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ψυχῇ τὴν ἀλογίαν καὶ
 τὰ ταύτης μέρη, λέγω δὲ τὴν ὀρεξιν καὶ τὸν θυμὸν
 πρὸς ὑπηρεσίαν δεδομένα πρὸ λογικῶ· καὶ τὸ μὲν
 ἄρχον, τὰ δὲ ἀρχόμενα. καὶ τὸ μὲν κελεύει, τὰ δὲ
 κελεύόμενα, καὶ ὑπηρετεῖν ταῖς χρείαις αἷς ἂν ὁ λό-
 γος ὑποβάλῃ, ὅταν σώζῃ τὸ κατὰ φύσιν ὁ ἄνθρωπος·
 εἰ δὲ τῇ ἐν ἡμῖν ἀλόγων τὸ ἐν ἡμῖν ἄρχει λογικόν,

πῶς ἐκ εἰκός κ' ἢ ἔξωθεν ἀλόγων αὐτὸ κρατεῖν,
 κ' ὡρὸς τὰς χρεῖας αὐτὰς δεδοῶς; ὑπηρετεῖται γὰρ
 φύσις τέτακται τὸ ἄλογον περὶ λογικῶν, ὥς ἐν τοῖς
 καθ' ἡμᾶς εἰδείχθη. δηλοῖ δὲ τὸ κ' ἡ τῶν πολλῶν
 ζώων κατασκευὴ, ὡρὸς ὑπηρεσίαν τῶν ἀνθρώπων
 ὀπιτήδειος γεομένη. βόες μὲν κ' πάντ' αὐτὰ νωτο-
 φόρα ὡρὸς γεωργίαν κ' ἀγροφορίαν. τὰ πολλὰ δὲ
 τῶν πτηνῶν κ' τῶν ἐνὶ ὕδατι κ' τῶν χερσαίων ὡρὸς
 ἀπόλαυσιν. τὰ δὲ μιμητὰ ὡρὸς τέρψιν κ' ἀνεσπ'·
 εἰ δὲ μὴ πάντα ταῖς τοιαύταις χρεῖαις ὑπηρετεῖ,
 ἀλλ' ἓν ἢ λυμαίνεται τὸ ἄνθρωπον, ἴσ' εὖ ὡς ὡρον
 γεμένως τῶν δι' ὑπηρεσίαν γεομένων, κ' τὰ ἄλλα
 πάντα τὰ ἐνδεχόμενα κατασκευάσαι· ἵνα μηδὲν
 ἐλλείπη τῇ κτίσει τῶν ἐνδεχομένων γενέσθαι. ἡ δὲ
 ταῦτα δὲ παντάπασιν ἐκπέφυγε τὴν τῶν ἀνθρώ-
 πων ὄνησιν. ἀλλὰ κ' τὰ δηλητηριώδη ὡρὸς οἰκείαν
 ὠφέλειαν ὁ λόγος καρπίζεται. κατὰ χρῆται γὰρ αὐ-
 τοῖς ὡρὸς θεραπέειαν τῆς ὅξ' αὐτῶν ἐκείνων βλά-
 βης, κ' τ' τῶν ἄλλων ἀρρώσθημάτων ἰάσεως τοιαῦ-
 τὰί πινες εἰσὶν αἱ θηριακαὶ καλόμεναι κατὰσκευαί·
 ὥς ὁ λόγος ἐπενόησεν ἵνα κ' τέτων κρατῇ δι' αὐτ',
 κ' ὥσπερ ὑπὸ πολεμίων κρατηθέντων ὠφελδοῖτο·
 ἔχ' δὲ μυρίας ὁ ἄνθρωπος ἀντιπαθεῖς τέτων δυν-
 αμεις δεδομένας παρὰ τ' δημιουργοῦ εἶργειν κ' ἀμύ-
 νεσθαι κ' διορθεῖσθαι τὰς ὀπιβόλας αὐτῶν διευαμέ-
 νας· ἄλλα μὲν γὰρ ἄλλαις ἀρμόζει χρεῖαις. κοινῇ δὲ
 πάντ' αὐτὰ ὡρὸς θεραπέειαν ἀνθρώπου σιωτελεῖν πέ-

φυκε, καὶ τὰ μὴ ταῖς ἄλλαις χρεῖαις χρήσιμα. καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν νῦν κατὰστασιν ἢ καθ' ἡμᾶς βίᾳ λέγεσθαι· ἐπεὶ τότε ἀρχαῖον ἐδὲν τῇ ἀλόγων ζώων ἐτόλμα καταβλάπτειν τὸν ἄνθρωπον. ἀλλ' ἦν αὐτῷ πάντα δῆλα καὶ ὑποτεταγμένα ἐπειθήνια ἕως ἐκράτει τῇ οἰκείων παθῶν, καὶ τῆς ἀλογίας τ' ἐν αὐτῷ. μὴ κρατῶν δὲ τ' οἰκείων παθῶν, ἀλλὰ κρατὲς μένος ἐπ' αὐτῶν, ἐκρατήθη καὶ παρὰ τ' ἐξωθεν θηρίων εὐλόγως. σுவεισηλθε γὰρ τῇ ἀμαρτίᾳ καὶ ἡ παρὰ τέτων βλάβη. ὅτι δὲ τὸτο ὅστιν ἀληθές, δῆλον ἐκ τῇ τὸν ἄριστον μετελθόντων βίον. κρείττερος γὰρ ὤφθησαν ἔτοι τ' τῇ θηρίων ἐπιβελῆς. ὡς λέοντων μὲν ὁ Δανιὴλ, Παῦλος δὲ τῷ δῆγματι τ' ἐχίδνης. τίς ἐν ἀξίως θαυμάσειε τὴν εὐγένειαν τέττε τῷ ζῷ τῷ σιωδέοντος ἐν ἑαυτῷ τὰ θνητὰ τοῖς ἀθανάτοις, καὶ τὰ λογικὰ τοῖς ἀλόγοις σιναπτοντος, τῷ φέροντος ἐν τῇ καθ' ἑαυτὸν φύσει τῆς πάσης κτίσεως τὴν εἰκόνα, δι' αὐτὴν καὶ μικρὸς κόσμος εἴρηται, τῷ τοσαύτης ἡξιωμένους παρὰ τῷ Θεῷ φρονόιας. δι' ὃν πάντα καὶ τὰ νῦν καὶ μέλλοντα. δι' ὃν ὁ Θεὸς ἄνθρωπος γέγονε, τῷ λήγοντος εἰς ἀφθαρσίαν καὶ τὸ θνητὸν διαφεύγοντος. ὁ ἑρανῶν βασιλεύει κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεῷ γεροντός, χρεῖσιν σιναπτά, Θεῷ τέκνον ἐς, πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας προκάπτεται. τίς δ' ἂν ἐξαιρεῖν δύναται τὰ τέττε τ' ζῷ πλεονεκτήματα; πελάγη διαβαίνει. ἑρανὸν ἐμβατεύει τῇ θεωρίᾳ. ἀσέρων κινήματα καὶ μέτρα

* κατὰ-

* κατανοεῖ γῆν καρπῶται καὶ θάλασσαν· θηρίων ^{πολυ} καὶ κητῶν καταφρονεῖ· πᾶσαν ὅπσις ἡμῖν καὶ μέθοδον ^{πρῶτον} καταποθοῖ· ὑπερορίοις διὰ τῆς γραμμάτων οἷς βέλεται προσμιλεῖ, μηδ' ἐν ὑπὸ τῆς σώματος ἐμποδίζομενος. προφιδεύει τὰ μέλλοντα· πάντων ἀρχῆ· πάντων κρατεῖ· πάντων ὑποτάσσει· ἀγγέλοις καὶ Θεῷ δαλέγεται· τῇ κτίσει κελεύει· δαίμοσιν ὀπιτάττει, τὴν τῆς ὄντων φύσιν ἐρευνᾷ. Θεὸν περιεργάζεται· οἶκος καὶ ναὸς γίνεταί Θεῷ· καὶ ταῦτα πάντα διὰ τῆς ἀρετῶν ὠνεῖται καὶ τῆς εὐσεβείας. ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωμέν ποιν ἀπειροκάλως ἀνθρώπων γραφειν ἐγκώμιον, καὶ μὴ μόνον τὴν φύσιν ἐκτίδεσθαι καθάπερ προεθέμεθα, αὐτὰς καὶ παύσωμεν τὸν λόγον· εἰ καὶ τὰ μάλιστα τῇ φύσεως πλεονεκτήματα λέγοντες τὴν φύσιν αὐτὴν διηγέμεθα. εἰδότες ἔν ὅσῃς εὐχρησίας μετελήφαμεν, καὶ ὅτι φυτὸν ἐστὶν ἡράνιον, μὴ καταιχύνωμεν τὴν φύσιν, μηδ' * τῷ τοιαύτων δωρεῶν ὑποφανθῶμεν ἀνάξιοι, ^{πράτων.} μηδ' ἐαυτοὺς τοσαύτης ἑξουσίας καὶ δόξης καὶ μακαριότητος ὑποσερήσωμεν. ὀλίγη καὶ βραχεία ἡδονὴς πάντων τῆς αἰωνίων κατὰ προδόντες ἀπολαύσιν· ἀλλὰ διὰ τῶν καλῶν ἔργων καὶ τῇ ὑποχρῆς τῇ φαύλων καὶ τῇ ὀρθῇ σκοπῇ ὧς μάλιστα τὸ Θεῖον συνεργεῖν εἰωθεν, καὶ διὰ τῆς εὐχῶν τὴν εὐγένειαν δρασώσωμεν. περὶ μὲν ἔν τέτων, ἱκανὰ ταῦτα· ἐπεὶ δὴ δὲ τὸν ἄνθρωπον ἐκ ψυχῆς εἶναι καὶ σώματος ὁ κοινὸς ὑποβάλλει λόγος, φέρε διελόντες πρότε-

ρον περὶ ψυχῆς διαλάβωμεν, τὰ λίαν λεπτὰ καὶ
περισκελῇ καὶ τοῖς πολλοῖς δυσκατανόητα τῆς ζη-
τεμένων ὠδωλιπόντες.

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ ΚΕΦ. Β.

ΔΙΑΦΩΝΕΙΤΑΙ σχεδὸν ἅπασι τοῖς παλαῖοις ὁ
περὶ τῆς ψυχῆς λόγος. Δημόκριτος μὲν γὰρ καὶ Εὐώικε-
ρος, ὅτι πᾶν τὸ τῶν στωϊκῶν φιλοσόφων σύστημα, σῶμα
τὴν ψυχὴν ὑποφαίνονται. καὶ αὐτοὶ δὲ ἔτοι οἱ σῶ-
μα τὴν ψυχὴν ὑποφαινόμενοι, διαφέρονται περὶ τῆς
ἐσίας αὐτῆς. οἱ μὲν γὰρ στωϊκοὶ πνεῦμα λέγουσιν αὐ-
τὴν ἔνθερμον καὶ διάπυρον· Κριτίας δὲ αἷμα. Ἰπ-
πων δὲ ὁ φιλόσοφος ὕδωρ· Δημόκριτος δὲ πῦρ. τὰ
γὰρ σφαιροειδῆ καὶ χήματα τῆς ἀτόμων συγκρινόμενα
πῦρ τε ὅτι ψυχὴν ἀποτελεῖν, Ἡράκλειτος δὲ τὴν μὲν
τῶν παντὸς ψυχὴν, ἀναθυμίασιν ἐκ τῆς ὑγρῶν. τὴν
δὲ ἐν τοῖς ζώοις ἀπὸ τε τῆς ἐκτὸς ὅτι τῆς ἐν αὐτοῖς
ἀναθυμιάσεως ὁμογενῇ πεφυκέναι· πάλιν δὲ καὶ
τῆς λεγόντων ἀσώματον εἶναι τὴν ψυχὴν ἄπειρος
γένονεν ἡ διαφωνία. τῆς μὲν ἐσίαν αὐτὴν καὶ ἀθά-
νατον λεγόντων, τῆς δὲ ἀσώματον μὲν, ἐ μὴν ἐσίαν,
ἐ δὲ ἀθάνατον. Θαλῆς μὲν γὰρ πρῶτος τὴν ψυχὴν
ἔφησεν ἀεικίνητον καὶ αὐτοκίνητον· Πυθαγόρας δὲ
ἀριθμὸν κινεῖντα ἑαυτὸν. Πλάτων δὲ ἐσίαν νοητὴν
ἐξ ἑαυτῆς κινήτην, καὶ ἀριθμὸν ἐναρμόνιον· Αἰσο-
τέλης δὲ ἐντελέχειαν πρῶτην σώματος φυσικῆς ὁρ-
γανικῆς δυνάμει ζῶν ἔχοντος. Δείναρχος δὲ ἁρ-
μονίαν τῆς πτεσάρων σοιχείων. ἐ γὰρ τὴν ἐκ τῆς
φθόγγων

φθόγγων σπλισαμένην, ἀλλὰ τὴν ἐν ταῖς σώματι
 θερμῶν καὶ ὑγρῶν καὶ ψυχρῶν καὶ ξηρῶν ἐναρμό-
 νιον κράσιν καὶ συμφωνίαν βελεται λέγειν. δῆλον δὲ
 ὅτι καὶ τούτων οἱ μὲν ἄλλοι τὴν ψυχὴν εἶναι λέγουσιν
 ἑστίαν Ἀριστέλης δὲ καὶ Δείναρχος ἀνέκιστον· ἐπὶ δὲ
 πρὸς ταῖς οἱ μὲν μίαν εἶναι ὅτι τὴν αὐτὴν ἔχει πᾶν
 των ψυχὴν γενομένησι κατακερματιζομένην εἰς τὰ
 κατ' ἕκαστα καὶ πάλιν εἰς ἑαυτὴν σπλισσάντων ὡς οἱ
 μαγνηταῖοι καὶ ἄλλοι πνέες. οἱ δὲ πολλὰς καὶ διαφο-
 ρὰς κατ' εἶδος· οἱ δὲ μίαν ὅτι πολλὰς, πᾶσα τοίνυν
 ἀνάγκη μηκύνει τὸν λόγον τοσαύταις δόξαις ἀνπι-
 λέγοντας. κοινὴ μὲν ἔν τῳ πρὸς πάντας τὰς λέγοντας
 σῶμα τὴν ψυχὴν, ἀρκέσει τὰ παρὰ ἀμμανίης τῆς δι-
 δακτῆρος Πλωτίνης καὶ Νικημένης τῆς πυθαγορικῆς ἐι-
 ρημένα. εἰσὶ δὲ ταῦτα τὰ σώματα τῇ οἰκείᾳ φύσει
 τρεῖς γὰρ ὄντα ὅτι σκεδαστὰ * διόλου, καὶ εἰς ἀπειρον * καὶ διό-
 τιμτὰ ἐν αὐτοῖς μηδενὸς, ἀμεταβλήτως ὑπολει-
 πομένα, δέονται τῶν * συνεχόντων καὶ συνεχόντων καὶ * καὶ εἰς ἑ-
 ὡς περ συσφίγγοντος καὶ συκρατῆντος αὐτὰ, ὅπως * συνεπι-
 ψυχὴν λέγομεν. εἰ τοίνυν σῶμα ἐστὶν ἢ ψυχὴ οἷον-
 δήποτε εἰ καὶ λεπτομερέστατον, τί πάλιν ἐστὶ τὸ συν-
 ἔχον ἐκείνην; ἐδείχθη γὰρ πᾶν σῶμα δεῖσθαι τῶν συ-
 νέχοντων. καὶ ἔτιως εἰς ἀπειρον, ἕως ἂν καταστήσω-
 μεν εἰς ἀσώματα. εἰ δὲ λέγοιεν καθάπερ οἱ στωικοὶ
 τὴν κίνησιν πᾶσα εἶναι κίνησιν περὶ τὰ σώματα εἰς τὸ
 * εἶσω ἅμα κινημένην καὶ εἰς τὸ ἔξω. καὶ τὴν μὲν εἰς * εἶσω σῶ-
 τὸ ἔξω μεγεθῶν καὶ ποιοτήτων ἀποτρεστικὴν εἶναι. * μα.

τὴν δὲ εἰς τὸ εἶσω ἐνώσεως καὶ οὐσίαν, ἐρωτητέον αὐτούς, ἐπειδὴ πᾶσα κίνησις ἀπὸ πινός ἐστι δυνάμειως τίς ἡ δύναμις αὕτη καὶ τίνι ἐστίωται, εἰ μὲν οὖν καὶ ἡ δύναμις αὕτη ὕλη τίς ἐστὶ τοῖς αὐτοῖς πάλιν χρυσόμυθα λόγους. εἰ δὲ οὐχ' ὕλη ἀλλ' ἐνυλον, ἕτερον δὲ ἐστὶ τὸ ἐνυλον παρὰ τὴν ὕλην. τὸ γὰρ μετέχον ὕλης ἐνυλον λέγεται, τίποτε ἄρα ἐστὶ τὸ μετέχον τῆς ὕλης πότερον ὕλη καὶ αὐτὸ ἢ αὐλον. εἰ μὲν οὖν ὕλη πῶς ἐνυλον καὶ ἐχ' ὕλη; εἰ δὲ οὐχ' ὕλη αὐλον ἄρα. εἰ δὲ αὐλον, ἐσῶμα. πᾶν γὰρ σῶμα ἐνυλον. εἰ δὲ λέγοιεν ὅτι τὰ σώματα τριχῇ διασατά ἐστὶ καὶ ἡ ψυχὴ δὲ διόλου διήκουσα τῷ σώματι τριχῇ διασατῇ ἐστὶ. καὶ διὰ τῆς πάντως καὶ σῶμα, ἐροῦμεν, ὅτι πᾶν μὲν σῶμα τριχῇ διασατόν, οὐ πᾶν δὲ τὸ τριχῇ διασατόν σῶμα. καὶ γὰρ ὁ τόπος καὶ τὸ ποῖον ἀσώματα ὄντα καθ' ἑαυτὰ καὶ συμβεβηκὸς ἐν ὅγκῳ ποσοῦται. οὕτως οὖν καὶ τῇ ψυχῇ καθ' ἑαυτὴν μὲν ὁρώσεται τὸ ἀδιασατόν. καὶ συμβεβηκὸς δὲ πᾶς ἐν ᾧ ἐστὶ τριχῇ διασατῶ ὄντι σωθῆναι καὶ αὐτὴ τριχῇ διασατῇ. ἐπὶ πᾶν σῶμα ἢ ἐξωθεν κινεῖται ἢ ἐνδοθεν. ἀλλ' εἰ μὲν ἐξωθεν, ἀψυχὸν ἐστί. εἰ δὲ ἐνδοθεν, ἐμψυχόν. εἰ δὲ σῶμα, ἡ ψυχὴ εἰ μὲν ἐξωθεν κινεῖτο ἀψυχὸς ἐστίν· εἰ δὲ ἐνδοθεν, ἐμψυχός. ἀποποιεῖ δὲ καὶ τὸ ἐμψυχὸν καὶ τὸ ἀψυχὸν λέγειν τὴν ψυχὴν. οὐκ ἄρα σῶμα ἡ ψυχὴ. ἐπὶ ἡ ψυχὴ εἰ μὲν βέβαια ὑπὸ ἀσωμάτῃ τρέφεται. τὰ γὰρ μαθήματα τρέφει αὐτήν. οὐδὲν δὲ σῶμα ὑπὸ ἀσωμάτῃ τρέφεται.

φεται. οὐκ ἄρα σῶμα ἢ ψυχὴ. Ξενοκράτης οὕτως
 σωῆσθαι. εἰ δὲ μὴ τρέφεϊ; πᾶν δὲ σῶμα ζῶν τρέ-
 φεται, οὐ σῶμα ἢ ψυχὴ. καὶ ταῦτα μὲν κοινῇ πρὸς
 πάντας τοὺς λέγοντας σῶμα εἶναι τὴν ψυχὴν. ἰδίᾳ
 δὲ πρὸς τοὺς δοξαζοντας αἷμα ἢ πνεῦμα εἶναι τὴν
 ψυχὴν, ἐπεὶ δὴ τὸ πνεῦμα ἢ τὸ αἷμα χωριζο-
 μένῃ νεκροῦνται τὸ ζῶον, οὐκ ἐκείνο ῥητέον ὡς πε-
 ρὴ τῶν ὁιομένων εἶναι τι γεγραφήκασιν λέγοντες. οὐκ
 οὖν ὅταν μέρος ἀπορρῦῃ τὸ σῶμα, μέρος ἀπερ-
 ρύῃ τὴν ψυχὴν. κουφολογία γὰρ τὸ τοιοῦτον. ἐπὶ γὰρ τῷ
 ὁμοιομερῶν καὶ τὸ ὑπολειπόμενον μέρος ταυτόν
 ἔστι πᾶσι παντί. ὕδωρ γοῶν καὶ τὸ πολὺ καὶ τὸ βρα-
 χύτατον. ὁμοίως καὶ ἄργυρος καὶ χρυσὸς καὶ πάντα ὧν
 τὰ μέρη οὐ διαλάττει ἀλλήλων κατ' οὐσίαν. οὕ-
 τως οὖν καὶ τὸ ὑπολειπόμενον αἷμα ὅσον ἂν ἢ ψυ-
 χὴ ἔσιν, εἴπερ ψυχὴ τὸ αἷμα, ἐκείνου οὖν μᾶλλον
 λεκτέον, ὅτι εἰ τὸ τό ἐστὶ ψυχὴ καὶ ἔξαιρκεμένου θνή-
 σκει τὸ ζῶον, πάντως καὶ τὸ φλέγμα ψυχὴ ἔστι καὶ
 αἱ χολαὶ ἀμφοτέραι. ὁ ποῖον γὰρ ἂν τούτων ἐκλεί-
 πῃ τέλος ἐπάγῃ * πᾶσι ζῶω. ἐπὶ δὲ καὶ τὸ ἥπαρ καὶ ὁ
 ἐγκέφαλος καὶ ἡ καρδία καὶ ὁ σόμαχος καὶ οἱ νεφροὶ
 καὶ τὰ ἐντέρα καὶ ἄλλα πολλά. τίνος γὰρ τούτων ἔξ-
 αιρεθέντος οὐ τεθνήσκει τὸ ζῶον; ἄλλως τε πολλὰ
 ἔστιν ἀναιμα μὲν, ἐμφυχα δὲ ὡς τὰ σελάχη καὶ μα-
 λάκια διὸν σπηῖαι καὶ τευθίδες καὶ σμύροι, καὶ πάντα
 τὰ ὀσρακόδερμα καὶ ἀπαλόσρακα ὡς οἱ κάραβοι
 καὶ οἱ καρκίνοι καὶ ἀσακοί. εἰ τόνυν ἐστὶν ἐμφυχα
 μὲν

μὲν ἀναιμα δὲ, δῆλον ὡς οὐκ ἔστιν αἷμα ἢ ψυχὴ.
 πρὸς δὲ τὰς λέγοντας ὕδωρ εἶναι τὴν ψυχὴν ὅτι τὸ
 ὕδωρ ζωογονοῦν φαίνεται παῖτα ἔχεις ὕδατος
 βιοτεῖν ἀδύνατον, πολλὰ τὰ ἀνπαίωτοντα. ἐν
 δὲ γὰρ τροφῆς χωρὶς, οἰόντε ζῆν. ψυχὴν ἄρα ἔχεις
 τροφὰς πάσας καθ' ἐκαστὴν ῥητέον κατ' αὐτούς.
 ἔπειτα τὰ πολλὰ τῶν ζώων ἐς ἰμὴ πίνοντα ὡς ἐπί-
 πνων αἰετῶν ἰπόρηται. ἔπειτα δὲ δύναται ζῆν
 χωρὶς τῆς πίνευ. διὰ τὸ μᾶλλον τὸ ὕδωρ ψυχὴ
 ἔστι οὐχ' ὁ αἷρ· ὕδατος μὲν γὰρ καὶ ὅτι πολὺ δυνάτον
 ὑποχέει. τὰ δὲ ἀναπνεῖν τὸν αἶρα οὐ δὲ τὸ βρα-
 χύτατον. ἀλλ' οὐ δὲ ὁ αἷρ ψυχὴ. πολλὰ γὰρ ὅτι
 ζῶντα μὲν μὴ ἀναπνεύοντα δὲ τὸν αἶρα, ὡς τὰ ἐν-
 τομα πάντα. οἷον μέλιτα καὶ σφῆκες ἔχεις μύρμηκες
 καὶ τὰ ἀναιμα, καὶ τὰ θαλασσίων τὰ πολλὰ. καὶ πανθ'
 ὅσα οὐκ ἔχει πνεύμονα. οὐδὲν γὰρ μὴ ἔχον πνεύμο-
 να ἀναπνεῖ τὸν αἶρα, καὶ ἀντισφύρει, οὐδὲν μὴ
 ἀναπνεῖν τὸν αἶρα πνεύμονα ἔχει. ἐπεὶ δὲ καὶ
 Κλεάνθοις καὶ Σωκράτους καὶ Χρυσίππου φέρονται λόγοι
 πρὸς ἐκὼν εὐκαταφρόνησι καὶ κατεῖν καὶ τούτων τὰς
 λύσεις ὡς ἐπέλυσαν οἱ ἀπὸ Πλάτωνος. ὁ Κλεάνθης
 τοῖονδε πλέκει συλλογισμὸν. οὐ μόνον φησὶν ὅμοιοι
 τοῖς ζῶνσι γινόμεθα καὶ τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ τὴν
 ψυχὴν, τοῖς πάθεσι, τοῖς ἡδέσι, ταῖς διαθέσεσι. σῶ-
 ματος δὲ τὸ ὅμοιον καὶ τὸ ἀνόμοιον. οὐχὶ δὲ ἀσώ-
 ματος. σῶμα ἄρα ἢ ψυχὴ ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐκ
 τῶν ἐπὶ μέρους τὰ καθόλου * καὶ συγκατασκευάζεται.

* συγκατα-
 σκευάζεται.

ταί.

ται. πρὸς τούτῳ δὲ καὶ τὸ οὐχὶ δὲ ἀσώματα σώμα
 ἄρα ἡ ψυχὴ. ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἐκ τῶν ἐπὶ μέροις
 τὰ καθόλου συγκατασκευάζεται. πρὸς τούτῳ δὲ
 καὶ τὸ οὐχὶ δὲ ἀσώματα ψεύδους ἐστὶ. λέγουμεν γὰρ
 ἀριθμὸς ὁμοίους εἶναι, ὧν αἱ πλευраὶ ἀνάλογοι εἰσὶν
 ὡς τὸν ἕξ καὶ τὸν εἰκοσιτέσσαρα πλευραὶ γὰρ τῷ ἕξ καὶ
 ὁ δύο ἔστι τρεῖς· τῷ καὶ εἰκοσιτέσσαρα ὁ τέσσαρα καὶ
 ὁ ἕξ. ἀναλογίαν δὲ ἔχει τὰ μὲν δύο πρὸς τὰ τέσσα
 ρα, τὰ δὲ ἑξία πρὸς τὰ ἕξ. ἐνδιπλασίονι γὰρ λόγῳ
 θεωρεῖται. τὰ γὰρ τέσσαρα τῶν δύο διπλασίονα ἔστι
 τὰ ἕξ τῶν ἑξίων. ἀσώματοι δὲ οἱ ἀριθμοὶ καὶ σχή-
 ματα δὲ σχήμασιν ὅμοια ἐστίν, ὅσα τὰς τε γωνίας
 ἴσας ἔχει· καὶ τὰς περὶ τὰς ἴσας γωνίας πλευρὰς
 ἀνάλογον. τὸ δὲ σχῆμα ἔστι αὐτοὶ ἀσώματον ὁμολο-
 γοῦσιν ἐστὶ. ἐπὶ ὡς τῷ ποσοῦ ἰδίον ἔστι τὸ ἴσον καὶ ἀνι-
 στήν, οὕτως καὶ τῷ ποιῶν τὸ ὅμοιον καὶ τὸ ἀνόμοιον. ἀσώ-
 ματον δὲ ἡ ποιότης. ἐστὶν ἄρα ἔστι ἀσώματον ἀσώμα-
 τῷ ὅμοιον. ἐτι φησὶν· οὐδὲν ἀσώματον συμπάχει
 σώματι· οὐδὲ ἀσώματῳ σώμα, ἀλλὰ σώμα
 σώματι· συμπάχει δὲ ἡ ψυχὴ τῷ σώματι νο-
 σοῦντι καὶ τεμνομένῳ καὶ τὸ σώμα τῇ ψυχῇ αἰχυ-
 νομένης γοῦν ἐρυθρὸν γίνεσθαι καὶ φοβεμένης ὠχρὸν.
 σώμα ἄρα ἡ ψυχὴ. ἐστὶ δὲ τὸ ἕτερον τῶν λημμάτων
 ψεύδους καὶ πρὸςληψὶν κείμενον, τὸ λέγον· οὐδὲν
 ἀσώματον σώματι συμπάχει. τί γὰρ εἰ μόνῃ τῇ
 ψυχῇ τῷ πρὸςσεν; ὥς περ πῶς εἰ λέγοι οὐδὲν
 ζῶον τὴν ἀνὴρ γένει κινεῖ· ὁ δὲ κοκκόδειλος τὴν

ἄνω γένει κινεῖ. ἔζῳον ἄρα ὁ κροκόδειλος. ψευ-
 δὴς γάρ ἐστιν ἡ πρότασις καὶ ἐνταῦθα καὶ πρόσλη-
 ψιν ἢ λέγουσα, ἐδὲν ζῶον τὴν ἄνω γένει κινεῖ. ἰδοὺ
 γὰρ ὁ κροκόδειλος καὶ ζῶον καὶ τὴν ἄνω γένει κινεῖ.
 τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὅταν λέγη, μηδὲν ἀσώ-
 ματον σώματι συμπάχειν. προσλαμβάνει γὰρ τὸ
 ζητούμενον τῇ ἀποφάσει. εἰ δέ τις ὑποβοῆτο ἀληθὲς
 εἶναι, τὸ μηδὲν ἀσώματον σώματι συμπάχειν, ἀλ-
 λα τὸ ἐπαγόμενον ἐκ ἐστὶν ὁμολογούμενον, ὅτι συμ-
 πάχει ἡ ψυχὴ νοσοῦντι καὶ τεμνομένῳ τῷ σώμα-
 τι. ἀμφιβάλλεται γὰρ εἴτε σῶμα μόνον ἐστὶ τὸ ἀλ-
 γοῦν λαβὸν παρὰ τῇ ψυχῇ τὴν αἰσθησιν, αὐτὴ δὲ
 μένει ἀπαθὴς, εἴτε καὶ συναλγεῖ τῷ σώματι. καὶ
 κρατεῖ μᾶλλον παρὰ τοῖς ἐνδοξοτέροις τὸ πρότε-
 ρον. οὐδεὶς δὲ ἐκ τῶν ἀμφιβαλλομένων συνάγει
 τοὺς συλλογισμὸς. ἀλλ' ἐκ τῶν ὁμολογημένων.
 ἐκ περιουσίας δεδεϊκνυταὶ καὶ πᾶν ἀσώματον τοῖς
 σώμασι συμπάχοντα; αἱ ποιοῦντες γοῦν ἀσώμα-
 τοι οὐσαι παχόντων τῶν σωμάτων καὶ αὐταὶ συμ-
 πάχουσιν, ἔντε τῇ φθορᾷ καὶ τῇ γήϊοι συναλλοι-
 μεναι τῷ σώματι· χρύσιππος δὲ φησιν ὅτι ὁ θάνα-
 τος ἐστὶ ψυχῆς χωρισμὸς ἀπὸ σώματος. οὐδὲν δὲ
 ἀσώματον ἀπὸ σώματος χωρίζεται· οὐδὲ γὰρ ἐφά-
 πται σώματος ἀσώματον. ἡ δὲ ψυχὴ καὶ ἐφάπτε-
 ται καὶ χωρίζεται τῷ σώματι. σῶμα ἄρα ἢ ψυχὴ.
 τούτων τὸ μὲν τὸν θάνατον εἶναι χωρισμὸν ψυχῆς
 ἀπὸ σώματος ἀληθὲς ἐστὶ. τὸ δὲ μὴ ἐφάπτεσθαι
 ἀσώ-

ἀσώματον σώματος, ψεύδους μὲν ἐστὶ καθόλου λεγόμενον, ἐπὶ δὲ τῇ ψυχῇ ἀληθές. ψεύδους μὲν ἐπειδὴ καὶ ἡ γραμμὴ ἀσώματος ἔσται ἐφάπτεται σώματος καὶ χωρίζεται ὁμοίως καὶ ἡ λευκότης. ἐπὶ δὲ τῇ ψυχῇ ἀληθές. οὐ γὰρ ἐφάπτεται τῷ σώματι ἡ ψυχή· εἰ γὰρ ἐφάπτεται, δηλονότι παράκειται αὐτῷ. εἰ δὲ τῷ οὐχ' ὅλῳ παράκει· ἀδύνατον γὰρ σῶμα σώματι ὅλον ὅλῳ ᾧ παρακεῖσθαι· καὶ οὕτως οὐκ ἔσται ὅλον ἐμψυχον τὸ ζῶον. ὥστε εἰ μὲν ἐφάπτεται, σῶμα μὲν ἔσται ἡ ψυχή, ὅλον δὲ οὐκ ἔσται ἐμψυχον τὸ ζῶον. εἰ δὲ ὅλον ἐστὶν ἐμψυχον, οὔτε ἐφάπτεται, οὔτε σῶμα ἐστὶν ἡ ψυχή. τὸ δὲ ζῶον ὅλον ἐμψυχόν ἐστιν, οὔτε ἄρα ἐφάπτεται, οὔτε σῶμα ἐστὶν ψυχή, καὶ χωρίζεται ἀσώματος οὕσα. ὅτι μὲν ἔν οὐκ ἔστιν ἡ ψυχή σῶμα δηλονότι ἐκ τῆς εἰρημέων. ὅτι δὲ ἐδὲ ἀνέσιος ἐξῆς ῥητέον. ἐπειδὴ δὴ καὶ Δείναρχος ἀρμονίαν ὠρίσατο τὴν ψυχὴν, καὶ Σιμυῖας ἀντιλέγων τῷ Σωκράτῃ τὴν ψυχὴν ἀρμονίαν εἶναι ἔφασκε λέγων εοικέναι τὴν μὲν ψυχὴν ἀρμονίᾳ, τὸ δὲ σῶμα λύρα, ἐκθετέον τὰς λύρας τούτων τὰς ἐν τῷ Φαίδωνι Πλάτωνος κειμένας. μὰ μὲν ἔν ἐστιν ἐκ τῆς θεωρητικῆς γένεως αὐτῶν. θεωρητικὴ δὲ εἰσὶν αἱ μαθητικαὶ ἀναμνηστικαὶ εἰς τὸ οὖν λαβὼν ὡς ὁμολογούμενον κατασκευάζει τὸν λόγον οὕτως. εἰ αἱ μαθητικαὶ ἀναμνηστικαὶ εἰσὶν, ἦν ἡ μᾶν ἡ ψυχή πρὶν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἶδει γένεσθαι. εἰ δὲ ἀρμονία ἐστὶ πρότερον μὲν ἢ ἡν, ὕστερον δὲ ἐγένετο ἀρμοσθέντος τῷ

σώματος· πᾶσι γὰρ σύνθεσις οὐκ ἄλλως ἔχει ἢ ὡς
 ἔχει τὰ ἑξ ὧν σύκειται. κοινωνία γάρ τις ἐστὶ τῇ
 συνθεμένῳ ἢ σύνθεσις ἁρμονία οὐσα καὶ οὐ κω-
 λυγὴ τὸ μὴ ἡγεῖσθαι αὐτὴν, ἐκείνων ἀφ' ὧν συντέθει-
 ἀλλ' ἐπέσθαι αὐτοῖς. μάχεται τῷ τὸ ἁρμονίαν τῇ
 ψυχῇ εἶναι, τὰς τὰς μαθήσεως ἀναμνήσεως ἐξ. τὸ
 δὲ τῇ ἀναμνήσεως ἀληθές ἐστι, ψεύδους ἄρα τὸ τὴν
 ψυχῇ ἁρμονίαν εἶναι. ἐπὶ ἡ μὲν ψυχὴ καὶ ἐναντιῶν
 τῷ σώματι καὶ τὸν ἀρχικὸν ἐπέχει λόγον, ἅτε αὐ-
 τὴ ἀρχουσα. ἡ δὲ ἁρμονία, οὔτε ἡγεῖται ἔτε ἐναν-
 τιῶνται· ἢ ἄρα ἡ ψυχὴ ἁρμονία· ἐπὶ ἁρμονία ἁρμο-
 νίας μᾶλλον καὶ ἢ τὸν ἐστὶν ἁρμονία τὰ χαλαῶσαι
 καὶ ὀπιτεῖναι, ὃν τὰ λόγῳ δὲ τῇ ἁρμονίας. ἀδύ-
 νατον γὰρ ἐστὶ λόγον τὸ μᾶλλον καὶ ἢ τὸν ἔχειν, ἀλλ'
 ἐν τῇ ἀρμογῇ. εἰάν γὰρ κεκραμμένος ὁξὺς φθόγος
 καὶ βαρὺς ἐπέσθαι ἀντιῶσι, τὸν λόγον μὲν τὸν αὐτὸν
 σώζουσιν ἐν τῇ μεγέθει τῇ φθόγων, ὡς ἀλλοτρίαν
 δὲ λαμβάνει ἡ ἁρμονία καὶ τὴν ἀρμογὴν μᾶλλον καὶ
 ἢ τὸν ὀπιτενόμεν· ψυχὴ δὲ ψυχῆς οὐκ ἐστὶ μᾶλλον
 καὶ ἢ τὸν. οὐκ ἄρα ἁρμονία ἐστὶν ἡ ψυχὴ. ἐπὶ ἡ ψυχὴ
 τὰ ὀπιτέχοντα τὰ ἐναντία παρὰ μέρος οὐσία ἐστὶ
 καὶ ὑποκείμενον. ἡ δὲ ἁρμονία ποιότης καὶ ἐν ὑποκεί-
 μένω. ἡ δὲ οὐσία ποιότητος ἕτερον, καὶ ἡ ψυχὴ ἄρα
 ἁρμονίας ἕτερον· ἁρμονίας μὲν τοῖς μετέχειν τὴν ψυ-
 χὴν οὐδ' ἐν ἄτοπον, ἀλλ' οὐ παρὰ τὸτο ἁρμονία ἐστὶν.
 οὐ δὲ γὰρ διότι ἀρετῆς μετέχει ἀρετὴ ἐστὶν ἡ ψυχὴ.
 Γαλλῶς δὲ ὀποφαίνεται μὲν οὐδ' ἐν, ἀλλὰ καὶ δια-
 μαρ-

μαρτύρεται ἐν τοῖς ἀποδεικτικοῖς λόγοις, ὡς οὐδ' ἐν
εἰς περὶ ψυχῆς ἀποφλευαμένος· εἰκοι δ' ἐξ ὧν λέ-
γεται δοκιμάζειν μᾶλλον τὸ κράσιν εἶναι τὴν ψυχὴν.
ταύτη γὰρ ἐπακολουθεῖν τὴν τῆς ἡθῶν διαφορὰν. ἐκ
τῆς Ἱπποκράτους καὶ Ἀσπευάζων τὸν λόγον· εἰ δ' ἐπὶ το
δῆλον ὅτι καὶ θνητὴν αὐτὴν οἰεταὶ οὐ παῖσαν δέ, ἀλ-
λὰ τὴν ἄλογον ψυχὴν μόνον. περὶ δ' ἐκ τῆς λογικῆς
ἀμφιβάλλει λέγων οὕτως. * ὅτι δ' οὐ δύναται
τὸ σῶμα ἢ κράσις εἶναι ψυχὴ, δῆλον ἐντεῦθεν·
πάντα σῶμα ἐμψυχόντε καὶ ἄψυχον ἐκ τῆς τεσσάρων
σειραίων κέκραται. ἢ γὰρ τούτων κράσις τὰ σώμα-
τα ἀπεργάζεται. εἰ τοίνυν ἢ τὸ σῶμα κράσις
ἐστὶν ἢ ψυχὴ, οὐδ' ἐν ἄψυχον ἔσται. καὶ συνάγεται ὁ
λόγος ἔτι ὡς· εἰ ἢ κράσις τὸ σῶμα ψυχὴ ἔστι, πάν-
τα σῶμα κράσιν ἔχει, πάντα σῶμα ψυχὴν ἔχει. εἰ δ'
πάντα σῶμα ψυχὴν ἔχει, οὐδ' ἐν σῶμα ἐστὶν ἄψυχον.
οὔτε λίθος ἄρα οὔτε ξύλα οὔτε σίδηρος ἔτε ἄλλο
πᾶν ἄψυχον ἔσται. εἰ δ' ἐκ μὴ καθόλου πάντα κρίσιν σώ-
ματος λέγοι ψυχὴν εἶναι, ἀλλὰ τὰ τοιάνδε, ἐρωτη-
τέον ποία κράσις ἐστὶν ἢ ποιῶσα ζῶον καὶ ψυχῆς λό-
γον ἐπέχουσα. ὁ ποῖαν γὰρ ἂν εἴποι τὸ κράσιν, τοιαύ-
τῳ εὐρήσομεν καὶ ἐν τοῖς ἀψύχοις. ἐννέα γὰρ οὐσῶν
κράσεων, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ περὶ κρᾶσεων ἐδήξεν. ὁκ-
τῷ μὲν τῆς δυσκρατῶν μιᾶς δ' ἐκ τῆς εὐκρατεως καὶ μὲν
τὴν εὐκρατον λέγει κεκράσθαι τὸν ἄνθρωπον. οὐ πάν-
τα δ' ἄλλα τὸν τῆς μέσης κρᾶσεως. κατὰ δ' ἐκ τῶν
ἄλλων δυσκρασίας τὰ ἄλλα ζῶα κατ' εἶδος μετὰ

* λέγειται
ὅτι τὸ
ζῶον ἢ
ψυχὴ ἢ
κράσις
εἶναι.

τῆς ἐπὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀνέσεώς τε καὶ ὀπι-
 τάσεως. εὐρίσκονται δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀψύχοις αἱ ἐν-
 νέα κράσις μετὰ τὸν μᾶλλον καὶ ἥττον, ὡς αὐτὸς
 πάλιν ἐν τοῖς ἀπλοῖς ἐπέδειξεν. ἐπεὶ ἡ ψυχὴ κρά-
 σις ἐστίν, αἱ δὲ κράσις ἐναλλάσσονται καὶ τὰς ἡλι-
 κίας καὶ τὰς ὥρας καὶ τὰς διαίτας, ἡ ψυχὴ ἐναλ-
 λάσσεται· εἰ δὲ ἐναλλάττεται, οὐ τὴν αὐτὴν ἔχομεν
 ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν κράσιν, ποτὲ μὲν λεόντος, ποτὲ
 δὲ περὶβάτου, ποτὲ δὲ ἄλλου πνός, ὅπερ ἄτοπον. ἐπὶ
 ἡ κράσις οὐκ ἐναντιᾶται ταῖς ὀπιθυμίαις τῆς σώμα-
 τος, ἀλλὰ καὶ συνεργεῖ. αὕτη γὰρ ὅσῃ ἡ κινουῦσα, ἡ
 ψυχὴ ἐναντιᾶται, οὐκ ἄρα ἡ κράσις ἐστὶ ψυχὴ. ἐπὶ
 εἰ κράσις ἐστὶ ψυχὴ, ἡ δὲ κράσις ποιότης, ποιότης δὲ
 καὶ γίνεται καὶ ἀπογίνεται χωρὶς τῆς ὑποκειμένου
 φθορᾶς, καὶ ἡ ψυχὴ ἄρα χωρισθήσεται χωρὶς τῆς ὑπο-
 κειμένης φθορᾶς. τὸτο δὲ ἐκ ἀληθές, ἐκ ἄρα κράσις,
 οὐ δὲ ποιότης ἐστὶν ἡ ψυχὴ· οὐ γὰρ δήπου τὸ ἕτερον τῶν
 ἀντικειμένων φυσικῶς προσεῖναι φήσουσι τῷ ζώῳ
 ὡς ἐπὶ τῷ πυρὸς τὸ θερμὸν. ἀμετάθετον γὰρ τὸτο φαί-
 νεται δὲ μεταπθεμένη ἡ κράσις μᾶλλον δὲ αὐτοὶ εἰσιν
 οἱ διὰ τῆς ἰατρικῆς τέχνης τὰς κράσις μεταβάλλον-
 τες. ἐπὶ παντὸς σώματος αἱ ποιότητες αἰσθάνονται εἶναι.
 ἡ δὲ ψυχὴ οὐκ αἰσθητὴ ἀλλὰ νοητὴ. οὐκ ἄρα ποί-
 οτης ἀσώματός ἐστιν ἡ ψυχὴ. ἐπὶ ἡ τῆς αἵματος καὶ
 πνεύματος μετὰ παραθέσεως σαρκῶν καὶ νεύρων καὶ
 τῶν ἄλλων ἐκκρασία, ἰχὺς ἐστὶ καὶ ἡ τῶν θερμῶν δὲ καὶ
 ψυχρῶν καὶ ξηρῶν καὶ ὑγρῶν ἐκκρασία ὑγιᾶ ἐστίν,
 ἡ δὲ

ἡ δὲ συμμεξία τῶν μελῶν μετὰ τῆς εὐχροίας τὸ κάλλος ποιεῖ τῷ σώματι. εἰ τοίνυν ἡ ἀρμονία τῆς υἱείας καὶ τῆς ἰχύος καὶ τῶν κάλλους ψυχὴ ὅσιν, ἀνάγκη ἦν τὸν ἄνθρωπον ζῶντα μὴτε νοσεῖν, μὴτε ἀδενεῖν, μὴτε ἀμορφὴν εἶναι. συμβαίνει δὲ πολλάκις καὶ μίαν μόνον, ἀλλ' ὁμοῦ τὰς τρεῖς ταύτας εὐκрасίας ἀπόλλυσθαι καὶ ζῆν τὸν ἄνθρωπον· συμβαίνει γὰρ τὸ αὐτὸν ὁμοῦ καὶ ἀμορφὸν εἶναι καὶ ἀδενεῖν καὶ νοσεῖν. οὐκ ἄρα ἡ εὐκрасία τῷ σώματός ὅσιν ἡ ψυχὴ· πῶς οὖν φυσικαί τινες κακίαι καὶ ἀρεταὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐπονται; τὶςτο ἐκ τῆς σώματος ἀληθῶς κράσεως γίνεσθαι· ὡς γὰρ φυσικῶς οἱ υἱενοὶ καὶ νοσώδεις εἰσὶν ἐκ τῆς κράσεως, οὕτω τινες φυσικῶς πικρόχολοι ὄντες ὀργίλοι εἰσὶν, ἄλλοι δειλοὶ, ἄλλοι καταφερεῖς. ἀλλ' ἐνίοι κρατέσι καὶ περιγίνονται· δῆλον δὲ ὅτι τῆς κράσεως κρατῶσιν, ἄλλο δὲ ὅτι τὸ κρατῆν καὶ ἄλλο τὸ κρατέμενον, ἄλλο ἄρα κράσις καὶ ἄλλο ψυχὴ. ὄργανον γὰρ ὅτι τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς, εἰ μὲν ὅπιτηδείως κατασκευασθῇ, συνεργεῖ τῇ ψυχῇ καὶ αὐτὸ ἔχει ὅπιτηδείως. εἰ δὲ ἀνεπιτηδείως ἐμποδίζει καὶ τότε χρεῖα τῇ ψυχῇ πραγμάτων λητομαχόμενῃ πρὸς τὴν ἀνεπιτηδείωσιν τῷ ὀργάνου· καὶ εἰ μὴ σφόδρα νήψῃ καὶ σωδίαςρέφεται αὐτὰ καθάπερ μισκὸς σωεξαμαρτάνει τῇ τῆς λυρᾶς διαστροφῇ, εἰ μὴ πρότερον αὐτὴν κατασῇσῃ καλῶς. διὸ καὶ χρεῖα τῇ ψυχῇ τῆς ὀπιμελείας τῆς σώματος· ἵνα κατασῇσῃ αὐτὸ ὄργανον ὀπιτηδέιον

ἑαυτῇ. τὸτο δὲ ποιεῖ διὰ τὸ λόγου καὶ τῆς ἡθῶν
 ὡς ἐν ἀρμονίᾳ τὰ μὲν χαλῶσα, τὰ δὲ ὀπιτείνουσα
 ἵνα ἀρμόδιον αὐτὸ ἑαυτῇ κατασκευάσῃ καὶ χηρήσῃ-
 ται ὀπιτηδείοις ὀργάνω ἂν μὴ καὶ αὐτὴ συνδιασρα-
 φῇ αὐτὸ· συμβαίνει γὰρ καὶ τὸτο. Ἀριστοτέλης δὲ τὴν
 ψυχὴν ἐντέλεχειαν λέγων οὐδὲν ἥττον συμφέρεται
 τοῖς ποιότητα λέγουσιν αὐτὴν. διασαφές μιν δὲ
 πρῶτον τὴν ἐντελέχειαν τίνα καλεῖ. τὴν οὐσίαν
 ῥιχῶς λέγει τὸ μὲν ὡς ὕλην ὑποκείμενον ὃ καὶ
 ἑαυτὸ μὲν οὐδὲν ὄντι, δύναμιν δὲ ἔχει πρὸς γένε-
 σιν ἕτερον δὲ μορφή καὶ εἶδος καθ' ἣν εἰδοποιεῖται
 ἡ ὕλη· ῥίπον δὲ τὸ συναμφοτέρων τὸ ἐκ τῶν εἰδῶν καὶ
 τῆς ὕλης γεγεννημένον, ὃ ὄντι λοιπὸν ἐμφυχον. ἔστι μὲν
 οὖν ἡ ὕλη δύναμις· τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια. καὶ
 τὸτο δὲ διχῶς τὸ μὲν ὡς ὀπισθήμη· τὸ δὲ ὡς θεω-
 ρεῖν κατ' ὀπισθήμην. τέτρεσι τὸ μὲν ὡς διάθεσις
 τὸ δὲ ὡς ἐνέργεια. ὡς ὀπισθήμη μὲν εἴη ὅτι ἐν τῇ
 ὑπάρχει τὴν ψυχὴν καὶ ὕπνος, καὶ ἐκρήγορις ἔστιν
 ἀνάλογος δὲ, ἡ μὲν ἐκρήγορις ἐστὶ τῇ θεωρεῖν, ὃ δὲ
 ὕπνος τῇ ἔχειν καὶ μὴ ἐνεργεῖν· πλεονέστερα δὲ ὄντι
 ἡ ὀπισθήμη τῆς ἐνεργείας. διὸ καὶ πρῶτῳ ἐντελέ-
 χειαν καλεῖ τὸ εἶδος· δευτέραν δὲ τὴν ἐνέργειαν.
 οἷον ὁ φθαλμὸς εἰς ὑποκείμενον ἐστὶ καὶ εἶδος· καὶ
 ἔστι τὸ μὲν ὑποκείμενον ἐν αὐτῷ, τὸ δεδεδυμένον
 τὴν ὄψιν ὕλη ὀφθαλμοῦ. καλεῖται δὲ καὶ αὐτὴ
 ὁμωνύμως ὀφθαλμὸς· εἶδος δὲ καὶ ἐντελέχεια ἐστὶ
 τὸ ὀφθαλμὸς ἡ ἐνέργεια καθ' ἣν ὁρᾷ. ὥστε οὖν ὁ ἄρτι
 τεχθεὶς

τεχθεῖς σκύλαξ οὐδετέραν μὲν ἔχει ἐντελέχειαν,
 δυναμὴν δὲ τῇ δέξασθαι τὴν ἐντελέχειαν. οὕτως
 δεῖ λαβεῖν καὶ τὸ τῆ ψυχῆς ὡς γὰρ ἐκεῖ γυννηθεῖσα ἢ
 ὅψις τελειοῖ τὸν ὀφθαλμόν, οὕτως ἐνταῦθα γυννη-
 θεῖσα ἢ ψυχὴ ἐν τῷ σώματι τελειοῖ τὸ ζῶον. ὡς
 μήτε ἄνευ σώματος εἶναι ποτὲ τὴν ψυχὴν, μήτε σῶ-
 μα δίχα ψυχῆς. σῶμα μὲν γὰρ οὐκ ἐπὶ σώματος
 δέδωκε, καὶ διὰ τῆς ἐν σώματι ὑπάρχει καὶ σῶ-
 ματι τοιῷδε· καθ' ἑαυτὴν δὲ οὐχ' ὑπάρχει ἀλλὰ
 παρῶτον μὲν τὸ παθητικὸν μέρος τῆς ψυχῆς ψυχὴν
 καλεῖ· χωρίζων αὐτῆς τὸ λογικόν. ἔδει δὲ πᾶσαν
 ὁμοῦ λαβεῖν τὴν ψυχὴν ἢ ἀνθρώπου καὶ μὴ ἀπὸ μέ-
 ρους, καὶ ταῦτα ἢ ἀσθενεσάτω περὶ τῆ παντὸς ἀποφαί-
 νουσι· ἐπεὶ τὸ σῶμα φησὶ δυνάμει τὸ ζῆν ἔχειν
 καὶ παρὰ τῇ γινέσθαι τὴν ψυχὴν. λέγει γὰρ τὸ σῶμα
 δυνάμει ζῶν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ· δεῖ δὲ τὸ σῶμα τὸ
 δυνάμει ζῶν ἔχον πρότερον ἐνεργείᾳ σῶμα εἶναι
 παρὰ τῆ δέξασθαι τὸ εἶδος· ὅλη γὰρ ὅτι ἀποιοῦς τὸ
 σῶμα· ἀδύνατον ἄρα τὸ μὴ ὄν ἐνεργείᾳ δύναμιν
 ἔχειν παρὰ τὸ ὅτι αὐτὴ τί γινέσθαι. εἰ δὲ καὶ σῶμα καὶ
 δυνάμει ἐστὶ, πῶς τὸ δυνάμει σῶμα δυνάμει
 ζῶν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ δύναται; ἄλλως τε ἐπὶ μὲν τῇ
 ἄλλων δυνατὸν ἔχοντά τι μὴ χρῆσθαι αὐτῷ ὅιον
 ὅψιν ἔχοντα μὴ χρῆσθαι αὐτῇ· ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς
 ἀδύνατον. οὐ δὲ γὰρ ὁ καθεύδων ἄνευ ψυχικῆς ἐνε-
 ργείας ὅτι καὶ γὰρ τρέφεσθαι καὶ αὔξεται καὶ φαντασιᾶ-
 ται καὶ ἀναπνεῖ. ὅπερ μάλιστα τῇ ζωῆς ὅτι τεκμή-

ριον. ἐκ τῶτων οὖν φανερόν ὅτι δυνάμει τὸ ζῆν οὐ
 δύναται προσεῖναιπιν ἀλλὰ πάντως ἐνεργεία
 προηγουμένως γὰρ τὸ εἰδοποιῶν τὴν ψυχὴν οὐδὲν
 ἄλλο ἐστὶν ἄλλ' ὡς. τῇ μὲν γὰρ ψυχῇ σύμφυτος
 ἐστὶν ἡ ζωὴ. τῷ δὲ σώματι καὶ μήθεξιν· ὁ λέγων
 τοίνυν ὑγείαν ἀνάλογον εἶναι τῇ ζωῇ οὐ τὴν τῇ ψυ-
 χῆς ζωὴν λέγει ἀλλὰ τὴν τῷ σώματος· καὶ οὕτως σο-
 φίζεται. ἡ μὲν γὰρ σωματικὴ οὐσία παρὰ μέρος τῇ
 ἐναντίων ἐστὶ δεκτικὴ· ἡ δὲ καὶ τὸ εἶδος οὐδαμῶς.
 εἰάν γὰρ ἡ καὶ τὸ εἶδος διαφορὰ μεταλλαγῇ, μεταλ-
 λάττεται καὶ τὸ ζῶν. ὥς τε οὐχ ἡ καὶ τὸ εἶδος οὐ-
 σία τῇ ἐναντίων ἐστὶ δεκτικὴ ἀλλ' ἡ καὶ τὸ ὑποκεί-
 μενον, τοῦτέστιν ἡ σωματικὴ. καὶ δύναται τοίνυν ἡ ψυ-
 χὴ κατ' ἑδνα τρόπον ἐντελέχεια τῷ σώματος
 εἶναι ἀλλ' ἐστὶ αὐτοτελὴς ἀσώματος παρὰ μέρος
 γὰρ ὁπιδέχεται τὰ ἐναντία κακίαν καὶ ἀρετήν. ὅπερ
 καὶ ἡ δύνατο τὸ εἶδος ὁπιδέξαται. ἔπειτα φησὶν ἐν
 τελέχεια ἔσαν τὴν ψυχὴν ἀκίνητον εἶναι κατ' ἑαυ-
 τὴν, κινεῖσθαι δὲ καὶ συμβεβηκός. καὶ δὲ ἀπεικός ἀκί-
 νητον ἔσαν κινεῖν ἡμᾶς. καὶ γὰρ τὸ κάλλος ἀκίνητον
 ὃν κινεῖ ἡμᾶς. ἀλλ' εἰ καὶ τὸ ἀκίνητον ὃν κινεῖ, ἀλλὰ
 τὸ φύσιν ἔχον κινεῖσθαι κινεῖ καὶ ἐχὶ τὸ ἀκίνητον. εἰ
 τοίνυν καὶ τὸ σῶμα κατ' ἑαυτὸ κίνησιν εἶχεν οὐδὲν
 ἦν αὐτῷ ἄτοπον κινεῖσθαι ὑπὸ ἀκινήτου. νῦν δὲ ἀδύ-
 νατον τὸ ἀκίνητον ὑπὸ ἀκινήτου κινεῖσθαι. πόθεν ἔν
 τῷ σώματι τὸ κινεῖσθαι· εἰ μὴ ἀπὸ τῇ ψυχῆς; οὐ γὰρ
 αὐτὸ κίνητον ὅτι τὸ σῶμα. πρῶτον οὖν γένεσιν κί-

νήσεως βουλόμενος δείξαι οὐ πρῶτῳ ἀλλὰ δευτέρῳ ἐδείξεν. εἰ μὲν γὰρ τὸ μὴ κινέμενον ἐκίνει πρῶτῳ ἐποίει κίνησιν. εἰ δὲ τὸ κινέμενον ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἄλλως κινεῖ δευτέρας κινήσεως γένεσιν ἐξηγεῖται. πόθεν ἔν πρῶτῃ γένεσις τῆς κινήσεως τῆς σώματος; τὸ γὰρ λέγειν ἀφ' ἑαυτῶν κινεῖσθαι τὰ στοιχεῖα, τὰ μὲν κῆφα ὄντα φύσιν τὰ δὲ βαρέα ψεύδους ἐστίν· εἰ γὰρ ἡ κωφότης καὶ βαρύτης κινήσεις ἐστίν, ἐδέποτε γήσεται τὰ κῆφα καὶ τὰ βαρέα. ἴσασθαι δὲ τὸν οἰκεῖον καταλάβοντα τόπον. ἐκ ἄρα κωφότης καὶ βαρύτης αἰτίαι πρῶτης κινήσεως εἰσίν, ἀλλὰ ποιότητες τῆς στοιχείων. ἐάν δὲ καὶ τὸτο δοθῇ πῶς τὸ λογίζεσθαι καὶ δοξάζειν καὶ κρίνειν, δύναται κωφότητος καὶ βαρύτητος ἔργα εἶναι; εἰ δὲ μὴ τέττων, ἐδὲ τῆς στοιχείων. εἰ δὲ μὴ τῆς στοιχείων ἐδὲ τῆς σωματίων· ἐπὶ εἰ καὶ συμβεβηκός ἡ ψυχὴ κινεῖται, τὸ δὲ σῶμα ἐξ ἑαυτοῦ καὶ μὴ οὐσης τῆς ψυχῆς ἐξ ἑαυτοῦ τὸ σῶμα κινήθησεται. εἰ δὲ τὸτο καὶ ζῶον ἔσται χωρὶς τῆς ψυχῆς· ἄτοπα δὲ ταῦτα, ἄτοπον ἄρα καὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς· ἀλλ' οὐ δὲ τὸ λέγειν ὅτι πᾶν τὸ φύσιν κινόμενον καὶ βίᾳ κινεῖται, καὶ πᾶν τὸ βίᾳ κινέμενον καὶ φύσιν κινεῖται ἀληθές ὅστιν. ὁ γὰρ κόσμος φύσιν κινέμενος βίᾳ οὐ κινεῖται· ἐμὴν ἐδὲ εἶπεν καὶ φύσιν κινεῖται τὸτο καὶ καὶ φύσιν ἡρεμεῖ· καὶ γὰρ ὁ κόσμος καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ φύσιν κινέμενοι, καὶ φύσιν ἡρεμεῖν οὐ δύνανται. τὸν αὐτὸν ὅσον καὶ ἡ ψυχὴ καὶ φύσιν αἰεὶ κίνητος οὔσα καὶ φύσιν ἡρεμεῖν ἐδύνανται. ἡ γὰρ ἡρεμία φθορὰ τῆς ψυχῆς

ψυχῆς ὅτι καὶ παντὸς αἰὶ κινήτου. πρὸς τέτοις καὶ τὸ
 ἄφορος. ἀπορέμενον ὅξ ἀρχῆς * ἄλυτον μένει, πῶθεν τὸ
 σῶμα σωέχεται φύσιν πεφυκὸς σκεδάννυσθαι ἀρκεί-
 ταῦτα ἐκ πολλῶν ἀποδείξαι τὴν ψυχὴν μῆτε ἐντελέ-
 χσαν ἔσαν, μῆτε ἀκίνητον, μῆτε ἐν σώματι γνομέ-
 νῳ. Πυθαγόρας δὲ συμβολικῶς ἐικάζειν αἰὶ καὶ
 τὸν Θεὸν καὶ πᾶν τὰ τοῖς ἀριθμοῖς ἐιωθὼς ὠρίστατο καὶ
 τὴν ψυχὴν ἀριθμὸν ἑαυτὴ κινουῦντα, ὥ καὶ Ξενοκράτης
 ἠκολούθησεν. ἔχ' ὅτι ἀριθμὸς ὅτιν ἡ ψυχὴ, ἀλλ' ὅτι
 ἐν τοῖς ἀριθμητοῖς ὅτι καὶ ἐν τοῖς πεπληθυσμένοις.
 καὶ ὅτι ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἡ διακρίνουσα τὰ πράγματα τὰ
 μορφαὶ καὶ τύποις ἐκάστοις ἐπιβάλλειν. αὕτη γὰρ
 ὅτιν ἡ τὰ εἶδη ἀπὸ τῶν εἰδῶν χωρίζουσα καὶ διάφορα
 αὐτὰ ἀποφαίνουσα τῇ τε ἑτερότητι τῶν εἰδῶν καὶ τῶν
 πλήθους τῶν ἀριθμῶν, καὶ διὰ τὸτο ἀριθμητὰ ποιεῖσα τὰ
 πράγματα. ὅθεν ἔκ παντὶ πασὶν ἀπώλλεται τὴν καὶ
 τὰς ἀριθμῶν κοινωνίας. τὸ δὲ αὐτοκίνητον καὶ αὐτὰς
 αὕτῃ πρὸς μαρτύρησεν. ὅτι δὲ ἀριθμὸς ἔκ ἐστι, δῆ-
 λον ἐντεῦθεν, ὁ ἀριθμὸς πόσον ἐστὶν, ἡ δὲ ψυχὴ ἔκ πο-
 σὸν ἀλλ' ἐστὶν. ἔκ ἀρα ἀριθμὸς ἡ ψυχὴ. εἰ καὶ τὰ
 μάλιστα καὶ τὸν ἀριθμὸν ἐν τοῖς νοητοῖς ἐστὶν εἶναι
 βέλονται ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς ἐρῶμεν. ἐπὶ ἡ ψυχὴ συνε-
 χὴς ἐστὶ. ὁ δὲ ἀριθμὸς ἔκ συνεχὴς. ἔκ ἀρα ἀριθμὸς
 ἡ ψυχὴ. ἐπὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ πρὸς θήκῃ αὐξεται, ἡ
 δὲ ψυχὴ καὶ πρὸς θήκῃ ἔκ αὐξεται. ἐπὶ ὁ ἀριθμὸς
 ἄρπός ἐστιν ἡ περιττός. ἡ δὲ ψυχὴ ἔτε ἄρπιοι οὔτε
 περιττὴ. ἔκ ἀρα ἀριθμὸς ἡ ψυχὴ. ἐπὶ ἡ ψυχὴ αὐτο-

κίνητός ἐστιν. ὁ δὲ ἀριθμὸς ὠρισμένως ἀκίνητος· ἐπὶ
ὁ μὲν ἀριθμὸς μένων εἰς καὶ ὁ αὐτὸς τὴν φύσιν ἔδδ
μῖαν ποιότητα τὴν ἐν ἀριθμοῖς γνωμένῃ ὑπαλλά-
ξαι δύναται. ψυχὴ δὲ μία καὶ ἡ αὐτὴ μένουσα καὶ
τὴν οὐσίαν ὑπαλλάττει τὰς ποιότητας, ὥς ἀμα-
θίας εἰς ὀπισθίῃ μὲν μετὰ πείρατα καὶ ἐκ κακίας εἰς
ἀρετὴν. ἔκ ἄρα ἀριθμὸς ἡ ψυχὴ· τὰ μὲν ἔν τῃ πα-
λαιῶν δόγματα περὶ ψυχῆς τοιαῦτα· Εὐνόμος δὲ
ὠρίσατο τὴν ψυχὴν ἔσσαν ἀσώματον ἐν σώματι
κτιζομένῃ συμφωνήσας ὁμῶς Πλάτωνα καὶ Αρι-
στοτέλει· τὸ μὲν γὰρ οὐσίαν ἀσώματον ἐκ τῆς Πλά-
τωνος εἴληφε· τὸ δὲ ἐν σώματι κτιζομένῃ ἐκ τῆς
Αριστοτέλους διδασκαλίας. ἔκ ἐννοήσας καὶ περ
ὁξὺς ὢν ὅτι συνάγην εἰς ταυτὸ πᾶρά τὰ ἀσύμβα-
τα. πᾶν γὰρ τὸ γένεσιν ἔχον σωματικὴν ὁμοῦ καὶ χρο-
νικὴν, φθαρτὸν ἐστὶ καὶ θνητὸν· συνάδει δὲ τέτοις καὶ
τὰ Μωϋσέως· τὴν γὰρ τῇ αἰσθητῇ γένεσιν ὑπογρά-
φον ἔκ ἐν αὐτῇ καὶ τὴν τῇ νοητῇ ῥητῶς ἔφησεν
ὑποσῆναι φύσιν. ἀλλ' εἰκάζοντες τινὲς τὸτο δοξά-
ζουσιν. οἷς οὐ πάντες συμφέρονται. εἰ δέ τις ἐκ τῶν
μετὰ τὴν διάπλασιν τῶ σώματος ἐμβεβλήσασθαι τὴν
ψυχὴν ἡγοῖτο μετὰ τὸ σῶμα γεγενῆσθαι αὐτὴν,
διαμαρτάνει τῆς ἀληθείας· οὔτε γὰρ ὁ Μωσῆς τότε
αὐτὴν κεκτίσθαι λέγει ὅτε τῷ σώματι ἐνεβάλετο.
οὔτε καὶ λόγον ἔτι ἔχει. ἢ τὸν μὲν θνητὴν αὐτὴν λε-
γέτω ὡς Αριστοτέλης φήσας αὐτὴν ἐν σώματι γυ-
νᾶσθαι, καὶ οἱ στωικοὶ ἢ λέγων οὐσίαν ἀσώματον παρ-
αι-

αὐτεῖδω λέγειν ἐν σώματι κτιζομένῳ. ἵνα μὴ
 θνητῆς ψυχῆς ἔννοιαν ἡμῖν ὡφραθήσῃ καὶ παντελῶς
 ἀλόγῃ ἄλλως τε κατ' αὐτὸν ἔπω πλήρης ἐστὶν ὁ κόσ-
 μος, ἀλλ' ἡ μυτελῆς ἔτι καὶ νῦν καὶ ὁροσθήκης αἰ-
 δεόμενος. πεντάκις μυρία γοῦν τὸ ἐλάχιστον κατ'
 ἑκάστῳ ἡμέραν οὐσίαι νοηταὶ ὁροσθύνον· αὐτῶ
 καὶ τὸ χαλεπώτατον ὅταν τελεσιουργηθῇ τὸ τε δια-
 λυθήσεται κατ' αὐτὸν, τῆς τελευταίων ἀνθρώπων
 τῆς πρὸς τῇ ἀναστάσει, τὸν ψυχικὸν ἀριθμὸν ὀπο-
 πληρούμετων· οὗτις ἂν γένοιτο ἀλογώτερον τότε φά-
 σκειν διαφθείρεας τὸν κόσμον ὅταν πληρωθῇ κομι-
 δῇ γὰρ νηπιῶν παίδων ὁ ὅσος οὗτος ἐν ψάμμῳ τῇ
 παιδιᾷ ἐνθὺς μετὰ τὸ πληρῶσαι συγχεόντων τὰ
 γνόμματα ὁραήματα· τὸ γὰρ λέγειν ὁρονοίας λόγῳ
 νῦν τὰς ψυχὰς γίνεας καὶ οὐχὶ κτίσεως· ἐ γὰρ καὶ νῦν
 οὐσίαν ἐ δὲ ἄλλῳ παρὰ τὴν οὖσαν εἰσάγεας, ἀλ-
 λά τὴν ἔσαν καὶ ὁρονοίαν πλησθηριάζεσθαι ἀγνοούν-
 των ἐστὶ διαφορὰν κτίσεως καὶ ὁρονοίας. ὁρονοίας
 μὲν γὰρ ἔργον ἐστὶ τὸ εἶξ ἀλληλοζωνίας διασώζειν
 τὴν τῆς φθαρτῆς ζώων οὐσίαν· λέγω δὲ τῆς μὴ
 καὶ σπινθερόνα γενομένων· ἐπειδὴ τὴν τέκτων δια-
 δοχὴν σπινθεδὼν πάλιν ἑτέρα διαφυλάττει, κτί-
 σεως δὲ τὸ κράτιστον ἔργον τὸ εἶξ ἐκ ὄντων ποιεῖν· εἰ
 ποῖναι εἶξ ἀλληλοζωνίας αἱ ψυχαὶ γίνον· καὶ φθα-
 ρταὶ εἰσὶ, καθάπερ τὰ ἄλλα τὰ ἐκ διαδοχῆς γένε-
 γνόμματα. εἰ δὲ εἶξ ἐκ ὄντων παράγονται, κτίσις ἐστὶ
 τὸ γνόμνον καὶ ἐκ ἑστὶν ἀληθὲς τὸ τῆς Μωϋσέως, τὸ,

κατέ-

κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἀπο-
παθεῖ ἀμφοτέρωθεν· ἐκ ἄρα νῦν αἱ ψυχαὶ γίνονται· τὸ
γὰρ ὁ πῶς μετέργαζται, ἐκ ἐπὶ τῇ κτίσει, ἀλλ' ἐπὶ
τῇ φρονεῖν εἰρηάζει καὶ αὐτὰ δοκεῖ· Ἀπολιναρίω δὲ
δοκεῖ, τὰς ψυχὰς ἀπὸ τῶν ψυχῶν τίκεσθαι, ὥσπερ
ἀπὸ τῶν σωμάτων τὰ σώματα. προΐεναι γὰρ τῇ ψυχῇ
καὶ διαδοχὴν τῆς πρώτης ἀνθρώπου εἰς τὴν ἑξῆς ἐκεί-
νης πάντας, καθάπερ τὴν σωματικὴν διαδοχὴν. μήτε
γὰρ ὑποκείσθαι ψυχὰς, μήτε νῦν κτίζεσθαι· τὴν γὰρ
ταῦτα λέγοντες σιωπῶν ποιεῖν τὸν Θεὸν τοῖς μοι-
χοῖς· καὶ γὰρ ἐκ τέτων παῖδια τίκεται· φεῦδος δὲ
εἶναι καὶ τὸ, κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν
ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ποιεῖν, εἴπερ ἐπὶ καὶ νῦν ψυχὰς
δημιουργεῖ. ἀλλ' εἰ πάντα τὰ καὶ διαδοχὴν ἑξ' ἀλ-
ληλογονίας γνώμενα δέδεικται θνητὰ. διὰ γὰρ τέτο
γεννᾶ καὶ γεννᾶ, ἵνα τῇ φθαρτῇ διαμείνη τὸ γένος,
ἀνάγκη καὶ τέτον ἢ θνητὴν εἶναι λέγειν τῇ ψυχῇ ἑξ' ἀλ-
ληλογονίας γινόμενον, ἢ μὴ καὶ διαδοχὴν ἑξ' ἀλ-
λογονίας γινώσκει τὰς ψυχὰς. τὸ γὰρ ἐπὶ τῇ ἐκ μοι-
χείας γινωμένων τῶν τῶν φρονόιας λόγῳ κατὰ λί-
πωμεν ἀγνώσκει παρ' ἡμῖν ὅντι· εἰ δέ τι δεῖ καὶ τῇ φρο-
νόιας κατασχεῖσθαι πάντως οἶδες τὸ πεπτόμε-
νον ἢ τῶν βίῳ ἢ ἑαυτῶν χηρίσμον ἐσόμενον· καὶ διὰ
τέτο σιωπῶν τὴν ἐμψύχωσιν γίνεσθαι· ἱκανὸν δὲ
τεκμήριον τέτε λαμβάνομεν τὸν ἐκ τῆς τῆς Ουρίας
καὶ τῆς Δαβὶδ γεννηθέντα Σολομῶνα· ἐξῆς ὅπισκε-
ψόμεθα καὶ τὴν δόξαν τῇς Μανιχαίων, ἣν ἔχουσι
περὶ

περὶ τῆς ψυχῆς. φασὶ μὲν γὰρ αὐτὴν ἀθάνατον καὶ
 ἀσώματον· μίαν δὲ μόνῳ εἶναι τὴν ὧν ἀπάντων
 ψυχὴν κατακερματίζομένην καὶ κατατεμνομένην
 εἰς τὰ καθ' ἕκαστα σώματα ἄψυχα τε καὶ ἔμψυχα·
 καὶ τὰ μὲν πλείονος αὐτῆς μετέχειν, τὰ δὲ ἐλάτ-
 τονος· πλείονος μὲν τὰ ἔμψυχα, ἐλάττονος δὲ τὰ
 ἄψυχα· πολλῷ δὲ πλείονος τὰ οὐράνια· ὡς τῆς
 καθόλου ψυχῆς μέρη τὰς καθ' ἕκαστον εἶναι ψυ-
 χὰς· καὶ εἰ μὲν ἀμερίστως μερίζεσθαι ταύτῃ ἐφα-
 σκον ὡς τὴν φωνὴν ἐν τοῖς ἀκέουσιν μέξιον ἂν ἦν τὸ
 κακὸν· νῦν δὲ τὴν οὐσίαν αὐτὴν τῆς ψυχῆς κατα-
 μερίζεσθαι λέγουσι· καὶ τὸ πάντων χαλεπώτατον
 ὅτι κυρίως αὐτὴν ἐν τοῖς σοιχείοις εἶναι βέλονται,
 καὶ συμμερίζεσθαι τούτοις ἐν τῇ τῆς σωμάτων γε-
 νέσει καὶ πάλιν εἰς ταυτὸ συνίεναι διαλυομένων
 τῆς σωμάτων· ὡς ὕδωρ μεριζόμενον καὶ πάλιν συν-
 αρόμηνον καὶ μιγνύμενον καὶ τὰς μὲν καθαράς ψυ-
 χὰς χωρεῖν εἰς τὸ φῶς φῶς ὄντας· τὰς δὲ μεμο-
 λυσμένας ὑπὸ τῆς ὕλης χωρεῖν εἰς τὰ σοιχεῖα· καὶ
 πάλιν ἀπὸ τῶν σοιχείων εἰς τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα καὶ
 οὕτω τὴν οὐσίαν αὐτῆς κατατέμνοντες καὶ σωματι-
 κὴν ἀποφαίνοντες καὶ πάλιν ὑποβάλλοντες ἀθά-
 νατον εἶναι φασί· περιπέπτωσι δὲ τοῖς ἐναντίοις
 φάσκοντες γὰρ ἀναφέρειν τὰς μεμολυσμένας ψυ-
 χὰς ἐπὶ τὰ σοιχεῖα καὶ καθ' αὐτὰς συμμίγνυσθαι ἀλλή-
 λαις, πάλιν αὐτὰς ἐν ταῖς μετενσωματώσεσι φα-
 σὶ τιμωρεῖσθαι καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀμαρτημάτων

ἐνέοντες

ἐνόντες αὐτάς καὶ πάλιν χωρίζοντες καθ' ὑπόστα-
 σιν· καὶ γὰρ τὰς σκιάς φοιτῶς μὲν ὄντος χωρίζεσθαι, συν-
 νεφίας δὲ γηρομένης ἐνέσθαι, ὅπερ ἀδύνατον ἐπὶ νοη-
 τῆς φύσεως γίνεσθαι· καὶ γὰρ αἱ σκιαί τῆς αἰσθητῆς εἰ-
 σιν, εἰ καὶ δοίη τις αὐτάς χωρίζεσθαι καὶ πάλιν ἐνέσθαι.
 Πλάτων δὲ καὶ μίαν εἶναι καὶ πολλὰς τὰς ψυχὰς
 ἀποφαίνεται· μίαν μὲν γὰρ εἶναι τὸ παντὸς τὴν ψυ-
 χὴν, εἶναι δὲ καὶ ἄλλας τῆς κτ' μέρος, ὡς ἰδίᾳ μὲν
 τὸ πᾶν ἐψυχῶσθαι ὑπὸ τῆς ἑ παντὸς ψυχῆς, ἰδίᾳ
 δὲ πάλιν τὰ κτ' μέρος ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐκάστου ψυ-
 χῆς. λέγει γὰρ τὴν μὲν τὸ παντὸς διατετάσθαι ψυ-
 χὴν ἀπὸ τῆς κέντρου τῆς γῆς ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς οὐ-
 ρανθ'· ἔ τοπικῶς αὐτὴν διατετάσθαι φάσκων· ἀλλὰ
 νοητῶς· ταύτῃ δὲ τὴν ψυχὴν εἶναι τὴν περιάγου-
 σαν σφαιροειδῶς τὸ πᾶν καὶ συνέχουσαν καὶ συσ-
 φηγγῶσαν τὸ σωματοειδὲς τῆς κόσμου. δεῖσθαι γὰρ
 τὰ σώματα τῆς συνέχοντος ἐν τοῖς προλαβῶσιν
 εἰδείσθαι· ποιεῖν δὲ τὸτο τὴν εἰδοποιὸν ψυχὴν ζῆν γὰρ
 ἐκαστον τῆς ὄντων τὴν ἰδίαν ζωὴν καὶ φθείρεσθαι τὴν
 ἰδίαν φθορὰν· ἕως μὲν γὰρ συνέχεται καὶ συσφίγγε-
 ται, τὸ σῶμα εἶναι λέγεσθαι. διαλυόμενον δὲ, φθεί-
 ρεσθαι· καὶ ζῆν μὲν πάντα, μὴ εἶναι δὲ πάντα ζῶα·
 διακρίνουσι γὰρ ἀπὸ μὲν τῆς ἀψύχου τὰ φυτὰ καὶ
 αὐξέσθαι καὶ ῥέφεσθαι, τὰ τετὶ τῇ θρεπτικῇ καὶ φυσικῇ
 δυνάμει· τὰ δὲ αλογα ζῶα ἀπὸ τῆς φυτῶν τῇ
 αἰσθήσει, τὰ δὲ λογικὰ ἀπὸ τῆς ἀλογῶν καὶ λογ-
 κῇ· καὶ οὕτως ζῆν πάντα λέγοντες διασέλλουσι τὴν

ἐκάστου φύσιν. ζῆν μὲν λέγουσι καὶ τὰ πάντι ἄψυχα
 ἐκτικὴν ζωὴν καθ' ὃ συνεχεῖται ὑπὸ τῆς τῆ παντὸς
 ψυχῆς * τὰ εἶναι μόνον καὶ μὴ διαλύεσθαι. ταύτῃ
 δὲ εἶναι τὴν ψυχὴν τὴν διακυβερινῶσαν τὸ πᾶν καὶ
 τὴν τὰς μερικὰς ψυχὰς τὰς ᾠρότερον παρὰ τὴν δὴ
 μικρὰ γημομένας ἐπιπέμπουσαν· δηλαδὴ αὐτὴ
 τῆ δὴ μικρὰ καὶ νόμου αὐτῇ δεδωκότος, καθ' ἧς
 διεξάγειν ὀφείλει τὸ πᾶν, οὐς καὶ ἐιμαρμένῳ
 καλεῖ, καὶ χρηστῶντος δύναμιν ἀρκῆσαν διέπειν
 ἡμᾶς. εἴρηται δὲ ταῦτα καὶ ἐν τοῖς περὶ ἐιμαρμέ-
 νης. κοινὴν μὲν οὖν πάντες ἐλλείψεις οἱ τὴν ψυχὴν
 ἀθάνατον ἀπορρηγάνοντες τὴν μετενσαμάνουσιν δο-
 ματίζουσι. διατέρουσι δὲ περὶ τὰ εἶδη τῶν ψυ-
 χῶν· οἱ μὲν γὰρ ἐν εἶδος τὸ λογικὸν λέγουσι. τὸ δὲ
 καὶ εἰς φυτὰ καὶ εἰς τὰ τῶν ἀλόγων σώματα μετε-
 βαίνειν· οἱ μὲν κατὰ πινὰς ῥητὰς χρόνων περιόδους,
 οἱ δὲ ὡς ἔτυχεν. ἄλλοι δὲ οὐχ' ἐν εἶδος ψυχῶν, ἀλ-
 λά δύο λογικῶν, τε καὶ ἀλογῶν. πινὲς δὲ πολλὰ,
 ποσαῦτα ὅσα τῇ ζωῶν τὰ εἶδη· μάλιστα δὲ οἱ ἀπὸ
 Πλάτωνος περὶ τῆ δοῦμα τὴν διηγήθησαν. εἰπόν-
 τος γὰρ Πλάτωνος τὰς μὲν θυμικὰς καὶ ὀργίλῃς καὶ
 ἀρπακτικὰς ψυχὰς λύκων καὶ λέοντων σώματα με-
 ταμφίεννυσθαι· τὰς δὲ περὶ τὴν ἀκολασίαν ἡχολημέ-
 νας ὄνων καὶ τῶν τοιέτων ἀναλαμβάνειν σώματα, οἱ μὲν
 κυρίως ἤκουσαν τῆς λέοντος καὶ τῆς λύκας καὶ τοὺς
 ὄνους· οἱ δὲ ἔσπικώς αὐτὸν ἐιρημέναι διεγνώσαν· τὰ
 ἡδὴ διὰ τῶν ζωῶν παρεμφαίνοντα· Κρόνιος μὲν γὰρ

ἐν ταῖς περὶ παλιγγενεσίας, οὕτω δὲ καλεῖ τὴν με-
 τεστώματосιν λογικὰς ψάτας βέλεται. ὁμοίως
 δὲ καὶ Θεόδωρος ὁ Πλατωνικὸς ἐν ταῖς ὅπῃ ἡ ψυχὴ
 παύεται τὰ εἶδη ἐστὶ· καὶ Πορφύριος ὁμοίως· Ἰάμβλι-
 χος δὲ τὴν ἐναντίαν τέτοις δραμῶν κατ' εἶδος
 ζώων ψυχῆς εἶδος εἶναι λέγει· ἡρωικὴ εἶδη διαφο-
 ρα. γέγραπται γὰρ αὐτῷ μονόβιβλον ἐπιγραφον,
 ὅπου οὐκ ἂν ἀνθρώπων εἰς ἀλόγια, οὐδὲ ἀπὸ ζώων
 ἀλόγων εἰς ἀνθρώπους καὶ μετεστώματός τῃς γίνοντο,
 ἀλλὰ ἀπὸ ζώων εἰς ζῶα καὶ ἀπὸ ἀνθρώπων εἰς ἀν-
 θρώπους. καὶ μοι δοκεῖ μᾶλλον οὗτος ἐνεκα τήτου
 χαλῶς κατεσχεῖσθαι μὴ μόνον τῆς Πλάτωνος γνώ-
 μης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀληθείας αὐτῆς· ὥς ἐστιν ἐκ πολ-
 λῶν καὶ ἄλλων ὀπιδείξαι, μάλιστα δὲ ἐκ τέκτων.
 καὶ δὲ γὰρ μίαν τῆς λογικῶν κινήσεων ἐμφαίνεσθαι τοῖς
 ἀλόγοις ζώοις. ἔτε γὰρ τέχνη οὐτε μαθήματα ἔτε
 βελαι ἔτε ἀρεταὶ ἔτε ἄλλοτὶ τῆς διανοητικῶν ἐν
 αὐτοῖς ἐστὶν· ὅξων δὴλον ὡς καὶ μέτεσι λογικῆς ψυ-
 χῆς αὐτοῖς. καὶ γὰρ ἄτοπον λέγειν τὰ ἀλόγια λογικὰ.
 εἰ γὰρ καὶ κοιμῶν ἐξοι τοῖς βρέφεσιν ἢ ἀλόγους
 μόνον κινήσεις φέρεσιν, ἀλλὰ ψυχὴν λογικὴν φα-
 μὲν ἔχειν αὐτὰ· ἐπειδὴ περ ἀνξάνομνα τὴν логи-
 κὴν ἀναδείκνυσιν ἐνέργειαν. τὸ δὲ ἀλόγον κατ' οὐ-
 δεμίαν ἡλικίαν ἐμφαῖνον τὸ λογικὸν περιττῶς ἂν
 ἔχε λογικὴν ψυχὴν, ἀχρίστου παντελῶς μελέτης
 ἐστῆσαι τῇ λογικῆς διουσίμεως· καὶ γὰρ ἔδειν περιτ-
 τὸν παρὰ τῇ Θεῷ γεγνηῆσθαι συμφώνως πᾶσι πυνω

μολόγηται· εἰ δὲ τῆτο, περιττῶς αὖν ἡ λογικὴ ψυχὴ
 τοῖς κτήνεσι καὶ τοῖς θηρίοις ἐγκατεβάλετο μηδέποτε
 διαυμένη τὸ ἑαυτῆς ἔργον ὅπως εἴξασται καὶ ἦν αὖ
 ἐκλήμα τε δόντος ἀνάρμοστον ψυχὴν τὰ σῶματι.
 οὔτε γὰρ τεχνίτε τὸ ἔργον, ἔτε τάξιν ἢ ἀρμονίαν εἰ-
 δότος· εἰ δέ τις λέγοι κινεῖσθαι μὲν καὶ διάθεσιν λο-
 γικῶς τὰ ζῶα, τὴν δὲ διάπλασιν αὐτῶν ἀνεπίδεκ-
 τον εἶναι τεχνικῆς πράξεως, πιστέμμενος τὸν λόγον
 ἀπὸ τῆς ἀνθρώπων, περιαιρεθέντων γὰρ μόνων τῆς
 δακτύλων καὶ χειρῶν, τὰς πλείστας τέχνας ὡς ἀπ-
 ὀλυσθαι, ἐλύει τὸ ζητέμμενον· μένει γάρ ἐπὶ τὸ
 αὐτὸ ἀτοπον, ὡς καὶ Θεὸς μὴ πρὸς φορον ψυχὴν ἐναρ-
 μόσαντος τὰ σῶματι, ἀλλὰ περιττὴν καὶ ἀνόνητον
 καὶ ἀνενέργητον ἐμποδίζομένῳ διὰ πάσης τῆς ἡλι-
 κίας αὐτῶν εἰς τὰς οἰκείας ἐνεργείας πρὸς τὰ καὶ
 τὸν λόγον αὐτὰς κατασκευάζειν ὅς ἐστιν ἡλίων καὶ ἔχ-
 ὁμολογημένων· πόθεν γὰρ ὅτι καὶ διάθεσιν λογι-
 κῶς κινεῖται τὰ ζῶα; βέλπιον οὖν πρὸς φορον ἡ-
 γεῖσθαι ἐκάστω σῶματι ψυχὴν ἐνηρμόσθαι, καὶ μηδὲν
 ἔχειν πλέον καὶ διάθεσιν τὰ ζῶα τῇ ἐμφαινόμενης
 ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν φυσικῆς ἀπλότητος· ἐκαστον γὰρ
 εἶδος τῆς ἀλόγων κατ' οἰκείαν ὁρμὴν κινεῖται, πρὸς
 ἣν γέγονεν ὅς ἀρχῆς χρεῖαν τε καὶ ἐνέργειαν· καὶ πρὸς
 ταῦτα καὶ τὴν διάπλασιν ὅπως δεῖαν ἔχεν. οὐ μὲν
 ἀβούθησε παντάπασιν αὐτὰ καταλέλοιπεν ὁ διη-
 μιουργός, ἀλλ' ἐκάστω φυσικὴν οὐ λογικὴν ἐπέβαλε
 σύνεσιν· ποσὶ δὲ καὶ πανουργίαν ἐπέθηκεν ὡς ἀπὸ
 τέχνης

τέχνης εἰκόνα καὶ σκιάν λογικὴν, διεῖν τέττον ἕνεκεν,
 ὑπὲρ τῆ καὶ τὰς ἐνεσώσας ὀπιβουλάς ἐκκλίνειν, καὶ
 τὰς μελῶσας προφυλάττειν, καὶ ἐπὶ τῷ συνά-
 ψαι τὴν κτίσιν πάσαν ἑαυτῇ, ὡς ἤδη εἴρηται. ὅτι δὲ
 οὐ λογικῶς ταῦτα ποιεῖ, δῆλον ἐκ τῆ κατ' εἶδος
 ἕκαστον ζῶον ὁμοίως τὰ αὐτὰ ποιεῖν, καὶ μὴ διαλ-
 λάττειν αὐτῶν ἐν τῷ πλήθει τὰς ἐνεργείας, ἐμὴ
 καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἀλλὰ καὶ μίαν ὁρμὴν ὅλον
 τὸ εἶδος κινεῖται. πᾶς γὰρ λαγῶδες ὁμοίως τεχνάζε-
 ται, καὶ πᾶς λύκος ὁμοίως πανκρῆει, καὶ πᾶς πίθη-
 κος ὁμοίως μιμεῖ. ὅπερ οὐκ ἐστὶν ἐπ' ἀνθρώπων· μυ-
 ρίαι γὰρ ὁδοὶ τῇ ἀνθρωπείῳ πράξει. ἐλεύθερον
 γὰρ καὶ αὐτεξέσπον τὸ λογικόν· ὅθεν ἔχ' ἐν καὶ ταυ-
 τὸν πᾶσιν ἔργον ἀνθρώποις ὡς ἕκαστος εἶδει τῇ
 ἀλόγων ζώων· φύσις γὰρ μόνη ταῦτα κινεῖται. τὰ
 δὲ φύσις ὁμοίως παρὰ πᾶσιν ἐστίν. αἱ δὲ λογικαὶ
 πράξεις ἄλλαι παρ' ἄλλοις καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης αἱ
 αὐταὶ παρὰ πᾶσιν. εἰ δὲ λέγοιεν ἐπὶ πτωρία τὴν
 ψυχὴν τῇ πενημαρτημένῳ ἐν τῷ ἀνθρωπείῳ
 βίῳ εἰς τοιαῦτα σώματα κατὰ πέμπεσθαι, ἐκ τῇ
 ὑστέρῳ ποιεῖν τὴν ἀπόδειξιν. διατί γὰρ εἰς τὰ
 πρῶτα γενόμενα σώματα τ' ζώων, ἐνεβλήθησαν
 λογικαὶ ψυχαί; οὐ γὰρ δήπου ὡς ἐν σώμασιν ἀν-
 θρωπέοις ἀμαρτήσασθαι ἄρην καὶ εἰς σῶμα γῆρας
 ἀνθρώπειον, ὅμοιος δὲ ταύτῃ τῇ δόξῃ τίθεσθαι καὶ Γα-
 λλῶδες ὁ θαυμαστός ἰαβός, καὶ κατ' ἕκαστον εἶδος
 ζώου, διάφορον εἶναι δοξάζειν καὶ ψυχῆς εἶδος. λέγει

γὰρ εὐθύς ἐν ἀρχῇ τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῷ περὶ χρείας
 μορίων πραγματείας, οὕτως· καὶ εἰ τὸ πολλὰ τῶν
 ζώων ἔστι μόρια· τὰ μὲν μείζω, τὰ δὲ ἐλάττω,
 τὰ δὲ πάντα πᾶσιν εἰς ἕτερον εἶδος ἀτμήται· χρεία
 δὲ πάντων αὐτῷ ἐστὶ τῇ ψυχῇ. τὸ γὰρ σῶμα ταύτης
 ὄργανον, καὶ διὰ τὸ πολὺ διενήνοχεν ἀλλήλων τὰ μό-
 ρια τῷ ζώον, ὅτι καὶ αἱ ψυχαί. πάλιν δὲ σκοποῦσιν
 ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ, προστίθουσιν ἐπὶ τῷ πεθήκου καὶ
 τὸ τοιοῦτον· καὶ μὴν ὡς σφώτατε κατήγορε λέξοιεν ἂν ἡ φύ-
 σις πρὸς σὲ γελοῖω τὴν ψυχὴν ζῶν γελοῖαν ἐχρῆν
 δοθῆναι σώματος κατὰσκευὴν ἕως οἷος τοῖς δια-
 φόροις κατ' εἶδος σώμασι διαφορὰς ἐνούσας ψυ-
 χὰς· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τέτων· εἰ δὲ τὴν ψυχὴν
 ἀπεδείξαμεν μὴτε σῶμα οὖσαν, μὴτε ἀρμονίαν,
 μὴτε κράσιν, μὴτε ἄλλω πινὰ ποίωται, δῆλον ὅτι
 τέτων ὡς οὐσία τίς ἐστὶν ἀσώματος ἡ ψυχὴ· ὅτι
 μὲν γὰρ ἐστὶν ὁμολογεῖται πᾶσιν· εἰ δὲ μὴτε σῶμα
 μὴτε συμβεβηκὸς, δῆλον ὅτι ἀσώματος ἐστὶ οὐσία καὶ
 ἐδὲν τῶν ἐχόντων ἐν ἄλλῳ τὸ εἶναι. ταῦτα γὰρ καὶ
 γίνεται καὶ ἀπογίνεσθαι χάρις τῆς τῷ ὑποκειμένου
 φθορᾶς. τῆς δὲ ψυχῆς χωριζομένης τὸ σῶμα πάν-
 τως φθείρεται. τοῖς αὐτοῖς δὲ χρῆσαμένην ἔστιν ἀπο-
 δεῖξαι τὴν ψυχὴν ἀθάνατον οὖσαν. εἰ γὰρ μὴτε σῶ-
 μα ἐστὶν ὅπερ φύσιν διαλυτὸν ἐδείχθη, καὶ φθα-
 ρτὸν, μὴτε ποίωτης, μὴτε πσώτης, μὴτε ἄλλό τι τῶν
 φθιτρομένων, δῆλον ὅτι ἀθάνατός ἐστι· πολλὰ μὲν ἐν
 εἰσι τῆς ἀθανασίας αὐτῆς αἱ ἀποδείξεις παρά τε

Πλάτωνι

Πλάτουνι καὶ τοῖς ἄλλοις· ἀλλ' ἐμείναι μὲν περισκε-
 λεῖς καὶ δυκατανόητοι καὶ μόλις τοῖς ἐντεθραμμένοις
 ἐκείναις ταῖς ὁπσιήμας γνώριμοι· ἡμῶν δὲ ἀρκεῖ
 πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας αὐτῆς, ἡ τῶν θείων
 λογικῶν διδασκαλία, τὸ πῶς ἀφ' ἑαυτῆς ἔχουσα
 διὰ τὸ θεόπνευστος εἶναι· πρὸς δὲ τὰς μὴ καταδε-
 χνόμενας τὰ τῶν Χριστιανῶν * γραμμάτια, ἀρκεῖ τὸ
 μηδὲν εἶναι τὴν ψυχὴν τῶν φθειρομένων ἀποδεῖξαι.
 εἰ γὰρ μηδὲν ὅστις τῶν φθειρομένων, ἔστι δὲ ἀρσενικός,
 ἔστι καὶ ἀθάνατος. ὥς τε τὸ μὲν ἀρκούντως ἔχον πα-
 ραλείπῃον.

* δόγμα-
τα.

ΠΕΡΙ ΕΝΩΣΕΩΣ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ
ΣΩΜΑΤΟΣ ΚΕΦ. Γ.

ΖΗΤΗΤΕΟΝ δὲ πῶς ψυχῆς καὶ σώματος
 ἀψύχου γίνεται ἔνωσις. ἀπορον γὰρ τὸ πρᾶγμα· εἰ
 δὲ μὴ μόνον ἐκ τέτων, ἀλλὰ καὶ τὰ νοῦ συνέστηκεν
 ὁ ἄνθρωπος, ὥς εἶπον πνῆες, ἔτι πλέον ὀπωρώτερον·
 πάντα γὰρ τὰ συνιόντα εἰς μιᾶς οὐσίας ὑπόστασιν
 πάντως ἐνοῦται· πάντα δὲ τὰ ἐνέμμενα ἄλλοις),
 καὶ οὐ μένει ἂν ἢν πρότερον, ὥς ἐπὶ τῶν στοιχείων
 δειχθήσεσθαι. ἐνωθέντα γὰρ ἄλλοτι γέγονε· πῶς οὖν
 ἢ τὸ σῶμα ἠνωμένον τῇ ψυχῇ ἔπ' μένει σῶμα, ἢ
 πάλιν ἢ ψυχὴ ἀσώματος οὕσα καὶ οὐσιώδης καθ'
 ἑαυτὴν, πῶς ἐνέσται σώματι καὶ μέρος γίνεσθαι τῆ
 ζώου σώζουσα τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἀσύγχυτον καὶ
 ἀδιάφθορον; ἀνάγκη γὰρ ἢ ἠνωθῆαι τὴν ψυχὴν καὶ τὸ
 σῶμα καὶ συνηλλοιωθῆαι καὶ σμιεφθάρθαι ἀμφοτέρω

ὡς τὰ στοιχεῖα· ἢ μὴ ἡνώσθαι μὲν διὰ τὰς ἐξημέ-
 νας ἀτομίας, ὡς ἀκεῖναι δὲ ὡς χορευτὰς ἐν χο-
 ρῷ· ἢ ψῆφον τῇ ψήφῳ· ἢ κεκραῖσθαι ὡς οἶνον καὶ
 ὕδωρ· ἀλλ' ὅτι μὲν οὐ δύναται ὡς ἀκεῖναι τὸ
 σῶμα ἢ ψυχὴ, ἐν τῷ περὶ ψυχῆς ἀποδείξει·
 ἦν γὰρ ἂν αὐτὸ μόνον τὸ μέρος τῆς σώματος ἐμφυ-
 χον τὸ πλησιάζον τῇ ψυχῇ, τὸ δὲ μὴ σιωπημένον,
 ἀψυχον. πρὸς τὰ μὴ δύνασθαι ἐν λέγειν εἶναι τὸ καὶ
 παραθεσιν, ὡς ξύλα, φέρε εἰπεῖν, καὶ σίδηρον ἢ τι
 τοῖστον. καὶ ἡ κράσις δὲ τῶ οἶνου καὶ τῶ ὕδατος
 ἀμφοτέρω σιωδιαφθεῖρη. οὔτε γὰρ ὕδωρ ἐστὶ καθα-
 ρὸν τὸ κράμα οὔτε οἶνος· καί τοι τῆς τοιαύτης κρά-
 σεως καὶ παράθεσιν γνομένης λανθανέσης τὴν αἰ-
 σθησιν διὰ τὸ λεπτομερές τῆς κεκραμένων· δῆλον
 δὲ ἐκ τῆς πάλιν ἀπαλλήλων δύνασθαι χωρίζεσθαι.
 ἀπόδος γὰρ ἐλαιωθεὶς ἀνιμάται καθαρὸν τὸ ὕδωρ
 καὶ πᾶπυρος· αἰσθητῶς δὲ χωρίζεται τὰ ἀκριβῶς
 ἡνωμένα παντάπασιν ἀδύνατον. εἰ δὲ μήτε ἡνώσθαι,
 μήτε παράκειναι, μήτε κέκραται τίς ὁ λόγος τῆς τὸ
 ζῶον ἐν λέγεσθαι; Πλάττει μὲν οὖν καὶ διὰ ταύτην
 τὴν ἀπορίαν οὐ βέλεται τὸ ζῶον ἐκ ψυχῆς εἶναι καὶ
 σώματος· ἀλλὰ ψυχὴν σῶμα κεκηνημένον, καὶ
 ὡς περ ἐνδεδυμένον τὸ σῶμα· ἔχει δὲ καὶ οὕτως ὁ
 λόγος ἀπορὸν τι. πῶς γὰρ ἐν εἶναι δύναται μετὰ τῆς
 ἐνδύματος ἢ ψυχῆς; οὐ γὰρ ἐν ὁ χιτῶν μετὰ τῆς ἐν
 δεδυμένης. Αμμωνίος δὲ ὁ διδάσκαλος τῆς Πλωτί-
 νου τὸ ζητεῖν τὸν τῶν ζώων ἐπιλύει. ἔλεγε
 γὰρ

γὰρ τὰ νοητὰ τοιαύτῳ ἔχουσιν φύσιν, ὡς καὶ ἐνέσθαι
 τοῖς δυναμένοις αὐτὰ δέξασθαι καθάπερ τὰ συν-
 εφθαρμένα, καὶ ἠνωμένα μένειν ἀσύγχυτα καὶ
 ἀδιαφθορα ὡς τὰ πῦρα κείμενα· ἐπὶ μὲν γὰρ σω-
 ματων ἡ ἐνώσις ἀλλοίωσιν τῇ συνιόντων πάντως
 ἐργάζεται, ἐπεὶ δὴ περ εἰς ἄλλα σώματα μεταβάλ-
 λεται ὡς τὰ στοιχεῖα εἰς τὰ συγκρίματα, καὶ αἱ βο-
 φαί εἰς αἶμα, τὸ δὲ αἶμα εἰς σάρκα, καὶ τὰ λοιπὰ
 μόρια τῶ σώματος· ἐπὶ δὲ τῇ νοητῇ ἐνώσις μὲν
 γίνεται, ἀλλοίωσις δὲ οὐ πῦρα κολαθεῖ. οὐ γὰρ πέ-
 συκε τὸ νοητὸν κατ' οὐσίαν ἀλλοιῶσθαι· ἀλλ' ἢ ἐξί-
 σταται, ἢ εἰς τὸ μὴ ὄν φθείρεται, μεταβολὴν δὲ οὐκ
 ὑποδέχεται, ἀλλ' ὄν τε εἰς τὸ μὴ ὄν φθείρεται. οὐ γὰρ
 ἂν ἦν ἀθάνατον, καὶ ἡ ψυχὴ ζῶν οὐσα, εἰ ἐν τῇ κρᾶσι
 μετεβάλλετο, ἢ ἀλλοιώθη ἂν καὶ οὐκ ἦν ἂν ἐπὶ ζῶν. τί
 δὲ συνεβάλλετο τῷ σώματι, εἰ μὴ παρείχεν αὐτῇ
 τὴν ζῶν; ἐκ ἄρα ἀλλοιῶται ἡ ψυχὴ ἐν τῇ ἐνώσει.
 δεδῆμέν τε τοίνυν τέτοιον ὅτι τὰ νοητὰ ἀναλλοίωτα
 κατ' οὐσίαν ἐσὶν, ἀναγκάως πῦρα κολαθεῖ τὸ καὶ
 ἐνέσθαι αὐτὰ μὴ συνδιαφθεῖσθαι, οἷς ἠνῶνται καὶ
 ἠνῶται τοίνυν καὶ ἀσύγχυτος ἠνώξει τῷ σώματι ἡ
 ψυχὴ. ὅτι μὲν γὰρ ἠνῶται, ἡ συμπαθεια δείκνυσιν·
 συμπαθεῖ γὰρ ὅλον ἑαυτῇ τὸ ζῶον ὡς ἐν ὄν. ὅτι δὲ
 ἀσύγχυτον μένει, δῆλον ἐκ τῆς τὴν ψυχὴν ῥόπον
 πρὸς χωριζομένῳ τῷ σώματι ἐν τῷ ὕπνῳ, καὶ ὡς
 περ νεκρὸν αὐτὸ κείσθαι καταλιπέσαι· μόνον δὲ ἐξ
 ἀμύλλεσαν αὐτῇ τὴν ζῶν, ἵνα μὴ παντελῶς ὑπο-

λεῖται, καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐν τοῖς ὀνείροις ἐνεργεῖν θε-
 απίζουσιν τὸ μέλλον καὶ τοῖς νοητοῖς πλησιάζουσιν.
 ταυτὸ συμβαίνει καὶ ὅταν καθ' ἑαυτὴν ἐπισκέπτη-
 ται πρὸς νοητῶν καὶ τότε γὰρ ὡς οἰόντε τὴ σῶματι
 ἑαυτὴν χωρίζῃ καὶ καθ' ἑαυτὴν γίνεσθαι· ἢ ὅπως
 ὀπβάλλῃ τοῖς ὄντιν. ἀσώματος γὰρ οὐσα δι' ὅλου
 κεχώρηκεν ὡς τὰ συνεφθαρμένα. μένουσα ἀδιάφ-
 θορος ὡς τὰ ἀσύγχυτα, καὶ τὸ καθ' ἑαυτὴν ἐν δια-
 σῶζουσα. καὶ ἐν οἷς ἂν γένηται ξέπυστα ἐκείνα καὶ
 τὴν ἑαυτῆς ζωὴν, καὶ μὴ ξεπομένη ὑπὸ ἐκείνων. ὡς
 γὰρ ὁ ἥλιος τῇ παρεσῖα αὐτῆς τὸν αἶρα εἰς φῶς με-
 ταβάλλει, ποιῶν αὐτὸν φωτίζῃ, καὶ ἐνδοῦναι τῷ αἶρι
 τὸ φῶς ἀσυχχύτως ἅμα αὐτῷ κεχυμένον, τὸν αὐ-
 τὸν ὅρον καὶ ἡ ψυχὴ ἐνούμενη τῷ σώματι μένει
 παντελῶς ἀσύγχυτος. κατὰ τὴν μόνον διαλλάτ-
 τουσα ὅτι ὁ μὲν ἥλιος σῶμα ὢν καὶ τόπω περιγρα-
 φόμηνος οὐκ ἐστὶ πανταχοῦ ἔνθα καὶ τὸ φῶς αὐτῆς.
 ὡς οὐδὲ τὸ πῦρ. μένει γὰρ καὶ αὐτὸ ἐν τοῖς ξύλοις
 ἢ ἐν θρυαλλίδι δεδεμένον ὡς ἐν τόπῳ· ἡ δὲ ψυχὴ
 ἀσώματος οὐσα καὶ μὴ περιγραφομένη τόπῳ, ὅλη
 δι' ὅλου χωρεῖ καὶ τὴ φωτὸς ἑαυτῆς καὶ τὴ σῶμα-
 τος· καὶ οὐκ ἐστὶ μέρος φωτίζομηνον ὑπὸ αὐτῆς ἐν ᾧ
 μὴ ὅλη πάρεστιν· οὐ γὰρ κρατεῖται ὑπὸ τῆ σῶμα-
 τος, ἀλλ' αὐτὴ κρατεῖ τὸ σῶμα. οὐδὲ ἐν τῷ σῶ-
 ματι ἐστὶν ὡς ἐν ἀγγείῳ ἢ ἀσκεῖ· ἀλλὰ μᾶλλον τὸ
 σῶμα ἐν αὐτῇ· μὴ κωλύομηνον γὰρ ὑπὸ τῆς σωμα-
 των τὰ νοητὰ, ἀλλὰ διὰ παντὸς σώματος χωρεῖν-

τα καὶ διαφοιτῶντα καὶ διεξιόντα οὐχ' διατίεσθαι
ὕπὸ τόπων σωματικῆ κατέχευς· νοητὰ γὰρ ὄντα ἐν
νοητοῖς καὶ τόποις ἐστὶν ἢ γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ἢ ἐν τοῖς ὑπερ
κειμένοις νοητοῖς. ὡς ἡ ψυχὴ ποτὲ μὲν ἐν ἑαυτῇ
ἔστιν, ὅταν λογίζεται, ποτὲ δὲ ἐν τῷ νῷ ὅταν νοῇ.
ἐπ' αὐτὸν οὖν ἐν σώματι λέγεται εἶναι οὐχ' ὡς ἐν τό-
πῳ τὰ σώματι λέγειν εἶναι, ἀλλ' ὡς ἐν χέσφι καὶ τὰ
παρεῖναι, ὡς λέγεσθαι ὁ Θεὸς ἐν ἡμῖν καὶ γὰρ τῇ χέσφι
καὶ τῇ ὡρὸς τι πρόπῃ καὶ διαθέσφι, δεδῶκε φαμέν ὑπὸ
τῷ σώματος τὴν ψυχὴν. ὡς λέγομεν ὑπὸ τῷ ἐρωμέ-
νης δεδῶσθαι τὸν ἐραστὴν· οὐ σωματικῶς καὶ δὲ τοπι-
κῶς, ἀλλὰ καὶ χέσφιν. ἀμέγεδρες γὰρ ὄν καὶ ἄσγκον
καὶ ἀμέρες, τῆς καὶ μέρος τοπικῆς περιγρᾶφῆς κρεῖτ-
τον ἐστὶ. τὸ γὰρ μὴ ἔχον μέρος ποῖω δύνασθαι τόπῳ
περιγρᾶφῆσαι; ὅγκῳ γὰρ τόπος συνυφίσταται· τό-
πος γάρ ἐστι πᾶσιν τὰ περιέχοντες καὶ ὁ περιέχει
τὸ περιεχόμενον. εἰ δὲ τίς λέγοι· οὐκοῦν καὶ ἐν Αλε-
ξανδρείᾳ καὶ ἐν Ρώμῃ ἐστὶ καὶ πανταχοῦ ἡ ἐμὴ ψυχὴ
λανθάνει ἑαυτὸν πάλιν τόπον λέγων. καὶ γὰρ τὸ ἐν
Αλεξανδρείᾳ καὶ ὅλως τὸ ἐν τῷδε, τόπος ἐστὶν. ἐν
τόπῳ δὲ ὅλως οὐκ ἐστὶν, ἀλλ' ἐν χέσφι. δέδφκεται γὰρ
μὴ δύνασθαι περιληφθῆναι τόπῳ. ὅταν οὖν ἐν χέ-
σφι γένηται τὸ νοητὸν τόπου πινὸς ἢ ὡράματος ἐν τό-
πῳ ὄντος καταχρηστικώτερον λέγομεν ἐκεῖ αὐτὸ
εἶναι, διὰ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς τὴν ἐκεῖ· τὸν τόπον
ἀντὶ τῆς χέσεως καὶ τῆς ἐνεργείας λαμβάνοντες.
δεόν γὰρ λέγειν ἐκεῖ ἐνεργεῖ λέγομεν ἐκεῖ ἐστὶν, ἀρμό-
σθε

σφε δ' ἂν οὗτος ὁ λόγος καθαρώτερον καὶ μάλιστα
 τῇ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐνώσει τῆς Θεᾶς λόγου. καθ'
 ἣν ἐνωθεὶς ἔμενειν ἀσύγχυτος καὶ ἀπερίληπτος· οὐ καὶ
 τὸν τ' ψυχῆς τρόπον. ἐκείνη μὲν γὰρ τῇ πεπληθυ-
 μένων οὐσα δοκεῖ καὶ συμπάχειν πῶς δι' οἰκειότη-
 τα τῷ σώματι, καὶ κρατεῖν ἑαδ' ὅτε καὶ κρατεῖσθαι· ὁ
 δὲ Θεὸς λόγος οὐδὲν αὐτὸς ἀπὸ τ' κοινωνίας τῆς
 περὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἀλλοιέμενος, οὐδὲ με-
 τέχων τῆς ἐκείνων ἀδυναμίας, μεταδιδούς δὲ αὐτοῖς
 τῆς ἑαυτῆς θεότητος γίνεται σὺν αὐτοῖς ἐν μένων, ἐν
 ᾧ περ ἦν καὶ πρὸ τῆς ἐνώσεως. καινότερος οὗτος ὁ
 τρόπος τῆς κράσεως ἢ ἐνώσεως· καὶ κινᾷται καὶ μέ-
 νει πάντα πασιν ἄμικτος καὶ ἀσύγχυτος καὶ ἀδιάθο-
 ρος καὶ ἀμετάβλητος· οὐ συμπάχων, ἀλλὰ συμ-
 πωράττων μόνον· οὐδὲ σιωφθειρόμενος καὶ σιωαλ-
 λοίεμενος, ἀλλὰ σιωαυξάνων μὲν ἐκείνα, αὐτὸς
 δὲ μὴ μφεόμενος ὑπ' αὐτῶν πρὸς τὰ μένιν ἀτρεπ-
 τος καὶ ἀσύγχυτος, ἐπειδὴ καὶ καθαρῶς πάσης ἀλ-
 λοιώσεως ἀμέτοχος ὅστις μάρτυς τέστι ἐστὶ Πορφύ-
 ριος ὁ καὶ τῷ Χριστῷ κινήσας τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν· ἰχυ-
 ραὶ δὲ τῇ ἐχθρῶν αἰὶ ὑπὲρ ἡμῶν μαρτυρίαι, καὶ μη-
 δεμίαν ἀντιλογίαν ὀπιδεχόμεναι. οὗτος τοίνυν ὁ
 Πορφύριος ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ τ' συμμίκτων ζη-
 τημάτων γράφει κατὰ λέξιν οὕτως· οὐκ ἄπογνω-
 σέον οὖν ἐνδέχεσθαι πινὰ οὐσίαν πᾶσαληφθῆναι εἰς
 συμπλήρωσιν ἑτέρας οὐσίας, καὶ εἶναι μέρος οὐσίας
 μένουσαν κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν μετὰ τ' συμπλη-
 ρῆν

ρῆν ἄλλω οὐσίαν ἐν τῇ σὺν ἄλλῳ γηυσμένῳ, καὶ τὸ
 κατ' ἐαυτὴν ἐν διασώζουσιν. καὶ τὸ μείζον, αὐτὴν
 μὲν μὴ βροπομένῳ, τρέπουσαν δὲ ἐκείνῳ ἐν οἷς ἂν
 γίγνηται εἰς τὴν ἐαυτῆς ἐνέργειαν τῇ παρεστίᾳ. λέγεται
 δὲ ταῦτα περὶ τῆς ἐνώσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώμα-
 τος. εἰ δὲ ἐπὶ τῆς ψυχῆς ἀληθῆς ὁ λόγος διὰ τὸ
 ἀνώματον, πολλῶν πλέον ἐπὶ τῇ Θεῷ λόγου ἢ μάλ-
 λον ἀσυγκρίτου καὶ κατ' ἀλήθειαν ὄντος ἀνωματου.
 ὅπερ ἀντικρὺς ἀποφράττει τὰ σώματα ὅτι γι-
 γνάντων κατηγορεῖν τῆς τῇ Θεῷ ἐνώσεως πρὸς τὸν
 ἄνθρωπον. ἴτο γὰρ ἑλλήνων οἱ πολλοὶ γέλωτα ποιεῖν
 ται, φάσκοντες ἀδύνατον καὶ ἀπίθανον καὶ ἀπορετώδες
 εἶναι συγγένεσθαι θνητῇ φύσιν τὸ θεῖον καὶ κρασιν καὶ
 ἐνώσιν. ἀλλ' ἡμεῖς τοῖς εὐδοκίμοις αὐτῶν χρησάμε-
 νοι μάρτυσιν ἀποδύομεθα τὴν αἰτίαν. λέγεται δὲ
 παρά πῃ καὶ μάλιστα παρά τοῖς Εὐνομιάνοις ἠνωθῆς
 τὸν Θεὸν λόγον καὶ σώματι οὐ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ
 καὶ τὰς ἐκατέρωθεν δυνάμεις. οὐ γὰρ εἶναι τὰς οὐσίας
 τὰς ἐνωθείσας ἢ κραθείσας, ἀλλὰ τὰς δυνάμεις
 τῇ σώματος ταῖς δυνάμεισι ταῖς θεαῖσι συγκε-
 κράσθαι. δυνάμεις δὲ τῇ σώματι παντός δήπερ
 τῇ ὀργανικῇ κατὰ Ἀριστοτέλην λέγουσιν εἶναι τὰς
 αἰσθησῆς. ταύταις οὖν αἱ θεῖαι δυνάμεις συγκι-
 νᾶν τὴν ἐνώσιν ἀπειργάσαντο κατ' αὐτὰς. οὐ-
 δείς δὲ ἂν αὐτοῖς οἶμαι συγχωρήσῃ τὰς αἰσθησῆς
 σωματικὰς δυνάμεις ἀποφανομένοις. διώριται
 γὰρ ἐν τοῖς ἐμπροσθεν σαφῶς, τίνα μὲν ἴδμεν σώμα-

τος, τίνα δὲ ψυχῆς, τίνα δὲ τῶ σωμαφοτέρου· καὶ ἐν τοῖς ἰδίοις τῶ σωμαφοτέρου τὰς δι' ὀργάνων αἰσθήσεως ἐτίθεμεν· αὐτὰ δὲ τὰ ὄργανα, τὸ τῶματος ἐλέγχον εἶναι. βέλπον οὖν ὡς προείρηται καὶ τὴν οἰκίαν φύσιν τῆς ἀνωμαλίας ἀσυγχύτως τὴν ἔνωσιν γίνεσθαι τῆς οὐτιῶν, μηδὲν ὥσθλαπτομένης τῆς θειοτέρας ἐκ τῆς ὑποδεεσέρας· ἀλλὰ ταύτης μόνον ὠφελιμένης ἐκ τῆς θειοτέρας. ἐπεὶ περὶ ἡ καθαρώς ἀσώματος φύσις, χρεῖται μὲν ἀκωλύτως διὰ πάντων. δι' αὐτῆς δὲ οὐδὲν, ὥστε τῶ μὲν χρεῖν αὐτὴν διὰ πάντων, ἰνῶσθαι. τῶ δὲ μηδὲν δι' αὐτῆς, μένειν ἄμικτον καὶ ἀσύγχυτον· οὐκ ἐυδοκίαν ποίνω ὁ ἥτοπος τῆς ἐνώσεως, ὥς ποι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν δοκεῖ, ἀλλ' ἡ φύσις αἰτία· τὸ μὲν γὰρ ἀναλαβὸν σῶμα κατ' ἐυδοκίαν εἶποι τις ἂν ἐυλόγως γε γνηῖσθαι, τὸ δὲ ἐνούμενον μὴ συγχυθῆναι καὶ τὴν οἰκίαν τῶ Θεῷ φύσιν οὐ κατ' ἐυδοκίαν γίνεσθαι· τῆς γὰρ βαθμὸς τῆς ψυχῶν καὶ τὰς ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως ὡς Ωριγένους εἰσαγὰ μηδὲν προσσηκῶσας ταῖς θείαις γραφαῖς, καὶ δὲ σωμαδεύσας, τοῖς τῶ χριστιανῶν δόγμασι ὥσθλαπτεον.

ΠΕΡΙ ΣΩΜΑΤΟΣ ΚΕΦ. Δ.

ΠΑΝ σῶμα τῆς τεσσάρων στοιχείων ἐστὶ σύγκριμα καὶ ἐκ τεσσάρων γέρονε· περὶ σὲ χάως μὲν τὰ τῶ ἐναίμων ζώων ἐκ τῶς τεσσάρων χυμῶν, αἵματος, φλέγματος, ξανθῆς τε χολῆς, καὶ μελαίνης. τὰ δὲ τῶ ἀναίμων ἐκ τε τῶς ἄλλων χυμῶν καὶ ἐκ τῶ ἀναλα-

γόντος

γέντος ἐν αὐτοῖς τῷ αἵματι· προσεχῶς δὲ λέγε-
 ται ὅταν ἀμέσως ἐξ αὐτῷ ἐκείνων τί γένηται· ὡς
 εἴη τῷ μὲν τεσσάρων σιχείων σύγκριμα τῆς τέσ-
 σαραις χυμῶν· τῷ δὲ χυμῶν τὰ ὁμοιομερῆ ἅ ὅτι
 μόρια τῷ σώματι, ἐκάζουσι δὲ τῇ μὲν γῇ τὴν μέ-
 λαναν χολήν, τῷ δὲ ὕδατι τὸ φλέγμα· τῷ δὲ αἵρι
 τὸ αἷμα, τῷ δὲ πυρὶ τὴν ξανθὴν χολήν, πᾶν δὲ
 σύγκριμα σιχείων ἢ σερρόν ὅτιν, ἢ ὑγρόν, ἢ πνεῦ-
 μα. Αἰριστέλης δὲ προσεχῶς ἐξ αἵματος μόνου
 βέλεται γίνεσθαι τὰ σώματα τῷ ζώων· ἐκ τούτου
 γὰρ καὶ φέρεται προσεχῶς καὶ αὐξάνεσθαι πάντα τὰ
 τῷ ζώου μόρια· καὶ τὸ σπέρμα δὲ τὴν γένεσιν ἐξ
 αἵματος ἔχειν· ἀλλ' ἐπεὶ περ ἐξ ἑνὸς καὶ τῷ αὐτῷ ἐκ
 ἰδόκει καλῶς ἔχειν τὰ τε σκληρότατα ὅσπερ καὶ τὴν
 ἀπαλωτάτην σάρκα καὶ πιελὴν γίνεσθαι, ἤρεσεν
 Ἱπποκράτη πρῶτον τὰ σώματα τῷ ζώων ἐκ τῶν
 τεσσάρων χυμῶν συμπήγνυσθαι προσεχῶς· ἵνα ἐκ
 μὲν τῶν γεωδεδέρων καὶ παχυμερές ἐρων τὰ σέ-
 ρεώτερα γίνωνται, ἐκ δὲ τῷ μαλακωτέρων τὰ μα-
 λακά· εὐρίσκονται δὲ πλάκεις οἱ τέσσαρες ἐν τῷ
 αἵματι χυμοί, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐν ταῖς φλεβοτομίαις
 ποτὲ μὲν τῷ ὀρρώδεος φλέγματος πλεονάζοντος ἐν
 αὐτῷ· ποτὲ δὲ τῆς μελαίνεσθαι ἢ ξανθῆς χολῆς·
 ὅθεν δοκοῦσι πῶς ἀλλήλοις συμφωνεῖν οἱ ἄνδρες·
 ἔστι δὲ τῶν ἐν τοῖς ζώοις μερῶν, τὰ μὲν ὁμοιομερῆ,
 τὰ δὲ ἀνομοιομερῆ· οἷον ὁμοιομερῆ μὲν ἐγκέφαλος·
 μήνυγκες, νεῦρον, μυελός, ὀστέον, ὀδὸς, χόνδρος, ἄδε-
 νες·

νες, ὀνυχες, σύνδεσμοι, ὑμένες, ἴνες, φίχες, σάρκες,
 φλέβες, ἀρτηρίαι, πόροι, πιμελή, δέρμα, καὶ τὰ
 οἰονεῖ σοιχεῖα προσεχῇ τούτων, αἷμα, καὶ αἶ-
 μα καθαρόν, φλέγμα, χολή μέλαινα, καὶ ξανθή· ὁ
 γὰρ τένων σύνθετός ἐστιν ἐκ τε συνδέσμων καὶ νευρω-
 δῶν ἰνῶν· ἀνομοιομερῇ δὲ κεφαλῇ, θώραξ, χεῖρες,
 πόδες, καὶ τὰ ἄλλα μέλη τῆς ἀνθρώπου. οὐ γὰρ εἰς
 κεφαλὴν διχαιρεῖται ἡ κεφαλὴ· ὥσπερ τὸ νεῦρον εἰς
 νεῦρον καὶ ἡ φλέψ εἰς φλέβα, καὶ ἡ σὰρξ εἰς σὰρκα·
 πᾶν δὲ ἀνομοιομερές ὅξ ὁμοιομερῶν συνέστηκεν,
 ὡς ἡ κεφαλὴ ἐκ νεύρων καὶ σαρκῶν καὶ ὀστέων καὶ
 τῆς τοικίτων· καλοῦσι δὲ ταῦτα καὶ ὀργανικά· ὅρος
 δὲ ὁμοιομερῶν οὗτος· ὧν τὰ μέρη τὰ, τε ὅλῳ καὶ
 ἀλλήλοις ἐστὶν ὅμοια· τὸ δὲ ὅμοιον νῦν ἀντὶ τῆς ταυ-
 τὸν δεῖ λαμβάνειν· οὐ πᾶν δὲ ζῶον πᾶντα τὰ μέρη
 τῆς σώματος κέκμηται, ἀλλ' ἐστὶν ἑνία κολοβα-
 τὰ μὲν γὰρ ἐστὶν ἀποδα ὡς ἰχθυες, καὶ ὄφεις· τὰ δὲ
 ἀκέφαλα, ὡς καρκῖνοι καὶ κάραβοι καὶ τῆς νηκτῆρ
 ἑνία· ἐν γὰρ τῷ σῆθει τὰ αἰσθητήρια ἔχουσι, διὰ το
 μὴ ἔχειν κεφαλὴν· τὰ δὲ πνεύμονος ἐσέρηται, ὅσα
 μὴ ἀναπνεῖ τὸν αἶρα· τὰ δὲ κύστιν οὐκ ἔχει ὡς ὀρ-
 νιθες καὶ πᾶντα τὰ μὴ οὐρεῖντα· τὰ δὲ ὀσρακόδερ-
 μα τῆς πλείστων ἀμοιρεῖ μελῶν· ἐν ὀλίγοις γὰρ αὐ-
 τοῖς τὸ εἶναι ζῶοις ὑπάρχει· δοκεῖ δὲ πᾶσι καὶ τοῖς
 ἔχοντα μὴ ἔχειν, ὡς ἑλαφοὶ δοκεῖσι μὴ ἔχειν τὴν ξαν-
 θὴν χολήν, ὥσπερ ἡ περ ἐν τοῖς ἐντέροις ἔχουσιν αὐ-
 τὴν διασπαρμένην καὶ ἀφανῆ· ὁ δὲ ἄνθρωπος καὶ

πάντα καὶ τέλεια, καὶ ὥς οὐκ ἂν ἄλλως ἐνδέχοιτο
καλῶς ἔχει πάντα· οὕτω δὲ καὶ κατὰ τὴν θέσιν τῶν μο-
ρίων, πολλὴ ἡ διαφορὰ τοῖς ζώοις. τὰ μὲν γὰρ ἔχει
τὰς μαστὰς ἐν τῇ στήθει· τὰ δὲ ἐν τῇ κοιλίᾳ· τὰ δὲ
ὑπὸ τοὺς μηρούς· καὶ τὰ μὲν β', τὰ δὲ δ', τὰ δὲ
πλείους. σχεδὸν γὰρ συνεμέσσησεν ἡ φύσις τῷ γεν-
νωμένῳ ἀριθμῷ τὸ πλήθος τῶν μαστῶν· εἰ δέ τις
ἀκριβῶς ἐκλέγῃ ταῦτα βελοῖτο, τὴν περὶ ζώων
ἰστορίαν Ἀριστοτέλους ἀναγνωσκέτω· οὐ γὰρ τῆς προ-
κειμένης γραφῆς ἀκριβὲς ἔστι ταῦτα. ἀλλ' οἷον ὑπο-
γραφαὶς πινὰς καὶ τύποις ἐκτίθεσθαι· μετέλθω μὲν
ἐν ἐπὶ τὸν τῶν στοιχείων λόγον ἐξ ακολουθίας ὅππῃ
ζητούμενον.

ΠΕΡΙ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΕΦ. Ε.

Τὸ στοιχεῖον τὸ κοσμικόν, ὅστις μέρος ἐλάττωσεν
τῆ συγκρίματος τῶν σωμάτων· εἰσὶ δὲ στοιχεῖα δ'
γῆ, ὕδωρ, αἴρ, πῦρ, συνετεταγμένα κατὰ τὴν εἰρημέ-
νω τάξιν, ἀπὸ τῶν κατωτέρων ἐπὶ τὰ ἀνω σώμα-
τα· αὐτὰ πρῶτά τε καὶ ἀπλά, ὥς πρὸς τὰ ἄλλα
σώματα· καὶ γὰρ πᾶν στοιχεῖον ὁμογενὲς ὅστις τοῖς
ὦν ὅστις στοιχεῖον· ἡ μὲν γὰρ ἀρχὴ οὐκ ὁμογενὴς τοῖς
ἐξ αὐτῆς· τὸ δὲ στοιχεῖον πάντως ὁμογενὲς· ἀλλ'
ὅππῃ μὲν γῆ καὶ ὕδωρ αἴρ τε καὶ πῦρ ὅστις τὰ στοιχεῖα
διήλον. καὶ γὰρ ἐν τέτοις ἀκραὶ αἱ ποιότητες διωά-
μαι καὶ ἐνεργεῖα φαίνονται· οὐ μὲν τῶν αἰσθητῶν τι
τέττον στοιχείων ἀκρατον καὶ ἀνεπίμικτόν ὅστις ἐτέ-
ρου στοιχείου· νεόθεν γὰρ ἡρέμα πως ἅπαντα ταῦ-

τα, καὶ μετείληφεν ἀλλήλων μᾶλλον καὶ ἥττον· ἀλλὰ
 καὶ ἐν τῇ μίξει κατὰδηλός ἐστιν ἡ φύσις αὐτῶν· ἐκα-
 στον δὲ τῶν στοιχείων καὶ συζυγίαν δύο ποιότητες ἔχει
 τὰς εἰδοποιούσας αὐτὸ· ἐστὶ γὰρ ἡ μὲν γῆ ξηρὰ καὶ ψυ-
 χρά· τὸ δὲ ὕδωρ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν· ὁ δὲ ἀὴρ ὑγρὸς
 καὶ θερμὸς καὶ τὴν ἑαυτῆς φύσιν· τὸ δὲ πῦρ θερμὸν
 καὶ ξηρὸν· οὐ μὴν αἱ ποιότητες κατ' ἑαυτὰς εἶναι δύ-
 ναντοί· στοιχεῖα οὐ γὰρ ἐκ ποιότητων ἀσωμάτων οἰόν-
 τε συστῆναι σώματα, ἀλλ' οὐδὲ τ' ἄλλα σώματα
 μὴ ἄκραν ἔχοντα καὶ κατ' ἐνέργειαν τὴν ποιότητα δι-
 νατὸν εἶναι στοιχεῖα· ἦν γὰρ ἂν ἄπειρα τὰ στοιχεῖα
 πάντων τῶν ὄντων τὴν καὶ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ποί-
 οτητα κεκτημένων, καὶ οὐ δυναμένων διακριθῆναι
 ποῖα ποίων στοιχεῖα ἐσὶν· ἀνάγκη τοίνυν τὸ στοι-
 χεῖον εἶναι καὶ σῶμα καὶ ἀπλὴν σῶμα, καὶ κατ' ἐνέρ-
 γειαν ἔχον ἄκρας τὰς ποιότητας· λέγω δὲ θερμότη-
 τα καὶ ψυχρότητα, ὑγρότητα καὶ ξηρότητα· αὐταὶ γὰρ
 μόναι τῶν ποιότητων ὅλναι δι' ὅλα μεταβάλλουσι
 τὴν οὐσίαν· τῶν δὲ ἄλλων ποιότητων οὐδὲ μία ττο
 δρᾷ· οὔτε γὰρ τὸ λευκὸν πλησιάζον σώματι λευκαί-
 νει αὐτὸ διόλου, ὥς τὸ θερμὸν θερμαίνει καὶ τὸ ψυ-
 χρὸν ψύχει, οὔτε τ' ἄλλων οὐδέν· ἐναντία δὲ ἀλλή-
 λοις ἐστὶ τὰ στοιχεῖα τὰ καὶ τὰς ἑξι ποιότητας ἐναν-
 τία, ὥς τὸ ὕδωρ πρὸ πυρὸς ψυχρὸν ὄν καὶ ὑγρὸν, θερ-
 μῶ ὄντι τὸ ξηρῶ· καὶ ἡ γῆ πρὸ ἀέρος ψυχρὰ ὄνσα καὶ
 ξηρὰ, πρὸ θερμῶ καὶ ὑγρῶ· ἐπεὶ δὲ τὰ ἐναντία
 συνάπτεσθαι ἀλλήλοις οὐκ ἡδύνατο, μὴ μέσου τινὸς

δεσμὸν τεταμένον τὸ συνδέοντες αὐτὰ, ἔταξεν ὁ θε-
 μουργὸς ἐν μέσῳ μὲν τῆς γῆς καὶ τὸ αἶρος ἐναντίων
 ὄντων τὸ ὕδωρ δούς αὐτὰς δύο ποιότητας, ψυχρό-
 τητά καὶ ὑγρότητα, καὶ τὸ ἀσκήδυνά τῳ τοῖς ἀκροῖς συν-
 ἀπόμενον συνδέειν αὐτὰ· τὰ μὲν γὰρ ψυχρῷ συν-
 οικεῖται τῇ γῇ· τὰ δὲ ὑγρῷ συνάπτεται τὰ αἶ-
 ρι· πάλιν μέσον τὸ ὕδατος καὶ τὸ πυρὸς ἐναντίων
 ὄντων καὶ αὐτῶν ἔταξε τὸν αἶρα, τῇ μὲν ὑγρᾷ ποί-
 οτητι οικειόμενον τὰ ὕδατι, τῇ δὲ θερμῇ τὰ πυρὶ·
 καὶ οὕτω τὰ ἐναντία συνῆψεν ἀλλήλοις διὰ μέσων
 πνύων τῶν συνδεόντων καὶ ἑαυτὰ καὶ τὰ συνδέμενα.
 ὁ γὰρ τοῖστος δεσμὸς ἀριστὸς ὅστις. ἕκαστον οὖν αὐτῶν
 καὶ μὲν τὴν ἑτέραν ποιότητα συνῆψε τὰ πρὸ αὐτῆς,
 καὶ δὲ τὴν ἑτέραν τὰ μετ' αὐτὸ· οἷον τὸ ὕδωρ ψυ-
 χρὸν ὅστι καὶ ὑγρὸν· ἀλλὰ καὶ μὲν τὸ ψυχρὸν τῇ γῇ
 συνάπτεται ἔστι πρὸ αὐτῆς, καὶ τὴν ἀνοδὸν· καὶ δὲ
 τὸ ὑγρὸν τὰ αἶρι ὄντι μετ' αὐτὸ. ὁμοίως καὶ ὁ αἶρ
 καὶ μὲν τὸ ὑγρὸν συνάπτεται τὰ ὕδατι πρὸ αὐτῆς
 ὄντι· κατὰ δὲ τὸ θερμὸν τὰ πυρὶ ὄντι μετ' αὐτό.
 ὁμοίως καὶ ὁ αἶρ, καὶ μὲν τὸ ὑγρὸν συνάπτεται τὰ
 ὕδατι πρὸ αὐτῆς ὄντι· καὶ δὲ τὸ θερμὸν τὰ πυρὶ ὄντι
 μετ' αὐτό. καὶ τὸ πῦρ δὲ καὶ μὲν τὴν θερμότητα
 συνάπτεται τὰ αἶρι πρὸ αὐτῆς ὄντι καὶ δὲ τὴν ξη-
 ρότητα τῇ γῇ κατ' ἐπίκλασιν καὶ ὀπισθορὴν τὴν
 πρὸς τὸ ἄκρον· οὕτω δὲ καὶ ἡ γῆ καὶ μὲν τὸ ψυχρὸν
 πὰρ ὕδατι, καὶ δὲ τὸ ξηρὸν πὰρ πυρὶ κατ' ἐπίκλα-
 σιν. ἵνα γὰρ μὴ μόνον τὴν πρὸς τὸ ἄνω καὶ τὸ κάτω

καθοδόντε καὶ ἀνοδόν τ' ἔχουσιν ἔχη τὰ σοιχεῖα, ἀλλὰ
 καὶ τὴν καὶ κύκλον. ἐπέκαμψε πῶς καὶ ἐπ' ἐσρέψε τὰ
 ἄκρα πρὸς ἀλλήλα· λέγω δὲ τὸ πῦρ καὶ τὴν γῆν·
 καὶ γὰρ τὸ πῦρ ὑποβαλὼν τὴν θερμότητα μόνῃ γί-
 νεται γῆ· τὸ δὲ δῆλον ἐκ τῶν κεραυνῶν· κατα-
 φερόμενον γὰρ τὸ πῦρ καὶ ψυχόμενον ἐκ τ' ὑπεροπῆς
 σεως ὑπολιθοῦται. διὸ πᾶς κεραυνὸς μετὰ λίθου
 καὶ θεοῦ φέρεται· ἐστὶ δὲ τὸ θεῖον ὡς πῦρ ἀνεψυ-
 μένον οὐκ ἐπὶ θερμὸν κατ' ἐνέργειαν, ἀλλὰ διωκόμε-
 νον καὶ ἐνέργεια. μόνον δὲ τὰ σοιχεῖα κατ' ἐν-
 εργίαν ἔχει τὰς ποιότητας· τὰ δὲ ἄλλα πᾶσι ταῖς δυ-
 νάμει ἐὰν μὴ πλησιάσῃ σοιχείῳ. ἵνα δὲ μηδέποτε
 ὀπλίσσῃ μήτε τὰ σοιχεῖα μήτε τὰ ὅξ' αὐτ' συγκρί-
 ματα, σφῶς ὁ δημιουργὸς ἐτεχάσατο, ὥς τε τὰ σοι-
 χεῖα καὶ εἰς ἀλλήλα τε μεταβάλλεσθαι, καὶ εἰς τὰ συγ-
 κρίματα, καὶ πάλιν τὰ συγκρίματα εἰς τὰ σοιχεῖα
 ἀναλύεσθαι καὶ οὕτως ὅξ' ἀλληλογορονίας διαρκῶς συν-

* πηλθεῖ
 σα

ἱσάμεθα σώζεται διαπαντός. γῆ μὲν γὰρ * πηλω-
 θεῖσα γίνετο ὕδωρ· ὕδωρ δὲ πυκνωθὲν καὶ πληθὲν γί-
 νετο γῆ· θερμανθὲν δὲ καὶ ἔξατμισθὲν γίνετο ἀήρ· ἀήρ
 δὲ σωμαχεῖς μὲν καὶ πυκνωθεῖς γίνετο ὕδωρ· ξηραν-
 θεῖς δὲ εἰς πῦρ μεταβάλλεται· οὕτω δὲ καὶ τὸ πῦρ
 σβεσθὲν μὲν καὶ ὑποβαλὼν τὴν ξηρότητα ἔξαιρεται·
 ἐστὶ γὰρ ἀήρ σβέσις πυρὸς καὶ αἰτμὴς ὕδατος θερμανθὲν
 τος. ὅξ' ἀμφοτέρων οὖν δῆλον ὡς ἐκ θερμότητος ἡ
 γένεσις αὐτῶν· καὶ γὰρ θερμανθὲν τὸ ὕδωρ, καὶ σβεσθὲν
 τὸ πῦρ ἀήρ γίνεται. ἐστὶ μὲν οὖν καὶ τὴν οἰκείαν φύσιν
 θερμὸς·

θερμὸς ψύχεται δὲ τῇ πρὸς τὸ ὕδωρ γήτνιαζαι,
 καὶ τῇ πρὸς τὴν γῆν ὥς τὰ μὲν κάτω μέρη αὐτῆς
 τὰ πρὸς τὴν γῆν ψυχρὰ εἶναι τὰ δὲ ἀνω καὶ πρὸς τὸ
 αἶθερ θερμὰ· συμβαίνει δὲ τὸτο διὰ τὸ μαλακὸν καὶ
 ὑγρὸν τὸ αἶμα· ταχέως γὰρ θερμαίνεται τὸ αἶμα
 εὐπερὶ καὶ μετέβαλλεται. Αριστοτέλης δὲ δυο φύ-
 σεις εἶναι τὴν θερμὴν εἰσι· τὸ μὲν αἰτιώδες τὸ ἐκ τῆς
 ἀνατομικῆς τοῦ ὕδατος· τὸ δὲ καπνώδες τὸ ἐκ
 τῆς σθετῆς τοῦ πυρός· τὸ μὲν καπνώδες, θερμὸν
 εἶναι τὸ δὲ αἰτιώδες, ἐνθα μὲν τικτεται θερμὸν καὶ
 αὐτὸ, φροῖον δὲ καὶ μέγα ψυχρῶσαι καὶ σφοδρότερον
 ἐξυδατῆσθαι· ἡ δὲ καὶ ἄλλα τινὰ δοκούντα εἶναι
 ἀπὸ τῆς ἐκ διαφυγῆς καὶ πρὸς τούτοις τὰ ἐξ ὑψό-
 τερα καὶ πολὺ τῆς γῆς ἀνισώτα ψυχρότερα φαίνε-
 σθαι, διττὴν ὁπότε ὁ τινὲς εἰσὶν αὐτῶν· ταῦτα δὲ
 τὰ σώματα ἅ τινι γένησιν ἐκ τῆς συνόδου τῆς πύ-
 λωνος· τοιχείων ἔχοντα τε τῶν αὐτῶν καὶ τῶν ζώων·
 τῆς φύσεως τὰ κατὰ φύσιν ἅ τῶν τοιχείων εἰς τὴν
 γῆσιν τειχῶν τῶν σαλευτῶν ἐλαττοῦ· καλεῖ δὲ
 πάντα τὰ σώματα Αριστοτέλης στοικὰ· οὐ καὶ στοι-
 κῆαν σιμπυριανῶν αὐτῶν, ἀλλ' ὅλον δι' ὅλου εἰς
 ἐνώπιον ἀνακριναιμένῳ, καὶ ἢ καὶ ἄλλο παρ' αὐτὰ
 ποικίλον τὸ σώμα· οὗτο γὰρ ἡρώδει ὡς κινδύν τε
 εἶναι ἵστανται αὐτὰ· καὶ δὲ ἰδία μὲν δεῖν αὐτὰ
 τὴν γῆν, ἰδία δὲ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ αἵματος καὶ τοῦ πᾶν πᾶν
 ἢ καὶ ἄλλο παρὰ ταῦτα ἐκ τῆς συνόδου τῶν δ'
 γερῶν ὡς ἐπὶ τῆς τετραδαρμίκου, καὶ γὰρ ἐκεί-

αλλο ἢ τετραφάρμακος παρὰ τὰ ἔξ ὧν σύγκει-
 ἔχ' ὁμοίως μέντοι· ἔτι καὶ παράθεσιν τῶν λεπτομέ-
 ρεσ' αὐτῶν ὡς ἐν τῇ τετραφαρμάκῳ τὰ στοιχεῖα ποιεῖ
 τὰ σώματα, ἀλλὰ καὶ μεταβολὴν καὶ ἐνότητά· πα-
 λιν δ' εἰς τὰ στοιχεῖα ἀναλύεται τὰ σώματα· καὶ
 τέτω τὰ ῥέοντα διαμένει διλυκῶς τὰ πάντα, καὶ
 ἀρκεῖ πρὸς τὴν τῶν ὄντων γένεσιν, μήτε πλεονάζον-
 τα ποτέ, μήτε μφεύμμενα ὅθεν καὶ τὴν ἄλλαν γένεσιν,
 ἄλλου φθορὰν εἶναι φασί· καὶ τὴν ἄλλου φθορὰν, ἄλ-
 λου γένεσιν, οὐ μόνον καὶ τὴν ψυχὴν ὡς περ εἰρη-
 ἀλλὰ καὶ καὶ τὸ σῶμα. Πλάττωνι δ' ἐδοκεῖ, τὰ μὲν
 ξία στοιχεῖα μετεβάλλειν εἰς ἄλληλα, τὴν δὲ γῆν
 ἀμεταβάλητον μένειν· ἀπεικάζων γὰρ ἐκάσῳ στοι-
 χεῖῳ τὰ στερεώματα τῶν ἐυθυγράμμων σχημάτων,
 τῇ μὲν γῇ τὸ κυβικόν· σχῆμα· ἐπεὶ δὲ ἀκίνητότατον
 ἐστὶ τῶν λοιπῶν· ὕδατι δ' ἐστὶ τῶν λοιπῶν τὸ δυσκινη-
 τότατον τὸ εἰκοσάεδρον, τὸ δὲ ἐυκίνητότατον τὸ πυ-
 ραμοειδὲς τὰ πῦρι, τὸ δὲ ὀκτάεδρον τὰ αἰερί· ὅπερ
 ἐστὶν ἐυκίνητοτερον μὲν ὕδατος, δυσκίνητοτερον δὲ
 πύρος· ἐκ τούτων τῶν σχημάτων ποιεῖ τὴν ἀπόδει-
 ξιν, τὰ μὲν ξία εἰς ἄλληλα μετεβάλλεσθαι, τὴν
 δὲ γῆν τέτω μὴ πάσχειν· τὰ μὲν γὰρ ξία τὴν τε πυ-
 ραμίδα καὶ τὸ ὀκτάεδρον καὶ τὸ εἰκοσάεδρον ἐκ
 σκαλευῶν ξιγώνων συνίστασθαι, τὸν δὲ κύβον ἔξ
 ἰσηπλεύρων ξιγώνων· ὅσα τοίνυν ἐκ τῶν σκαληνῶν
 ξιγώνων συνέστη, ταῦτα δύνασθαι διαλυόμενα, καὶ
 πάλιν συνιόντα εἰς ἄλληλα μετεβάλλεσθαι, οὐ
 μὲν

μὴν καὶ τὸν κύβον δαλυθέντα εἰς πῦρ ἄλλων ῥιζῶν
 χημάτων δύνασθαι μεταβάλλειν· ἔξ ἰσοπλευρῶν
 γὰρ ῥιζῶνων συνεβηκεν, ἔξ ὧν οὐδὲν τῶν ἄλλων ῥιζῶν
 συστῆναι δύναται· μήτ' αὐτὴ τῆς ῥιζῶν χημάτων
 εἰς κύβον· ἀνάγκη οὖν καὶ τὰ εἰδοποιηθέντα σώ-
 ματα καὶ τὰ εἶδη ταῦτα, οὕτως ἔχειν πρὸς ἀλλη-
 λα ὡς κέντρα εἶχεν· οὐ μὲν ἀπαθὴς ἐμενεν ἡ γῆ,
 ἀλλὰ διακεῖται ὑπὸ τῆς λεπτομερεσέρον σωμα-
 τῶν ἀνασοιχειομένην μὲν, οὐ μὴν καὶ μετέβαλλο-
 μένη εἰς τὰ δαλυοῦντα αὐτήν· πάλιν γὰρ συνίστα-
 εἰς ἑαυτήν ἀποκαθίσταται, ὅπερ φαίνεται ἐν τῇ
 ὕδατι· ἐὰν γὰρ εἰς ὕδωρ γῆν ὀλίγην βαλὼν ταραξῆς,
 δαλύσεται εἰς ὕδωρ ἡ γῆ· ἐὰν δὲ παύσῃ ταραττων,
 λαβόντος σάσιν τῆς ὕδατος ὑφίζανται τὸν αὐτὸν ῥό-
 πον καὶ ἐπὶ πάσης τῆς γῆς δεῖ νοεῖν· οὐκ ἐστὶ δὲ τῆτο
 μεταβολή, ἀλλὰ διακρίσις τῆς μεμιγμένων· λέγει
 δὲ ὁ Πλάτων καὶ ὑπὸ τῆς ὀξύτητος τῆς πυρὸς λύεσθαι
 τὴν γῆν· ἡ δὲ λυθεῖσα φέρεται ἐν αὐτῇ ἢ ἐν αἰέρος
 ὀγκῳ, δηλονότι ὅταν ὁ αἷρ αὐτὴν δαλύσῃ, ἢ ἐν
 ὕδατι ὅταν ἐφ' ὕδατος λυθῇ· λέγει δὲ καὶ ἄλλον
 ῥόπον διαίρων, ἑκάστον τῆς σοιχείων ῥεῖς ποιότητας
 εἶναι· τὸ μὲν πῦρ ὀξύτητα· μανότητά κίνησιν· τὸ
 δὲ ἕτερον ἄκρον τῆς σοιχείων, τετέστι τὴν γῆν ἀμ-
 βλύτητα, πυκνότητά, σάσιν· ὡς εἶναι κατὰ ταύτας
 τὰς ποιότητας ἐναντία τὴν γῆν καὶ τὸ πῦρ· ὅπερ
 οὐκ ἦν καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐν συζυγίᾳ ποιότητας, εἰ-
 ληφθαι δὲ ἀφ' ἑκατέρων τῆς ἄκρων ποιότητας, καὶ

οὕτως τὰ μέσα στοιχεῖα γηγνησθαι· λαμβάνονταί
 γὰρ τὰ μὲν πυρὸς δύο ποιότητες ἡ μανότης καὶ ἡ κί-
 νησις· μία δὲ τῆς γῆς ἡ ἀμβλύτης, καὶ σπένδονται
 ὁ αἰὲρ εἰδοποιὸς ἔχων ποιότητες ἀμβλύτητα, μανό-
 τητα, κίνησιν· πάλιν βλαμβάνονται ποιότητες τῆς
 γῆς, ἀμβλύτης καὶ πυκνότης. τὰ δὲ πυρὸς, μία μόνη
 ἡ κίνησις καὶ γίνεται τὸ ὕδωρ εἰδοποιεῖ μῆλον καὶ αὐ-
 τὸ ἀμβλύτητι, πυκνότητι, κινήσει· ἐστὶν οὖν ὡς ὁξύ-
 της πρὸς ἀμβλύτητα, οὕτως πῦρ πρὸς αἶρα. ὡς δὲ
 μανότης πρὸς πυκνότητα, οὕτως αἰρ πρὸς ὕδωρ·
 ὡς δὲ κίνησις πρὸς στάσιν, οὕτως ὕδωρ πρὸς γῆν.
 ὡς αἶρα πῦρ πρὸς αἶρα, οὕτως αἰρ πρὸς ὕδωρ καὶ
 ὡς αἰρ πρὸς ὕδωρ, οὕτως ὕδωρ πρὸς γῆν. πᾶσι τοῖς
 γὰρ τὰ μὲν ἐπίπεδα ὑπὸ μιᾶς μεσότητος συνέχε-
 ρται, τετέστιν ἀνυλογίας· τὰ δὲ στερεὰ ὑπὸ δύο
 μεσοτήτων, κατ' ἄλλον δὲ ἔξοπον λέγουσι ποιότη-
 τας ἔχειν τὰ στοιχεῖα, τὴν μὲν γὰρ γῆν καὶ τὸ ὕδωρ
 βαρύτητα ἔχειν, καὶ τὴν κατω φύσιν φέρονται, τὸν
 δὲ αἶρα καὶ τὸ πῦρ κορυφήτητα, καὶ τὴν ἄνω φύσιν
 φέρονται· λέγουσι δὲ οἱ στωικοὶ τῶν στοιχείων τὰ μὲν
 εἶναι δραστικά, τὰ δὲ παθητικά· δραστικά μὲν αἶρα
 καὶ πῦρ· παθητικά δὲ γῆν καὶ ὕδωρ. Αἰριστοτέλης δὲ
 καὶ πᾶσι τοῖς ἐπὶ τῇ σῶμα τὸ αἰθέριον καὶ κυκλοφο-
 ρικόν, μὴ βουλόμενος τὸν οὐρανὸν ἐκ τῶν τεσσά-
 ρων στοιχείων γηγνησθαι· κυκλοφορικόν δὲ λέγει τὸ
 πᾶσι τοῖς ἐπὶ τῇ σῶμα, ὅτι ἐν κύκλῳ περὶ τὴν γῆν φέρε-
 ται τὸ Πλάτωνος διαφορῶν φάσκειν τὸ πῦρ

καὶ γῆς αὐτὸν συνεστάναι· λέγει γὰρ ἔτι· σωμι-
 πειδὲς καὶ ὁρατὸν, ἀπτόν τε δεῖ τὸ γλυκύμυρον εἶναι,
 χωρὶς δὲ πυρὸς οὐδὲν ἂν ποτὲ ὁρατὸν γένοιτο. οὐδὲ
 ἀπτόν ἀνευ τινὸς σερεῖς, σερεῖν δὲ οὐκ ἀνευ γῆς· ὅθεν
 ἐκ πυρὸς καὶ γῆς τὸ τε παντὸς συνεστάναι σῶμα,
 ὁ Θεὸς ἀρχομήνιος ἐποίει, δύο δὲ μὲνα καλῶς συν-
 ἰστασθαι ξίτου χωρὶς, οὐ δυνάτον· δεσμὸν γὰρ ἐν
 μέσῳ δεῖ ἀμφοῖν συναγαγὼν γίνεσθαι· δεσμὸς δὲ
 κάλλιστος ὅς ἂν ἐαυτὸν τε καὶ τὰ ξυνοικίμωρα ἐν
 ποιῇ ὅπμαλιστα, τοῦτο δὲ περὶ οὐκ ἀναλογία κάλ-
 λιστα ὑποτελεῖν· δεσμὸν λέγων τὰ μέσα δύο σοι-
 χεῖα ἐξ ἀναλογίας εἰλημμένα τῇ κορρορηθείσης. οἱ
 δὲ τὰ τῇ Εβραίων περὶ σβένοντες διαφέρουσι) περὶ τῇ
 ἑρανῇ καὶ τῆς γῆς· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι σχεδὸν πάντες, ἐξ
 ἡδὲ μιᾶς προϋποκειμένης ὕλης φάσκουσι γεγυῆσθαι
 τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Απολινάριος δὲ ἐκ τῆς
 ἀβύσσου πεποικέναι τὸν Θεὸν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν
 γῆν βελέται· τῆς γὰρ ἀβύσσου Μωσῆς οὐκ ἐμνη-
 μόνευσεν ἐν τῇ γλυκείᾳ τῷ κόσμῳ ὡς γεγυῆμένης·
 ἐν δὲ τῇ Ιωβ εἶρηται ὁ ποιήσας τὴν ἀβύσσον. ἐκ
 ταύτης οὖν ὡς ἐξ ὕλης βελέται τὰ ἄλλα πάντα
 γεγυῆσθαι· οὐ μὲν ἀγέννητον, ἀλλὰ γηρητὴν εἶναι αὐ-
 τὴν πρὸ πάντων τῶν σωματικῶν περισταβεβλη-
 μένῃ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων
 ὑπόστασιν· δηλοῖ δὲ καὶ τέκνομα τῆς ἀβύσσου τὸ τῆς
 ὕλης ἀπειρον, ἀλλὰ τὸ τοῦ μὲν ὅπως ἂν ἔχῃ, οὐδὲν
 διαφέρει· καὶ γὰρ οὕτως πάντων ὁ Θεὸς καὶ δημιουρ-

γὸς δείκνυται, καὶ ἔξ ὄντων πεποιηκὼς τὰ πάν-
 τα· πρὸς δὲ τῆς ἐν μόνον λέγοντας εἶναι σοιχεῖον,
 ἢ τὸ πῦρ, ἢ τὸν αἶρα, ἢ τὸ ὕδωρ, ἀρκέσθαι τὰ παρὰ
 Ἰσσοκρατοὺς εἰρημμένα· εἰ ἐν ᾧ ὁ ἄνθρωπος, οὐδέ-
 ποτε ἂν ἦλθεν· οὐ δὲ γὰρ ἂν ᾤν, ὅφ' οὐ ἀλγίσσειεν ἐν
 ᾧ, εἰ δὲ καὶ ἦλθεν ἐν αὐτῷ ᾧ τὸ ἰώμενον· δεῖ γὰρ τὸ
 μέλλον ἀλγεῖν, ἐν μετὰβολῇ γινέσθαι μετ' αἰσθή-
 σεως· εἰ δὲ ἐν μόνον ᾧ τὸ σοιχεῖον, οὐκ ᾧ εἰς ὃ με-
 ταβλήθῃ, μὴ ξεπτόμενον δὲ ἀλλὰ μένον ἐφ' ἑαυ-
 τῆς, οὐκ ἂν ἦλθισεν, εἰ καὶ αἰσθητὸν ᾧ· ἀνάγκη δὲ καὶ
 τὸ πάχον ὑπὸ πρὸς πάχον· εἰ δὲ μόνον ἐν ᾧ τὸ
 σοιχεῖον, οὐκ ᾧ ἂν ἑτέρα ποίότης παρὰ τὴν τῆς ἐνός
 σοιχείου, ὅφ' ἧς ἐπαθεῖν ἂν τὸ ζῶον· εἰ δὲ μήτε με-
 ταβλήθῃαι μήτε παθεῖν ἢ δύνατο, πῶς ἂν ἦλθι-
 σε; δεῖξας οὖν τῆς ἀδύνατος, κατὰ συγχώρησιν
 ἐπαγῇ. εἰ δὲ καὶ ἦλθεν ἐν αὐτῷ ᾧ τὸ ἰώμενον, νῦν δὲ
 οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ἰώμενον, ἀλλὰ πολλὰ· οὐκ ἄρα ἐν
 ᾧ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ἔξ ᾧ αὐτοὶ πειράνται τὸ
 ἴδιον ἕκαστος κατασκευάζειν δόγμα, ἐκ τέτων μά-
 λιστα δείκνυται ὅντα σοιχεῖα· καὶ γὰρ Θαλῆς τὸ
 ὕδωρ μόνον λέγων εἶναι σοιχεῖον, πειράται δεικ-
 νύειν τ' ἄλλα ῥῖα ἀπὸ τέττη γινόμενα· τὴν μὲν γὰρ
 ὑποσάθμιν αὐτῇ γῆν γινέσθαι τὸ δὲ λεπτομέρεσε-
 ρον αἶρα, τὸ δὲ αἶρος τὸ λεπτομέρεσερον πῦρ· Ἀνα-
 ξιμένης δὲ αἶρα μόνον λέγων, καὶ αὐτὸς ὁμοίως πει-
 ράται δεικνύειν τὰ ἄλλα σοιχεῖα ἐκ τοῦ αἶρος διπ-
 τελέμενα. Ἡρακλῆος δὲ καὶ Ἰππάρχου ὁ μεταπον-

τῆρος τὸ πῦρ λέγοντες, ταῖς αὐταῖς ταύταις ἀπο-
 δείξεισι κέχρωται, ἔξ ὧν ζῖναι ἢ οὗτοι φασὶ τὸ
 πῦρ εἶναι τῷ ἄλλων στοιχείων γεννητικόν, καὶ τῷ
 ἄλλων ὁ μὲν τὸ ὕδωρ, ὁ δὲ τὸν αἶρα, ἐκ τέτων δὲ
 οὐκ ὅτι πάντα τὰ στοιχεῖα εἰς ἀλλήλα μεταβά-
 λεται πάντων δὲ εἰς ἀλλήλα βεπομένων ἀνάγκη
 στοιχεῖα τὰ πάντα εἶναι. ὅπερ γὰρ αὖ λαβὼς τ' τεσ-
 ταιῶν, εὐρεθῆσε(ται) καὶ τὸ ὕδ' ἑτέρου γινόμενον τὸ
 δεσῶμα τῆς ψυχῆς ὄργανον ὑπάρχον, ταῖς ψυχ-
 καῖς δυνάμεισι συνδραμεῖται· ταύταις γὰρ πρὸς
 πορὸν τε καὶ ὀπίσθῃον κατεσκευάσαι πρὸς τὸ μη-
 δειαν αὐτῆς δυνάμει ὑπὸ τοῦ σώματος ἐμποδι-
 ζεσθαι ἐκ τῆς γὰρ ψυχῆς δυνάμει πρὸς τὴν ἐνερ-
 γαν ἰδὲ μέρη τοῦ σώματος ἀποκεκλήρωται, ὡς
 πορίων ὁ λόγος ἀποδείξει. ἢ μὲν γὰρ ψυχὴ ταξιν
 ἐπέχει τεχνίτη, τὸ δὲ σῶμα ὄργανον, ὕλη δὲ ὅστι
 περὶ αὐτὴν ἀνάξις· τὸ δὲ ἀποτελεσματὶ ἢ ἀνάξις αὐ-
 τη. οἷον ὡς ὕλη μὲν ὑπόκειται, ἡ γυνὴ περὶ ταύτην
 γὰρ ἢ ἀνάξις. ἢ δὲ ἀνάξις μοιχεῖα, ἢ πορνεία, ἢ
 γαμος. δειροῦν(ται) δὲ αἱ ψυχικαὶ δυνάμεις εἰς τὸ
 φανταστικόν καὶ διανοητικόν καὶ μνημονευτικόν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΟΥ. ΚΕΦ. 5.

ΦΑΝΤΑΣΤΙΚΟΝ μὲν ἐστὶ δυνάμει τ' ἀλό-
 γου ψυχῆς δια τῆς αἰσθητικῆς ἐνεργείας· φαν-
 ταστὸν δὲ τὸ τῇ φαντασίᾳ ὑποκείμενον, ὡς αἰσθητὸς
 αἰσθητὸν· φαντασία δὲ ἐστὶ πάθος τῆς ἀλόγου ψυ-
 χῆς ὑπὸ φανταστῆ πρὸς γινόμενον· φαντασμα δὲ
 πάθος

πάθος διάκενον ἐν τοῖς ἀλόγοις τῆς ψυχῆς μέρε-
 σιν ὡς οὐδενὸς φανταστῆ γνώμην· οἱ δὲ σωμακοὶ
 τέσσαρα ταῦτα φασι· φαντασία, φαντασὸν, φαν-
 τασικόν, φάντασμα, φαντασίαν μὲν λέγοντες τὸ
 πάθος τῆς ψυχῆς τὸ ἐνδεικνύμενον αὐτό, τε καὶ
 τὸ πεποιηκὸς φαντασὸν. ὅταν γὰρ λευκὸν ἴδωμεν,
 ἐγγίνεται τι πάθος τῇ ψυχῇ ἐκ τῆς λήψεως αὐτῆς.
 ὡς γὰρ ἐν τοῖς αἰσθητηρίοις ἐγγίνεται πάθος, ὅταν
 αἰσθάνηται, οὕτω καὶ ἐν τῇ ψυχῇ· ὅταν ἐννοήσῃ.
 εἰκόνα γὰρ ἐν ἑαυτῇ δέχεται τῆ νοητῆς φαντασὸν δὲ
 τὸ πεποιηκὸς τὴν φαντασίαν αἰσθητὸν, οἷον τι λευ-
 κὸν καὶ πᾶν ὅτι δύναται κινεῖν τὴν ψυχὴν. φαντα-
 σικὸν δὲ τὸν διάκενον διελκυσμὸν ἀνευ φαντασοῦ·
 φάντασμα δὲ * ὡς ἐφελκόμεθα καὶ τὸ φαντασικόν
 διάκενον ἐλκυσμὸν. ὡς ἐπὶ τῇ μεμνηότων καὶ με-
 λαγχολώντων, ἡ δὲ δόξα καὶ τῶν περὶ τὴν ἐναλ-
 λαγὴν μόνον γέροντες τῇ ὀνομάτῃ, ὅργανα δὲ αὐ-
 τῆς αἱ πόρῳτοι τῆ ἐγκεφάλου κοιλίας, καὶ τὸ ἐν αὐ-
 ταῖς ψυχικὸν πνεῦμα, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς νεῦρα τὰ διὰ
 βροχὰ τὰ ψυχικῶ πνεύματι καὶ ἡ κατασκευὴ τῇ
 αἰσθητηρίων· ἐστὶ δὲ αἰσθητήρια ἐ. αἰσθησις δὲ μία,
 ἡ ψυχὴ ἡ γνωρίζουσα διὰ τῆς αἰσθητηρίων, τὰ ἐν
 αὐτοῖς γνώμῃα πάθη, καὶ τὰ μὲν γεωδесаτάω
 καὶ σωματικωτάτω τῇ αἰσθητηρίων ὅπερ ἔστιν ἡ
 ἀφ᾽ ἧς γεώδους φύσεως αἰσθάνεται. τὰ δὲ αὐροφ
 δεσάτω ὅπερ ἔστιν ἡ ὄψις τῇ αὐροειδῶν. ὡς καὶ
 τὰ ἀερώδει τῇ τῆ ἀέρος παθημάτων· ἀπὸ γὰρ ἐστὶν
 ἡ τῆς

* ἐφελ-
 κόμεθα

ἡ τῆς φωνῆς οὐσία ἢ αἶρος πληγὴ καὶ τὰ ἀποδίδωει
 δεῖ δὲ καὶ ὑδατοειδεῖ τὰ καὶ τὴν γεῦσιν τῶν χυμῶν
 ἀνπλαμβάνεται. ἕκαστον γὰρ τῶν αἰσθητῶν διὰ τῆς
 οἰκείου γνωρίζεται πέφυκεν. ἔδει τοίνυν καὶ τὸν
 τὸν λόγον ἐπειδὴ δὲ σοιχεῖα, τέσσαρας εἶναι καὶ
 τὰς αἰσθήτης· ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ ὁ αἶμας καὶ τὸ τῶν
 ὀσμῶν γένος μεταξὺ τὴν φύσιν ἐστὶν αἶρος καὶ ὑδα-
 τος· αἶρος μὲν γάρ ἐστι παχυμερέστερος, ὑδατος δὲ
 λεπτομερέστερος, δῆλον δὲ γίνεται τὸ τοιοῦτον διὰ τῆς
 κορυζῆς τῆς πάθους. οἱ γὰρ κορυζῶντες ἔλκουσι μὲν
 τὸν αἶρα διὰ τῆς ἀναπνοῆς· ἔλκοντες δὲ τῆτον, τὸν
 αἶμα ἐκ ἀνπλαμβάνονται διὰ γὰρ τὴν ἐμφραξιν
 τὸ παχυμερέστερον οὐκ ἀδικνεῖται πρὸς τὴν αἰσθη-
 σιν, τοῦτου χάριν πᾶν τὸν αἰσθητήριον ἢ ὁσφρησις
 ὑπὸ τῆς φύσεως ὀξεύρηται, ἵνα μηδὲν τῶν διωα-
 μένων εἰς γνῶσιν ἐλθεῖν διαφυγῇ τὴν αἰσθησιν· ἐστὶ
 δὲ ἡ αἰσθησις οὐκ ἀλλοίωσις, ἀλλὰ διάγνωσις ἀλ-
 λοιώσεως. ἀλλοιοῦται μὲν γὰρ τὰ αἰσθητήρια, δια-
 κρίνει δὲ τὴν ἀλλοίωσιν ἡ αἰσθησις, καλεῖται δὲ
 πολλάκις αἰσθησις καὶ τὰ αἰσθητήρια· ἐστὶ δὲ αἰσθη-
 σις ἀντίληψις τῶν αἰσθητῶν· δοκεῖ δὲ οὗτος ὁ ὅρος
 οὐκ αὐτῆς εἶναι τῆς αἰσθήσεως, ἀλλὰ τῶν ἔργων αὐ-
 τῆς· διὸ καὶ οὕτως ὀρίζονται τὴν αἰσθησιν, πνεῦμα
 νοερόν ἀπὸ τῆς ἡγεμονικῆς ἐπὶ τὰ ὄργανα τεταμμέ-
 νον. ἐπὶ δὲ καὶ οὕτως δύναμις ψυχῆς ἀνπληπτικὴ τῶν
 αἰσθητῶν, αἰσθητήριον δὲ ὄργανον τῆς ἀνπλήψεως τῶν
 αἰσθητῶν. Πλάτων δὲ τὴν αἰσθησιν λέγει ψυχῆς
 καὶ

* δορυα-
λαπικά

καὶ σώματος κοινωνίαν πρὸς τὰ ἐκτὸς. ἡ γὰρ δύνα-
μις, ψυχῆς τὸ δὲ ὄργανον, σώματος, ἅμφω δὲ διὰ
φαντασίαν ἀνπληπτικά τῇ δ' ἐξωθεν, τῇ δὲ ψυχ-
κῶν τὰ μὲν ἔστιν ὑποურγητικά τε καὶ * δορυφορικά,
τὰ δὲ ἀρχικά καὶ ἡγεμονικά, ἀρχικά μὲν, τό, τε δξα-
νοητικὸν καὶ ὁπσισημονικὸν, ὑπερρηπτικά δὲ τὰ αἰσθη-
πικά καὶ ἡ κατ' ὁρμὴν κινήσεις, καὶ τὸ φωνητικόν. καὶ γὰρ
ἡ κινήσεις καὶ ἡ φωνὴ ὀξύτατα καὶ σχεδὸν ἀχρονως
ὑπακούει τῇ βουλήσῃ τῆ λογισμῶν· ἅμα γὰρ καὶ κατὰ
τὸ αὐτὸ θέλομέν τε καὶ κινεῖσθαι οὐδενὸς ὁπιδεόμε-
νοι μεταξὺ χρόνου τῆς τε βουλήσεως καὶ τῆς κινή-
σεως, ὥς ἐπὶ τῆς κινήσεως τ' δακτύλων ἐστὶν ἰδεῖν,
καὶ τῶν φυσικῶν δὲ ἕναι ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν ἐστὶν τῆ
δξανοητικῶν, ὥς τὰ καλὰ μέτρα πάσθαι.

• ΠΕΡΙ ΟΨΕΩΣ ΚΕΦ. Ζ.

Η ΟΨΙΣ ὁμωνύμως λέγεται, καὶ γὰρ τὸ αἰσθητή-
ριον καὶ ἡ δύναμις ἡ αἰσθητική· Ἰππαρχος δὲ φησιν
ἀκτίνας ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὑποτενομένας τοῖς
περάσιν ἑαυτῶν, καθάπερ χειρῶν ἐπαφαῖς κατὰ-
πύσαις τοῖς ἐκτὸς σώμασι, τὴν ἀντίληψιν αὐτῶν
πρὸς τὸ ὁρατικὸν ἀναδιδόναι. οἱ δὲ γεωμέτραι κώ-
νας πνὰς ἀναγράφουσιν ἐκ τῆς συνεμπλώσεως τ'
ἀκτίνων γνωμένους τῶν ἐκτεμπομένων διὰ τῶν
ὀφθαλμῶν· πέμπειν γὰρ ἀκτίνας τὸν μ. ν δεξιὸν
ὀφθαλμὸν ἐπὶ τὰ ἀριστερά, τὸν δὲ ἀριστερὸν ἐπὶ τὰ
δεξιά. ἀπὸ δὲ τῆς συνεμπλώσεως αὐτῶν ὑποτε-
λεῖσθαι κῶνον, ὅθεν ὁ μὲν πολλὰ περιλαμβάνειν

ὁρατὰ τὴν ὄψιν, βλέπειν δὲ ἀκριβῶς ἐκείνα, ἐνθα
 ἀν' σωματώσεσσι αἱ ἀκτίνες. οὕτω γοῦν πολλάκις
 ὁρῶντες εἰς τὴν διαφορὰν οὐχ' ὁρῶμεν τὸ ἐν αὐτῇ νό-
 μισμα κείμενον, ἀτερίζοντες ἐπὶ πλείστον ἕως αὖ αἱ
 συμβολαὶ τῶν ἀκτίνων ἐν ἐκείνῳ γίνονται τῷ μέρει,
 ἐνθα κεῖται τὸ νόμισμα καὶ τότε τῇ θεᾷ πρὸς πί-
 πτομεν αὐτῇ, ὡς τότε πρῶτον ἀρχαίμενοι πρὸς τέ-
 χην· οἱ δὲ ὀπκιερείοι εἰδῶλα τῶν φαινόμενων πρὸς
 πίπτειν τοῖς ὀφθαλμοῖς, Ἀριστοτέλης δὲ οὐκ εἰδω-
 λον σωματικόν, ἀλλὰ ποιότητά δι' ἀλλοιωσεως τῆς
 περιζ' αἰέρος ἀπὸ τῆς ὁρατῆς ἄχρι τῆς ὀφείας πα-
 ραγίνεσθαι, Πλάτων δὲ καὶ σωματικὴν τῆς μὲν ἐκ
 τῆς ὀφθαλμῶν φωτός ἐπὶ ποσὸν διαπορρέοντος εἰς τὴν
 ὁμοιογενῆ αἶρα. τῆς δὲ ἀπὸ τῆς σωματικῆς ἀντιφε-
 ρομένου, τῆς δὲ περὶ τὸν μεταξὺ αἶρα ἐνδιαχυτον
 ὄντα καὶ εὐτρεπτον, σωματικῆς τοῦ πυροειδῆ
 τῆς ὀφείας· Γαληνὸς δὲ συμφώνως Πλάτῳ περὶ
 τῆς ὀφείας ἐν τῇ ἐβδόμῃ τῆς συμφωνίας λέγει γρά-
 φων οὕτω πως αποράδην· εἴπερ γὰρ εἰς τὸν ὀφθαλμὸν
 ἀφικνοῖτο μοῖρα τις, ἢ δύναμις ἢ εἰδῶλον ἢ ποιότης
 τῶν ὁρῶμένων σωματικῶν, οὐκ αὖ τὸ βλεπομένου τὸ
 μέγεθος ἐγνωμεν, ὅσον ὅροις, εἰ τύχοι, μεγίστου. τηλι-
 κῆτε γὰρ εἰδῶλον ἐμπίπτειν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν
 παντάπασιν ἄλογον· ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ πνεῦμα τὸ
 ὀπτικόν οὐχ' οἶόντε τοσαύτῃ ἰχὺν ἐκκρινόμενον
 λαμβάνειν, ὡς περιχεῖσθαι παντὶ τῷ βλεπομένῳ.
 λείπεται οὖν τὸν περιζ' αἶρα τοιοῦτον ὄργανον ἡμῶν
 γίνεσθαι

„ γίνεσθαι κατ' ὃν ἐρωῶμεν χρόνον ὁ ποῖον ἐν τῷ σώ-
 „ ματι τὸ νεῦρον ὑπάρχει τὸ ὀπτικόν . τοιῶτον γάρ τι
 „ πάχειν ἔοικεν ὁ περιέχων ἡμᾶς αἷρ· ἢ, τε γὰρ αὐτὴ
 „ τῆς ἡλίου φάουσα τῆς ἀνω πέρατος τῆς αἰέρος, δια-
 „ δίδωσιν εἰς ὅλῳ τὴν δύναμιν· ἢ, τε διὰ τ' ὀπτικῶν
 „ νεύρων ὡγὴ φερομένη τὴν μὲν ἔσταν ἔχει πνευμα-
 „ πικην. ἐμπιπύουσα δὲ τῷ περιέχοντι, καὶ τῇ τρώτῃ
 „ πορφυρῇ τὴν ἀλλοίωσιν ἐργαζομένη διαδίδωσιν
 „ ἀχοι πλείους συνέχουσα ἑαυτὴν, ἄχρις ἂν εἰς ἀντι-
 „ τυπῶς ἐμπέσῃ σῶμα. γίνεται γὰρ ὁ αἷρ ὄργανον τῷ
 „ ὀφθαλμῷ πρὸς τὴν τῇ ὁρῶμένων διάγνωσιν τοιῶ-
 „ τον· οἷον περ ἐγκεφαλῷ τὸ νεῦρον . ὥς τε ὃν ἔχει λό-
 „ γον ἐγκεφαλὸς πρὸς τὸν νεῦρον τῆτον ἔχει τὸν ὀφ-
 „ θαλμὸν πρὸς τὸν αἶρα ἐψυχούμενον ὑπὸ τῆς ἡλια-
 „ κῆς αὐγῆς. ὅπ δὲ πέφυκεν ὁ αἷρ τοῖς πλησιάζουσι
 „ σώμασι συνεξομοῖσθαι, δῆλον ἐκ τῆς καὶ πυρρῆς πι-
 „ νος ἢ κυανῆς ἢ καὶ ἀργυρῆς λαμπροῦ διαφερομένου
 „ φωτός ὅντος ὑπὸ τῆς διεισχθέντος ἀλλοιῖσθαι τὸν
 „ αἶρα. Πορφυρίος δὲ ἐν τῷ περὶ αἰσθήσεως οὔτε κῶ-
 „ νον, οὔτε εἰδῶλον, οὔτε ἀλλόπιν φησὶν αἶπον εἶναι τῆς
 „ ὁρᾶν, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν αὐτὴν ἐντυγχάνουσιν τοῖς
 „ ὁρατοῖς ἐπιγνώσκον ἑαυτὴν ἔσταν τὰ ὁρατὰ, τῷ τ'
 „ ψυχὴν συνέχειν πάντα τὰ ὄντα, καὶ εἶναι τὰ πάν-
 „ τα ψυχὴν συνέχουσιν σώματα διάφορα· μίαν γὰρ
 „ βουλὴν εἶναι πάντων ψυχὴν τὴν λογικὴν, ἐι-
 „ κότως φησὶ γνωρίζον ἑαυτὴν ἐν παντί τοῖς οὖσιν.
 „ ὁρᾷ δὲ ἢ ὄψις κατ' ἐυθείας γραμμᾶς, αἰσθάνεται

δεῖ καὶ πρῶτον μὲν λόγον τῆς χρωμάτων. συνδρα-
 γνῶσκει δὲ αὐτοῖς καὶ τὸ κεχρωσμένον σῶμα καὶ τὸ
 μέγεθος αὐτῆς, καὶ τὸ χῆμα καὶ τὴν χώραν ἐνθα ἐστὶ
 καὶ τὸ διάστημα, καὶ τὸν ἀριθμὸν κινήσιντε καὶ στασιν
 καὶ τὸ βαρὺ καὶ λεῖον καὶ ὁμαλὸν καὶ ἀνώμαλον καὶ
 τὸ ὄξύ καὶ τὸ ἀμβλύ καὶ τὴν σύστασιν, εἴτε ὑδατῶδες,
 εἴτε γῶδες ἐστίν, ὅιον ὑγρὸν ἢ ξηρὸν· τὸ μὲν ἐν ἰδίῳ
 αὐτῆς αἰσθητὸν ὅτι τὸ χρῶμα διὰ μόνης γὰρ τῆς
 ὀφείας τῆς χρωμάτων ἀνπλαμβανόμεθα· εὐθέως
 δὲ σὺν τῷ χρῶματι καὶ τὸ κεχρωσμένον σῶμα καὶ
 τὸν τόπον ἐν ᾧ τυγχάνει ὃν τὸ ὁρώμενον καὶ τὸ διά-
 σμα τὸ μεταξὺ τῆς ὁρώμενης καὶ τῆς ὁρώμενου. ὁπό-
 σαις γὰρ τῆς αἰσθήσεως συνειφαίνεται καὶ τὸ σῶ-
 μα, ταύταις εὐθέως καὶ ὁ τόπος συνδραγνῶσκει·
 ὡς τῇ ἀρῇ καὶ τῇ γένεσι, ἀλλ' αὗται μὲν τότε μόνον
 ὅταν πρὸς πελάσωσι τῷ σώματι αἰσθάνον· πλὴν
 τῆς ἐξῆς διορισσομένων, ὅψις δὲ καὶ πόρρωθεν,
 ἐπεὶ δὲ πόρρωθεν ἀνπλαμβάνεται τῷ ἰδίῳ αἰσθη-
 τῷ, ἀναγκασίως ἐπηκολέθησε τὸ μόνον ὁρᾶν καὶ τὸ
 διάσμα. τὸ δὲ μέγεθος τότε μόνον δρᾶσθαι
 ὅταν τὸ φαινόμενον δύναται διὰ μιᾶς πρὸς βολῆς
 περιλαβεῖν, ἐν οἷς δὲ μείζον ἐστὶ τὸ ὁρώμενον, ἢ καὶ
 μίαν πρὸς βολὴν περιλαμβάνεται, ἐν τούτοις ἢ ὅψις
 δεῖται καὶ τῆς μνήμης καὶ τῆς δυνάμεως. καὶ μέρος γὰρ
 αὐτὰ θεωμένη καὶ οὐχ' ὑφ' ἐν ὅλον, ἀναγκασίως εἰς
 ἕτερον ἀφ' ἑτέρου μεταβαίνει, καὶ τὸ μὲν ἐμπύπτον
 καὶ καὶ τὴν μετάβασιν, αἰσθητὸν ὅτι. τὰ δὲ ἐμ-

παροσθεν ἑωραμένα ἢ μνήμη διαφυλάττει. συνάγῃ
 δὲ ἀμφοτέρα ἢ διάνοια τό τε αἰσθητὸν καὶ μνημο-
 νευτὸν. ἥ μὲν οὖν μεγέθους διχῶς ἀντιλαμβάνεται,
 ποτὲ μὲν μόνη, ποτὲ δὲ μετὰ μνήμης καὶ δυνάμειος·
 τὴ δὲ ἀριθμῶ τῇ ὁρῶμένων τῶ ὑπερτὰ ῥία· ἢ δ',
 τὴ καὶ μίαν παροσβολὴν μὴ ὁρῶμένου καὶ τῇ κινή-
 σεων καὶ τῶν χημάτων τῇ πολυζώνων οὐδέποτε
 μόνη, ἀλλὰ μετὰ μνήμης καὶ δυνάμειος· οὐ γὰρ δύναται
 τὰ πέντε καὶ ἕξ καὶ ἑπτὰ καὶ πλείον χωρὶς μνήμης συν-
 αγαγεῖν· οὕτως οὐδὲ τὰ ἑξαζῶνα καὶ ὀκτάζῶνα καὶ
 πολυζῶνα χήματα καὶ ἡ κίνησις δὲ καὶ μετάβασις
 γηνομένη, τὸ μὲν ἔχει παρότερον, τὸ δὲ δεύτερον.
 ἔνθα δὲ παρότερον ἐστὶ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον, τὸ το
 μνήμη μόνη διαφυλάττει· τὸ δὲ ἄνω καὶ κάτω καὶ
 τὸ ἀνώμαλον καὶ ὀμαλόν, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ τρα-
 χυ καὶ τὸ λείον καὶ τὸ ὀξύ καὶ ἀμβλύ κοινὰ τῆς
 ἀφῆς καὶ τῆς ὀφείας εἰσὶν, ἐπειδὴ καὶ μόναι τὸν τό-
 πον διαγινώσκουσι. χεῖρζουσι δὲ καὶ δυνάμειος. μό-
 νον γὰρ ὀκείνο τὸ καὶ μίαν παροσβολὴν παροσπίπτει
 τῇ αἰσθήσει, μόνης αἰσθήσεως ἔργον ἐστὶ τὰ δὲ καὶ
 πλείους οὐ μόνης, ἀλλὰ καὶ μνήμης μετὰ διάνοιαν,
 ὡς ἐμπαροσθεν ἐδείχθη. τῇ δὲ διαφανῶν καὶ μέλει
 ἥ βάθους διικνεῖσθαι πέφυκεν ἡ ὄψις, αἶρος μὲν
 παρῶν καὶ μάλιστα. ὅλον γὰρ διεξέρχεται δεύτε-
 ρον δὲ ὕδατος ἡρεμοῦντος τε καὶ καθαροῦ, τὴς ἰσχύας
 γοῦν νηχομένοις ὁρῶμεν· ἦττον δὲ διὰ ὕλου καὶ τῇ
 ἄλλων τῇ τοιαυτοτρόπων· δῆλον δὲ ὅτι πεφωτισμέ-

των· καὶ τὸτο ἴδιον αὐτῆς. μὴ ἀπατήσῃ δὲ πινὰς ὡς
καὶ τῆς θερμῶν ἢ ἀντίληψις ὁφθαλμοῦ ἐστίν, ἐπειδὴ τὸ
πῦρ ὁρῶντες, ἴσμεν εὐθέως ὅτι καὶ θερμὸν ἔστιν· ἀν-
τὶ ἐπὶ τὴν θερμότητα ὅψιν ἀναγκάζει τὸν λόγον, ἐν-
ρήσει ὡς τότε ὅτε θερμὸν ἢ ὁψις ἐδεάσατο τὸ πῦρ
μόνου τῆς χρώματος καὶ χήματος ἔχει τὴν ἀντίλη-
ψιν· προστεθείσης καὶ δὲ τῆς ἀφῆς ἐγνωρίσαμεν ὅτι
καὶ θερμὸν ἔστιν. ὅπερ διεφύλαξεν ἡ μνήμη πᾶσα λα-
βούσα παρὰ τῆς ἀφῆς· νῦν οὖν ὅταν θεατωμεθα
πῦρ, οὐδὲν ἄλλο βλέπομεν ἢ τὸ χῆμα καὶ τὸ χρώ-
μα τῆς πυρός. ἡ δὲ διάνοια συμπᾶσα λαμβάνει τοῖς
ὁρῶμένοις διὰ τῆς μνήμης καὶ τὴν θερμότητα. ὁ αὐ-
τὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῆς μήλου. εἰ γὰρ οὐχ' ὑπὸ μόνου τῆς
χρώματος καὶ χήματος εἰδοποιεῖται τὸ μήλον, ἀλ-
λά καὶ τῆς ὀσμῆς καὶ τῆς καὶ τὴν γεῦσιν ποιότητος,
οὐχὶ καὶ τέτων ἢ ὁψις ἀνπλαμβανομένη οἶδεν ὅτι
μήλον. ἀλλ' ἡ ψυχὴ τὴν μνήμην ἀποσώζει τὴν ἐκ
τῆς ὀσφρήσεως καὶ γεύσεως. ἅμα τε τὰ θεάματα
συνεπινοεῖ καὶ ταῦτα τὰ χῆματι καὶ τὰ χρώματι.
ὅταν οὖν κήρινον μήλον νομίσωμεν ἀληθινὸν εἶναι
μήλον οὐχ' ἢ ὁψις ἐστίν ἢ ἐξαπατωμένη, ἀλλ' ἡ διάνοια.
ἡ γὰρ ὁψις ἐν τοῖς ἰδίοις αἰσθητοῖς οὐ διεσφάλη·
τότε γὰρ χρώμα καὶ τὸ χῆμα συνεῖδεν. αἱ μὲν οὖν
τρεῖς τῆς αἰσθήσεων ἢ τε ὁψις καὶ ἡ ἀκοὴ καὶ ἡ ὀσφρη-
σις τῶν ἔξωθεν καὶ μὴ προστελαζόντων ἀνπλαμ-
βαίνονται, διὰ μέσου τῆς ἀέρος· ἡ δὲ γεῦσις οὐκ ἄλ-
λως αἰσθάνεται ἐὰν μὴ προσμιλήσῃ τὰ αἰσθητὰ,

ἢ δὲ ἀφ' ἑπαμφορίζε· καὶ γὰρ πλησιάζουσα τοῖς σώ-
 μασι καὶ διὰ μέσης ἐὰδ' ὅτε ράβδου· ποτὲ μὲν οὖν ἡ
 ὄψις τῆς ἐπιμαρτυρίας χεῖλει τῆς τ' ἄλλων αἰσθη-
 σεων, ὅταν ἢ τὸ φαινόμενον ἐπιτετελημένον πρὸς
 ἀπάτῃν ὡς ἐπὶ τῆς γραφῆς· γραφικῆς γὰρ ἔργον
 ἀπατῆσαι τὴν ὄψιν ὅσοις οὐκ οὐσαις καὶ κοιλι-
 μασι, εἰ τὸ πρᾶγμα τοιαύτην ἔχει τὴν φύσιν, ἐνθα
 χρεῖα πρὸς διάγνωσιν μάλιστα μὲν τῆς ἀφῆς, ἐπὶ
 ὅτε δὲ καὶ τῆς γείσεως ἢ ὁσφρήσεως, ὡς ἐπὶ τοῦ κη-
 ρίνου μήλου· ποτὲ δὲ καὶ κατ' ἑαυτὴν ἐναργῶς πα-
 ρίησι τὰ φαινόμενα ὅταν μὴ πόρρωθεν ὁρᾷ· τὸν
 γοῦν πύργον τὸν τεξάγωνον σφρογύλον ὁρᾷ πόρ-
 ρωθεν σφάλλεται δὲ καὶ ὅταν δι' ἀχλύος ἢ καπνῶ
 βλέπομεν ἢ πνὸς τῆς ἀπὸ πλησίων τ' ἐπιθολέν-
 των τὴν ὄψιν. ὁμοίως καὶ ὅταν δι' ὕδατος κινουμέ-
 νου· καὶ γὰρ ἐν τῇ θαλάσῃ τὴν κώπην ὡς κεκλασμέ-
 νην ὁρᾷ ὁμοίως καὶ ὅταν διάπνος δξαφανοῦς ὑλης
 βλέπῃ ὡς ἐπὶ τῆς ἐσόπτρου καὶ τῆς ὕελου καὶ τ' ἄλ-
 λων τ' τοιαυτοῦτων ἢ ὅταν ὀξέως κινῆται τὸ ὁρώ-
 μενον· σιωταράσκει γὰρ τὴν ὄψιν ἢ ταχεῖα κίνησις
 ὡς σφρογύλα τὰ μὴ σφρογύλα βλέπειν καὶ ὡς ἐσώ-
 τα τὰ κινέμενα. ἢ ὅταν ἡ διάνοια πρὸς ἄλλοις ἡ-
 χόληται ὡς ἐπὶ τῷ προθεμένῳ μὲν σιωτῶν φί-
 λω, καὶ σιωτῶντος μὲν, παρελθόντος δὲ, αὐτὸν τὰ
 τὴν διάνοιαν αὐτῆς πρὸς ἑτέροις εἶναι. οὐκ ἔστι δὲ οὐ
 δὲ τίς το δξαμάρτημα τῆς ὀφθαλμοῦ ἀλλὰ τῆς νοῦ. ἢ μὲν
 γὰρ εἶδε καὶ ἀπήγγειλεν. ὁ δὲ νέος οὐ προσέχε τοῖς
 ἀπαρ-

ἀπαγγελεῖσι. τεσσάρων δὲ μάλιστα πρὸς ἐναργῆ διαγνώσιν ἢ ὄφτις χρῆζει, ἀβλουβοῖς αἰσθητηρίου, συμμέτρου κινήσεως, καὶ διασθήματος, αἴφνης καθαρῆς καὶ λαμπροῦ.

ΠΕΡΙ ΑΦΗΣ ΚΕΦ. 11.

ΕΚΑΣΤΟΝ μὲν τῶν ἄλλων αἰσθητηρίων διπλοῦν ὁ δημιουργὸς καταπεύσας, καὶ τόπω πρὸ καὶ μόριον τῆς σώματος περιέγραψε· καὶ γὰρ ὀφθαλμοὺς δύο, καὶ ὠταί β', καὶ δύο πόρτες, τῆς αἰσθήσεως ἐν τῇ ῥητὶ πεποίηκε καὶ γλώττας δὲ β' πᾶσι τοῖς ζώοις ἐνέρυσε, ἀλλὰ τὰς μὲν διηρημένας ὡς τοῖς ὄφιοι· τὰς δὲ συνημμένας καὶ συνηνωμένας ὡς τοῖς ἀνθρώποις· διὰ τὸ καὶ β' τὰς προσπίους κοιλίας μόνας τὸ ἐγκεφάλου πεποίηκεν· ἵνα ἕξ ἑκατέρας κοιλίας, τὰ αἰσθητικὰ νεῦρα καὶ ἀπευπόμυρα διπλᾶ ποιῇ τὰ αἰσθητήρια, διπλᾶ δὲ αὐτὰ πεποίηκε δι' ὑπερβάλλουσιν κηδεμονίαν· ἵνα τῆς ἑτέρου παθόντος τὸ περιλειπόμυρον σώζῃ τὴν αἰσθησιν· ἀλλὰ τῇ μὲν πλείων αἰσθητηρίων διαφθειρομένων οὐδὲν εἰς αὐτὴν τὴν ζῶν καταβλάπτεται τὸ ζῶον. ἀφῆς δὲ ἀπολλυμένης σωσπόλλυται καὶ τὸ ζῶον. ἀφῆ γὰρ μόνη τῶν αἰσθήσεων κοινὴ πάντων ἐστὶ τῶν ζώων. πᾶν γὰρ ζῶον ἀφῆν ἔχει, καὶ τὰς ἄλλας αἰσθήτης οὐ πάντα πάσας, ἀλλ' ἐνίας ἐνια· πάσας δὲ ἔχει τὰ τελειότερα. ἐπεὶ δὲ τοίνυν ἐν τέτρω τὸ ζῶον κινδυνεύει ζῶον εἶναι ἢ μὴ εἶναι οὐχ' ἐν μόριον ὁ δημιουργὸς ἀπεκλήρωσε τῇ ἀφῇ· ἀλλὰ πᾶν σχεδὸν τὸ

σῶμα τῆς ζώου· πλὴν γὰρ ὅσων καὶ κεράτων καὶ ὀνύ-
 χων σφυδίσμων τε καὶ ξιγῶν καὶ ἄλλων πινῶν τοιό-
 των πᾶν μόριον τῆς σώματος τῆς ἀφῆς ἀνπλαμβά-
 νεται· συμβέβηκεν οὖν ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων δι-
 πλᾶς ἔχειν αἰσθήσεως· τὴν μὲν τῇ ἰδίῳν αἰσθητῶν
 τὴν δὲ τῆς ἀφῆς ὡς ἡ ὄψις· καὶ γὰρ τὰ χρώματα διὰ
 κρίνει καὶ τῇ ψυχρῶν καὶ θερμῶν ἀνπλαμβάνεται·
 ἀλλὰ πύτων μὲν ὡς σαρμάτων, τῶν δὲ χρωμάτων
 ὡς ὄψις· ὡσαύτως δὲ καὶ γούσις καὶ ὄσφρησις καὶ
 ἀκοή· ὡς οὖν παντός ἐστι τῆς σώματος ἡ ἀφή, εἴπερ
 ἀπὸ τῆς προστίων κοιλιῶν τῆς ἐγκεφαλίου λέγρ-
 μη εἶναι τὰς αἰσθήσεως· ἡ δὲ ἥλον ὅτι νέρων καταπα-
 νομένων ἐξ ἐγκεφαλίου καὶ διασπασθέντων εἰς πᾶν
 μόριον τῆς σώματος ἡ τῆς ἀφῆς αἰσθησις προσγί-
 νεται· ἐπεὶ δὲ πολλὰς ὑπὸ ἀκάνθης πληγέντες
 τὸν πόδα, τῆς κεφαλῆς εὐθέως τὰς ξίχας φρίτ-
 τομεν· ὥθησαν πρὸς τὸ πάθος ἡ τὴν αἰσθησιν τῆς
 πάθους εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἀναπέμπεσθαι, καὶ οὕ-
 τως αἰσθάνεσθαι· ἀλλ' εἴπερ ἦν ἀληθὴς οὗτος ὁ λό-
 γος, οὐκ ἂν ἤλγχε τὸ τεμνόμενον μόριον, ἀλλ' ὁ ἐγκέ-
 φαλος· βέλτιον οὖν λέγειν ὅτι τὸ νῆυρον ἐγκεφαλὸς
 ἐστὶ καὶ γὰρ μοῖρα τίς ἐστιν ἐγκεφαλίου διὰ παντός ἑαυ-
 τῆς τὸ ψυχικὸν ἔχει πνεῦμα· ὡς ὁ πεπυρακτωμένος
 σίδηρος ἔχει τὸ σῆμα· διάτοι τὲρ ἐνθα ἂν νεῦρον
 αἰσθητικὸν ἐμφύεται ἐκείνο τὸ μέρος αἰσθήσεως
 ὑπὸ αὐτῆς μεταλαμβάνει καὶ γίνεται αἰσθητικόν· οὐ-
 δὲν δὲ ἴσως ἀτοπον λέγειν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῆς νέρων
 τὸν

τὸν ἐγκέφαλον ἀναπέμπεται, οὐ τὸ πάθος, ἀλλὰ
 συναίσθησιν τινα καὶ ἐπαγγελίαν δὴ τὰ πάθος.
 ἐστὶ δὲ ἴδιον αἰσθητὸν ἀφῆς τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν, τό-
 τε μαλακὸν, καὶ σκληρὸν, καὶ γλίσχρον, καὶ κραῦρον,
 βαρὺ τε καὶ κοῦφον· διὰ μόνης γὰρ τῆς ἀφῆς ταῦτα
 γνωρίζεται· κοινὰ δὲ ἀφῆς καὶ ὄψεως, τό τε ὀξύ καὶ
 αὐβλύ καὶ τὸ ῥαχὺ καὶ λείον, τό τε ξηρὸν καὶ ὕγρον,
 παχύ τε καὶ λεπτόν, ἄνω καὶ κάτω· καὶ γὰρ ὁ τόπος.
 τό τε μέγεθος ὅταν ᾖ ποιεῖτον ὡς καὶ μίαν προσβο-
 λὴν τῆς ἀφῆς περιλαμβάνεται· καὶ τὸ πυκνὸν δὲ τὸ
 μακρὸν καὶ τὸ στρογγύλον ὅταν ᾖ μικρὸν, ὡς καὶ ἄλλα
 τινα χήματα· οὐοίω δὲ καὶ τῆς κινήσεως τὴ πλη-
 σάζοντος αὐτῇ σώματος αἰσθάνεται σὺν τῇ μνήμῃ
 καὶ τῇ δυνάμει. ὡσαύτως δὲ καὶ ἀριθμῶ. ἀλλὰ μέ-
 χει δυοῖν ἢ ἑξῶν καὶ τούτων μικρῶν καὶ ῥαδίως πε-
 ριλαμβανομένων· μάλλον δὲ τῆς ἀφῆς ἢ ὄψις τού-
 των ἀντιλαμβάνεται. ὡς περ καὶ τὰ ὀμαλοῦ καὶ τὸ
 ἀνωμαλοῦ. τὰ γὰρ γένους ἐστὶ τὰ τε λείου καὶ ῥαχέως·
 σκληρότητι μὲν γὰρ ἀνωμαλία μεθεῖτα ῥαχύτη-
 τα, ὀμαλότης δὲ πυκνότητι λειότητι ποιεῖ. δῆλον
 ἐν ἐκ τῶν εἰρημένων ὡς πολλὴν κοινωνίας αἱ αἰσθή-
 σεις αὐταὶ πρὸς ἀλλήλας ἔχουσι· καὶ γὰρ τὰ τ' ἐτέ-
 ρας δξαμαρτήματα ἢ ἑτέρα δξαταφεῖ ἐπὶ γούν τῆς
 γραφῆς ἢ μὲν ὄψις ἔξοχας πνάς ὁρᾷ, ῥινός τε καὶ τῶν
 ἄλλων, ἢ δὲ ἀφῆ προσεληθῶσα διηλεγχεν αὐτῆς τὸ
 δξαμαρτήμα. ὡς περ ἡ ὄψις αἰεὶ καὶ πάντα, διὰ μέ-
 σε τὰ αἶρος ὁρᾷ, οὕτω καὶ ἡ ἀφῆ διὰ μέσης τὴ βακτη-

ρίας τῆς σκληρῶν καὶ μαλακῶν καὶ ὑγρῶν αἰσθάνε-
ται. ἀλλὰ συλλογιστικῶς καὶ μετὰ διανοίας. ἀκρι-
βεστάτω γὰρ ἔχει ταύτην τὴν αἰσθησιν ὁ ἄνθρωπος.
ταύτη γοῦν καὶ τῇ γούσῃ πλέον ἔχει τ' ἄλλων ζώων
καὶ τοὶ ταῖς ἄλλαις ξίσιν ἡττώμενος. ἄλλο μὲν γὰρ
ζῶον κατ' ἄλλω αἰσθησιν τ' ξίσιν πλεονεκτεῖ τὸν
ἄνθρωπον. ὁ δὲ κύων ἐν ταῖς ξίσιν ἅμα ὀξύτερον
γὰρ καὶ ἀκούει καὶ βλέπει καὶ ὀσφραίνει. ὡς δὴλον ἐκ
τῆς ἰχθυόντων κινῶν. καὶ πᾶν μὲν τὸ τῶμα τῆς
ἀφῆς ἐστὶ αἰσθητήριον ὡς καὶ πρῶτον εἴρηται. μαλι-
στα δὲ τῆς χειρῶν τὰ ἐσώθεν καὶ τέτων ἐπὶ μᾶλλον
τὰ ἄκρα τῆς δακτυλίων. ταῦτα γὰρ ὡς περ γινώμο-
νας ἀκριβεῖς τῆς ἀφῆς ἐχόμεν. οὐ γὰρ μόνον ἀνπλη-
πτικὸν ὄργανον ὁ δημικρὸς τὰς χεῖρας κατεσκεύ-
ασεν ἀλλὰ καὶ ἀππικόν, διὰ τέτο καὶ τὸ δέρμα λεπτό-
τερον ἔχουσι καὶ μῦς αὐταῖς ὅλαις ἐσώθεν ὑπὲς ρω-
ται, καὶ ξίχων ἀμοιρεῖσιν ἵνα μᾶλλον τ' ἀπλῶν ἀνπλη-
λαμβάνων. τ' δὲ ξίχας αὐτὰς μὴ φύειν ὁ ὑπεσο-
ρεσμένος μῦς γέγονεν αἵπιος. τ' δὲ χερῶν αἱ μὲν σκλη-
ρότεραι πρὸς ἀντίληψιν εἰσὶν ἰχυρότεραι. αἱ δὲ μα-
λακώτεραι πρὸς τ' ἀφὴν ἀκριβέστεραι. ὡς περ καὶ τῶν
νεύρων τὰ μὲν σκληρὰ πρὸς κίνησιν, τὰ δὲ μαλακὰ
πρὸς αἰσθησιν εἰσὶν ἐπιτηδεύότερα. ταῦτα γὰρ καὶ τῆς
ἀφῆς ἐστὶν ὄργανα. διὰ τέτων γὰρ ἢ τ' ἀφῆς αἰσθησις
γίνεται.

ΠΕΡΙ ΓΕΥΣΕΩΣ. ΚΕΦ. Θ.

ΤΗΝ μὲν ὅψιν ἐν τοῖς ἐμπροσθεν εἰπομεν κατ'
εὐθείας γραμμάς ὁρᾶν ἢ δὲ ὀσφρησις καὶ ἡ ἀκοὴ οὐ
καθ'

καθ' ἐυθείαν μόνον ἀλλὰ πανταχόθεν. ἀφ' ἧ δὲ καὶ γεῦ-
 σις ἔτε κατ' ἐυθείας γραμμάς ἔτε πανταχόθεν γνω-
 ρίζουσιν. ἀλλὰ τότε μόνον ὅταν αὐτοῖς πλησιάζωσι
 τοῖς ἰδίοις αἰσθητοῖς· πλὴν τῶν ἤδη διωρισμένων·
 ἐπ' αὐτῇ γεύσει τῶν χυμῶν ἀντιληπτὴν. ὄργανα δὲ
 αὐτῆς ἡ γλῶσσα· καὶ ταύτης μάλλον τὸ ἄκρον ἐπ' τε
 συντούτοις ἢ ὑπερῶα ἐν οἷς ἔστι τὰ ὅξ' ἐξ κεφαλῆς
 σιρόμυρα νεῦρα πεπλατυσμένα καὶ ἀπαλγέλλοντα
 τὴν γηυσίμενον ἀντιληψίαν πρὸς τὸ ἡγεμονικόν· τῶν
 δὲ χυμῶν αἱ γευστικαὶ καλεμύραι ποιότητες εἰσὶν
 αὐταὶ γλυκύτης, ὀξύτης, δριμύτης, σφυφνότης, αὐ-
 σιρότης, πικρότης, ἀλμυρότης, λιταρότης· τῶν γὰρ
 ὅσων ἡ γεύσις διαγνωστικὴ καὶ ταύτας δὲ τὰς ποί-
 οτητας καὶ τὸ ὕδωρ ἀποιοῦν λέγεται, πρὸ μηδεμίαν ἐμ-
 φανίσαι τήτων ἐν τῇ γεύσει ποιότητά· καὶ γὰρ τὰς ἀλ-
 λας οἷον ψυχρότητα, καὶ ὑγρότητα σύμφυτον ἔχει
 τὴν ποιότητά· σφυφνότης δὲ καὶ αὐσιρότης πρὸ μάλ-
 λον καὶ ἥττον σύθειν ἀλλήλων διαφέρουσιν. αἱ μὲν
 οὖν ἀπλᾶι γευστικαὶ ποιότητες αὗται μόνον σχεδόν
 εἰσι· σύνθετοι δὲ μυρία· καθ' ἑκάστον γὰρ εἶδος ζῶον
 καὶ τυτὸ ἰδιαζοῦσαι ποιότητες εἰσὶν· ἄλλης γὰρ ἀν-
 ὄντω τύχῃ χοιρείου ποιότητος ἀνπλαμβανόμεθα
 καὶ ἄλλης αἰγείας· διο καὶ μη μαθόντες ὁποῖον ἔστι τὸ
 προστενεχθέν κρέας ἐν τῇ γεύσει γνωρίζομεν· τὸτο
 δὲ καὶ ἀν' ἧν εἰμὴ διάφορος ἦν ἑκάστου τῶν γευστῶν
 ἡ ποιότης. ὅθεν οὐκ ἀντιστὰς αὐτὰς γηρικῶς περιλά-
 βοι, ἀπείρας οὕσας καὶ πάντως ἀλλήλων δια-

φερέσας· καὶ γὰρ ἐν οἷς ὀπκρατεῖ μία τις τῶ ἀπλῶν
ποιότητων καὶ ἐν τούτοις γνωρίμος ἡ κατ' εἶδος τῶ
γευσῶν διαφορά· ἰσχάδος γούν καὶ ἀσαφίδος καὶ
φοίνικος μία μὲν ὀπκρατεῖ ποίότης ἡ καὶ γλυκύ-
τητα, ἀλλ' ἡ γεῦσις διακρίνει τῶ εἰδῶν τὸ διάφορον.

ΠΕΡΙ ΑΚΟΗΣ. ΚΕΦ. Ι.

Ἡ ΔΕ ἀκοὴ τῶν φωνῶν καὶ τῶν ψόφων ἐστὶν αἰ-
σθητικὴ· διαγνώσκει δὲ αὐτῶν τὴν ὀξύτητα καὶ τὴν
βαρύτητα, λεψότητα τε καὶ βραχύτητα καὶ μέγεθος.
ὄργανα δὲ ταύτης τὰ νεῦρα τὰ ὅξ ἐξ κεφαλῆς τὰ
μαλακὰ καὶ τῶν ὠτῶν ἡ κατασκευὴ· μάλιστα δὲ αὐ-
τῶν τὸ χονδρῶδες γένος· πρὸς γὰρ ψόφοις καὶ ἡχοις
ὀππτήδ' εἶδος καὶ ἐστὶν ὁ χονδρὸς· μόνος δὲ ὁ ἀνθρώπος
καὶ πῖθηκος οὐ κινῶσι τὰ ὠτα, τῶν ἄλλων πάντων
ζώων τῶν ἐχόντων ὠτα κινούντων αὐτά.

ΠΕΡΙ ΟΣΦΡΗΣΕΩΣ ΚΕΦ. ΙΑ.

Ἡ ΔΕ ὀσφρησις γίνεται μὲν διὰ τῶν ῥινῶν, πα-
ραίνεται δὲ εἰς τὰ πέρατα τῶν προσώπων τῶ ἐξ κε-
φαλῆς κοιλιῶν· αὐταὶ γὰρ ἀτμοειδέσθαι τὴν φύσιν
ἔχουσαι τῶν ἀτμῶν ῥαδίως ἀνπλαμβάνονται· λέ-
λεκται γὰρ καὶ πρὸσθε· ὡς ἕκαστον τῶν αἰσθητηρίων
κατ' ὁμοίότητα πινὰ καὶ ὀκφότητα τῶ ἰδίων αἰσθη-
τῶν ἀνπλαμβάνεσθαι. οὐ μὲν ὥσπερ τοῖς ἄλλοις αἰ-
σθητηρίοις νεῦρον αἰσθητικὸν κατέπεμψεν ὁ ἐκείνα-
λος, οὕτως καὶ τῇ ὀσφρήσει, ἀλλὰ τοῖς πέρασιν ἐαυ-
τῶ τῶν νεύρων ἀναπληροῖ τὴν χρεῖαν, καὶ τὴν τῶν
ἀτμῶν ἀνάδοσιν δέχεται. τῶν δὲ ἀτμῶν ἡ χρεῖ-
καὶ ταῦτα

κωτάτη διαφορά εὐωδία τέ ἐστι καὶ δυσωδία καὶ τὸ μέσον τούτων ὃ μήτε εὐωδὸς ἐστὶ, μήτε δυσωδία. γίνεται δὲ εὐωδία τῶν ὑγρῶν τῶν ἐν τοῖς σώμασιν ἀκριβῶς πεφθέντων. μέσως δὲ ἢ μέση διάθεσις. κατὰ δεύτερον δὲ ἢ μηδ' ὅλως δυσωδία.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΟΥ ΚΕΦ. ΙΒ.

ΤΟΥ μὲν οὖν φανταστικῆς ἢ τε δύναμις καὶ τὰ ὄργανα καὶ τὰ μόρια καὶ τῶν μορίων ἡ κοινωνία τε καὶ διαφορά τὸν ἐνδεχόμενον ἔσται ὡς ἐν βραχέσιν ἱκανῶς εἰρηξεί· τὲ δὲ διανοητικῆς εἰς ἰζηρικῶς μὲν, αἰτε κρίσεις καὶ συγκαταθέσεις καὶ ἀπφυγαί καὶ ὀρμαί. εἰδικῶς δὲ αἰτε νοήσεως τῶν ὄντων καὶ αἱ ἀρεταί, καὶ αἱ ὁπισήμια καὶ τῆς τεχνῶν οἱ λόγοι, καὶ τὸ βουλευτικόν, καὶ ποροαιρετικόν· τὰτο δὲ ἐστὶ καὶ τὸ δι' ὀνειρώτων θεασίζον ἡμῖν τὸ μέλλον ἥνπερ μόνον ἀληθὴ μαντεῖαν οἱ πυθαγόρειοι λέγουσιν εἶναι, τοῖς Ἑβραίοις ἀκολουθήσαντες· ὄργανον δὲ καὶ τέχνη ἢ μέση κοιλία τὸ ἐξ κεφαλῆ, καὶ τὸ ψυχικὸν σπένμα τὸ ἐν αὐτῇ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΝΕΥΤΙΚΟΥ
ΚΕΦ. ΙΓ.

ΤΟ δὲ μνημονευτικόν ἐστὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως αἰτιόν τε καὶ ταμιεῖον· ἐστὶ δὲ μνήμη, ὡς μὲν Ωριγενὴς φησὶν, φαντασία ἐκ καταλειμμένη ἀπὸ πρὸς αἰσθήσεως τῆς κατ' ἐνέργειαν. ὡς δὲ Πλάτων σωτηρία αἰσθήσεως τε καὶ νοήσεως ἢ καὶ ψυχὴ τῆς μὲν αἰσθητῶν διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἀνπλαμβάνεται,

ται, καὶ γίνεσθαι δόξα. τῶν δὲ νοητῶν διὰ τὸ νῦν καὶ γί-
 νεσθαι νόησις. ὅταν οὖν τῆς τύποις ὦντε ἐδόξασεν
 ὦντε ἐνόησε διαχωρίζει μνημονεύειν λέγεσθαι· ἔοικε
 δὲ νόησιν λέγειν ὁ Πλάτων ἐν τετάρτῳ, οὐ τὴν κυρίως
 νόησιν, ἀλλὰ τὴν διάνοησιν. τὰ μὲν γὰρ αἰσθητὰ μνη-
 μονεύεται κατ' ἑαυτὰ, τὰ δὲ νοητὰ καὶ συμβεβη-
 κός· ἐπεὶ δὴ καὶ τῶν διανοητῶν ἡ μνήμη ἐκ προλα-
 βῆσης φαντασίας περιγίνεται. τὰ δὲ κυρίως νοητὰ
 ὅτι μὲν ἐκαστομῶν ἢ ἡκισταμῶν μεμνήμεθα· τῆς δὲ
 οὐσίας αὐτῶν μνήμην οὐκ ἔχοντες· οὐ γὰρ ἐκ προ-
 ησησμένης φαντασίας ἢ τῶν νοητῶν ἀναληψις, ἀλλ'
 ἐκ μαθήσεως ἢ φυσικῆς ἐννοίας. εἰ δὲ μνημονεύειν
 λεγόμεθα ἂν πρότερον εἶδεσθαι καὶ ἡκισταμῶν ἢ ἀλ-
 λως πως ἔγνωσθαι, τὸ δὲ πρότερον τὴν ἀναφορὰν
 ἔχει πρὸς τὸν παρελθόντα χρόνον διήλον ὡς μνη-
 μονευτά· ὅτι τὰ γνώμενα, τὰ φθειρόμενα, τὰ ἐν
 χρόνῳ σπυριόμενα, καὶ ἐστὶ μὲν τῶν ἀπόντων ἡ μνή-
 μη, οὐ μὲν ἀπὸ τῶν ἀπόντων γίνεται· ἀνάμνησις
 δὲ λέγεσθαι ὅταν λήθῃ μετελάβδησιν τὴν μνήμην.
 ἐστὶ γὰρ ἀνάμνησις μνήμης ἐξίτηλου γυρομένης ἀνάκ-
 τησις· γίνεται δὲ ἐξίτηλος ὑπὸ τῆς λήθης· λήθῃ δὲ
 ἐστὶ μνήμης ὑπεβολή· ἀλλή μὲν διωκτικῆς, ἡ δὲ ἐπι-
 ποσόν· ἥς ὅστιν ἡ ἀνάμνησις· ἑτέρα δὲ ὅστιν ἀνάμνη-
 σις ἥτις οὐκ ἐστὶ λήθῃ τῶν ἐξ αἰσθήσεως καὶ νόησε-
 ως, ἀλλὰ τῶν φυσικῶν ἐννοιῶν· φυσικὰς δὲ λέ-
 γοντες ἐννοίας, τὰς ἀδιδάκτως παῶσι περσεύσας,
 ὡς τὸ εἶναι Θεόν· ταύτῃ δὲ ὁ Πλάτων ἀνάμνησιν
 εἶναι

εἶναι λέγει τῶν ἰδεῶν· τί δὲ ἔστιν ἰδέα ἐν τοῖς ἐξῆς
ἐρᾶμεν· τὸ μὲν οὖν φανταστικὸν ὥσθ' ἰδῶσι τὰ
δραστηρικῶς τὰ φαινόμενα· τὸ δὲ διανοητικὸν ἢ δια-
λογικὸν ὥσθ' αὐτὸν κῆ κρίναν παραπέμπει τῷ
μνημονευτικῷ· ὄργανον δὲ τοῦτο ἢ ὅππῃ κοιλία
τῆς κεφαλῆς· ἢ καὶ παρεγκεφαλίδα καὶ ὥσθ'
κρανίδα καλοῦσι, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ ψυχικὸν πνεῦ-
μα· ἐπεὶ δὲ τῶν αἰσθήσεων ἀρχαὶ καὶ ρίζαι
τὰς ἐμπροσθεν εἶναι κοιλίας φημὲν τῆς κεφαλῆς,
τὸ δὲ διανοητικὸν τὴν μέσιν, τῆς δὲ μνημονευτικοῦ
τὴν ὀπίσθιν, ἀναγκαῖον ἐστὶν ὁπιδεῖξαι· εἰ ταῦτα
τῶν ἐχει τὸν ἥτονα· ἵνα μὴ δόξωμεν ἀλόγως πι-
στεύειν τοῖς λεγόμενοις· ἱκανοτάτη δὲ ἀπόδειξις ἡ
ἐξ αὐτῆς τῆς τῶν μορίων ἐνεργείας λαμβανομένη·
τῶν μὲν γὰρ περὶ τῶν κοιλιῶν καὶ τῶν ὄντων δὲ ἥτο-
νον βλαβερῶν, αἱ μὲν αἰσθήσεως ὥσθ' ἀποδίδονται,
τὸ δὲ διανοητικὸν ἐπιμένει σωζόμενον· τῆς δὲ μέ-
σης κοιλίας μόνης παθούσης, ἡ μὲν διάνοια σφάλ-
λεται, τὰ δὲ αἰσθητήρια μένει φυλάττοντα τὴν καὶ
φύσιν αἰσθῆσιν· ἐὰν δὲ καὶ αἱ πρόσθιοι καὶ ἡ μέση
κοιλία πάθωσι, ὁ λογισμὸς ἀμαρτὰς αἰσθήσεσι
ὥσθ' ἀκόπτεται· τῆς δὲ παρεγκεφαλίδος παθούσης,
ἡ μνήμη μόνη ὥσθ' ἀπόλλυται, τῆς αἰσθήσεως καὶ
τῆς δραστηριότητος, εἰς οὐδὲν βλαπτομένων· ἐὰν δὲ σὺν
τοῖς πρόσθιοις καὶ ἡ μέση καὶ ἡ ὀπίσθιν πάθῃ τί, καὶ
τὴν αἰσθῆσιν καὶ τὸν λογισμὸν καὶ τὴν μνήμην οὐκ
ὥσθ' ἀφθείρονται· πρὸς τὴν καὶ τὸ πᾶν κινδυνεύειν

ὑπολέσθαι ζῶον· γίνεσθαι δὲ τὸτο δῆλον καὶ δι' ἄλ-
 λων μὲν πολλῶν παθῶν τε καὶ συμπτωμάτων, μά-
 λιστα δὲ ἐκ τῆς φρενίτιδος. τῶν γὰρ φρενιτιώντων, οἱ
 μὲν τὰς αἰσθήσεως διασωζοῦσι τῆς διανοίας μόνης
 βλαβείσης. τοιοῦτον ἀναγράφει Γαλιλῆος φρενιτι-
 σάντα ὃς ἐριουργεῖ πινὸς ἐργαζομένου παρ' αὐτῷ
 διανας καὶ λαβὼν ὑέλα σκευή, ἐπὶ τε τὰς θυρί-
 δας ὀρήσας, ἡρώτα τὰς παρίοντας ἕκαστον τῶν
 σκευῶν ἐξ ὀνόματος καλῶν, εἰ θέλκοιεν αὐτὸ ριφῆναι
 κάτω. τῶν δὲ παρεσώτων βούλεσθαι φησάντων,
 πρῶτον ἠκόντισε τῶν σκευῶν ἕκαστον· εἴτα ἤρετο τὰς
 παρόντας εἰ καὶ τὸν ἐριουργὸν βούλοιντο ριφῆναι. ἡ
 δὲ παιδιὰν νομισάντων εἶναι τὸ πρᾶγμα, καὶ διὰ
 τὸτο θέλει φησάντων, λαβὼν ὥθησεν ἄνωθεν κά-
 τω τὸν ἐριουργόν. οὗτος τὰς μὲν αἰσθήσεως ὑγίαιεν·
 ἡδὲι γὰρ ὅτι σκευὴ ταῦτα καὶ ἐριουργὸς οὗτος. ἐνόσῃ
 δὲ διάκενον ἔχουσι φαντασίαν, ὁρᾶν οἰόμενοι τὰ
 δὲ ἄλλα φρονέσι κατὰ λόγον· οὗτοι τὰς πνευματικὰς
 μόνας κοιλίας ἐβλάβησαν. τῆς μέσης ἀπαθῆς μη-
 νάσης. ἐκ δὲ τῶν παθῶν τῶν πρὸς ἀσυνεχίαν
 ἐκείνῳ μορίῳ τὰ τῆς ἐνεργείας αὐτῶν ἐμποδίζε-
 ται· εἰς ἐκείνῳ γὰρ τὴν ἐνέργειαν καὶ ἀβλάπτειται
 τὸ ζῶον εἰς ἣν πᾶν ἐνεργεῖν τὸ πεπονθὸς μό-
 ριον. ὡς καὶ τὸ ποδὸς παθόντος εἰς τὸ περιπατεῖν
 ἐμποδίζόμεθα. ταύτῃ γὰρ ὁ πᾶς ἔχει τὴν ἐνέργειαν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝΔΙΑΘΕΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ
 ΤΟΥ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΥ ΚΕΦ. ΙΔ'.

Αὕτη

ΑΥΤΗ μὲν οὖν δαίρεσις τῆς ψυχικῆς διυά-
 μεως * ἢ σπυδαρεῖται μέρη πινὰ τῷ σώματι· ἐτέ-
 ρα δὲ δαίρεσις κατ' ἕτερον ῥόπον τῷ λογικῷ τῆς ψυ^{αίρεται}
 χῆς ὁ τε χαλούμενος ἐνδιάθετος λόγος καὶ ὁ περ-
 φορικὸς ἐστὶ δὲ ἐνδιάθετος μὲν λόγος τὸ κίνημα τῆς
 ψυχῆς τὸ ἐν τῷ ἀχαλογικῷ γνώμῳ ἀνευ πινὸς
 ἐκφωνήσεως. ὁ δὲν πολλάκις καὶ σιωπῶντες λόγον
 ὅλον παρ' ἑαυτοῖς διεξερχόμεθα καὶ ἐν τοῖς ὀνει-
 ροῖς δαλεγόμθα· καὶ τὸ δὲ μάλιστα πάντες λο-
 γικοὶ ἐσμὲν. οὐ γὰρ οὕτω καὶ τὸν περφορικὸν λόγον
 ὡς καὶ τῆτον. καὶ γὰρ οἱ ἐκ γῆς κωφοὶ καὶ οἱ διὰ
 πάθος ἢ νόσημά τι τὴν φωνὴν ἀποβαλόντες, οὐδὲν
 ἡττον λογικοὶ εἰσιν. ὁ δὲ περφορικὸς λόγος ἐν τῇ
 φωνῇ καὶ ἐν ταῖς δαλέκτοις τὴν ἐνέργειαν ἔχει ὄρ-
 γανα δὲ τῆς φωνῆς πολλά. οἷτε γὰρ ἐν τοῖς μεσο-
 πλεύροις ἔσωθεν μύες καὶ ὁ θώραξ καὶ ὁ πνεύμων ἢ τε
 βραχεῖα ἀρτηρία καὶ ὁ λάρυγξ καὶ τέτων μάλιστα
 τὸ χονδρῶδες, καὶ τὰ παλινδρομεῖν τε νεῦρα καὶ ἡ
 γλωττίς καὶ πάντες οἱ κινεῦντες τὰ μέρη ταῦτα
 μύες τῆς ἐκφυσῆσεως εἰσιν ὄργανα· τῆς δὲ δαλέκ-
 του τὸ σῶμα. ἐν τούτῳ γὰρ δαπλάττεται καὶ σχημα-
 τίζεται καὶ διοικεῖται ἡ διάλεκτος· τῆς μὲν
 γλώσσης καὶ τῆς γαργαρεῶνος πλήκτου λόγον ἐπε-
 χόντων· τῆς δὲ ὑπερώας ἡχείου· τῶν δὲ ὀδόντων
 καὶ τῆς ποιάς τῷ σώματος δακνοίξεως, ὡς ἐν λύρα
 τῇ τῶν χορδῶν ἀναπληρόωτων χρεῖαν· σιωπε-
 λούσης τὴν καὶ τῆς ῥινὸς πρὸς ἐκφωνίαν, ἥτοι καλλι-
 φωνίαν

φωτίαν ὡς δῆλον ἐκ τῆς ἀδόντων.

ΕΤΕΡΑ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ. ΚΕΦ. ΙΕ.

ΔΙΑΙΡΟΥΣΙ δὲ καὶ ἄλλως εἰς διαμέμεις ἢ ἥδει ἢ μέρη τὴν ψυχὴν. εἰς τε τὸ φυσικὸν ὃ καὶ θρεπτικὸν καὶ παθητικὸν καλεῖται· καὶ εἰς τὸ αἰσθητικὸν καὶ εἰς τὸ λογικόν· τῶν δὲ ὀργάνων ἐκάστου τούτων, τὰ μὲν εἴρηται, τὰ δὲ ἐν τοῖς ἐξῆς ρηθῆσεται. Ζήνων δὲ ὁ στωϊκὸς ὀκταμερῆ φησὶν εἶναι τὴν ψυχὴν, δειρῶν αὐτὴν εἰς τὸ ἡγεμονικόν, καὶ εἰς τὰς πέντε αἰσθήσεις, καὶ εἰς τὸ φωνητικὸν καὶ τὸ σπέρματικόν· Παναίπιος δὲ ὁ φιλόσοφος τὸ μὲν φωνητικὸν τῆς καρδίας κινήσεως μέρος εἶναι βούλεται· λέγων ὀρθότατα τὸ δὲ σπέρματικὸν οὐ τῆς ψυχῆς μέρος ἀλλὰ τῆς φύσεως· Αἰριστέλης δὲ ἐν μὲν τοῖς φυσικοῖς πέντε εἶναι λέγει τὰ μέρη τῆς ψυχῆς, τό τε φυσικὸν καὶ τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ κινήτικὸν καὶ τὸ ὁρεκτικὸν καὶ τὸ διανοητικόν. φυσικὸν λέγων τὸ ξέφρον καὶ αὔξον καὶ γυνῶν, ποιοῦν καὶ διαπλάσων τὰ σώματα· καλεῖ δὲ τὸ φυσικὸν καὶ θρεπτικόν, τὸ πᾶν ἀπὸ τῆς κρατίστου μέρους καλῶν τὴν ξέφροντος· ἀφ' οὗ καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς φυσικοῦ τὴν ὑπαρξιν ἔχει· οὕτως μὲν ἐν τοῖς φυσικοῖς. ἐν δὲ τοῖς ἠθικοῖς εἰς δύο τὰ πρῶτα καὶ γυνικώτατα διαίρει τὴν ψυχὴν, εἰς τε τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἀλογον· ὑποδιαίρει δὲ τὸ ἀλογον, εἰς τε τὸ ὀπιπείθεος λόγῳ καὶ εἰς τὸ μὴ κατήκουσεν λόγῳ· περὶ μὲν οὖν τῆς λογικῆς ἐν τοῖς περὶ ἀρετῆς εἴρηται. περὶ δὲ τῆς ἀλόγου τὴν ἀληθινότητα.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΛΟΓΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

ὁ καὶ παθητικὸν καὶ ὁρεκτικὸν καλεῖται. ΚΕΦ. ΙΣΤ'.

ΤΙΝΕΣ καὶ ἑαυτὴν εἶναι λέγουσι τὴν ἀλογίαν· ὡς ἄλογον ψυχὴν ἔσσαν, καὶ οὐ μέρος τῆς λογικῆς· ὡρῶτον μὲν ὅτι καὶ κατ' ἑαυτὴν ἐν τοῖς ἀλόγοις ζώοις εὐρίσκεται· ὃς οὐ δῆλον ὅτι τελεία τίς ἐστὶ καὶ οὐ μέρος ἄλλης. εἴθ' ὅτι τῆς ἀποπρωτάτων ἐστὶ τῆς λογικῆς μέρος εἶναι τὸ ἄλογον. Αριστέλης δὲ καὶ μέρος εἶναι λέγει καὶ δύναμιν, καὶ διαρεῖ εἰς δύο, ὡς ἔφαμεν. καλεῖ δὲ ταῦτα κοινῶς καὶ ὁρεκτικὸν· τέτε δὲ ἐστὶ καὶ ἡ κατ' ὁρμὴν κίνησις. ἡ γὰρ ὁρεξις κινήσεώς ἐστιν ἀρχή· ὁρεχθέντα γὰρ τὰ ζῶα ἐπὶ τὴν κατ' ὁρμὴν αἰτεῖ κίνησιν. τὰ δὲ ἄλογον τὸ μὲν οὐ πείθεται λόγῳ, τὸ δὲ ὀπιωειθὲς ἐστὶ λόγῳ· πάλιν δὲ τὸ ὀπιωειθὲς λόγῳ διαρεῖται εἰς δύο· εἰς τε τὸ ὀπιθυμητικὸν καὶ τὸ θυμικόν. ἐστὶ δὲ ὄργανα τὰ μὲν ὀπιθυμητικὸν τὰ δὲ αἰσθήσεως τὸ ἥπαρ· τὰ δὲ θυμικὰ ἡ καρδία σκληρὸν μόριον, καὶ κίνησιν ἑυτονον ὀπιδεχόμενον εἰς σκληρὰν ὑπηρεσίαν καὶ σύντονον ὁρμὴν τεταγμένον. ὥσπερ τὸ ἥπαρ ἀπαλὸν σπλαγχνὸν τῆς ἀπαλῆς ὀπιθυμίας ὄργανον γέρονε· καλεῖται δὲ ταῦτα ὀπιωειθῆ λόγῳ, ὅτι πείθεται πείθεσθαι λόγῳ καὶ κινεῖσθαι, ὡς ἂν ὁ λόγος κελεύῃ ἐπὶ τῆς κατὰ φύσιν ἐχόντων ἀνθρώπων. ἐστὶ δὲ καὶ ταῦτα τὰ πάθη συστατικὰ τῆς ζωώδους οὐσίας· ἄνευ γὰρ τούτων, οὐκ ἐστὶ συστήναι τὴν ζώην· ἐπεὶ δὲ τὸ πάθος ὁμωνύμως λέγεται, δευσαλτέον πρότε-

ρον τὴν ὁμωνυμίαν· λέγεται γὰρ πάθος καὶ τὸ σωματικὸν ὡς τὰ νοσήματα καὶ τὰ ἔλκη· λέγεται πάθος καὶ τὸ ψυχικόν. περὶ οὗ νῦν ἔστιν ὁ λόγος, ἥτε ὀπιθυμία καὶ ὁ θυμὸς· ἐστὶ δὲ κοινῶς μὲν καὶ γῆρικῶς ζῶε πάθος ὃ ἐπιτεταί ἡδονή, ἡ λύπη· ἐπιτεταί γὰρ παρὰ πάθει λύπη, καὶ ἐκ αὐτοῦ τὸ πάθος ἐστὶ λύπη. εἰ γὰρ τὸτο ἦν, πάν τὸ πάσχον καὶ ἡλγει· νῦν δὲ τὰ ἀναίσθητα πάσχει μὲν, οὐκ ἀλγεῖ δὲ. οὐκ ἄρα τὸ πάθος ἐστὶν αἴλγημα ἀλλ' ἢ τὰ πάθοις αἰσθησις. δεῖ δὲ τὸτο καὶ ἀξιόλογον εἶναι, ἵνα τῇ αἰσθήσει ὑποπέσῃ. τῶν δὲ ψυχικῶν παθῶν ὅρος οὐτος· πάθος ἐστὶ κίνησις τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως αἰσθητῇ ἐπὶ φαντασίᾳ ἀγαθοῦ ἢ κακοῦ. καὶ ἄλλως· πάθος ἐστὶ κίνησις ἀλογος τῆς ψυχῆς δι' ὑπόληψιν καλοῦ ἢ κακοῦ. τὸ δὲ γενικὸν πάθος οὕτως ὀρίζονται· πάθος ἐστὶ κίνησις ἐν ἑτέρῳ ἢ ἐτέρῃ. ἐνέργεια δὲ ἔστι κίνησις δραστική· δραστικὸν δὲ λέγεται τὸ ἢ ἐαυτὸ κινεῖσθαι. οὕτως οὖν καὶ ὁ θυμὸς, ἐνέργεια μὲν ἔστι τὰ θυμοειδοῦς· πάθος δὲ τῆς ἐν ἑξ ἑαυτῷ τῆς ψυχῆς· καὶ περσέπ τὰ σώματα ἡμῶν παντὸς, ὅταν ὑπὸ τὰ θυμοῦ βίαιῶς αἴγῃται πρὸς τὰς πράξεις. ἢ ἐτέρῃ γὰρ ἐν ἑτέρῳ γέρονεν ἡ κίνησις. ὅπερ ἐλέγχομαι πάθος εἶναι· καὶ κατ' ἑτερον δὲ ἔσθ' ὅπον ἡ ἐνέργεια πάθος λέγεται, ὅταν ἢ παρὰ φύσιν. ἐνέργεια μὲν γὰρ ἔστι καὶ φύσιν κίνησις. πάθος δὲ παρὰ φύσιν· καὶ κατ' ἔσθ' ὅσον οὖν τὸν λόγον ἢ ἐνέργεια ὅταν μὴ καὶ φύσιν κινῇται, λέγεται πάθος, εἴτε ἢ ἐαυτὸ κινῇται.

τοῦτο, εἴτε ἔξ ἑτέρου. τῆς γοῦν καρδίας ἡ μὲν κη-
 τὴς σφυγμικῆς κίνησις ἐνέργεια ὅσιν. ἡ δὲ κη-
 τὴς παλμικῆς κίνησις, ἔξ αὐτῆς μὲν γάρ ὅσιν κὴ ἡ κατὰ
 τὴς παλμικῆς κίνησις, ἀλλ' οὐ κη φύσιν. ἔξ αὐτῆς
 δὲ καὶ ἡ τῆς σφυγμικῆς, ἀλλὰ κη φύσιν. οὐδ' ἐν οὖν
 θαυμαστὸν ἐν κὴ ταυτὸν πρᾶγμα κὴ πάθος κὴ ἐνέρ-
 γειαν ὀνομάζεσθαι· καὶ ὁ μὲν γὰρ κινήσεως εἰσὶν ἔξ
 αὐτῆς τῆς παθητικοῦ τῆς ψυχῆς ἐνέργειαι πνέες εἰσὶ.
 καὶ ὅσον δὲ ἀμέτρητοι κὴ οὐ κη φύσιν οὐκ ἐνέργειαι,
 ἀλλὰ πάθη. οὕτως οὖν ἡ κίνησις τῆς ἀλόγου πάθος
 εἰς κατ' ἀμφω τὰ σημαίνοντα· οὐ πᾶσα δὲ κί-
 νησις τῆς παθητικοῦ, πάθος καλεῖται· ἀλλ' αἱ σφο-
 δρότεραι καὶ εἰς αἰσθησὶν περβαίνουσιν. αἱ γὰρ μι-
 κραὶ καὶ ἀνεπαίσθητοι οὐδέπω πάθη. δεῖ γὰρ ἔχειν
 τὸ πάθος καὶ μέγεθος ἀξιόλογον· διὸ πρόκειται
 πρὸ ὅρων τῶν πάθους, τὸ κίνησις αἰσθητὴ· αἱ γὰρ μι-
 κραὶ κινήσεως λανθάνουσιν τὴν αἰσθησὶν ὁ ποιοῦσι
 πάθος ὡς εἶρηται.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΠΙΘΥΜΗΤΙΚΟΥ. ΚΕΦ. ΙΖ'.

ΔΙΑΙΡΕΙΤΑΙ μὲν οὖν ὡς ἔφαμεν τὸ ἄλογον
 τῆς ψυχῆς τὸ ὅτι πειθεὶς λόγῳ εἰς δύο, τὸ τε ὅπι-
 θυμητικὸν κὴ τὸ θυμικόν. πάλιν δὲ τὸ ὅπιθυμητικὸν
 διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς ἡδονὰς κὴ λύπας· ὅπιθυμῶ-
 νουσα μὲν γὰρ ἡ ὅπιθυμία ἡδονὴν ἐμποιεῖ, ὅπιθυ-
 χάνουσα δὲ λύπην. πάλιν δὲ καὶ ἑτέρον ἕρπον
 ἡ ὅπιθυμία διαιρουμένη, τέσσαρα σὺν ἑαυτῇ τὰ
 πάντα εἶδη ποιεῖ· ἐπὶ γὰρ τῶν ὄντων τὰ μὲν ὅσιν

ἀγαθὰ, τὰ δὲ φαῦλα· καὶ τὰ μὲν ἤδη πάρεστι, τὰ δὲ
 περὶ δοκᾷται· καὶ τούτους τὸς βόποις τῆς δύο εἰς
 δύο πολυπλασιαζομένων, τὰ τῆς ἐπιθυμίας εἰς
 τέσσαρα διαιρεῖται, ἐστὶ γὰρ ἀγαθὸν καὶ κακὸν, καὶ πα-
 ρὸν καὶ περὶ δοκῶμενον· περὶ δοκῶμενον γὰρ
 ἀγαθὸν ἐπιθυμία ἐστὶ· ἡ δὲ παρὸν, ἡδονή· ὁ δὲ
 περὶ δοκῶμενον κακὸν, φόβος· παρὸν δὲ, λύπη. πε-
 ρὶ τὰ ἀγαθὰ μὲν γὰρ εὐρέφεται ἡδονὴ καὶ ἐπιθυμία
 περὶ τὰ φαῦλα δὲ φόβος καὶ λύπη. διὸ τινες τὸ πά-
 θος εἰς τέσσαρα διαιρεῖσιν, ἐπιθυμίαν, ἡδονήν, φό-
 βον καὶ λύπην. ἀγαθὰ δὲ καὶ φαῦλα λέγουσιν ἢ
 τὰ ὄντως ὄντα, ἢ τὰ νομιζόμενα. ἐγγίνονται δὲ τὰ
 φαῦλα πάθη τῇ ψυχῇ διὰ βίων τέτων· διὰ κα-
 κῆς ἀγωγῆς, εἰς ἀμαθίας, ὑπὸ καχεξίας. μὴ ἀχέν-
 τες γὰρ καλῶς ἐκ παίδων ὡς δύνασθαι κρατεῖν τῆς
 παθῶν, εἰς τὴν ἀμεξίαν αὐτῶν ἐμπίπτουσιν· ἐκ
 δὲ τῆς ἀμαθίας, φαῦλαι κρίσιν τὰ λογιστικῶς τῆς
 ψυχῆς ἐμφύονται, ὡς οἰεσθαι τὰ φαῦλα χρηστὰ εἶναι,
 καὶ τὰ χρηστὰ φαῦλα· γίνεται δὲ τινα καὶ ἐκ τῆς
 τοῦ σώματος καχεξίας. ὀργίλοι γάρ εἰσιν οἱ πικρόχο-
 λοι καὶ καταφρεῖς οἱ θερμοὶ καὶ ὑγροὶ τὴν κράσιν·
 θεραπευτέον δὲ τὸ μὲν κακὸν ἔθος εἶναι καλῶς· τὴν
 δὲ ἀμαθίαν μαθήσει καὶ ἐπιστήμη· τὴν δὲ καχε-
 ξίαν ἰατέον σωματικῶς, μθισάντας αὐτὴν ὡς οἰόν-
 τε εἰς τὴν μέσιν κράσιν ἀρμοζέσθαι διαίτη καὶ γυμ-
 νασίους καὶ φαρμάκοις, εἴαν καὶ τέτων διηθῶμεν.

ΠΕΡΙ ΗΔΟΝΩΝ. ΚΕΦ. ΙΗ'.

Τῶν

ΤΩΝ ἡδονῶν, αἱ μὲν εἰσι ψυχικαί, αἱ δὲ σωματικαί· ψυχικαὶ μὲν αἱ τῇ ψυχῇ αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν ὡς αἱ περὶ τὰ μαθήματα καὶ τὴν θεωρίαν αὐταὶ γὰρ καὶ διαῦται μόνης εἰς τῆς ψυχῆς. σωματικαὶ δὲ εἰσιν αἱ μετὰ κοινωνίας τῷ σώματι καὶ τῆς ψυχῆς γινόμεναι καὶ διὰ τὸ σωματικὰ καλούμεναι. ὡς αἱ περὶ τὰς τροφὰς καὶ τὰς σπουδαίας. μόνον δὲ τὸ σώματος ἐκ ἀνέυροι τις ἰδίας ἡδονῆς, ἀλλὰ παῖθι, οἷον τομὰς καὶ ρεύσας καὶ τὰς κατὰ κράσιν ποιότητας. πάντα γὰρ ἡδονὴ μετὰ αἰσθήσεως· ψυχικὴν δὲ τὴν αἰσθησὶν ἐδείξαμεν· καὶ δῆλον ὡς τῇ πολλὰ χῶς λεγόμενων ἐστὶν ἡ ἡδονή. ἕφ' ἕτερον γὰρ καὶ ἕτερον γένος εἰσιν, ὡς αἱ σπουδαῖαι ἡδοναὶ καὶ φαῦλαι· καὶ αἱ μὲν ψευδεῖς, αἱ δὲ ἀληθεῖς. καὶ αἱ μὲν τῆς διανοίας μόνης κατ' ὀπίσθημ' εἰσιν, αἱ δὲ μετὰ σώματος, κατ' αἰσθησὶν· καὶ αὐτῶν δὲ τῶν κατ' αἰσθησὶν αἱ μὲν εἰσι φυσικαί, αἱ δὲ ἄλλαι· καὶ τῇ μὲν ἡδονῇ τῇ ἐν τῷ πόθῳ ἀντίκειται ἡ ἐν τῷ διψῇ λύπη· τῇ δὲ κατὰ θεωρίαν οὐδὲν. ταῦτα μὲν οὖν πάντα δείκνυσσι τὴν ἡδονὴν ὁμώνυμον. τῶν δὲ σωματικῶν καλουμένων ἡδονῶν αἱ μὲν εἰσιν ἀναγκαῖαι ἅμα καὶ φυσικαί, ὧν χωρὶς ζῆν ἀδύνατον· ὡς αἱ τροφαὶ αἱ τῆς ἐνδείας ἀναπληρωτικαὶ καὶ τὰ ἐνδύματα ἀναγκαῖα· αἱ δὲ φυσικαὶ μὲν, οὐκ ἀναγκαῖαι δὲ, ὡς αἱ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ νόμον μίξεις. αὐταὶ γὰρ εἰς μὲν τὴν διαίτην τὴν παντὸς γένους συνετέλλεσι, δυνατὸν δὲ καὶ χωρὶς αὐτῶν ἐν παρθενίᾳ ζῆν· αἱ δὲ

οὔτε ἀναγκάσαι οὔτε φυσικῇ, ὡς ἡ μέθη καὶ ἡ λαγ-
 νεῖα καὶ αἱ πλησμοναὶ τὴν χρεῖαν ὑπερβαίνουσιν.
 οὔτε γὰρ εἰς δὴλαδοχὴν τῆς γένεος ἡμῶν συμβάλλον)
 ὡς ἡ κατὰ νόμον σωουσία· οὔτε εἰς σύστασιν τῆς
 ζωῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς βλάβησι, τὰς τοίνυν κατὰ
 Θεὸν ζῶντι, μόνας μεταδιωκτέον τὰς ἀναγκάσας
 αἵμα καὶ φυσικὰς ἡδονὰς· τὰς δὲ μετ' ἐκείνων ἐν δευ-
 τέρῃ τάξει τῆς ἀρετῶν τεταγμένῃ, ταύτας τε καὶ
 τὰς φυσικὰς μὲν, ἐκ ἀναγκάσας δὲ μεπτέον μετὰ
 τῆς περσθήκοντος καὶ μεξου καὶ ξόπου καὶ χαιρὸς καὶ τό-
 που, τὰς δὲ ἄλλας φευκτέον παντὶ ξόπῳ. ἀπλῶς
 δὲ ἡμῖν ταύτας εἶναι καλὰς ἡδονὰς· τὰς μὴ
 συμπεπλεγμένας λύπῃ, μήτε μετὰ μέλειαν ἐμποιέ-
 σας, μήτε βλάβης ἐτέρας γυμνητικὰς, μήτε τῆς με-
 ξίου παραχωρέσας, μήτε τῆς σπουδαίων ἡμᾶς ἔρ-
 γων ἀφελκούσας ἐπὶ πολὺ ἢ καταδουλεύσας. κυ-
 ρίως δὲ εἰσὶν ἡδοναὶ αἱ τῇ κατανόσει τῆς θεοῦ καὶ
 ταῖς ὁπισθήμας καὶ ταῖς ἀρεταῖς ὁπληγνόμεναι πῶς
 ἢ συμπεπλεγμέναι. ὥσπερ ἐν τοῖς καὶ πρῶτον λό-
 γον περισπουδάσοις δευτέον. οὐκ εἰς τὸ εἶναι ἀπλῶς
 οὐδ' εἰς τὴν δαμονὴν τῆς γένεος, ἀλλ' εἰς τὸ εἶναι
 καὶ σπουδαίοις καὶ θεοφιλέσιν εἶναι συνετελέσας καὶ
 εἰς αὐτὴν τῆς ἀνθρώπου τὴν καὶ ψυχὴν καὶ τὸ νοερὸν
 τελειότητα. αἵπερ οὔτε θεραπεῖαι τῶν παθῶν εἰ-
 σὶν ὡς αἱ τῆς ἐνδεΐας ἀναπληρωτικαί, οὐθ' ὅλως
 λύπῃ ἐχρυσὶ περιηγουμένῃ ἢ ἐπομένῃ, ἢ ἀντι-
 κειμένῃ, ἀλλ' εἰσὶ καθαραὶ καὶ ἁμικτοὶ πάσης

ὑλικῆς συμπλοκῆς ψυχῇ μόνον ὄυσαι καὶ γὰρ καὶ
 Πλάτωνα, τῆς ἡδονῶν αἱ μὲν εἰσὶ ψευδεῖς, αἱ δὲ
 ἀληθεῖς· ψευδεῖς μὲν, ὅσαι μετ' αἰσθήσεως γίνον-
 ται καὶ δόξης οὐκ ἀληθεῖς, καὶ λύπας ἔχουσι συμπε-
 πλεγμέναι. ἀληθεῖς δὲ, ὅσαι τῆς ψυχῆς εἰσὶ μόνης
 αὐτῆς καὶ ἐαυτὴν μετ' ὀπίσθημι καὶ νοῦ καὶ φρονή-
 σεως καθαραὶ καὶ ἀνεπίμικτοι λύπης, αἷς οὐδὲ μία
 μετάνοια ὡρακολαθεῖ ποτὲ· καλῶσι δὲ τὰς παρ-
 ακολούθους τῇ θεωρίᾳ καὶ ταῖς καλαῖς πράξε-
 σιν ἡδονὰς ἑσπέραι, ἀλλὰ πείρης· πνὲς δὲ κυρίως
 τὴν τοιαύτῃ ἡδονῇ χαρὰν λέγουσιν· ὀρίζονται
 δὲ τὴν ἡδονὴν γένεσιν εἰς φύσιν, αἰσθητὴν· εἴκει δὲ
 οὗτος ὁ ὅρος, τῆς σωματικῆς μόνης ἡδονῆς εἶναι.
 αὕτη γὰρ ἀναπλήρωσις τίς ἐστι, καὶ ἰαφεῖα τῆς σω-
 ματικῆς ἐνδείας· καὶ τῆς περὶ τὴν ἀσθενεῖαν δια τὴν
 ἐνδειαν λύπης. ῥιζοῦντες γὰρ ἢ διψῶντες, τὴν ἐκ τῆς
 ῥιζοῦ καὶ τῆς δίψης θεωρεῖν λύπην, ἐν τῇ
 θάλλεσθαι καὶ πίνειν ἡδόμεθα· καὶ συμβεβηκὸς ἐν
 εἶναι ἀγαθαὶ καὶ οὐ κατ' ἐαυτὰς, οὐδὲ φύσι· ὡς
 γὰρ τὸ ὑγρῶν καὶ συμβεβηκὸς ἐστὶν ἀγαθόν· τὸ
 δὲ ὑγραίνειν φύσι καὶ κατ' ἐαυτὸ, οὕτω καὶ αὗται
 καὶ συμβεβηκὸς εἶναι ἀγαθαὶ ἰαφεῖαι πνὲς οὕτως.
 αἱ δὲ τῆς εἰς θεωρίαν ἡδονῆς κατ' ἐαυτὰς εἶναι
 ἀγαθαὶ καὶ φύσι· οὐ γὰρ ἐπ' ἐνδείᾳ γίνονται. δῆ-
 λον οὖν ἐντεῦθεν ὡς οὐ πάντα ἡδονὴ τῆς ἐνδείας,
 εἶναι ἀναπληρωτικὴ· εἰ δὲ τῆτο, οὐχ' ὑγρὸς ὁ ὅρος ὁ
 λέγων, γένεσιν εἰς φύσιν αἰσθητὴν εἶναι τὴν ἡδονὴν· καὶ

γὰρ πᾶσας περιλαμβάνει τὰς ἡδονὰς, ἀλλὰ παρα-
 λείπει τὴν ἐκ τῆς θεωρίας· καὶ Ἐπικούρου δὲ τὴν
 ἡδονὴν ὀρίζομενος, παντὸς τῆς λυποῦντος ὑπεξαίρει-
 σιν τὸ αὐτό φησι τοῖς λέγουσι γένεσιν εἰς φύσιν αἰσθη-
 τήν. τὴν γὰρ ἀπαλλαγὴν τῆς λυποῦντος, ἡδονὴν εἶναι
 φησίν. ἐπειδὴ δὲ ἑδὲ μία γένεσις τοῖς οἰκείοις ὑπο-
 τελέσμασιν ὁμογενὴς ἔστιν ἢ συγγενὴς, οὐ δὲ τὴν
 γένεσιν τῆς ἡδονῆς, ἡδονὴν ἡγήτεον. ἀλλὰ παρὰ
 τὴν ἡδονὴν ἄλλό τι· ἐν τῷ γίνεσθαι μὲν γὰρ ἡ γένε-
 σις ἐστίν· οὐδὲν δὲ τῶν γινομένων ἅμα γίνεται καὶ
 γέρονεν· ἀλλὰ δῆλον ὅτι καὶ μέρος· τὸ δὲ ἡδόμε-
 νον ἀθρόως ἦοιτο· οὐκ ἄρα γένεσις ἡ ἡδονή. ἐπὶ πᾶ-
 σα γένεσις οὐκ ὄντων ἐστίν. ἡ δὲ ἡδονὴ τῷ ἦδη ὄν-
 των· οὐκ ἔστιν ἄρα γένεσις ἡ ἡδονή. ἐπὶ γένεσις μὲν,
 ταχεῖα καὶ βραδεῖα λέγεται· ἡδονὴ δὲ οὐ· ἐπὶ τῷ
 ἀγαθῶν, τὰ μὲν ἕξις ἐστὶ, τὰ δὲ ἐνέργεια, τὰ δὲ ὄρ-
 γανα. ἕξις μὲν ὡς ἀρετὴ· ἐνέργεια δὲ ὡς ἡ κατ' αὐ-
 τὴν πορεύσις· καὶ πᾶλιν· ἕξις μὲν ἡ ὁρατικὴ· ἐνέρ-
 γεια δὲ τὸ ὁρᾶν· ὄργανα δὲ, δι' ὧν ἐνεργεῖται, ὡς
 ὀφθαλμὸς καὶ πλοῦτος καὶ τὰ τοιαῦτα. πᾶσαι δὲ
 αἱ περὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ φαῦλα ψυχικαὶ δυνάμεις
 ἕξεων πινον δυνάμεις. εἴπερ οὖν ἀγαθὸν ἔστιν ἡδο-
 νή, οὐ φαῦλον, ἐν τούτοις ἔσαι μόνοις· ἀλλ' ἕξις μὲν
 οὐκ ἔστιν· οὔτε γὰρ ὡς ἀρετὴ· οὐ γὰρ ἂν οὕτω ραδίως
 μετέπιπτεν εἰς τὴν ἐναντίαν ἑαυτῇ λύπῃ· οὔτε ὡς
 ἡ ἀντικείμενη τῇ στερήσει, καὶ ταυτὸν γὰρ ἕξις καὶ στερή-
 σιν ἀδύνατον εἶναι· ἅμα δὲ πινεὶς ἡδονταὶ καὶ λυ-

πῶνται ὡς οἱ κνώμενοι· οὐκ ἔστιν ἄρα ἕξις ἡ ἡδονή,
 ἀλλ' οὐδὲ ὄργανον· τὰ γὰρ ὄργανα καὶ δι' ἄλλα καὶ
 οὐ δι' ἑαυτά. ἡ δὲ ἡδονή, οὐ δι' ἄλλο, ἀλλὰ δι' ἑαυ-
 τὴν· οὐκ ἂν οὐδὲ ὄργανον λείπεται δι' ἐνέργειαν
 αὐτὴν εἶναι. ὅθεν Ἀριστοτέλης αὐτὴν ὀρίζεται ἐνερ-
 γειαν τῆς καὶ φύσιν ἕξως. συμβαίνει δὲ καὶ τὸν ὅρον
 πέτον τὴν εὐδαιμονίαν ἡδονὴν εἶναι καὶ δεσφάλλθαι
 τὸν ὅρον· διορθέμενος οὖν ὠρίσατο τὴν ἡδονὴν τέ-
 λος εἶναι τῆς τῆς ζωῆς καὶ φύσιν ἀνεμποδίστων ἐνερ-
 γειῶν, ὡς συμπεπλέχθαι καὶ συνεπαρῆκεν τῇ εὐ-
 δαιμονίᾳ τὴν ἡδονὴν, ἀλλ' οὐχ' ἡδονὴν εἶναι τὴν εὐ-
 δαιμονίαν. οὐ πᾶσα δὲ ἐνέργεια κίνησις ὅστις, ἀλλ'
 ἔστι τις καὶ δι' ἀκίνησίας ἐνέργεια, καθ' ἣν πρῶτος
 ἐνεργεῖ ὁ Θεός· τὸ γὰρ πρῶτον κινεῖν ἀκίνητον. τοι-
 αύτη δὲ καὶ ἡ τῆς θεωρεῖν ἐν ἀνθρώποις ἐνέργεια. διὰ
 γὰρ ἀκίνησίας· καὶ γὰρ τὸ θεωρεῖμεν ἐν καὶ ταυτὸν
 αἰεὶ καὶ ἡ διάνοια τῆς θεωροῦντος ἔστηκε· περὶ ἐν γὰρ καὶ
 ταυτὸν αἰεὶ καταγίνεται. εἰ δὲ τῆς θεωρίας ἡ ἡδονὴ
 μέγιστη τε ὄντα καὶ κυριωτάτη καὶ ἀληθής δι' ἀκι-
 νησίας γίνεται, δῆλον ὡς αἱ δι' ἐλαττόνων κινήσεως
 γνώμεναι, ὅσα δι' ἐλαττόνων, τοσέτω καὶ κρείττους
 καὶ μείζους εἰσὶ. συνεδχαιρῶν δὲ ταῖς ἐνεργείαις
 αἱ ἡδοναὶ κατ' εἶδος· ὅσα γὰρ ἐνεργειῶν εἶδη, τοσαῦ-
 τα καὶ ἡδονῶν· καὶ τῆς μὲν χαλῶν χαλαί, τῆς δὲ
 φαύλων φαῦλαι· καὶ δῆλον ὡς καθ' ἑκάστην αἰσθησιν
 ἑτέρας τὰ εἶδει καὶ ἡδοναί. ἑτέρας γὰρ ἀφῆς καὶ γιν-
 ομεν καὶ ἑτέρας τῆς ἀφῆς καὶ τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ὁσμῆς

σεως· καθαρώτεραι δὲ εἰσὶ τῆς αἰσθήσεων ὅσαι μὴ
 περὶ πλάζουσι τοῖς αἰσθητοῖς ἡδουσιν ὡς ὄψεις καὶ
 ἀκοὴ καὶ ὁσφρησις· καὶ τῶν διανοητικῶν δὲ εἶδη δύο. τὸ
 μὲν γὰρ ἐστὶ θεωρητικόν, τόδε θεωρητικόν· δῆλον ἐν ὅτι
 δὲ τῶν ἡδονῶν τῶν παρεπομένων ταῖς ἐνεργείαις ταύ-
 ταις εἶδη δύο· καὶ τέτων δὲ καθαρώτερον τὸ θεωρη-
 τικόν τῶν θεωρητικῶν· τὰ δὲ ἀνθρώπου ἰδία καὶ ὁ ἀν-
 θρώπου αἰσθητικὰ κοινὰ γὰρ καὶ ὁ ζῶον αἰσθη-
 τικὰ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα ζῶα· ἐπεὶ δὲ τῶν αἰσθη-
 τικῶν ἡδονῶν οἱ μὲν ἄλλαι, οἱ δὲ ἄλλαι ἡδονται,
 οὐχ' αἰτεῖς φαύλοις, ἀλλ' αἰτεῖς ἀγαθοῖς καλὰ
 φαινόμεναι, καὶ καὶ ἑαυτὰς εἰσὶ καλὰ κριτὴς γὰρ ἔρ-
 θος ἐπὶ παντός φράζματος οὐχ' ὁ τυχόν, ἀλλ' ὁ
 ὁπσιήμων καὶ κατὰ φύσιν διακείμενος.

ΠΕΡΙ ΛΥΠΗΣ. ΚΕΦ. ΙΘ'.

ΤΗΣ δὲ λύπης εἶδη τέσσαρα, ἄχος, ἄλγος,
 φθόνος, ἔλεος. ἐστὶ δὲ ἄχος λύπη ἀφωγίαν ἐμποιοῦ-
 σα· ἄλγος δὲ λύπη βαρύνουσα· φθόνος δὲ λύπη ἐπ'
 ἀλλοξίῳις ἀγαθοῖς· ἔλεος δὲ λύπη ἐπ' ἀλλοξίῳις
 κακοῖς, πάντα δὲ λύπη κακὸν τῇ ἑαυτῆς φύσει. εἰ
 γὰρ καὶ ὁ ἀνθρώπος, λυπηθήσεται ποτὲ χρεῶν· ἀν-
 θρώπων διαφθειρομένων ἢ τέκνων ἢ πόλεως πορρευ-
 μένης, ἀλλ' ἔσθ' ὅπως ἐκείνοις· οὐ δὲ κατὰ πόρεσιν,
 ἀλλὰ κατὰ περίεσιν· καὶ ἐν τούτοις δὲ ὁ μὲν θεωρη-
 τικὸς ἀπαθὴς ἐστὶ παντὶ ἀπασιν ἀλλοξίῳις ἑαυ-
 τὸν τῆς τῆς δὲ καὶ συνάφας Θεῷ· ὁ δὲ ἀνθρώπος
 μέγιστος παθὴς ἐν αὐταῖς καὶ οὐχ' ὑπερβαλλὼν οὐ

δὲ αἰχμαλωτίζόμενος ὑπὸ αὐτῶν· ἀλλὰ μᾶλλον
 κρατῶν αὐτῶν· ἀντίκειται δὲ λύπη ὡς μὲν κακὸν
 χαλῶ τῇ μετρίᾳ ἡδονῇ ὡς δὲ κακὸν κακῶ τῇ ὑπερ-
 βαλλύσει ἡδονῇ· ἐν ταῖς σωματικαῖς δὲ μόναις αἱ
 ὑπερβολαὶ γίνονται· αἱ γὰρ θεωρητικαὶ ἄκραι πινέ-
 συται καὶ τὸ τέλειον ἔχουσιν τὴν ὑπερβολὴν οὐκ ὅτι
 δέχονται· οὐ δὲ ἀντίκειται αὐταῖς λύπη, εἰδ' ἐπὶ ἡδοναῖς
 θεωρεῖα θεωρητομένης λύπης γίνονται.

ΠΕΡΙ ΦΟΒΟΥ. ΚΕΦ. Κ.

ΔΙΑΙΡΕΙΤΑΙ δὲ καὶ ὁ φόβος εἰς ἕξ, εἰς ὄκνον,
 εἰς αἰδῶ, εἰς αἰχύνην, εἰς κατὰ πλῆξιν, εἰς ἀγωνίαν,
 εἰς ἐκπληξιν· ἐστὶ δὲ ὄκνος μὲν φόβος μελλούσης ἐνερ-
 γείας· κατὰ πλῆξιν δὲ φόβος ἐκ μεγάλης φαντα-
 σίας· ἐκπληξιν δὲ φόβος ἐξ ἀσυνήθους φαντασίας·
 ἀγωνία δὲ φόβος διαπύσεως, τυχέσιν ἄποτυχίας·
 φοβούμενοι γὰρ ἄποτυχεῖν τὴν πράξεως ἀγωνιῶμεν·
 αἰδῶς δὲ φόβος ἐπὶ προσδοκίᾳ φόβου· κάλλιστον
 δὲ τῶν τῶ πάθος· αἰχύνη δὲ φόβος ἐπὶ αἰσχρῶ πε-
 πραμένῳ· καὶ δὲ τὸ δὲ ἀέλπιστον εἰς ἐρανίαν· ταύ-
 τη δὲ διαφέρει αἰδῶς αἰχύνης, ὅτι ὁ μὲν αἰχμνόμε-
 νος ἐφ' ὅτις ἐπράξε καταδύεται· ὁ δὲ αἰδούμενος φο-
 βεῖται περιπεσεῖν ἀδοξία πνί· καλῶσι δὲ οἱ παλαιοὶ
 πολλάκις καὶ τὴν αἰδῶ αἰχύνην, καὶ τὴν αἰχύνην
 αἰδῶ, καὶ τὰ χρώμενοι τοῖς ὀνόμασι γίνεται δὲ ὁ φό-
 βος καὶ περίφυσιν τῆς θερμότητος παντὸς συντρέχοντος
 εἰς τὴν καρδίαν ἐπὶ τὸ ἀρχικόν· καθαίρεται καὶ ὁ δῆ-
 μος ὅταν φοβῆται κατατρέχει πρὸς τὴν ἀέχοντα.

τῆς δὲ λύπης ὄργανον τὸ σῶμα τῆς κοιλίας. ἔτι γὰρ
 ἐστὶ τὸ τῆς δῆξεως αἰσθανόμενον ἐν ταῖς λύπαις. ὡς
 „ ὁ Γαλλικός ἐν τῷ ξίτει τῆς ἀποδεικτικῆς φησὶν
 „ οὕτω πως. τοῖς λυπούμενοις οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν γασ-
 „τέρα καταρρεῖ ξανθὴς χολῆς· ὃ τὸ δῆξιν αὐτοῖς παρ
 „ ἔχει καὶ οὐ πρότερον παυνοῦνται λυπούμενοι καὶ δακ-
 „ νόμενοι, ὥρην ἔξεμέσαι τὴν χολὴν γίνεται γὰρ ἡ δῆ-
 ξις αὐτοῖς ὑπὸ κατὰ τὴν μεσὰ σέρνα χόνδρου τῆ
 ξιφοειδοῦς ὀνομαζομένης, πολὺ δὲ ἀνωτέρω κεῖται
 ἡ καρδία· τῇ γὰρ διαφράγματος ἡ μὲν γαστήρ κατω-
 τέρω ἐστίν. ἡ δὲ καρδία ἀνωτέρω, συνήθως δὲ οἱ πα-
 λαιοὶ καρδίαν καὶ τὸ σῶμα τῆς γαστρός καλεῖσιν, ὡς
 Ἰπποκράτης καὶ Θουκυδίδης ἐν τῷ λοιμῷ λέγων
 οὕτως, καὶ ὁπότε εἰς τὴν καρδίαν σπρίξαι ἀνέσρε-
 φέτε αὐτὴν καὶ ἀποκαθάρσας χολῆς. παῖσαι ὁ πό-
 σαι ἀπὸ ἰαβῶν ὠνομασμέναι εἰσὶν ἐπῆεσαν· τὸ
 γὰρ ἀνασπρέφόμενον τὸ σῶμα τῆς γαστρός ἐστὶν ἀνα-
 καζόμενον ἐμὲν οὐ τὸ σπλάγχνον ἢ καρδία.

ΠΕΡΙ ΘΥΜΟΥ ΚΕΦ. ΚΑ.

ΘΥΜΟΣ δὲ ἐστὶ ζῆσις τῇ περὶ καρδίαν αἷμα-
 τος ἐξ ἀναθυμιάσεως τῆς χολῆς ἢ ἀναδολώσεως
 γινόμενη· διὸ καὶ χολὴ λέγεται καὶ χρόλος· ἐστὶ δ' ὅτε
 καὶ ὁ θυμός ἐστιν ὀρεξις ἀνπιπρωρήσεως· ἀδικούμε-
 νοι γὰρ ἢ νομίζοντες ἀδικεῖσθαι θυμούμθα· καὶ γί-
 νεται τότε μικτὸν τὸ πάθος ἐξ ἐπιθυμίας καὶ θυ-
 μῆ. εἶδεν δὲ τῇ θυμοῦ ξία· ὀργή, ἢ καὶ χολὴ καὶ χρό-
 λος καλεῖται μῆνις, καὶ πόθος· θυμὸς μὲν γὰρ ἀρχὴν
 καὶ

καὶ κίνησιν ἔχον· ὀργὴ καὶ χολή καὶ χόλος λέγεται.
 μῆνις δὲ χολή εἰς παλαίωσιν ἀγομένη· εἴρηται γὰρ
 παρὰ τὸ μένειν καὶ τῇ μνήμῃ ὡς αὐτὴ δεδῶσται· κότος
 δὲ ὀργὴ ὁππότερῃσθα κAIRON εἰς τιμωρίαν· εἴρηται δὲ
 καὶ οὗτος παρὰ τὸ κεῖσθαι· ἐστὶ δὲ ὁ θυμὸς τὸ δορυ-
 φορικὸν τῆ λογισμῆς. ὅταν γὰρ οὗτος ἄξιον κρίνῃ τὸ
 γινώσκον ἀνανακτήσεως, τότε ὁ θυμὸς ἐπιξέρχεται,
 ἐὰν καὶ φύσιν τὴν οἰκείαν τάξιν φιλάττωσιν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΛΟΓΟΥ ΤΟΥ ΜΗ ΚΑ-
 ΤΗΚΟΥ ΛΟΓΩ. ΚΕΦ. ΚΒ.

ΤΟ μὲν οὖν ὁππότερῃσ λόγῳ τῆτον ἔχει τὸν ζῴον,
 τῆ δὲ μὴ πειθόμενου λόγῳ· ἐστὶ τὸ τε θρεπτικὸν
 καὶ γληνητικὸν καὶ σφυγμικὸν· καλεῖται δὲ φυσικὸν
 μὲν, τὸ γληνητικὸν καὶ θρεπτικὸν· ζωτικὸν δὲ τὸ
 σφυγμικόν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΡΕΠΤΙΚΟΥ. ΚΕΦ. ΚΓ.

ΤΟΥ θρεπτικοῦ φυσικὰ δυνάμεις εἰσὶ τέσσα-
 ρες, ἐλκτική, καθεκτική, ἀλλοιωτική, ὑποκριτική·
 ἕκαστον γὰρ τῶν μορίων τῆ ζωῆς φυσικῶς ἔλκει πρὸς
 ἑαυτὸ τὴν οἰκείαν τροφήν καὶ ἐλκύσαν· κατέχει καὶ
 καταχρὸν εἰς ἑαυτὸ μετὰβάλλει, καὶ οὕτως τὸ πε-
 ριττὸν ἐξωθεῖ· καὶ αὗται εἰσὶν αἱ δυνάμεις αἱ τὴν
 τροφήν τῶν μορίων τῆ σώματος διοικοῦσιν. ἐξ ὧν
 ἡ αὐξησις ἢ τε καὶ μῆκος καὶ πλάτος γίνεσθαι ἐκκρίνε-
 ται δὲ τὰ περιττὰ διὰ γαστρός, δι' ὕδρων, δι' ἐμε-
 τῶν, δι' ἰδρώτων, διὰ σόματος, διὰ ῥινῶν, δι' ὠτῶν,
 δι' ὀφθαλμῶν, διὰ τῆς ἐκπονοῆς, διὰ τῶν ἀδήλων
 πόρων.

πόρων . αἱ μὲν ἔν ἄλλαι ἐκκρίσθης, πρὸς δὲ ἡλοι, δι'
 ὥπων δὲ ἡ καλουμένη κυψελή, ἥτις ἐστὶ ρύπος τῆς
 ὥπων . διὰ δὲ τῆς ὀφθαλμῶν δάκρυα καὶ λῆμαι.
 διὰ δὲ τῆς ἐκπνοῆς τὸ λιγυνῶδες τῆς θερμότητος
 τῆς καρδίας . ἀδύλοις δὲ πόρος φασὶ τὴν διαπνοὴν
 πάντος τοῦ σώματος· καθ' ἣν ἐκ τοῦ βάθους καὶ τῆς
 συστολῆς τῆς ἀρτηρίων αἵτμοι πλείστοι διὰ τῆς μανό-
 τητος τοῦ δέρματος διεξέρχονται· ὄργανα δὲ τοῦ θρε-
 πικῆς, τό τε σῶμα καὶ ὁ σῶμαχος καὶ ἡ γαστήρ καὶ τὸ
 ἥπαρ αἵτε φλέβες πᾶσι, τὰ τε ἔντερα καὶ αἱ χολαὶ
 ἀμφοτέραι, καὶ οἱ νεφροὶ. τὸ γὰρ σῶμα πρὸς ὥτον περι-
 κατασκευάζει τῇ γαστρὶ τὴν τροφήν εἰς λεπτὰ κα-
 τατέμνον αὐτὴν διὰ τῶν ὀδόντων καὶ τῆς γλώττης·
 μεγίστω γὰρ καὶ ἡ γλῶττις χρεῖαν παρέχεται τῇ δια-
 μασθήσει συναζουσα τὴν τροφήν καὶ τοῖς ὀδῶσιν ὑπο-
 βάλλουσα καθάπερ αἱ ἀλεξίδες διὰ τῆς χειρὸς τὸν
 σίτον ταῖς μύλαις· τροφὸν γὰρ τίνα καὶ ἡ γλῶττις χεῖρ
 ὅστις τῆς διαμασθήσεως· οὕτω δὲ κατεργαζομένη ἡ τρο-
 φή, παραπέμπει τῇ κοιλίᾳ διὰ τοῦ στομάχου· ὁ γὰρ
 σῶμαχος οὐ μόνον αἰσθητήριόν ὅστις τῆς ἐνδείας, ἀλλὰ
 καὶ δίοδος τῶν σιτίων . ἀναφέρει γὰρ ἐν τῇ καταπόσει
 καὶ ὅπως αἵται τὴν τροφήν, καὶ ἀναπέμπει τῇ κοι-
 λίᾳ. ἡ δὲ κοιλία ἀναλαβούσα χωρίζει τὸ χρεῖστον
 καὶ τὸ τροφίμον ἀπὸ τοῦ λιθώδους καὶ ξυλώδους καὶ
 ἀξόφρου· καὶ τὸ μὲν χρεῖστον εἰς χυμοὺς μεταβάλ-
 λουσα ἀναπέμπει πρὸς ἥπαρ διὰ τῶν φλεβῶν τῶν
 ἐλαστῶν ἀπὸ αὐτῆς καὶ διοχετευσθῶν εἰς τὸ ἥπαρ,
 αἵτινες

αἱμῆς φλέβες ρίζαις εἰκόασι τὴν ἥπατος ἐλκυσταῖς
 ἀπὸ τῆς γαστρὸς τὴν ἄσπλην, ὡς ἀπὸ τῆς γῆς ἐλκουσι
 αἱ τῶν φυτῶν ρίζαι· εἰκοίκε γὰρ ἡ μὲν κοιλία τῇ γῇ τῇ
 παρεχούσῃ τὴν ἄσπλην τοῖς φυτοῖς. ρίζαις δὲ αἱ φλέ-
 βες, αἱ ἐπὶ τὰς πύλας καὶ τὰ σιμά τῆς ἥπατος ἀνά-
 γουσαι τὸν χυμὸν ἀπὸ τῆς γαστρὸς καὶ τῶν ἐντερῶν
 διὰ τῆς μεταραίας· ὠρέμνω δὲ τὸ ἥπαρ αὐτὸ. κλά-
 δοις δὲ καὶ ἀκρέμοσιν αἱ φλέβες αἱ καταχιζόμε-
 ναι τῆς κοίτης φλεβὸς τῆς ἀποφυομένης ἐκ τῆς κυρ-
 τῶν τῆς ἥπατος. τὸ γὰρ ἥπαρ δεξιὰ μέρη ἐκ τῆς κοι-
 λίας τὸν χυμὸν τυμπέσσειτε καὶ ὅμοιοι ἐαυτῶν.
 ὁμοιοτάτῃ οὖν ἔχον τὴν σάρκα τὰ αἵματι εἰκό-
 πως εἰς αἷμα μεταβάλλει τὸν χυμὸν· τὸ δὲ αἷμα
 καθαίρεται διὰ τῆς ἀσπληνὸς καὶ τῆς χολιδόχου κύ-
 σεως καὶ τῶν νεφρῶν· τὰ μὲν ἀσπληνὸς τὸ ἔσφυγῶδες
 ἔλκοντες καὶ ἄσπλην οἰκείαν ποικίμενα· τῆς δὲ χολι-
 δόχου κύσεως τὸ δριμύ τὸ ἐναπομείναν τοῖς χυμοῖς
 ἐκ τῆς ἄσπλην· τῶν δὲ νεφρῶν τὸ ὀρρώδες μετὰ τῆς
 περιλῆπομένου δριμέως ὡς καθαρόν λοιπὸν καὶ χρη-
 σὸν τὸ αἷμα γρόμφοι εἰς ἄσπλην δ' ἀνέμεσθαι τοῖς
 ἄλλοις πᾶσι μορίοις τῆς σώματος διὰ τῆς κατασπει-
 ρόμενων εἰς αὐτὰ φλεβῶν· καὶ οὕτως ἕκαστον τῶν μο-
 ρίων ἔλκον τὸ αἷμα καὶ κατέχον καὶ μεταβάλλον
 εἰς τὴν ἰδίαν φύσιν, τὸ περιστὸν πᾶσι παρέμπει τοῖς
 ἡττιῶσι μορίοις ἄσπλην ὅπτι δ' εἶον ἐκείνοις γρό-
 μφον· καὶ τῶν τὸν ἄσπλην πάντα τὰ μέρη ὅς
 αἵματος ἔφευγει καὶ αὐξοῖ καὶ δ' ἀνέμενει χρηστὸν
 αὐτῷ

αὐτὸ τὸ ἥπατος λέγεται δὲ τὸ τὸ μέρος τὸ ἀλόγου
μὴ πείθεσθαι λόγῳ, ἐπειδὴ περ οὐ καὶ γνώμῃ ἡ-
μῶν, οὐδὲ καὶ ποραίρεσιν, ἀλλὰ φυσικῶς τὸ ἴδιον
ἔργον ὑποτελεῖ.

ΠΕΡΙ ΣΦΥΓΜΩΝ. ΚΕΦ. ΚΔ'.

Ἡ δὲ σφυγμικὴ κίνησις καλεῖται μὲν καὶ ζωπι-
κὴ δύναμις· ἔχουσα δὲ τὴν καρδίαν ἀρχὴν, καὶ μά-
λιστα τὴν ἀριστερὰν αὐτῆς κοιλίαν τὴν πνευματικὴν
καλεσμένην τὴν ἐμφυτὸν καὶ ζωπικὴν θερμότητα δὴ
νέμει παντὶ μορίῳ τῆς σώματος διὰ τῆς ἀρτηρίων,
καθάπερ τὸ ἥπαρ διὰ τῆς φλεβῶν τὴν βροχίαν. θερ-
μαινομένης γοῦν τῆς καρδίας παρὰ φύσιν εὐθείως
καὶ τὸ ὅλον ζῶον παρὰ φύσιν θερμαίνεται, καὶ ψυ-
χομένης ψύχεται. τὸ γὰρ ζωπικὸν πνεῦμα παρ' αὐ-
τῆς διὰ τῶν ἀρτηρίων εἰς πᾶν τὸ σῶμα κατασπεί-
ρεται. συγκαταχίζεται δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀλ-
λήλοις τὰ τρία ταῦτα· φλέψ, ἀρτηρία, νεῦρον, ἐκ τῆς
βροχίαν ἀρχῶν τῆς διοικουσῶν τὸ ζῶον. Ἐξ ἐγκεφάλου
μὲν ἀρχῆς ὄντος κινήσεώς τε καὶ αἰσθήσεως τὸ
νεῦρον. Ἐξ ἥπατος δὲ ἀρχῆς ὄντος αἵματός τε καὶ τῆς
θρεπτικῆς ἢ φλέψ τὸ ἀγγεῖον τῆς αἵματος· ἐκ δὲ τῆς
καρδίας ἀρχῆς ὄνσης τῆς ζωπικοῦ ἢ ἀρτηρία τὸ ἀγ-
γεῖον τῆς πνεύματος· συνόντα δὲ ἀλλήλοις τὰς παρ'
ἀλλήλων ὠφελείας καρποῦνται. ἡ μὲν γὰρ φλέψ τρο-
φήν χρηθεῖται τῶν νεύρων καὶ τῆς ἀρτηρίας· ἡ δὲ ἀρτηρία
δίδωσι τῇ φλεβὶ θερμασίας φυσικῆς καὶ πνεύμα-
τος ζωπικοῦ. ὁθεν οὐτε ἀρτηρίαν ἐστὶν εὐρεῖν χωρὶς
αἵματος

αἵματος λεπτοῦ, οὔτε φλέβα χωρὶς πνεύματος ατ-
μώδους· διατέλλεται δὲ σφοδρῶς καὶ συστέλλεται ἡ
ἀρτηρία καθ' ἀρμονίαν τινὰ καὶ λόγον, τὴν ἀρχὴν ἔχου-
σα τὴν κινήσεως ἐκ τῆς καρδίας. ἀλλὰ διατελλομένη
ἐν τῇ παρακείμενῳ φλεβῶν ἑλκὴ τῇ βίᾳ τὸ λε-
πτὸν αἷμα· ὅπερ ἀναθυμιάμενον τροφή γίνεται τῷ
ζωπικῷ πνεύματι, συστέλλομένη δὲ τὸ αἰθαλῶδες
τὸ ἐν αὐτῇ κενοῖ δια παντός τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀδή-
λων πόρων· ὡς διὰ τῆς σόματος καὶ τῆς ῥινός ἡ καρ-
δία τὸ λιγνῶδες ἐν ταῖς ἐκπνοαῖς ἀνωθεῖται.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΣΠΕΡ-
ΜΑΤΙΚΟΥ. ΚΕΦ. ΚΕ'.

ΚΑΙ τὸ γυνητικὸν δὲ τῶν μερῶν ἐστὶ τῇ μὴ κατη-
κίου λόγῳ· ἀβελήτως γὰρ ἐν ταῖς ὕπνῳ ἐξοί-
μασι τὴν γονήν. καὶ ἡ ἐπιθυμία δὲ τῆς συνουσίας φυ-
σική· ἄκοντες γὰρ ἐπ' αὐτὴν κινούμεθα· ἡ δὲ παρὰ τὴν
ὁμολογουμένως ἐφ' ἡμῖν καὶ ψυχική· καὶ γὰρ διὰ τῆς
κατ' ὁρμὴν ὀργάνων συνετελεῖται· καὶ ἀποχέσθαι τῇ
ὁρμῇ καὶ κρατῆσαι ἐφ' ἡμῖν ὅσον· ὀργανὰ δὲ τῆς
σπερματικῆς δυνάμεως πρῶτα αἱ φλέβες καὶ αἱ
ἀρτηρίαι. ἐν ταύταις γὰρ τὸ θορῶδες πρῶτον ὑγρὸν
τίκτεται μεταβληθέντος τῆς αἵματος, καθάπερ ἐν
ταῖς τίτθοις τὸ γάλα. τροφή γὰρ τῇ ἀγγείῳ τού-
των ἐστὶν ὁ χυμὸς οὗτος· καὶ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἐκ σπέρ-
ματος ἡ γενεσις αὐτοῖς ὅσον. ἐκπέσκει μὲν ἐν αἱ-
ἀρτηρίαι καὶ αἱ φλέβες τὸ αἷμα εἰς τὸ θορῶδες ὑ-
γρὸν, ἵνα ξέφωται· τὸ δὲ περιττεῦον τῆς τροφῆς

αὐτῇ γίνεται γονή· ἀναφέρεται γὰρ πρῶτον μὲν διὰ
 περιόδου πολλῆς εἰς τὴν κεφαλὴν· πάλιν δὲ ἀπὸ
 τῆς κεφαλῆς κατὰφέρεται διὰ δύο φλεβῶν καὶ δύο
 ἀρτηριῶν. ὅθεν εἰάν τις ἐκτέμῃ τὰς φλέβας τὰς πε-
 ρὶ τὰ ὦτα καὶ τὰς περὶ τὰς παρωτίδας, ἄγονον ποιεῖ
 τὸ ζῶον. αὗται δὲ αἱ φλέβες καὶ ἀρτηρίαι γίνονται τὸ
 ἐλικοειδὲς καὶ κισσοειδὲς πλέγμα παρὰ τὸν ὄχθρον,
 ἔνθα τὸ θορῶδες ὑγρὸν ἐμπίπτει εἰς ἑκάτερον τῶν
 διδύμων· μία ἀρτηρία καὶ μία φλέψ· πλήρης σπέρ-
 ματος· ἐν τούτοις δὲ τελείως ἀποσπέρματίζονται καὶ
 διὰ τῶν κισσοειδῶν ὥρσαςάτου τῶν μετὰ τῆς διδύ-
 μοις ἐκκρίνεσθαι μετὰ πνεύματος. διότι καὶ ἀρτηρία
 ἐστὶν ἡ πῶμπουσα. ὅτι δὲ καὶ ἀπὸ φλεβὸς φέρεται δὴ
 λον ἐστὶν ἐκ τῆς λαγνείας. ὅταν γὰρ ἐπὶ πολὺ συω-
 σιάσῃ καὶ καταναλώσῃ τὸν σπέρματικὸν καὶ θο-
 ρῶδηχυμὸν τότε καὶ ὑπὸ τῆς βιαίας ὀλκῆς, αἷμα
 καθαρόν ἐκκρίνεσι· καὶ αἱ γυναῖκες δὲ πάντα τὰ
 αὐτὰ τοῖς ἀνδράσιν ἔχουσι μόρια, ἀλλ' ἐνδον καὶ ἐκ-
 ἔξω. Ἀριστέλης μὲν οὖν καὶ Δημόκριτος, οὐδὲν βέ-
 λοντα συνετελεῖν τὸ τῆς γυναικὸς σπέρμα πρὸς
 γένεσιν τέκνων· τὸ γὰρ προϊέμερον ἐκ τῆς γυναικῶν
 ἰδρῶτα τῶν μορίου μᾶλλον ἢ γονὴν εἶναι βέλονται.
 Γαλιῆος δὲ καταγνώσκων Ἀριστέλης λέγει σπέρ-
 ματιν μὲν τὰς γυναῖκας καὶ τὴν μίξιν ἀμφοτέρων
 τῶν σπερμάτων ποιεῖν τὸ κύημα. διὸ καὶ τὴν συω-
 σίαν μίξιν λέγεσθαι. οὐ μὲν τελείαν γονὴν ὡς τὴν τῶν
 ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐπὶ ἀπεπτόν καὶ ὑγροτέραν· πριαύτη δὲ

αὔτα τῆς γυναικὸς ἢ γονὴ ἔοφῃ γίνεσθαι τῆς τῷ ἀν-
δρὸς. ἔξ αὐτῆς δὲ καὶ μέρος τι τῷ χωρίῳ τῷ περὶ τὰς
κεφαλαίας τῆς μήτρας συμπαήγνυται, καὶ ὁ καλέμενος
ἀλάντοειδὴς δοχεῖον ὣν τῇ περιττωμένων τῶ ἐμ-
βρύῳ· καθ' ἑκάστων δὲ γένος ζώου τό τε προσίεται
ἢ θήλεια τὸν ἄρρενα, ὅταν δύνῃται κυίσκεσθαι. τὰ
πάντω αἰεὶ διωάμενα κυίσκεσθαι αἰεὶ προσίεται τὴν
σωουσίαν. ὡς ἀλεκτορίδες καὶ περισεραὶ καὶ ἀν-
θρώποι· ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλλα κύοντα, τὴν σύνοδον
ἀποφεύγει. γυνὴ δὲ αἰεὶ προσδέχεται. αἱ γὰρ ἀλεκτο-
ρίδες τὰ καθ' ἑκάστω ἡμέραν σχεδὸν τίκτειν
καθ' ἑκάστω σχεδὸν προσίενται τὴν σωουσίαν·
αἱ δὲ γυναῖκες ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ αὐτεξέσιον
ἔχουσιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ σωουσίᾳ τῇ μετὰ τὴν σύλ-
ληψιν· τὰ γὰρ ἄλογα τῇ ζώων οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν
ἀλλ' ὑπὸ τῆς φύσεως κανονίζεται, καὶ μέτρα καὶ
καιρὸν ὠρισμένον δέχεται.

ἌΛΛΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΟΥΣΩΝ
ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΤΟ ΖΩΟΝ. ΚΕΦ. ΚΣΤ'.

ΔΙΑΙΡΟΥΣΙ δὲ καὶ ἄλλως τὰς καὶ τὸ ζῶον
δυνάμεις. καὶ τὰς μὲν λέγουσι ψυχικὰς, τὰς δὲ
φυσικὰς, τὰς δὲ ζωτικὰς καὶ ψυχικὰς μὲν τὰς καὶ
παραίρεσιν. φυσικὰς δὲ καὶ ζωτικὰς τὰς ἀποραι-
ρέτας· καὶ εἰ τι ψυχικὰ μὲν, δύο· ἢ, τε καθ' ὁρμὴν
κίνησις καὶ αἰσθησις· τὸ δὲ καθ' ὁρμὴν κινήσεως εἶδη
τό τε μεταβατικὸν καὶ κινητικὸν τῶ σώματι παν-
τὸς καὶ φωνητικὸν καὶ ἀναπνευστικὸν. ἐν ἡμῖν γὰρ ταῦ-

τα καὶ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν. Φυσικὰ δὲ καὶ ζωτικὰ αἰ
 οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἐκόντων καὶ ἀκόντων γινόμε-
 ναι ὡς ἡ θρεπτικὴ καὶ ἀνζητικὴ καὶ σπερματικὴ φυσι-
 καὶ ἔσται· καὶ ἡ σφυγμικὴ ζωτικὴ ἔσται· τὰ δὲ ὄργα-
 να τῆς μὲν ἄλλων ἐμπεραθεὶς εἴρηται· τῆς δὲ κατὰ
 περσείρεσιν κινήσεως νῦν ἐρεῖμεν.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΘ' ΟΡΜΗΝ Η ΚΑΤΑ ΠΡΟΑΙ-
 ρεσιν κινήσεως ἥτις ἐστὶ τὸ ὁρεκτικόν. Κ Ε Φ. Κ Ζ'.

ΕΣΤΙΝ οὖν τῆς κατὰ περσείρεσιν ἡ καθ' ὁρμήν κί-
 νήσεως, ἀρχὴ μὲν ὁ ἐγκέφαλος καὶ ὁ νοτιαῖος μυελὸς
 ἐγκεφαλὸς μέρος ὧν καὶ αὐτός. ὄργανα δὲ τὰ ἐκ τέ-
 των πεφυκότα νεῦρα καὶ οἱ σύνδεσμοι καὶ οἱ μῦες. οἱ
 δὲ μῦες συνεσκήκασιν ἕκτε σαρκῶν καὶ νευρωδῶν
 ἰνῶν καὶ τενόντων συμπεπλεγμένων ταῖς τῆς νεύρων
 ἴσιν. ὅθεν τινες ὠήθησαν αὐτὰς αἰσθητικὰς εἶναι διὰ
 τὴν γνομένην ἐκ τῆς συμπεπλεγμένης αὐτοῖς νεύ-
 ρων αἰσθησιν. ἔστιν οὖν ὁ τένων σύνδεσμος ἕκ τε σω-
 δέσμου καὶ νεύρων λεπτῶν· διαφέρει δὲ νεύρου τέ-
 νων· ὅτι πᾶν μὲν νεῦρον αἰσθητικὸν ἐστὶ καὶ στρογγύλον
 καὶ ἀπαλῶτερον καὶ ἀπ' ἐγκεφαλὸς τὴν ἀρχὴν ἔχει. ὁ
 δὲ τένων καὶ σκληρότερος καὶ ὅξ ὅσπου καὶ ἀναίσθητος
 καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐστ' ὅτε πλατὺς. εἰσὶ δὲ αἱ μὲν χεῖ-
 ρες ἀνπιληπτικὸν ὄργανον καὶ πρὸς τὰς τέχνας ὀπι-
 τηδεῖόν· ἐὰν γὰρ τις ἀφῇ τὰς χεῖρας ἢ μόνως
 τὰς δακτύλους τῆς χειρῶν, εἰς πάσας σχεδὸν τὰς
 τέχνας ἀχρηστότατον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον. διὸ καὶ
 μόνος ἄνθρωπος, ἔπειδὴ λογικὸς ἐστὶ καὶ τεχνῶν δεκ-
 τικὸς

πὸς, χεῖρας ἔχει παρὰ τῆ δημιουργοῦ· οἱ δὲ πόδες μεταβαπτόν ὄργανον. τὴν γὰρ καὶ τόπον κίνησιν διὰ τέτων ποιεῖ μὴ μόνος δὲ ἄνθρωπος καθέζεται μηδὲν ἐρείσματος δέο μῦθος. μόνος γὰρ πρὸς δύο γωνίας ὀρθὰς κάμπτει τὰ σκέλη καὶ τε τὸ ἰχίον καὶ τὴν ἰγνῶν· τὴν μὲν ἐπὶ τὰ ἐνδόν· τὴν δὲ ἐπὶ τὰ ἔξω. ὅσα τοίνυν διὰ νεύρων καὶ μυῶν κινεῖται, ταῦτα πάντα ψυχὰ τε ἐστὶ καὶ καὶ θεωαίρεσιν ὑποτελεῖται. τέτων δὲ καὶ τὰς αἰσθητικὰς καὶ τὴν φωνὴν ἐδείξαμεν εἶναι. αὕτη μὲν οὖν ἔστιν ἡ καὶ λόγον ἔχουσα τε ψυχῶν καὶ φυσικῶν ἔργων διάγνωσις. ὁ δὲ δημιουργὸς καὶ τὴν ἀκραν ἑαυτῷ περιμήθειαν συνέπλεξε τοῖς φυσικοῖς τὰ ψυχικά. καὶ ἀνάπαλιν. ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ ἐκκρίσις ἔχει περιττωμάτων τῆς ὑποκριτικῆς ὥςτις δυνάμεως, ἢ τις μία ἔχει φυσικῶν ὥςτις δυνάμεων, ἵνα μὴ ἀθεωαίρετως ἀρχιμονῶμεν, ἔνθα οὐδεὶς καὶ ὅτε οὐδεὶς καὶ ἐφ' ὧν οὐδεὶς θεοῖς μῦθοι, πλωρὸς πινῶς ἐπέστητε ταῖς ἐκκρίσεσι τὰς μῦς, καὶ οὕτως ἐποίησε τὰ τῆς φύσεως ἔργα ψυχικά. τὰς γοῦν ἐκκρίσεως ἐπέχειν διὰ τέτου δυνάμει καὶ πολλάκις καὶ ἐπὶ πολὺ· καταπέμπεται δὲ τὰ μὲν αἰσθητικὰ καὶ μαλακὰ νεῦρα ἀπὸ τε τῆς μέσης καὶ τῆς ἐμπερᾶσιν κοιλιῶν τῇ ἐγκεφάλου. τὰ δὲ σκληρότερα καὶ κινητικὰ ἀπὸ τῆς ὀπίθεν κοιλίας καὶ τῆς νωπαιοῦ μυελῶσ σκληρότερα δὲ μᾶλλον ἐστὶ τὰ ἐκ τῆς νωπαιοῦ. καὶ τέτων δὲ ἐπὶ μᾶλλον τὰ ἐκ τῆς κατωθεν μερῶν τῆς νωπαιοῦ. ὅσῳ γὰρ πλέον ὑποκαρεῖται ἐγκεφάλου ὁ νω-

παῖος τοσάτω πλέον αὐτός τε σκληρότερος γίνεται
 καὶ τὰ νεῦρα τὰ ἐξ αὐτῆς φύομα. ὥστερ δὲ τὰς
 αἰσθήσεως διπλὰς ἐλάβομεν, οὕτως καὶ τὰς ἐκφύσεις
 τῆς νεύρων διπλὰς ἔχομεν. ἕκαστος γὰρ σφόνδυλος
 τῆς νωπαιίου συζυγίαν ἐκπέμπει νεύρων. ἥς τὸ μὲν
 ἐπὶ τὰ δεξιά μέρη τῆς σώματος χωρεῖ, ἕτερον δὲ
 ἐπὶ τὰ ἀριστερά. σχεδὸν γὰρ ὅλον ἡμῶν τὸ σῶμα εἰς
 δύο μεμερίσαι, εἰς δεξιά καὶ ἀριστερά. οὕτω καὶ πό-
 δες καὶ χεῖρες καὶ τῆς ἄλλων ἕκαστον. ὡς καὶ τῆς
 αἰσθητηρίων.

ΠΕΡΙ ΑΝΑΠΝΟΗΣ. ΚΕΦ. ΚΗ.

ΚΑΙ ἡ ἀναπνοὴ δὲ τῆς ψυχικῶν ὅσιν ἔργον καὶ
 γὰρ μῶες εἰσὶν οἱ διατέλλοντες τὸν θώρακα τὸ κυριώ-
 τατον τῆς ἀναπνοῆς ὄργανον. καὶ ἡ ἀθρόα καὶ σεραλ-
 μώδης ἀναπνοὴ ἐπὶ ταῖς μεγάλας λύπαις γνο-
 μένη ψυχὴν δείκνυσι τὴν ἐνέργειαν. ἐφ' ἡμῖν δὲ καὶ
 αἰσθῆται τὴν χρεῖαν τῆς ἀναπνοῆς μεταβολαί. ἀλ-
 γῆντες γάρ τι τῆς ἀναπνευστικῶν μορίων ἢ τ' συκι-
 νουμένων αὐτοῖς, οἷον τ' διαφράγματος ἢ τ' ἥπατος, ἢ
 τ' σπληνός, ἢ τῆς κοιλίας καὶ τ' λεωτῶν ἐντέρων καὶ
 τ' κώλης, μικρὸν καὶ πυκνὸν ἀναπνέομεν. μικρὸν μὲν,
 ἵνα μὴ σφοδρότερον πλήττωμεν τὸ ἀλγὲν μόριον.
 πυκνὸν δὲ, ἵνα τὸ λείψαν καὶ τὸ μέγεθος ἢ πυκνότης
 ἀναπληρώσῃ. καὶ γὰρ ὅταν ἀλγῶμεν τὸ σκέλος, ἐπὶ
 ὀλίγον ἐκτείνομεν αὐτὸ, βαδίζοντες διὰ τὴν αὐ-
 τὴν αἰτίαν, δι' ἣν καὶ τὴν ἀναπνοὴν. ὥστερ οὖν καὶ
 τὸ βαδίζειν ψυχικόν, οὕτω καὶ τὸ τῆς ἀναπνοῆς.
 ἀλλ'

ἀλλ' ἢ συχαζόντες μὲν καὶ μὴ βαδίζοντες ἐπὶ πλεί-
 σον χρόνον ζῆν δυναμένα. τὴν δὲ ἀναπνοὴν οὐ δὲ
 δέκατον ὥρας μέρος ὅππῃ οἶόν τε καταπνιγό-
 μενον γὰρ τὸ ἐν ἡμῖν θερμὸν ἐκ τῆς αἰθάρης κατα-
 σβέννυται, καὶ ὡς ἀχρήμα θάνατον ἐπάγει καὶ γὰρ
 εἰ βλόχα τίς σκεπασθὲν ἐν ἀγλείῳ πνί, δ' ἀναπνοὴν οὐκ
 ἔχοντι, ὑποσβέσθην ἂν αὐτὴ καταπνιγεῖται ἀπὸ τῆς
 λιγνύος· διὰ ταύτην ἔν τ' ἀνάγκῃ καὶ κοιμωμένων
 ἡμῶν οὐδὲν ἦττον ἐνέργει καὶ ἔτι τοῦτο μέρος ἡ ψυχὴ·
 εἰδὼς ὡς εἰ τὸ βραχύτατον βαθυμήτε, δ' ἀρθεύρε-
 ται τὸ ζῶον· πάλιν ἔν ἐνταῦθα τὸ ψυχικὸν σπασ-
 πλάκη πρὸ φυσικῷ· δι' ἀρτηρίας γὰρ ποιεῖται τὴν
 ἐνέργειαν τῆς ἀναπνοῆς ὁργανὸν φυσικοῦ καὶ αἰεὶ κι-
 νημένου· ἵνα μηδέποτε ὀπλίῃ τὸ ἔργον αὐτῆς, ὡς
 οὐδὲ τῶν ἄλλων ἀρτηριῶν· ὅθεν πνὲς οὐ σπνίεντες,
 φυσικὴν ἐνόμισαν εἶναι τὴν ἀναπνοὴν. τρία δὲ τῆς
 ἀναπνοῆς ἐστὶν αἵτια, χρεῖα, δύναμις, ὅργανα· χρεῖα
 μὲν διττὴ· συλακήτε τῆς ἐμψύτου θερμασίας, καὶ
 θρέψις τῆς ψυχικοῦ πνεύματος. ἀλλ' ἢ μὲν συλακὴ
 τῆς φύσιν θερμότητος διάτε τῆς εἰσπνοῆς καὶ τῆς
 ἐκπνοῆς σωίζεται· τῆς μὲν εἰσπνοῆς ψυχέσεως
 καὶ μεξίως ἀναρρίπιζούσης τὸ θερμὸν τῆς δὲ ἐκ-
 πνοῆς τὸ λιγνυῶδες τῆς καρδίας ἐκχεύσεως· ἡ δὲ
 θρέψις τῆς ψυχικῆς πνεύματος διὰ μόνης τῆς ἀνα-
 πνοῆς ἐλκεῖ· γάρ τις αἶρος μοῖρα καὶ τὰς δεσπολὰς
 τῆς καρδίας εἰς αὐτὴν· δύναμις δὲ ἡ ψυχικὴ· αὕτη
 γὰρ ἐστὶ ἡ κινῆσα τὰ ὅργανα τῆς ἀναπνοῆς διὰ τῶν

μυῶν καὶ πρῶτον τὸν θώρακα, τέτω δὲ συγκινεῖ)
 ὁ πνεύμων καὶ αἱ ξαχεῖαι ἀρτηρίαι μέρος ἔσται τοῦ
 πνεύμονος. τὸ γὰρ ξαχεῖας ἀρτηρίας τοῦ μὲν χόνδρῳ-
 δεσ τοῦ φωνῆς ἔστιν ὄργανον· οἱ δὲ ὑμενώδεις αὐτῆς
 δεσμοὶ τὴν ἀναπνοήν· τὰ δὲ ὅτι, ἀμφοτέρων τέτων
 αὕτη ἡ ἀρτηρία φωνητικὸν τε ἅμα καὶ ἀναπνευστικὸν
 ὄργανον. ἔστιν οὖν ὁ πνεύμων πλέγμα συγκείμενον
 ἐκ τεσσάρων, ἕκτε τῆς ξαχεῖας ἀρτηρίας, καὶ τῆς
 λείας, καὶ φλέβος, καὶ τῆς ἀθρῶδους σαρκὸς αὐτῇ τὸ
 πνεύμονος ἥτις σὰρξ ἀναπληροῖ διὰ τὴν σφίγην τὰς
 μεταξὺ χώρας τοῦ πλέματος· ἔτι τε δύο ἀρτηρίαν
 καὶ τῆς φλέβος· ὥς τε τέτων ἔδραν αὐτὴν καὶ δεσμον
 γῆρας· συμπέσσει δὲ ἡ σὰρξ τὸ πνεύμονος φυσικῶς
 τὸ πνεῦμα, καθάπερ τὸ ἥπαρ τὸν ἐκ τῆς κοιλίας
 χυμὸν καὶ διὰ τέτο, ὥπερ τὸ ἥπαρ ἀκροῖς τοῖς λο-
 βοῖς ἑαυτὴν περιέχει· τὴν γαστέρα περιμασσίας δεομένην
 νῦν, οὕτω καὶ ὁ πνεύμων μέσῳ περιλαμβάνει τὴν
 καρδίαν δεομένην τῆς ἐκ τῆς ἀναπνοῆς περιψύ-
 ξεως· συνάπτει) δὲ τῇ ξαχεῖα ἀρτηρίᾳ καὶ τὸ συν-
 εχές ὁ βρόγχος συγκείμενος ἐκ μεγάλων ξιῶν
 χόνδρων· τέτω δὲ ὁ φάρυξ· εἶτα τὸ σῶμα καὶ ἡ ρίς.
 δι' ἀμφοτέρων γὰρ ἑλκομένη ἐξωθεν τὸν αἶρα· χαρεῖ
 δὲ ἐντεῦθεν διὰ τῆς ἠθμοειδοῦς ἢ ἀπόθρηειδοῦς ὁσέ.
 ὅπερ κατεξήδη, ἵνα ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς ταῖς κατὰ
 ποιότητα τοῦ αἵματος μηδὲν ὁ ἐγκέφαλος βλάβηται,
 ἀθρόου τὸ πνεύματος ἐμπίπτοντος εἰς αὐτὸν. συνε-
 χήσατο δὲ καὶ ἐνταῦθα τῇ ρίγι πρὸς τε τὴν ἀνα-

πνοὴν καὶ τὴν ὀσφρησιν ὁ δημιουργὸς. ὡς τῇ γλῶτ-
 τη πρὸς τὴν φωνὴν καὶ τὴν γεῦσιν καὶ τὴν ὀσμώση-
 σιν. τὰ μὲν οὖν * κυριότατα μόρια πρὸς τὴν ὕ-^{*κατερίε-}
 παρξιν αὐτὴν καὶ πρὸς τὰς ἀναγκάσας τῆς βίης ^{τέρα} χρείας
 ταῖς ψυχικαῖς συνδιήρξαι δυνάμεσιν. εἰ δέ τι καὶ
 ὠδάλειπται, ἐκ τῆς ἤδη λεχθέντων εὐσύννοπτον
 ἔστι. ὥσπερ δὲ πάντων τῶν γινόμενων, τὰ μὲν δι'
 ἑαυτὰ γέρονε, τὰ δὲ δι' ἑαυτὰ καὶ δι' ἕτερα, τὰ δὲ,
 δι' ἕτερα μόνον, τὰ δὲ καὶ συμβέβηκός παρυπέσθαι
 οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν μορίων τὸ ζῶον τὴν αὐτὴν εὐρή-
 σθαι ἀκολουθίαν. τὰ μὲν γὰρ εἰρημένα πάντα τῶν
 βιωτῶν ἀρχῶν ὄργανα τῶν διοικουσῶν τὸ ζῶον δι' ἑαυ-
 τὰ γέρονε. ταῦτα γὰρ περὶ τοῦ ζώου καὶ κατὰ τὸν
 λόγον κατεσκευάσθαι ἅ καὶ κατὰ φύσιν κυρίως λέγε-
 ται, καὶ ἐν τῇ μήτρᾳ ὅξ αὐτὸ τὸ σπέρματός λαμβά-
 νει τὴν γένεσιν ὡς καὶ τὰ ὄσεία. ἡ δὲ ξανθὴ χελὴ καὶ
 δι' ἑαυτὴν καὶ δι' ἄλλο. καὶ γὰρ πρὸς πέψιν συνε-
 λεί καὶ κινεῖ τὴν ἐκκρισιν καὶ γινέται καὶ ταῦτα βό-
 πον πινὰ τῶν θρεπτικῶν ἐν τῇ μόριον· οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ
 δερμασίαν πινὰ παρέχει πρὸ σώματι, καθάπερ ἡ
 ζωτικὴ δύναμις. τῶν μὲν οὖν ἑνεκα δι' ἑαυτὴν δο-
 κεῖ γελόνεαι τὰ δὲ καὶ αἵματι τὸ αἷμα δὲ τὸ
 πῶς δοκεῖ γελόνεαι καὶ ὁ σπλῆν δὲ οὐ μικρὰ πρὸς
 πέψιν συμβάλλει. ὁξὺ δὲ γὰρ ὢν καὶ στυφνὸς τὴν
 φύσιν καὶ τὴν ἐκκρισιν τῆς περιττεύοντος χυμῷ τῶν μέλα-
 ρος εἰς τὴν γαστέρα περὶ χέων, σφύει τε αὐτὴν καὶ το-
 νοῖ καὶ πρὸς τὰς πέψεις διεγείρει. πρὸς τοῦτοις δὲ

καὶ καθαίρει τὸ ἥπαρ· διὸ καὶ αὐτὸς δοκεῖ πως δια-
τὸ αἷμα γηγοῖναι· καὶ οἱ νεφροὶ δὲ τέτε αἷματος κα-
θάριστον εἰσι καὶ τῆς ὀρεξέως τῆς καὶ τὴν σπουδαίαν
αἰποῖαι γὰρ φλέβες, αἷς λεγομένης ἐμπίπτειν εἰς τοὺς
διδύμοις, διὰ τῶν νεφρῶν διεξέρχεται· κακεῖθεν
αἰκνύονται δριμυτήτα πνα τ' ἐρεθίζουσιν τὴν ὀρεξιν,
ὥστερ καὶ τὸν κνησμόν· ἡ δριμύτης ὑπὸ τὸ δερμα
γενομένη ποιεῖ. ὅσω δὲ τῶν διδύμων ἡ σὰρξ ἀπα-
λωτέρα τῆς δερμάτος ἐστὶ, πσέτω πλέον ὑπὸ τῆς
δριμυτήτος δακνόμενοι ἐν μανῇ ποιῶσι τῆς ἐκκρί-
σεως τ' ὁρμῆς τὴν ὀπιθυμίαν. ταῦτα μὲν ἐν καὶ τὰ
ποιαῦτα ῥόπον πνα καὶ δι' ἑαυτὰ καὶ δι' ἄλλα γεγο-
νεν· οἱ δὲ ἀδενες καὶ ἡ σὰρξ δι' ἄλλα μόνον· οἱ μὲν γὰρ
ἀδενες ὀρχημα καὶ στήριγμα τῶν ἀλγείων εἰσιν, κα-
μὴ δ' ἁρμαγή μετέωρα· θερμὸν δὲ ἐν ταῖς βίαιαις
κινήσεσιν. ἡ δὲ σὰρξ γέρονε σκεπασμα τῶν ἀλγείων
μορίων, ἡ καὶ θερμὸν ἀντιφύχει τὸ ζῶον νοτίαν ἐστα-
θεν ἐκπεμπουσα, καὶ χειμῶνος τὴν τῶν πλιητῶν
ἐρίων αὐτοῖς παρέχει χεῖραν. καὶ τὸ δερμα δὲ σκε-
πασμα γέρονε καὶ τῆς ἀπαλῆς σαρκὸς καὶ τῶν ἀλ-
γείων πάντων τῶν ἐκδοθέν· ἐστὶ δὲ τὴν θυσιν ἡ σαλγὴ
ὑπὸ τῆς περιέχοντος τῶν προσσυμμενῶν σωμα-
των τυλαθεῖσα· τὰ δὲ ὅσα στήριγμα τ' πάντος σω-
ματός ἐστι, καὶ μάλιστα ἡ ῥάχην καὶ ῥόπον τῆς ζώου
φασιν εἶναι. οἱ ὀνυχες δὲ καὶ κοινῇ μὲν πᾶσι τοῖς
ἔχουσι παρέχεται χεῖραν τὴν τῆς κινήσεως καὶ ἰδίων
δὲ παρὰ ταῖς τῶν ἀλλῶν ἀλλῶν. πολλοῖς μὲν γὰρ τ

ζώων

ὅτι αἰνός
μὲν τῶν

ζώων ἀμυυτήριον ἐδόθησαν ὡς τοῖς καμψόνουξι·
καὶ εἰσὶν ὥσπερ ὄργανον τῷ θυμικοῦ, πολλοῖς δὲ ἀ-
μυυτήριον τε ἅμα καὶ σήριγμα τῆς βάσεως ὡς τοῖς
ἵπποις καὶ παντὶ μονόνυχι καὶ ἀνθρώποις οὐ μόνον
πρὸς τὸ κινήσθαι καὶ διαφορεῖν τὴν δριμύτητα τῷ
δέρματι, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τ' λεπτῶν ἀντίληψιν.
τα γὰρ πάντα λεπτὰ δι' αὐτῶν ἐπαίρομεν· καὶ τοῖς
ἀκροῖς δὲ τῶν δακτύλων ὅπασιν ἀντιβαίνοντες, σπ-
ρίζουσι τὴν λαβὴν αὐτῶν· αἱ δὲ ξίχες καὶ συμβε-
βηκὸς παρυσέσθησαν. τῶν γὰρ ἀτμῶν τ' κατωθε-
σάτων τῶν ἀναπεμπομένων ἐκ τῷ σώματι πῶξιν
πᾶσι λαμβανόντων, καὶ συμβεβηκὸς συνίστανται. οὐ
δὲ ταύτας δὲ παντάπασιν ἀχρήστους ἐποίησεν ὁ
δημιουργὸς· ἀλλὰ καὶ τοὶ καὶ συμβεβηκὸς γυρομέ-
νας εἰς σκέπην τε καὶ κάλλος συντελεῖν τοῖς ζώοις
παρεσκεύασε· σκέπην μὲν αἰετὶ καὶ περβάτοις,
κόσμον δὲ τοῖς ἀνθρώποις· πῶσι δὲ ζώοις κόσμον
τε ἅμα καὶ σκέπην ὡς τῷ λέοντι.

ΠΕΡΙ ΕΚΟΥΣΙΟΥ ΚΑΙ ΑΚΟΥΣΙΟΥ.

ΚΕΦ. ΚΘ.

ΕΠΕΙ ΔΗ πολλάκις ἐμνημονεύσαμεν ἐκούσιον
καὶ ἀκούσιον, ἀνάγκη καὶ περὶ τούτων διαλαβεῖν, ἵνα
τῆς ἀκριβοῦς αὐτῶν γνώσεως μὴ διασφαλλώμεθα.
δεῖ δὲ τὸν μέλλοντα περὶ ἀκούσιου καὶ ἐκούσιου λέ-
γειν, πρότερον ἐκθέσθαι κανόνας πᾶς καὶ γνώμονας,
δι' ὧν γνώριμον ἔσται εἴτε ἐκούσιον εἴτε ἀκέρσιον ἐστὶ
τὸ γινώμενον· ὥστε τοίνυν πᾶν ἐκέρσιον ἐν πράξει

πρὸς

πνί ἐς, καὶ τὸ νομιζόμενον δὲ ἀκέρσιον καὶ αὐτὸ ἐν
 παρὰ ἑξ ἐς, δειχθήσε) δὲ ἔτο μετ' ἐ πολυ. πνίς δὲ
 καὶ τὸ ὄντως ἀκέρσιον, οὐ μόνον ἐν τῷ πάχυν, ἀλλὰ
 καὶ ἐν τῷ παρὰ ττεν τίθενται. ὁρίσειον παρὸ τ' ἄλλων
 τίς ἐστι παρὰ ἑξ ἐς. παρὰ ἑξ ἐς ἐν ἐνέργεια λογικῇ. ταῖς
 δὲ παρὰ ἑξ ἐς ἐπαινος ἢ φόρος ἐπέχει καὶ αἱ μὲν αὐ-
 τῶν μὴ ἡδονῆς, αἱ δὲ μὴ λύπης παρὰ ττενται· καὶ
 αἱ μὲν εἰσιν αἰρεται τῷ παρὰ ττεν, αἱ δὲ φευκται· καὶ
 καὶ τῶν αἰρετῶν αἱ μὲν αἰεὶ αἰρεται, αἱ δὲ κατὰ π-
 να χρόνον. ὁμοίως δὲ καὶ τῷ φευκτῶν καὶ παλιν
 αἱ μὲν τῷ παρὰ ἑξ ἐς ἐλεῖνται καὶ συγγνώμης ἀξιῖν-
 ται αἱ δὲ μισῶνται καὶ κολαῖζονται. ἔστωσαν οὖν
 γνωμονες τὰ μὲν ἐκουσίου τὸ πάντως ἐπαπολου-
 θεῖν ἐπαινον ἢ φόρον, καὶ τὸ μὴ ἡδονῆς παρὰ ττενται,
 καὶ τὸ αἰρετάς εἶναι τὰς παρὰ ἑξ ἐς τοῖς παρὰ ττενται,
 ἢ αἰεὶ ἢ τότε ὅταν παρὰ ττενται. τ' δὲ ἀκουσίε γνω-
 μονες τὸ συγγνώμης ἀξιῖνται ἢ ἐλέους καὶ τὸ μετὰ
 λύπης παρὰ ττενται καὶ τὸ μὴ εἶναι αἰρετάς. τεταῶν
 ἡ παρὰ διορισθέντων λέγων μὲν παρὸν περὶ ἀκουσικῆς.

ΠΕΡΙ ΑΚΟΥΣΙΟΥ. ΚΕΦ. Α'.

ΤΟΥ ἀκουσίου τὸ μὲν κατὰ βίαν, τὸ δὲ κατ'
 ἀγνοϊάν ἐστι· τῷ ποίνῃ καὶ βίαν ἀκουσίων ἢ ποιη-
 τικῇ ἀρχῇ ἐξωθεν ἐς. ἄλλο γάρ τι τῆς βίας αἶτιον
 ἐς καὶ οὐχ' ἡμεῖς. ὅρος ποίνῃ τὰ καὶ βίαν ἀκουσίου
 ἐς, οὐ ἢ ἀρχῇ ἐξωθεν μηδὲν συμβαλλομένη κατ'
 οἰκείαν ὁρμὴν τ' βιασθέντος ἀρχῇ δὲ εἴρηται ἐνταῦ-
 θα ἢ ποιητικῇ αἰτία· ζητεῖται δὲ εἰς ταῦτα ἀκρί-
 σια ἐς, ὅσον αἱ ἀποβολαὶ τῷ φορτίων ἀς ποῖν)

ἵνα αὐταὶ χειμῶνι περιπετόντες· ἢ ὅταν πρὸ αἰχρὸν
 παῖμα καὶ ἀδεξήται παθεῖν ἢ παῖσαι ὑπὸ τοῦ
 σώσαι φίλους ἢ πατρίδα· εἰκόλασι δὲ μάλλον εἶναι
 ἐκούσιοι. δια τὰς γὰρ προσκείται τῷ ὄρω τὸ μηδὲν
 συμβαλλομένου κατ' οἰκείαν ὁρμὴν τῆς βιασθέντος.
 ἐπὶ γὰρ τοῖς τοῖκοις ἐκόντες ὑπὲρ δὲ ἑαυτῶν κινου-
 σι τα ὀργατικά μόρια καὶ οὕτω ρίπτουσιν εἰς τὴν θά-
 λασσαν τὸ φροσία. ὁμοίως καὶ οἱ αἰχρὸν πῇ ἢ δεινὸν
 ὑπομένοντες δια μείζον καλόν. ὡς καὶ Ἀναξαρχος
 ὁ φιλόσοφος ὑπομεινας πρὸς τὸν ὑπὸ Νικοκρέοντος
 τῆς τυράννου ὑπὲρ τῆς μη παρὰ δὲ εἶναι τῆς φίλους κα-
 θόλου οὖν ὅταν ἢ δια φόβων μείζονων κακῶν ἔλη-
 ται πρὸ τοῦ ἐλαττον κακόν· ἢ δὲ ἐλπὶδα μείζονος
 καλῆ καὶ ἀδεξήται πρὸ τοῦ ἐλαττον καλόν, ὃ ἐκ ἑστὶν
 ἄλλως κατορθώσαι, οὐκ ἀκρίσιον ὑπομένει παῖξιν
 ἢ παῖδος. ποιεῖ γὰρ καὶ παρὰ αἵρεσιν καὶ κατ' ἐκλογὴν·
 καὶ τότε εἰσὶν αἵρεται ὅταν παρὰ τῶνται, καὶ ἑαυ-
 τὰς οὐκ οὕσαι αἵρεται. εἰσὶν οὖν μικταὶ ὅς ἐκούσιαι
 καὶ ἀκούσιαι· ἀκούσιον μὲν κατ' ἑαυτὰς, ἐκούσιον
 δὲ τότε δια περιστάσιν. ἀνευ γὰρ περιστάσεως οὐδεὶς
 ἀνέλοιτο ταῦτα παῖξαι. δηλοῖ δὲ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς
 τοιαύταις παῖξισι χυρόμηνος ἔπαινος ἢ φόρος, ὅτι
 ἐκούσιαι εἰσὶν. ἀκούσιων γὰρ ἔργων οὐδεὶς ἔπαινος
 ἢ φόρος ἔσται. οὐκ ἔστι δὲ ράδιον δὲ χακρίναι ποῖον ἀν-
 τι ποίου αἵρετόν. δεῖ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ παρὰ τῶν
 αἰχρῶν αἰρεῖσθαι τὰ λυπηρὰ ὡς Σωσάννα καὶ Ἰου-
 σὴφ ἐποίησαν. οὐκ αἰεὶ μέντοι Ωριγένης γοῦν δια
 τὸ

τὸ μὴ περιπεσεῖν τῇ αἰχύνῃ τῇ τῷ Αἰθίοπων ὀπι-
 θύσας τὰ παντὸς ἔξεπεσεν· οὕτως οὐκ ἔστιν ἔυκολος
 ἢ τῷ τοιούτων διάγνωσις. ἐπὶ δὲ καὶ τοῖς χαλε-
 πώτερον ὅτι τὸ ἐμμεῖναι τοῖς δόξασιν. οὐ γὰρ ὁμοί-
 ως ἐκπλήσσει τὰ δεινὰ ῥοδοςδοκώμενα καὶ ἐπαγό-
 μενα· ἀλλ' ἐνίοτε κρίναντες ἔξις ἀμύβα τῆς κρί-
 σεως ἐν τοῖς δεινοῖς γυρόμενοι. ὡς ἐπὶ πινῶν συμ-
 βέβηκεν ἐν τῷ μαρτυρεῖν. τὴν ἀρχὴν γὰρ καρτερή-
 σαντες περὶ τὸ τέλος ἐνέδωκαν ἐν τῇ πεύρᾳ τῷ
 χαλεπῶν ἀπομαλακισθέντες· μηδὲ εἰς δὲ νομίσῃ τὴν
 ἀκολασίας τὴν ὀπιθυμίαν ἢ τὸν θυμὸν τῶν ἀκουσίων
 εἶναι πλημμελημάτων, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τὴν ἀρ-
 χὴν ἔξωθεν ἔχει τὴν ποιητικὴν. τότε γὰρ κάλλος τῆς
 πόρνης ἔξοίσρησεν ἐπὶ τὴν ἀκολασίαν τὸν ἑώρα-
 κότα· καὶ ὁ παροξύνας ἐκίνησε τὸν θυμὸν. εἰ γὰρ καὶ
 τὴν ἀρχὴν ἔξωθεν ἔχουσιν, ἀλλ' αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν καὶ
 τῷ ὀργανικῶν μορίων ἐνεργῶσι καὶ οὐχ' ὑποπίπτει
 σι τὰ ὄρω τὰ ἀκουσίᾳ· ὁπότε καὶ τῆς ἀρχῆς τὴν
 αἰτίαν ἑαυτοῖς παρέχονται διὰ φαύλῃ ἀγωγὴν
 ὑπὸ τῶν παθῶν ῥαδίως αἰχμαλωτίζόμενοι. ψέ-
 γονται γοῦν οἱ ταῦτα φράττοντες ὡς ἐκέσιον κα-
 κὸν ὑπομένοντες, ὅτι δὲ ἐκέσιον ὅτι δὴλον· ἡδοναὶ
 γὰρ ἐπὶ τῇ φράζει· τὸ δὲ ἀκέσιον λυπηρὸν ἐδείχθη,
 περὶ μὲν οὖν τὰ βία ἀκουσίου, ταῦτα περὶ δὲ τὰ δι'
 ἀγνοίαν εἰπεῖν ὑπολέλειπται.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΙ' ΑΓΝΟΙΑΝ ΑΚΟΥΣΙΟΥ.

ΚΕΦ. ΛΑ'.

Πολλά

ΠΟΛΛΑ παράττομεν δι' ἀγνοίαν ἐφ' ὅς μετὰ
 παρᾶξιν χαίρομεν, ὥς ὅταν τῆς ἀκῶν μὲν ἐχθρὸν φο-
 νήσῃ. χαίρει δ' ἐπὶ τῷ φόνῳ. ταῦτ' οὖν καὶ τὰ τοι-
 αῦτα καλεῖσιν οὐχ' ἐκούσια, οὐ μὲντοι καὶ ἀκέρσια·
 καὶ πάλιν παράττομεν τινὰ δι' ἀγνοίαν, καὶ ἐπὶ τοῖς
 γνωμένοις λυπώμεθα· ταῦτα ἐκάλεισαν ἀκέρσια
 ὅστις παρὰβραβεῖσιν ἐπακολουθεῖ λύπη. τῶν οὖν δι'
 ἀγνοίαν δύο εἰσὶν εἶδη· ἐν μὲν τὸ οὐχ' ἐκέρσιον ἑτε-
 ρον δὲ τὸ ἀκούσιον. παρόκειται δ' ἐνῶν εἰπεῖν περὶ τ'
 ἀκούσιου μορίου. τὸ γὰρ οὐχ' ἐκέρσιον τοῖς ἐκούσιοις
 μᾶλλον ὑπάγεται μικτὸν ὑπάρχειν. τὴν μὲν γὰρ ἀρ-
 χὴν ἀκέρσιον ἔχει τὸ δὲ τέλος ἐκέρσιον· ὅξ' ἀποβα-
 σσεως γὰρ ἐκέρσιον γέρονε τὸ ἀκέρσιον. διὸ καὶ οὕτως
 ὀρίζονται τὸ ἀκέρσιον. ἀκέρσιόν ἐστι τὸ πρὸς τῷ μὴ
 ἐκέρσιον εἶναι, ἐπίλυτον ἐς ἡ καὶ ἐν μεταμελείᾳ. πάλ-
 λιν ἄλλο μὲν ἐστι δι' ἀγνοίαν τι ποιεῖν, ἄλλο δ' ἐ-
 ἀγνοεῖν. εἰ γὰρ ἐφ' ἡμῖν ἢ τῆς ἀγνοίας τὸ αἶτιον,
 ἀγνοεῖντες μὲν ποιεῖμεν, οὐ δι' ἀγνοίαν δέ· ὁ γὰρ με-
 θυὼν καὶ θυμούμενος καὶ ποιῶν τι φαῦλον, ὁ μὲν τὴν
 μέθην, ὁ δ' ἐπὶ τὴν ὀργὴν αἰτίαν ἔχει τῶν ὑπὸ αὐτῇ γι-
 νομένων. ἄπερ ἐκέρσια ἦν. ὅξ' ἦν γὰρ αὐτῷ μὴ μεθυ-
 θῆναι. αὐτὸς οὖν ἑαυτῷ τὴν ἀγνοίας γέρονεν αἶτιος.
 ταῦτα οὖν οὐ δι' ἀγνοίαν λέγεται ποιεῖν, ἀλλ' ἀγνο-
 οῦντα παράττειν. ἄπερ οὐκ ἐστὶν ἀκέρσια, ἀλλ' ἐκού-
 σια. διὸ καὶ φέρονται παρὰ τῶν χρησῶν οἱ ταῦτα
 παράττοντες· εἰ γὰρ μὴ ἐμθύσθῃ, οὐκ αὖ ἐποίησεν·
 ἐκὼν δ' ἐμθύσθῃ, ἐκὼν ἄρα ταῦτα ἐποίησε· δι'
 ἀγνοίαν

ἀγνοῖαν δὲ ταῦτα παρὰ τὸ μῦθον, ὅταν μὴ αὐτοὶ παρ-
έχωμεν τὴν αἰτίαν τῆς ἀγνοίας, ἀλλ' οὕτως σω-
βῇ· οἷον ἐν τῷ τόπῳ τις πρὸ σωῆθαι τοξεύων τὸν

πατέρα * παρίοντα καὶ τύχην βαλὼν ἀπέκτενεν.
ἐκ τῆς εἰρημένων ἔνδρα δὲ εἰκνυται ὅτι ἔχ' ὁ ἀγνοῶν
τὰ συμφέροντα, ἐδ' ὁ νομίζων εἶναι τὰ φαῦλα χερ-
σὰ, πάθος ἀκρίστον ὑπομένει. τῆς γὰρ αὐτῆς μοχθη-
ρίας ἐστὶν ἡ ἀγνοία· φέρεται γὰρ καὶ οὗτος. τῆς δὲ
ἐκουσίῳ ὁ φόβος· οὐκ ἄρα τὴν καθόλου καὶ γνησιῶν ἢ
τῶν καὶ παρὰ τὴν ἀκρίσιον ὅτιν ἡ ἀγνοία· ἀλλὰ τὴν
ἐν μέρει. τὰ μὲν γὰρ καθ' ἕκαστα ἀκόντες, τὰ δὲ καθο-
λὸν ἐκόντες ἀγνοοῦμεν. τέτων οὕτω διωρισμένων ἐξῆς
ρήτεον, ποία ἐστὶ τὰ καθ' ἕκαστα. ταῦτα δὲ ἐστὶ ἀκα-
λεῖται παρὰ τοῖς ῥήτοσι περισπαιχὰ μόρια· τίς, τι-
να, τί, τί, πού, πότε, πῶς, διὰ τί, οἷον πρόσωπον,
πράγμα ὄργανον, τόπος, χρόνος, ὅπος, αἰτία· πρό-
σωπον μὲν τὸ ποιεῖν ἢ περὶ τίνα ἢ πράξεις, οἷον εἰ
πατέρα υἱὸς ἐτύπηνεν ἀγνοῶν· πρᾶγμα δὲ, αὐτὸ
τὸ παρὰ τὸν, εἰ ράπισται θέλων ἐτύφλωσεν ὄργανον
δὲ, εἰ λίθον ἠκόντισεν νομίσας εἶναι κίσηριν· τόπος
δὲ εἰ ἐν τῷ περικλᾶν σενωπὸν, ἔκρουσεν ἀγνοῶν
τὸν ἀπαντήσαντα· χρόνος δὲ, εἰ ἐν νυκτὶ νομίσας
πόλεμον τὸν φίλον ἐφόνευσεν· ὅπος δὲ, εἰ πληξας
ἡρέμα καὶ μὴ ῥαβδαίως ἐφόνευσεν. ἐβλόησε γὰρ εἰ πλη-
γὴς ἡρέμα τελευτήσῃ· αἰτία δὲ, εἰ ὁ μὲν ἔδωκε φάρ-
μακον ὡς ὑγιάζον· ἀπέθανε δὲ ὁ λαβὼν τὸ φάρ-
μακον εὐρεθὲν δηλητήριον· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἅμα
παίτα

πάντα οὐδ' ἂν μαινόμενός τις ἀγνοήσεν· ὁ δὲ τὰ πλείστα τέττων ἢ κυριώτερα ἀγνοήσας, οὗτος δι' ἀγνοίαν πεποιοίηκε· κυριώτερα δέ ἔστιν ἐν τέτοις τὸ ὧν ἕνεκα καὶ τί τὸ φραττόμενον· τούτέστιν ἡ αἰτία καὶ τὸ φράγμα.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΚΟΥΣΙΟΥ. ΚΕΦ. ΛΒ'.

ΤΟΥ ἀκουσίου ὄντος διττοῦ, τέτε δι' ἀγνοίαν καὶ τε καὶ βίαν, τὸ ἐκέσιον ἀμφοτέροις ἀντίκειται. ἔστι γὰρ τὸ μὴ μετὰ βίας, μήτε δι' ἀγνοίαν γινόμενον καὶ ἐστὶ οὐ βία μὲν, οὐ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτοῖς· οὐ δι' ἀγνοίαν δέ ἐι μὴ τῷ κατ' ἕκαστα τί εἴη ἀγνοούμενον, δι' ὧν καὶ ἐν οἷς ἡ φραῆξις. συυθέντες ἔν ἐκάτερον ὀρίζομεθα τὸ ἐκέσιον, οὐ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτῷ, εἰδοπὶ τὰ κατ' ἕκαστα, ἐν οἷς ἡ φραῆξις. ζητεῖται δέ ἐι τὰ φύσιν γινόμενα ἐκέσια ἐστὶν· οἷον ἡ πένσις καὶ ἡ αὐξησις. δείκνυται δὲ ταῦτα μήτε ἐκούσια μήτε ἀκούσια· τὸ γὰρ ἐκέσιον καὶ ἀκέσιον ἐν τοῖς ἐφ' ἡμῖν ἔστιν· ἡ δὲ πένσις καὶ ἡ αὐξησις ἐκ ἐφ' ἡμῖν. ὅθεν εἰ καὶ τὰ κατ' ἕκαστα ἀγνοούμενα τῷ μὴ ἐφ' ἡμῖν αὐτὰ εἶναι, οὔτε ἐκούσια ἐστὶν, οὔτε ἀκούσια. τὰ δὲ διὰ θυμὸν καὶ ὅτι θυμίαν ἐδείχθη ἐκούσια· καὶ γὰρ κατορθούμενα ἐπαινεῖται, καὶ ἀμαρτανόμενα φέρεται ἢ μισεῖται. καὶ ἡδονὴ καὶ λύπη αὐτοῖς ἐπακολουθεῖ, καὶ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτοῖς ἔστιν. ἐν αὐτοῖς γὰρ ἦν τὸ μὴ ὑπὸ τῷ παθῶν ραδίως ἀλίσκεσθαι· διὰ γὰρ τῷ ἰδῶν τὰ τοιαῦτα κατορθοῦται. ἄλλως τε, εἰ ταῦ-

τα ἀκούσια οὐδὲν τῶν ἀλόγων ζώων ἐκούσιως τι
 πράττει, ἀλλ' οὐδὲ τὰ παῖδια. νῦν δὲ οὐχ' οὐ-
 πως ἔχει· ὁρῶμεν γὰρ ἀκούσιως αὐτὰ ἐπὶ τῇ
 φοφῇ ἐρχόμενα καὶ ἔτε βία· αὐτὰ γὰρ ὅσι τὰ δι-
 ἑαυτῶν ὁρμῶντα, οὐτε δὴ ἀγνοοῦντα. τὴν γὰρ φο-
 φὴν οὐκ ἀγνοεῖ. θεωρήσαντα γοῦν φοφὴν ἴδεται
 καὶ ὡς ἐπὶ πρᾶγμα γινώριμον ὁρμᾶ, καὶ ὀπι-
 τυγχανόντα λυπεῖται. ἐκούσιου δὲ γινώσκοντος
 ὀπιτυγχανόντος μὲν ἡδονή, ὀπιτυγχανόντος δὲ
 λύπη· ὧν δὴλον ὡς ἐκούσιον ἔχει τὴν ὀπιθυ-
 μίαν καὶ τὸν θυμὸν· καὶ γὰρ ὁ θυμὸς μὲθ' ἡδονῆς
 γίνεσθαι· καὶ ἄλλως, εἴαν τις τὰ διὰ θυμὸν καὶ ὀπι-
 θυμίαν ἐκούσια μὴ λέγοι, ἀναιρεῖ τὰς ἡθικὰς ἀρε-
 τὰς. ἐν μεσότητι γὰρ αὐταὶ τῶν παθῶν εἰσὶν·
 εἰδὲ ἀκούσια τὰ πάθη, ἀκούσιοι καὶ αἱ πράξεις
 αἱ κατὰ τὰς ἀρετὰς. καὶ γὰρ αὐταὶ καὶ πάθος γί-
 νονται. οὐδεὶς δὲ τὸ κατὰ λογισμὸν καὶ προαί-
 ρεσιν καὶ δι' οἰκείαν ὁρμὴν καὶ ἐφείσιν μετὰ τὴν γινώ-
 ρίξιν τὰ κατ' ἕκαστα ἀκούσιον λέγει. ἐδείχθη δὲ
 καὶ ἡ ἀρχὴ ἐν αὐτοῖς. * ἐκούσια ἄρα· ἐπεὶ δὲ
 πολλαχοῦ τῆς προαιρέσεως ἐμνημενεύσαμεν καὶ
 τὴν ἐφ' ἡμῶν, διαληπτέον καὶ περὶ προαιρέσεως.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΑΙΡΕΣΕΩΣ ΚΕΦ. ΛΓ'.

ΤΙ ἄρα ἐστὶν ἡ προαίρεσις, αἶρα τὸ ἐκούσιον,
 ἐπειδὴ πᾶν τὸ κατὰ προαίρεσιν καὶ ἐκούσιον
 ἐστὶν, ἀλλ' οὐκ ἀντιστρέφει, ὅπερ ἐγένετο αὖν, εἰ ταυ-
 τὸν ἦν ἐκούσιον καὶ προαίρεσις· νῦν δὲ ἐπὶ πλέον
 εὐρίσκο-

ἰσχύοντα τὸ ἐκούσιον. πάντα μὲν γὰρ παρὰ φύσιν
 ἀκούσιος· οὐ γὰρ δὲ τὸ ἐκούσιον ἐν παρὰ φύσιν· καὶ
 γὰρ τὰ παῖδια καὶ τὰ ἄλογα ἐκουσίως μὲν ποιεῖ
 οὐ μὴν καὶ παρὰ φύσιν· καὶ ὅσα μὲν διὰ θυμὸν
 πράττουσι μὴ βουλευσάμενοι ταῦτα, ἐκουσίως
 μὲν ποιοῦμεν, οὐ μὴν κατὰ παρὰ φύσιν, ἀλλὰ καὶ
 ὁ φίλος ἡμῖν Ἰξαίφνης ἐπέειπεν· ἐκουσίως μὲν ὡς
 ἡδέσθαι· οὐ μὴν δὲ παρὰ φύσιν. καὶ ὁ θησαυρὸν
 ἀπορροήσας ἑρῶν, ἐκουσίως μὲν ἑρμαίῳ περιέ-
 τυχεν οὐ παρὰ φύσιν δὲ. ἐν παντί οὖν σιω-
 ἀγεται τὸ μὴ ταυτὸν εἶναι τὸ ἐκούσιον τῇ παρὰ
 φύσιν. ἀρ' οὖν ὁρεξίς ἐστιν ἢ παρὰ φύσιν; ἀλλ' οὐδὲ
 τὸτο· διαίρεται γὰρ ἡ ὁρεξίς εἰς ἑξία, εἰς ἐπιθυμίαν
 καὶ θυμὸν καὶ βούλησιν. ἀλλ' ὅτι μὲν οὔτε θυμὸς
 οὔτε ἐπιθυμία ἐστὶν ἢ παρὰ φύσιν, φανερόν ἐστιν τὸ
 μὴ εἶναι κοινωνίαν τοῖς ἀνθρώποις πρὸς τὰ ἄλογα
 κατὰ παρὰ φύσιν, ἀλλὰ κατ' ἐπιθυμίαν καὶ θυ-
 μόν. εἰ γὰρ κατὰ ταῦτα μὲν κοινωνοῦμεν, καὶ δὲ
 παρὰ φύσιν διαφέρουμεν, δῆλον ὡς ἄλλο μὲν παρὰ
 φύσιν, ἄλλο δὲ θυμὸς καὶ ἐπιθυμία· δεικνύσι
 δὲ καὶ ὁ ἀκρατὴς κρατούμενος μὲν ὑπὸ τῆς ἐπι-
 θυμίας, καὶ πράττων ταῦτα μὴ μέντοι καὶ κα-
 τὰ παρὰ φύσιν. ἀντιβαίνει γὰρ ἐπὶ αὐτῇ ἢ παρὰ
 φύσιν τῇ ἐπιθυμίᾳ· εἰ δὲ ταυτὸν ἦσαν, οὐκ ἐμά-
 χοντο· καὶ ὁ ἐγκρατὴς δὲ πράττων καὶ παρὰ φύσιν
 οὐ πράττει κατ' ἐπιθυμίαν. ὅτι δὲ οὔτε βέλη-
 σίς ἐστιν ἢ παρὰ φύσιν, δῆλον ἐντεῦθεν. οὐ γὰρ

οἷς ἀρμόζει τὸ πορναρεῖσθαι τέτοις ἀρμόζει καὶ τὸ
 βέλεσθαι. φαμέν γὰρ βέλεσθαι ὑγιαίνειν, πορναρεῖ-
 σθαι δὲ ὑγιαίνειν οὐδεὶς ἂν εἴποι· καὶ βούλεσθαι
 πλουτεῖν, οὐκ ἔπιδε καὶ πορναρεῖσθαι πλουτεῖν, λέ-
 γεται· καὶ τὸ μὲν βούλεσθαι καὶ ἐπὶ τῇ ἀδυνα-
 τῶν τάττεται· τὸ δὲ πορναρεῖσθαι ἐπὶ μόνον τῇ
 ἐφ' ἡμῖν. οὕτω γοῦν φαμέν, βούλομαι ἀθανάτος
 γενέσθαι, πορναροῦμαι δὲ ἀθάνατος γενέσθαι, οὐ
 φαμέν. ἡ μὲν γὰρ βέλῃσις τῷ τέλει ἐστίν· ἡ δὲ πορ-
 αίρεσις τῇ πρὸς τὸ τέλος, καὶ τὴν αὐτὴν ἀναλο-
 γίαν ἢν ἔχει τὸ βουλευτὸν πρὸς τὸ βουλευτὸν, βου-
 λητὸν μὲν γὰρ τὸ τέλος· βουλευτὰ δὲ τὰ πρὸς τὸ
 τέλος. ἐπὶ ταῦτα μόνον πορναροῦμθα, ἃ δὲ τυχεῖς
 οἰόμεθα δύνασθαι γενέσθαι· βουλόμθα δὲ καὶ τα
 μὴ δι' ἡμῶν διάτεχνέσθαι· ὥς τὸ νικῆσαι πᾶσα στρα-
 τηγόν. ὅτι μὲν οὖν οὔτε θυμὸς, οὔτε ὀπιθυμία οὐ-
 τε βούλησις ἐστίν ἢ πορναίρεσις, αὐταρκῶς ἀποδέ-
 δεικται. ὅτι δὲ οὐ δόξα, δῆλον γίνεται καὶ διὰ τῇ
 αὐτῶν ἀποδείξεων, καὶ δι' ἐτέρων· ἡ γὰρ δόξα οὐ
 μόνον τῇ ἐφ' ἡμῖν ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τῇ αἰδίῳ. ἐπὶ
 δὲ δόξαν μὲν ἀληθεῖ λέγομεν καὶ ψευδῇ· πορναίρε-
 σιν δὲ οὐ λέγομεν ἀληθεῖ καὶ ψευδῇ· καὶ ἡ μὲν
 δόξα τῇ καθόλου· ἡ δὲ πορναίρεσις τῇ καθ'
 ἑκάστα· περὶ γὰρ τῇ πορνατέων ἢ πορναίρεσις· ταῦ-
 τα δὲ τὰ καθ' ἑκάστα. ἀλλ' οὐδὲ βούλευσις ἐστίν
 ἢ πορναίρεσις, οἷον βουλὴ· βούλευσις μὲν γὰρ ἐστὶ
 ζήτησις περὶ τῇ αὐτῇ πορνατέων· πορναρετὸν
 δὲ

δὲ τὸ ἐκ τῆς βουλευσεως προκριθέν. δῆλον οὖν
 ὅπῃ μὲν βούλευσις ἐπὶ τοῖς ἐπιζητούμενοις· ἡ δὲ
 προαίρεσις ἐπὶ τοῖς ἤδη προκεκριμένοις. τί μὲν ἔστι
 οὐκ ἔστι ἡ προαίρεσις, εἴρηται· τί δὲ ἐστὶν, εἴπω μὲν.
 ἐστὶν οὖν μικτόν τι ἐκ βουλῆς, καὶ κρίσεως, καὶ ὀρέ-
 ξεως· καὶ οὔτε ὀρεξις κατ' ἐαυτήν οὔτε βουλή μό-
 νη, ἀλλ' ἐκ τούτων τὸ συγκείμενον. ὡς γὰρ λέγομεν
 τὸ ζῶον ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συγκείσθαι· μήτε
 δὲ σῶμα εἶναι κατ' ἐαυτὸ τὸ ζῶον, μήτε ψυχὴν
 μόνην, ἀλλὰ τὸ συναιερότερον, οὕτω καὶ τὴν προ-
 αίρεσιν. ὅπῃ μὲν οὖν βουλή τις ἐστὶ καὶ βούλευσις
 μετ' ὀπικρίσεως, εἰ καὶ μὴ αὐτὸ βουλή, φανερόν καὶ
 ἐκ τῆς ἐτυμολογίας. προαιρετὸν γὰρ ὅστις τὸ ἐτε-
 ρον πρὸς ἑτέρου αἰρετόν. οὐδεὶς δὲ προκρίνει τί
 μὴ βουλευσάμενος· οὐ δὲ αἰρεῖται μὴ κρίνας· ἐ-
 πεὶ δὴ δὲ οὐ πάντα τὰ δόξαντα ἡμῖν εἶναι εἰς
 ἔργον ἀγαγεῖν προθυμούμεθα, τότε προαίρεσις
 καὶ προαιρετὸν γίνεται τὸ προκριθέν ἐκ τῆς βου-
 λῆς, ὅταν πρὸςλάβῃ τὴν ὀρεξιν. ἀναγκαίως οὖν
 ἡ προαίρεσις περὶ ταυτὰ ὅστις, περὶ ἧ καὶ ἡ βουλή
 συνίσταται· δὴ ἐκ τούτων προαίρεσιν εἶναι ὀρεξιν
 βουλευτικὴν ἢ ἐξ ἡμῖν, ἡ βούλευσιν ὀρεκτικὴν
 ἢ ἐκ ἡμῖν. τὴ γὰρ προκριθέντος ἐκ τῆς βουλῆς
 ἐφ' ἡμῶν προαιρούμενοι. ἐπεὶ δὴ δὲ τὴν προαίρε-
 σιν ἐφαμὲν περὶ ταυτὰ εἶναι, περὶ ἧ καὶ ἡ βουλή,
 δεδιδακτοῦμεν περὶ τίνα καταγίνεται ἡ βουλή, καὶ
 περὶ πινόντων βουλευόμεθα.

ΠΡΙΝ εἰπεῖν περὶ τίνων βουλευόμεθα, βέλ-
 πον διορίσας, τίνι διαφέρει βουλή ζητήσεως. οὐ γὰρ
 ταὐτόν ἐστι βουλή καὶ ζήτησις. εἰ καὶ ὁ βουλευο-
 μένος ζητῶν τί βουλεύεται· αἰετὰ πολλὰ διαφέρει.
 ζητῶν γὰρ εἰ μείζων ἐστὶ τῆς γῆς ὁ κόσμος· ἐπὶ γὰρ
 ζήτησις γένος τῆς βουλῆς· καὶ γὰρ ἐπὶ πλέον λεγέ-
 ται. πάντα μὲν γὰρ βουλή ζήτησις τίς ὅσιν· οὐ πάντα
 δὲ ζήτησις βουλή. δεδεικται δὲ τε τοῦτο. τοῦδε
 σκέπτεσθαι ποτὲ μὲν ἐπὶ τῇ βουλευέσθαι λέγει μὲν,
 ὡς σκέπτομαι, εἰ δὲ εἰ πλεῖσαι· ποτὲ δὲ ἐπὶ τῇ κα-
 τανοεῖν, ὡς σκέπτομαι τὰ μαθήματα, οὐ βουλευο-
 μαι τὰ μαθήματα. ταχέως οὖν πολλὰ καὶ
 ἀδιακρίτως ἀκούοντες τῶν ὀνομάτων, νομίζοντες
 ταυτὸν τὸ μὴ ταυτὸν. τῆς οὖν διαφορᾶς ταύτης
 φανερὰς γινωσκόμενης ῥητέων λοιπὸν περὶ τίνων βου-
 λευόμεθα. βουλευόμεθα οὖν περὶ τῶν ἐφ' ἡμῶν καὶ
 δι' ἡμῶν διακειμένων γινέσθαι, καὶ ἀδήλον ἔχον-
 των τὸ τέλος· ποτέ τι διακειμένων καὶ οὕτως καὶ
 ἄλλως γινέσθαι. τὸ μὲν οὖν ἐφ' ἡμῶν εἶρηξαι, ἐπει-
 δὴ περὶ τῶν παρὰ κτεῶν μόνων βουλευόμεθα. ταῦ-
 τα γὰρ ἐφ' ἡμῶν· οὐ γὰρ περὶ τῆς θεωρητικῆς καλου-
 μένης φιλοσοφίας βουλευόμεθα. οὔτε γὰρ περὶ Θεῶν
 οὔτε περὶ τῶν ἑξ ἀνάγκης γινωσκόμενων· ἑξ ἀνάγκης
 δὲ λέγω τὰ αἰετὰ ὥσαι τὰς γινόμενα, οἷον τὸ κυκλῶν

τῷ ἐν αὐτοῦ, οὔτε περὶ τῆς οὐκ αἰεὶ μὲν ὄντων· αἰεὶ
 δευροῦως γινομένων, ὅιον δὴ σέως καὶ ἀνατολῆς ἡ-
 λίου, οὔτε περὶ τῶν φύτῃ μὲν, οὐκ αἰεὶ δὲ οὐροῦως
 γινομένων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. ὅιον περὶ τῶν πο-
 λιοῦσθαι τὸν ἐξηκοντούτην ἢ γενεαί τεκιν τὸν εἰκο-
 σαιτῇ· ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν φύτῃ μὲν, ἄλλοτε δὲ
 ἄλλως ἀορί τας γινομένων, ὅιον περὶ ὄμβρων, περὶ
 αὐχμῶν, ἢ χαλαΐης. ἀλλ' οὐδὲ περὶ τῶν ἀπὸ
 τύχης γίνεσθαι λεγόμενων, ἅπερ ἐς τῶν ἐπ' ἐ-
 λατῶν ἐνδεχομένων· διὰ ταῦτα μὲν οὖν τὸ ἐφ'
 ἡμῖν εἶρηται. τὸ δὲ δι' ἡμῶν, ἐπειδή περ οὐ περὶ
 πάντων ἀνθρώπων, οὐδὲ περὶ παντός, πράγμα-
 τος βουλευόμεθα, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν γινομένων
 μόνων. οὐ γὰρ βουλευόμεθα, πῶς οἱ πολέμιοι ἢ οἱ
 μαυραν ἀπορηκισμένοι καλῶς πολιτεύονται· καί-
 ποι τῶν παρ' ἐκείνοις βουλευτόν ὅστιν. ἀλλ' οὐδὲ
 περὶ πάντων τῆς δι' ἡμῶν γινομένων, καὶ ἐφ' ἡμῖν
 ὄντων βουλευόμεθα. ἀλλὰ δεῖ προσκείσθαι καὶ
 τὸ ἀδηλον ἐχόντων τὸ τέλος. ἐὰν γὰρ ἢ φανερόν καὶ
 ὁμολογούμενον, οὐκ ἐπὶ βουλευόμεθα· οὔτε γὰρ περὶ
 τῆς κατ' ὅππῃ μὲν ἢ τέχνῃ ἐργῶν ἢ πράξεων ἢ
 βουλῇ. ὠρισμένοι γὰρ τούτων οἱ λόγοι πλήν ὀλί-
 γων τεχνῶν τῆς καλουμένων σοφιστικῶν· ὅιον ἰα-
 τρικῆς, καὶ γυμναστικῆς, καὶ κυβερνητικῆς. οὐ περὶ
 τούτων γὰρ βουλευόμεθα μόνον, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐφ'
 ἡμῖν μὲν καὶ δι' ἡμῶν, ἀδηλον δὲ τὸ τέλος ἐχόν-
 των καὶ δυνάμενων καὶ οὕτως καὶ ἄλλως ποτα-

γθῆναι. ἐδείχθη δὲ ὡς οὐδὲ περὶ τῶν τέλους, ἀλλὰ
 περὶ τῶν πρὸς τὸ τέλος ἡ βουλή. βουλευόμεθα γὰρ
 οὐ πλουτῆσαι, ἀλλ' ὅπως καὶ δι' ὧν πλουτήσωμεν
 συμελόντι δὲ εἰπεῖν περὶ τούτων μόνων βουλευό-
 μεθα, περὶ τῆς ἐπίσης ἐνδεχομένων καὶ περὶ τού-
 των δεῖ διαλαβεῖν· ἵνα μηδὲν ἐκλίπῃ τὰ λόγων
 πρὸς σπεφνείαν. δυνάμεις λέγονται, καὶ ἄς δύ-
 νάμεθα ποιεῖν· παντὸς γὰρ οὗ ποιούμεν δύναμιν ἔ-
 χομεν. ὧν δὲ δύναμιν οὐκ ἔχομεν, τούτων οὐδὲ
 τὰς πράξεις ἔχεται οὐν ἡ μὲν πράξις δυνάμεως,
 ἡ δὲ δύναμις οὐσίας. ἥτε γὰρ πράξις ἀπὸ δυνά-
 μεως, καὶ ἡ δύναμις ἀπὸ τῆς οὐσίας, καὶ ἐν οὐσία.
 τρία οὖν ταῦτα ἐσὶν, ὡς ἔφαμεν, ἀλλήλων ἐχόμε-
 να· δυνάμενον, δύναμις, δυνατὸν· δυνάμενον μὲν
 ἡ οὐσία· δύναμις δὲ, ἀφ' ἧς ἔχομεν τὸ δύνασθαι·
 δυνατὸν δὲ τὸ κατὰ δύναμιν πεφυκὸς γινέσθαι.
 τῆς δὲ δυνατῶν τὰ μὲν ἔστιν ἀναγκαῖα, τὰ δὲ ἐν-
 δεχόμενα· ἀναγκαῖα μὲν ἅπερ ἀδύνατον κωλυ-
 θῆναι, ἢ ὧν καὶ τὸ ἀντικείμενον ἀδύνατόν ἐστιν.
 ἐνδεχόμενον δὲ τὸ δυνάμενον κωλυθῆναι, ἢ ὧν
 καὶ τὸ ἀντικείμενον δυνατόν ἐστι. οἷον ἀναγκαῖον
 ἐσὶν ἀναπνεῖν ἄνθρωπον ζῶντα· τούτῃ καὶ τὸ
 ἀντικείμενον ἀδύνατόν ἐστι τὸ μὴ ἀναπνεῖν ζῶν-
 τα. ἐνδεχόμενον δὲ, τὸ σήμερον ὄμβρον γινέσθαι·
 ἀλλὰ καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ δυνατὸν τὸ μὴ
 γινέσθαι σήμερον ὄμβρον. πάλιν δὲ τῶν ἐνδεχομέ-
 νου τὰ μὲν ὡς ἐπὶ πολὺ λέγεται, τὰ δὲ ὡς ἐπὶ
 ἐλάτ-

ἐλαττον, τὰ δὲ ὡς ἐπίσης· ἐπὶ πολὺ μὲν, ὡς τὸν
 ἐξηκοντούτην πολιούδαι· ἐπὶ ἐλαττον δὲ, ὡς π-
 νὰ ἐξηκονταετὴ μὴ πολιούδαι· ἐπίσης δὲ, τὸ περι-
 πατῆσαι καὶ μὴ περιπατῆσαι καὶ ἀπλῶς φράζειν
 τί καὶ μὴ φράζειν. περὶ τούτων οὖν τῶν ἐπίσης
 ἐνδεχομένων μόνον βουλευόμεθα· ἐπὶ δὲ ἐπίσης
 ἐνδεχόμενον, ὃ αὐτὸ τε δυνάμει καὶ τὸ ἀντικεί-
 μενον αὐτῷ· εἰ γὰρ μὴ ἀμφοτέρω ἐδυνάμει αὐ-
 τὸ τε καὶ τὸ ἀντικείμενον, οὐκ ἂν ἐβουλευόμεθα.
 οὔτε γὰρ περὶ τῶν ὁμολογουμένων, οὔτε περὶ τῶν
 ἀδυνάτων τις βουλευέται· εἰ δὲ τὸ ἕτερον μόνον
 τῶν ἀντικειμένων ἐδυνάμει, τὸτο μὲν ἦν ὁμολο-
 γούμενον καὶ οὐδαμῶς ἀμφίβολον· τὸ δὲ ἀντικεί-
 μενον, ἀδύνατον.

ΠΕΡΙ ΕΙΜΑΡΜΕΝΗΣ. ΚΕΦ. ΑΕ.

ΟΙ τῇ περιφορᾷ τῶν ἄστρον τὴν αἰτίαν τῶν
 γνομένων πάντων ὀπιζέοντες, οὐ μόνον ταῖς
 κοιναῖς ἐννοίαις ὑπομάχονται, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν
 πολιτείαν ἀχρηστον ὑποφαίνουσιν. αἰτοποὶ μὲν γὰρ οἱ
 νόμοι. περιττὰ δὲ τὰ δικαστήρια κολάζοντα τῆς
 ἀναίτιους· παράλογοι δὲ οἱ φόροι καὶ οἱ ἔπαινοι·
 ἀνόνητοι δὲ καὶ αἱ εὐχαὶ πάντων κατ' εἰμαρμέ-
 νων γνομένων. ἔξορίζεται δὲ καὶ πρόνοια μετὰ
 τῆς εὐσεβείας πρὸς τὰ καὶ τὸν ἀνθρώπον ὄργα-
 νον μόνον εὐρίσκειται τῆς ἀνωθεν περιφορᾶς. ὑπὸ
 ταύτης γὰρ κινεῖσθαι πρὸς τὰς φράξεις οὐ μόνον

τὰ μέν τε σώματός, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ψυχῆς δια-
 νοήματα· καὶ ὅλως οἱ ταῦτα λέγοντες, τὰ ἐφ' ἡ-
 μῖν συνεκμερῶσι καὶ τὴν τῆ ἐκδεχομένου φύσιν· καὶ
 οὕτως οὐδὲν ἄλλο ἢ τὰ παντὶ λυμαίνονται. ἄδι-
 κοι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀσέρες, τοὺς μὲν μοιχεύς, τοὺς
 δὲ φονέας ἀπεργαζόμενοι· καὶ πόρον τούτων ὁ
 δημιουργὸς αὐτῶν Θεὸς τὴν αἰτίαν ἀποφέρειται.
 εἰ τοιαῦτα κατεσκεύασεν ἂν τῶν κακῶν ἡμῖν τὴν
 ὀπιφορὰν ἐξ ἀνάγκης ὀπιτίθῃσιν, ὥς μὴ μόνον
 ἐπὶ τῆς πολιτείας ἴστασθαι τὴν τούτων ἀτοπίαν,
 ἀλλὰ καὶ τῶν μεγίστων κακῶν ἀποφαίνειν αἴτιον
 τὸν Θεὸν· πόρος τὰ καὶ ἀδύνατον ἀποδείκνυσθαι
 τὴν ὑπόθεσιν αὐτῶν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὔτε ἀ-
 χούειν ἀναχέτον, πόροδῃλον ἔχοντα τὴν ἀτοπί-
 αν· καὶ βλατφηνίαν· οἱ δὲ λέγοντες, ὅτι καὶ τὸ
 ἐφ' ἡμῖν καὶ τὸ κατ' εἰμαρμένῃν σώζεται (ἐκάστη γὰρ
 τῶν γινόμενων δεδοταί τι κατ' εἰμαρμένῃν
 ὥς τὰ ὕδατι τὸ φύχειν, καὶ ἐκάσῳ τῶν φυτῶν τὸ
 ποῖόνδε καρπὸν φέρειν, καὶ τὰ λιθῶν τὸ κατωφέρειν,
 καὶ τὰ πυρὶ τὸ ἀνωφέρειν, οὕτω καὶ τὰ ζῶν τὸ
 συγκατατίθεσθαι καὶ ὁρμᾶν· ὅταν δὲ ταῦτη τῇ
 ὁρμῇ μηδὲν ἀντιπέσῃ τῶν ἐξωθεν καὶ κατ' εἰμαρ-
 μένῃν, τότε τὸ περιπατεῖν τέλειον ἐφ' ἡμῖν εἶναι,
 (ὡς πάντως περιπατήσομεν) οἱ ταῦτα λέγοντες,
 εἰσὶ δὲ τῶν σοικῶν Χρύσιππος τε καὶ Φιλοπάτωρ,
 καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ λαμπροὶ, οὐδὲν ἕτερον ἀπο-
 δεικνύουσιν, ἢ πᾶσι κατ' εἰμαρμένῃν γίνεσθαι.

εἰ γὰρ καὶ τὰς ὁρμὰς παρὰ τῆς εἰμαρμένης φασὶν
 ἡμῖν δεδῶσθαι καὶ ταύτας ποτὲ μὲν ἀπὸ τῆς εἰμαρ-
 μένης ἐμποδίζεσθαι, ποτὲ δὲ μὴ, δῆλον ὡς πάν-
 τα κατ' εἰμαρμένῳ γίνεσθαι καὶ τὰ δοκοῦντα ἐφ'
 ἡμῖν εἶναι· καὶ πάλιν δὲ τοῖς αὐτοῖς λόγοις χρη-
 σάμεθα πρὸς αὐτοὺς δεικνύοντες τῆς δόξης τὴν
 ἀπορίαν. εἰ γὰρ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν περιεσηκότων,
 ὡς φασὶν αὐτοί, πάντα ἀνάγκη τὰ αὐτὰ γίνε-
 σθαι, καὶ οὐχ' οἰόντε ποτὲ μὲν οὕτως, ποτὲ δὲ ἄλ-
 λως γηράσκειν, διὰ τὸ ἔξ αἰῶνος ὑποκεκληρωῖ-
 σθαι ταύτας, ἀνάγκη καὶ τὴν ὁρμὴν τὴν τοῦ ζώου
 πάντη τε καὶ πάντως ἢ αὐτῶν αἰτιῶν περιεση-
 κότων οὕτως γηράσκειν· εἰ δὲ καὶ ἡ ὁρμὴ ἔξ ἀνάγ-
 κης ἐπακολουθεῖ, ποῦ λοιπὸν τὸ ἐφ' ἡμῖν; ἐλεύ-
 τερον γὰρ εἶναι δεῖ τὸ ἐφ' ἡμῖν. ἦν δ' ἂν ἐλεύθε-
 ρον, εἰ ἢ αὐτῶν περιεσηκότων, ἐφ' ἡμῖν ἦν τὸ
 ποτὲ ὁρμαῖν, ποτὲ μὴ ὁρμαῖν· εἰ δὲ ἔξ ἀνάγκης
 ἐπακολουθεῖ καὶ τὸ ὁρμαῖν, δῆλον ὡς κατ' εἰμαρ-
 μένῳ καὶ τὰ τῆς ὁρμῆς γηρήσεσθαι, εἰ καὶ ὑφ' ἡμῶν
 γίνεσθαι, καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν καὶ ὁρμὴν καὶ
 κρίσιν. εἰ γὰρ οἰόν τε ἦν αὐτὴν καὶ μὴ γηράσκειν, ψευ-
 δὴς ἂν ἦν ἡ πρόθεσις ἡ λέγουσα, ὅτι ἢ αὐτῶν πε-
 ριεσηκότων αἰτιῶν, ἀνάγκη τὰ αὐτὰ ἔπεσθαι· οὐ-
 τὼ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς ἀλόγοις καὶ ἐπὶ τοῖς ἀψύχοις εὐ-
 ρεθῆσεσθαι. εἰ γὰρ τὴν ὁρμὴν ἐφ' ἡμῖν τάττουσιν, ὅτι
 φύσιν ταύτῃ ἐχομένη, τί κωλύει καὶ ἐπὶ τῷ πυρὶ
 λέγειν εἶναι τὸ καίειν, ἐπεὶ δὴ φύσιν καίει τὸ πῦρ;
 ὡς

αἵματος καὶ παρεμφάνειν ἔοικεν ὁ Φιλοπάτωρ ἐν
 τῷ περὶ εἰμαρμένης. οὐκ ἄρα τὸ δι' ἡμῶν ὑπὸ τῆς
 εἰμαρμένης γινόμενον ἐφ' ἡμῖν ἔστι. τὰ γὰρ αὐτὰ
 λόγῳ καὶ ἐπὶ λύρα καὶ αὐλοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ὀργά-
 νοις καὶ πᾶσιν ἀλόγοις τε καὶ ἀψύχοις ἔσται τι, ὅταν
 πνιες δι' αὐτῶν ἐνεργῶσι τὸ τοῦδε ἀποπον.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΤΩΝ ΑΣΤΡΩΝ ΕΙΜΑΡ-
 ΜΕΝΗΣ. ΚΕΦ. ΛΣΤ'.

ΠΡΟΣ δὲ τοὺς σοφοὺς τῶν Αἰγυπτίων λέγον-
 τας ἀληθεύεσθαι μὲν τὴν διὰ τῆς ἀστρῶν εἰμαρμέ-
 νην, ῥέπεσθαι δὲ αὐτὴν εὐχαῖς καὶ ἀποτροπιασ-
 μοῖς, εἶναι γάρ πινας καὶ τούτων αὐτῶν τῆς αἰε-
 ρων θεραπείας τὰς ἐκμειλιασόμενας αὐτοὺς, καὶ
 ἄλλας πινὰς ὑπερκείμενας δυναμείας τὰς τρέψωεν
 αὐτοὺς δυναμείας, καὶ διὰ τούτο τὰς εὐχὰς καὶ
 τὰς θεραπείας τῶν Θεῶν, καὶ τοὺς ἀποτροπι-
 ασμοὺς ὀπινοῦσθαι, ἐξ ὧν ὅτι τῶν ἐνδεχο-
 μένων καὶ οὐχι τῶν ἀναγκαίων ποιῶσι τὴν εἰμαρ-
 μένην. τὸ δὲ ἐνδεχόμενον ἀόριστον· τὸ δὲ ἀόρι-
 σον ἄγνωστον. ἀνήρηται οὖν διὰ τούτων πᾶσα μὲν
 μαντεία, μάλιστα δὲ ἡ τῶν καλουμένων γρηθλια-
 λόγων, ἣν αὐτοὶ πρὸ τῶν ἄλλων φρεσβεύουσιν· ὡς
 ἰσχύροντι καὶ ἀληθὲς πρᾶγμα. ἐὰν δὲ λέγωσιν
 ὅτι τὰ τῶν γημάτων ἀποτελέσματα πρόδηλα
 καὶ τοῖς ὀπίστημοσι γνωρίζεται, ὅταν δὲ τὸ γῆμα
 κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν ἀποβαίνει, Θεὸς ἐκώ-
 λυσεν,

λυσει, ἐρουῖμεν ὡς καὶ τὸ ατοπον πρῶτον, ἐπὶ
 τὴν εὐχὴν μόνον ἐδ' ἡμῖν τίθενται καὶ τὴν θερα-
 πείαν τῶν Θεῶν, ἄλλο δὲ οὐδεν. εἴτα δ' ἐπι-
 στήσονται πρὸς αὐτοὺς, πῶς τῶν ἄλλων πα-
 σῶν τῶν ἀνθρώπινων πράξεων καὶ παθαιρέ-
 σεων· ἐν τῇ ποίᾳ γέσσει τῶν ἀστρων κειμένων τὸ
 τῆς εὐχῆς μόνον ἐδ' ἡμῖν ἔστιν. ἀπορρὼν γὰρ δια ποί-
 ας αἰτίας οὕτως ἔχει τὸ καὶ τίς ἡ ἀνάγκη. ἐπείτα,
 εἰ τὴν καὶ τίς ἐστὶ καὶ μέθοδος τῶν ἀποτροπασμῶν ἢ
 καλύουσα τὰ περὶ τῆς εἰμαρμένης, πότερον πᾶ-
 σιν ἀνθρώποις ἢ μέθοδος ἐστὶν ἐφικτὴ, ἢ πρὸς μὲν, πρὸς
 δὲ οὐ καὶ γὰρ πᾶσι, οὐδὲν καλύει τὰ λόγῳ παν-
 τάτασιν ἀνατραπῆναι τὴν εἰμαρμένην πάντων
 μαθόντων τὴν τέχνην τὴν καλύουσάν αὐτῆς τὰ
 ἀποτελέσματα. εἰ δὲ πρὸς μὲν ἐστὶν ἐφικτὴ, πρὸς δὲ
 οὐ, πῶς ἄρα καὶ τίς ὁ τὸ διορίζων; εἰ μὲν γὰρ
 αὕτη ἡ εἰμαρμένη τοὺς μὲν ποιεῖ θεραπευτάς τοῦ
 θεοῦ, τοὺς δὲ οὐ ποιεῖ, εὐρεθήσεται πάλιν ταῦ-
 τα πάντα κατὰ τὴν εἰμαρμένην. τὸ γὰρ τῆς εὐ-
 χῆς καὶ τῆς θεραπείας οὐ μόνον ἐδ' ἡμῖν οὐκ ἐλατ-
 τον γὰρ ἀποφαντὴ τῆς εἰμαρμένης, ἀλλὰ καὶ μεῖ-
 ζον. εἰ δὲ καὶ εἰμαρμένη, ἀλλ' ἑτέρον πού τι αἰ-
 τον ἐστὶν, ὁ κείνο μᾶλλον εἰμαρμένη φανήσεται. ἐν
 γὰρ τὰ δύνασθαι δι' εὐχῆς κατορθοῦν ἢ μὴ δύνα-
 σθαι, τὸ πᾶν τῆς εἰμαρμένης περιέχεται κράτος.
 τοῖς μὲν γὰρ δυναμένοις, οὐδὲν ἡ εἰμαρμένη. τοῖς δὲ
 μὴ δυναμένοις, πάντως κατὰ εἰμαρμένην καὶ εὐ-
 ρεθή-

ρεθίσσεται τιτὶ μὲν ἀνθρώποις πάντα κατ' εἰμαρμένῳ, τιτὶ δὲ οὐδὲν κατ' εἰμαρμένῳ. καὶ δῆλον ὅτι ὁ τῆτο ὀρίζων αὐτός ἐστιν ἡ κυριωτάτη εἰμαρμένη· καὶ οὕτω πάντα πάλιν κατ' εἰμαρμένῳ ἐυρεθήσεται πρὸς τὰς ἀδικίας εἶναι τὸν διάνεμοντα, εἴτε δαίμων τις εἴη, εἴτε καὶ ἄλλη τις εἰμαρμένη. οὐ γὰρ πρὸς ἀξίαν νέμει τοῖς ἀνθρώποις τὴν τῆς θεραπειᾶς τῶν Θεῶν μέθοδον. τί γὰρ μᾶλλον οὗτος ἀξίος ἢ ἐκείνος, πάντων ὀργάνων ὄντων τῆς εἰμαρμένης, καὶ μηδὲν μηδεὶος ὅς οἰκείας περθέσεως πρᾶττοντος μᾶλλον δὲ μὴ προαιρουμένου; ἐν γὰρ τοῖς οὕτω γινόμενοις οὐδεὶς οὔτε δίκαιος οὔτε ἀδικός. οὐκοῦν οὔτε ἀξίος οὔτε ἀνάξιός ἐστι χάριτος. ὁ δὲ τοῖς ἴσοις ἀνίστα νέμων ἀδικός.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΛΕΓΟΝΤΩΝ Αἵρεσιν τῶν Πρακτέων ἐφ' ἡμῖν εἶναι, τὴν δὲ τῶν Αἵρεθέντων ἀποβασιν ΔΕ ΤΩΝ Αἵρεθέντων ἀποβασιν ἐπὶ τῇ εἰμαρμένῃ. ΚΕΦ. ΔΖ.

Οἱ δὲ λέγοντες τὴν αἵρεσιν τῆς πρακτέων ἐφ' ἡμῖν εἶναι· τὴν δὲ τῆς αἵρεθέντων ἀποβασιν ἐπὶ τῇ εἰμαρμένῃ, εἰσὶ δὲ τῶν ἐλλήνων οἱ σοφώτατοι τὸ μὲν πεκατορθοῦσι, τὸ δὲ σφάλλονται. τὸ μὲν γὰρ ἐφ' ἡμῖν πρᾶναι τὰς αἵρέσεως τῆς πρακτέων, μὴ πάντως δὲ καὶ τὰς ἀποβάσεως ὀρθότατα λέγουσι.

ρουσι. τὸ δὲ τῇ εἰσαρμένῃ περιάπτεν ταύτας οὐκ
 ὁρθῶς· ἐλεγχέσονται γὰρ ἄλλοι οὐκ ἔχοντες τὴν
 εἰσαρμένην· εἰ τὸ μὲν ἔχει, τὸ δὲ οὐκ
 ἔχει· ἔπειτα ἀκολουθήματα ποιῶντες αὐτὴν
 τῆς ἡμετέρας γνώμης. ταυτὴ γὰρ ἀκολουθεῖν φα-
 σι τὰ τῆς εἰσαρμένης ἔργα, καὶ οὕτως εὐρεθήσε-
 ται κινουμένη μᾶλλον ὑφ' ἡμῶν, ἢ κινούσα ἡμᾶς·
 καὶ κυριώτερος ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰσαρμένης ὁ τυ-
 πῶν αὐτὴν διὰ τῆς αἰρέσεως ἐαυτοῦ. διὸ βέλπον
 φρόνοιαν λέγαν αἰτίαν τῆς ἐκβάσεως τῶν πραγ-
 μάτων. φρονοίας γὰρ μᾶλλον τὸτο ἔργον ἢ εἰσαρ-
 μένης. τῆς γὰρ φρονοίας ἴδιον τὸ ἐκαστῷ νέμεσθαι καὶ
 τὸ ἐκαστῷ συμφέρον· καὶ διὰ τὸ τὴν αἰρεθέντων ἢ ἐκβα-
 σις καὶ τὸ συμφέρον ποτὲ μὲν εἶναι, ποτὲ δὲ οὐκ εἶναι.
 εἰ δὲ ἡ εἰσαρμένη εἰρμός τις οὕσα αἰτιῶν ἀπαρά-
 βατος· οὕτω γὰρ αὐτὴν οἱ στωικοὶ ὀρίζονται, τοῦτέ-
 στι τάξιν, καὶ ὁπισθύνδρουν + ἀπαρλλακτὸν, οὐ
 κατὰ τὸ συμφέρον, ἀλλὰ κατὰ τὴν οἰκείαν κίνησιν
 καὶ ἀνάγκην ἐπάγει τὰ τέλη· τί δ' αὖ εἴποιεν ἐπὶ
 τῇ παντελῶς ἡλιθίων καὶ μωρῶν, καὶ διὰ τὸτο ἀ-
 ποφαίρετον; πόττερον κατὰ εἰσαρμένην αὐτοῖς
 τὸ ποιούτως εἶναι πόττερον ἢ οὐ. εἰ γὰρ μὴ κατὰ
 εἰσαρμένην, ἔξω πεσοῦνται τῆς εἰσαρμένης. εἰ δὲ
 κατὰ εἰσαρμένην, ἔξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ τὸ μὴ
 δετὴν ἀποφαίρεσιν ὑφ' ἡμῶν εἶναι· εἰ γὰρ τὸ ἀπο-
 φαίρετον ὑπὸ τὴν εἰσαρμένην, ἔξ ἀνάγκης καὶ τὸ
 ἀποφαίρετόν. καὶ οὕτως ἀναδραμεύεται πρὸς τοὺς
 ἀφ' ἑαυτοῦ

πρώτους τοὺς λέγοντας πάντα κατ' εἰμαρμένῳ εἶναι. περιττὴ δὲ καὶ ἡ μάχη τῷ λογισμῷ καὶ τῆς ὀπιθυμίας ἐπὶ τῷ ἐγκρατοῦς καὶ ἀκρατοῦς· εἰ γὰρ ἐξ ἀνάγκης ὥριται τὸ μὲν παῖλαι, τὸ δὲ μὴ παῖλαι, .ίς ἡ χρεία τῆς ἐν αὐτῷ σάσεως καὶ φιλονεικίας; ἀλλ' εἰ καὶ τὸτο συγκαθεύμαται μὴ μόνον παῖλαι, ἀλλὰ καὶ τοι ὡς δὲ παῖλαι, τί δ' ἄλλο φησὶν ὁ τὸτο λέγων ἢ ὅτι καὶ ἡ προαίρεσις τῶν πεπωμένων ἐστίν; ἢ γὰρ προαίρεσις ἐστίν ἡ μαχομένη τῇ ὀπιθυμίᾳ ἡνικῶσα μὲν ἐπὶ τῶν ἐγκρατῶν, ἡττωμένη δὲ ἐπὶ τῶν ἀκρατῶν. οὐκ οὖν ἀνήρηται τὰ τῆς ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς ὑποθέσεως. οὐκ ἐπὶ γὰρ ἡ προαίρεσις ἐφ' ἡμῖν.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΩΣ ΛΕΓΕΙ ΠΛΑΤΩΝ
ΤΗΝ ΕΙΜΑΡΜΕΝΗΝ.

ΚΕΦ. ΛΗ'.

ΠΛΑΤΩΝ δὲ διχῶς λέγει τὴν εἰμαρμένῳ· τὴν μὲν κατ' οὐσίαν, τὴν δὲ κατ' ἐνέργειαν· κατ' οὐσίαν μὲν τὴν τοῦ παντὸς ψυχὴν· κατ' ἐνέργειαν δὲ θεῖον νόμον ἀπαράβατον δι' αἰτίαν ἀναπόδρασον. καλεῖ δὲ τῶν δεσμῶν ἀδράσειαν· τοῦτον δὲ τὸν νόμον δεδῶσθαι παρὰ τῷ πρώτῳ καὶ ἀνωτάτῳ Θεοῦ τῷ παντὸς ψυχῇ εἰς διζυκόσμησιν τῶν ὅλων, κατ' ὃν διεξάγεται τὰ γνώμῃνα. ταῦτα δὲ τὴν κατ' ἐνέργειαν εἰμαρμένῳ καὶ κατὰ πρόνοιαν λέγει. ἀπὸ γὰρ τῆς προνοίας ἐμπεριέχεται

γινώσκει τὴν εἰμαρμένῳ, πᾶν γὰρ τὸ κατ' εἰμαρ-
 μένῳ καὶ κατὰ νόμον γίνεσθαι. οὐ μὴν πᾶν
 τὸ κατὰ νόμον καὶ κατ' εἰμαρμένῳ εἶναι. αὐ-
 τὸς δὲ ὁ θεὸς νόμος, ὃν φησὶν εἶναι νόμον καὶ εἰ-
 μαρμένῳ, πᾶσι περικύβηται ἐν ἑαυτῷ· τὰ μὲν
 κατ' ὑπόθεσιν, τὰ δὲ ἔξ ὑποθέσεως. τὰς μὲν
 γὰρ προηγουμένας αἰτίας, ὥσπερ τινὰς ἀρχὰς καὶ
 κατ' ὑπόθεσιν περικύβηται, ὥστε ἐν ἑφ' ἡμῖν, συγ-
 καταθέσθαι, καὶ κρίσθαι, καὶ ὁρμαίνειν. τὰ δὲ ἔξ
 ἀνάγκης ταύταις ἐπόμενα ἔξ ὑποθέσεως ἐστίν.
 καὶ ὅτι ἢ μὲν ἐφ' ἡμῖν αἵρεσις τῶν πρακτέων καθ'
 ὑπόθεσιν. ὑποκειμένων δὲ πάλιν ἢ ἐφ' ἡμῖν ἔξ
 αὐτῶν τύπων, ὥσπερ ἔξ ὑποθέσεως ἀκολουθεῖν
 τὰ τῆς εἰμαρμένης· ὅσον ἐφ' ἡμῖν κεῖται τὸ πλεῖ-
 σσαι· τοῦτο κατ' ὑπόθεσιν ἐστίν. ὑποκειμένου τοίνυν
 τοῦ πλείν ἡμᾶς, ἐπακολουθήσεται τὰ ἐκ ταύτης τῆς
 ὑποθέσεως τὸ ναυαγῆσαι ἢ μὴ. διὸ καὶ ἔξ ὑπο-
 θέσεως καλεῖται τὰ ἀκολουθοῦντα καὶ ἐπόμε-
 να ταῖς ἐφ' ἡμῖν ὑποθέσεσι, τουτέστι ἀρχαῖς καὶ
 προαίρεσιν, ὥς εἶναι τὰ μὲν ἡγούμενα καὶ ἐφ' ἡμῖν
 κατ' ὑπόθεσιν· τὰ δὲ ἐπόμενα ἔξ ὑποθέσεως,
 καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' ἐκ ἀνάγκης· καὶ γὰρ ἔξ αἰ-
 δίου ὠρίσθαι τὸ κατ' εἰμαρμένῳ, καὶ ὅτι ἐπιτυμ-
 βαίνειν προηγουμένοις τοῖς ἐφ' ἡμῖν. τοῦτο δὲ
 συμφωνεῖ καὶ τὸ αἰτία ἐλόμενου, Θεὸς ἀναίτιος,
 καὶ τὸ ἀδέσποτον εἶναι τὴν ἀρετὴν· καὶ τὸ εἶναι
 ματαιότητας· σωτείνει δὲ αὐτὰ πᾶς λόγος εἰς τὸ

τὰς θεωαίρεσθαι καὶ πᾶσι τῶν κατὰ θεωαίρεσιν
 πράξεων ἐφ' ἡμῖν εἶναι· τὰ δὲ ἐπακολουθεῖντα
 ταύταις καὶ τὰ τέλη ἐπὶ τῇ εἰμαρμένῃ ἔξ ἀνάγ-
 κης. τοῦτο δὲ ἐν τοῖς ἐμωροῦσιν ἐδείχθη, μὴ χαλῶς
 ἔχειν. καὶ ὁ μὲν οὖν χαλεῖ Θεοῦ διάταξιν καὶ
 βούλησιν τὴν εἰμαρμένῳ, καὶ καθ' ὃ τὴν εἰμαρμέ-
 νῳ ὑπατά τῇ θεωνοίᾳ, ὡς πάλιν πρὸς δαλλάττει
 πρὸς τὰ θεῖα λόγια, ταῦτα πάντα πρόνοιαν μόνῳ
 διοικεῖν τὰ πάντα. * κατὰ πολὺ δὲ διαφέρεται
 φάσκων ἔξ ἀνάγκης πῶς ἐφ' ἡμῖν ἔπεσθαι τὰ τέ-
 λη. ἡμεῖς γὰρ οὐ κατ' ἀνάγκην ἐπάγεται τὰ τῆς
 θεωνοίας φάμεν, ἀλλ' ἐνδεχομένως. εἰ γὰρ κατ'
 ἀνάγκην, πρῶτον μὲν τὸ πολὺ τῆς εὐχῆς μέρος
 περικόπτεται περὶ μόνων γὰρ τῶν ἀρχῶν τῶν πρά-
 ξεων τὰ τῆς εὐχῆς ἔσθαι κατ' αὐτὸν, ὥς τε τὰ
 κρείττω ἐλέσθαι· μετὰ δὲ τὸ θεωρεῖσθαι, μά-
 ταια λοιπὸν τὰ τῆς εὐχῆς, τῶν ἐπομένων πάν-
 των ἔξ ἀνάγκης ἐπαγομένων· ἡμεῖς δὲ καὶ ἐπὶ
 τούτοις μάλιστα δύνασθαι τὴν εὐχὴν διορίζομεν.
 ἐπὶ τῇ θεωνοίᾳ γὰρ εἶναι τὸ ναυαγῆσαι τὸν πλέ-
 οντα, καὶ μὴ· οὐκ ἔξ ἀνάγκης μέντοι τὸ ἕτερον αὐ-
 τῶν, ἀλλ' ἐνδεχομένως· οὐ γὰρ ὑπὸ ἀνάγκην ὁ
 Θεὸς· οὐ δὲ τὴν βούλησιν αὐτοῦ δουλεύειν ἀνάγ-
 κη θεμιτὸν εἰπεῖν· καὶ γὰρ τῆς ἀνάγκης δημιουργ-
 γὸς ἔστιν. ἀνάγκῃ μὲν γὰρ ἐπέθηκε πῶς ἀστροῖς,
 ὥς τε αἰεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ κινεῖσθαι, καὶ τὴν θά-
 λασσαν περιώρισε· καὶ πῶς καθόλου καὶ γενικοῖς
 ὅσον

τὰ δὲ
 πᾶσι

δρον ἀναγκαῖον ἔθηκεν, ὃν εἰ βούλονται καλεῖν εἰ-
μαρμένην, διὰ τὸ πᾶντι καὶ πάντως οὕτως γίνε-
σθαι κατὰ ἀνάγκην, ὡς πάντα τὰ κατὰ δὴλοδο-
χὴν ἐν γενέσει φθείρεσθαι, λόγος οὐδεὶς. περὶ γὰρ
ὀνομάσεων οὐκ ἀμφισβητοῦμεν πρὸς αὐτοὺς. αὐ-
τὸς δὲ πάσης ἀνάγκης οὐ μόνον ἐκτὸς καθέστηκεν,
ἀλλὰ καὶ κύριος καὶ ποιητής ἐστιν. ἔξουσία γὰρ ὦν
καὶ φύσις ἐξουσιαστικὴ οὐδὲν οὔτε φύσεως ἀνάγκ-
η, οὔτε θεσμῶν νόμου ποιεῖ. πᾶντα δὲ ὅστιν αὐτῷ
ἐνδεχόμενα καὶ τὰ ἀναγκαῖα· καὶ ἵνα τοῦτο δει-
χθῇ, ἔσπεσε ποτὲ τὸν δρόμον ἡλίου καὶ σελήνης ἥν
ἀνάγκη φερομένων καὶ αἰεὶ ὡσαύτως ἐχόντων· ἵνα
δείξῃ μηδὲν αὐτῷ κατ' ἀνάγκην γιγνέσθαι, ἀλλὰ
πᾶντα κατ' ἔξουσίαν ἐνδεχόμενα. ἅπαξ δὲ τοι-
αύτῳ ἡμέραν ἐποίησεν, ὡς ἐπεσημνήσατο καὶ ἡ γρα-
φὴ, ἵνα μόνον ἐνδείξῃται καὶ μὴ δαλύσῃ τὸν θεσ-
μὸν τὸν ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ τεθέντα τῆς ἀναγκαίας
ἥν ἄστρον φορᾷς. οὕτω καί τις τῶν ἀνθρώπων
ἐν τῇ ζωῇ διαφυλάττει, ὡς τὸν Ἥλιον καὶ τὸν
Εὐωχ θνήσκουσιν ὄντας καὶ ὑποκειμένους φθορᾷ,
ἵνα διὰ πάντων τούτων τὴν ἔξουσίαν αὐτῷ καὶ
τὴν ἀκατανάμαστον βούλησιν κατανοήσωμεν. οἱ
δὲ σοῖκοι φασὶν ὑποκαδισταμένους τοὺς πλάνητας
εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον κατὰ τε μῆκος καὶ πλάτος, ἐν-
θα τὴν ἀρχὴν ἕκαστος ἦν, ὅτε τὸ πρῶτον ὁ κόσμος
σωθήσῃ ἐν ῥηταῖς χρόνων περιόδοις ἐκπύρωσιν ἢ
φθορᾷ ἥν ὄντων ἀπεργαζέσθαι· καὶ πάλιν ἔξ

ὑπαρχῆς εἰς τὸ αὐτὸ τὸν κόσμον ὀποκαθίσταται·
 ἢ ὡς ἀστέρων ὁμοίως πάλιν φερομένων, ἔχουσιν ἐν
 τῇ προτέρᾳ περιόδῳ γήρῳδον ἀπαραλλάκτως
 ὀποτελεῖσθαι· ἔσεσθαι γὰρ πάλιν Σωκράτην, καὶ
 Πλάτωνα, καὶ ἔχουσιν ἢ ἀνθρώπων σὺν τοῖς αὐ-
 τοῖς καὶ φίλοις καὶ πολίταις· καὶ τὰ αὐτὰ πεί-
 σεσθαι καὶ τὰ αὐτὰ μεταχειριεῖσθαι καὶ πᾶσαν
 πόλιν, καὶ κώμην, καὶ ἄγρον ὁμοίως ὀποκαθί-
 στασθαι· γίνεσθαι δὲ τὴν ὀποκατάστασιν τοῦ παν-
 τὸς οὐχ' ἅπαξ, ἀλλὰ πολλάκις· μᾶλλον δὲ εἰς
 ἀπειρον καὶ ἀτελεύτητον τὰ αὐτὰ ὀποκαθί-
 στασθαι· τοὺς δὲ Θεοὺς τοὺς μὴ ὑποκειμένους τῇ φθο-
 ρᾷ ταύτῃ ὁρᾷ ακολουθήσαντας μιᾷ περιόδῳ γι-
 νώσκειν ἐκ ταύτης πάντα τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι
 ἐν ταῖς ἐξῆς περιόδοις· οὐδὲν γὰρ ξένον ἔσεσθαι
 παρὰ τὰ γήρῳδον πρότερον, ἀλλὰ πάντα ὡσαύ-
 τως ἀπαραλλάκτως ἄχρι καὶ ἢ ἐλαχίστων· καὶ
 διὰ ταύτῃ τὴν ὀποκατάστασιν, φασὶ πινὲς τοὺς
 Χριστιανοὺς τὴν ἀνάστασιν φαντάζεσθαι πολὺ πλαν-
 ηθέντες· εἰς ἅπαξ γὰρ τὰ τῆς ἀναστάσεως καὶ οὐ
 κατὰ περίοδον ἔσεσθαι, τὰ τῷ Χριστῷ δοξαζέει
 λόγια.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΥ Ο ΕΣΤΙ ΤΟΥ
 ΕΦ' ΗΜΙΝ. ΚΕΦ. ΛΘ'.

Ο ΠΕΡΙ Τῷ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟΥ ΛΟΓΟΣ, ΠΟΥΤΕΣΙ Τῷ ΕΦ'
 ΗΜΙΝ, ΠΡΩΤῳ ΜΕΝ ἔχει ζήτησιν, εἰ ἐστὶ τί ἐφ' ἡμῖν.
 πολλοὶ

πολλοὶ γὰρ οἱ ἀντιβαίνοντες· δευτέραν δὲ, τίνα ἐστὶ
 τὰ ἐφ' ἡμῖν, καὶ τίνων ἔξουσίαν ἔχομεν· τρίτην,
 τὴν αἰτίαν ἔξετάσας, δι' ἣν ὁ ποιήσας ἡμᾶς Θεὸς
 αὐτεξουσίοις ἐποίησε. ὁμιλοῦντες οὖν περὶ τοῦ
 παρώτου παρώτου εἰπωμεν, ὑποδεικνύντες ὅτι ἔστι
 τι ἐφ' ἡμῖν ἐκ τῆς παρ' ἐκείνοις ὁμολογουμένων.
 τῆς γινόμενων πάντων ἢ Θεὸν φασὶν αἶτιον εἶναι
 ἢ ἀνάγκην ἢ εἰμαρμένον ἢ φύσιν ἢ τύχην ἢ τὸ
 αὐτόματον, ἀλλὰ τὸ μὲν Θεοῦ ἔργον οὐσία, καὶ
 νόμος· τῆς δὲ ἀνάγκης τῆς αἰετώσεως ἐχόν-
 των ἢ κινήσεως· τῆς δὲ εἰμαρμένης τὸ ἐξ ἀνάγκης
 τὰ δι' αὐτῆς ὀπιτελεῖσθαι· καὶ γὰρ αὕτη τῆς ἀνάγκης
 ἐστὶ. τῆς δὲ φύσεως γένεσις, αὔξησις, φθορά,
 φυτὰ καὶ ζῶα· τῆς δὲ τύχης, τὰ σπάνια καὶ ἄσπερα
 δόκηται· ὀρίζονται γὰρ τὴν τύχην σύμπτωσιν καὶ
 συμβρομῇν δύο αἰτιῶν ἀπὸ παλαιότητος τὴν ἀρ-
 χὴν ἐχόντων, ἄλλο τι παρ' ὃ πέφυκεν ὑποτελούμε-
 νον, ὡς τὰ φρονιὰ ὑρύσσοντα θηταυρὸν εὐρεῖν. οὐ-
 τε γὰρ ὁ θεὸς οὕτως τέθεικεν ὡς τοῦτον εὐρεῖν, οὐτε
 ὁ εὐραὺν οὕτως ὥρυξεν ὡς εὐρεῖν θηταυρόν. ἀλλ' ὁ
 μὲν, ἵν' ὅταν θέλη ἀνέλθῃ· ὁ δὲ, ἵνα τὰ φρονιὰ ὀ-
 ρύξῃ, συνέπεσε δὲ ἄλλο τι παρ' ὃ παρήκωτο ἀμ-
 φότεροι. τοῦ δὲ αὐτομάτου τὰ τῆς ἀψύχων ἢ ἀλό-
 γων συμπτώματα ἀνευ φύσεως καὶ τέχνης· τίσι τοί-
 νυν τοῦτων ὑπαγάγωμεν τὰ διὰ τῆς ἀνθρώπων,
 εἴπερ ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι αἶτιος καὶ ἀρχὴ πρά-
 ξεων; ἀλλ' οὐτε Θεῷ θεμιτὸν ὀπιγράφεω αἰχρᾶς

ἐὰν ὅτε πράξεις καὶ ἀδίκους· οὔτε ἀνάγκη, οὐ γὰρ
 τῷ αἰετώσῃ πᾶσι ἐχόντων ἐστίν· οὔτε εἰμαρμένη,
 οὐ γὰρ τῷ ἐνδεχομένῳ, ἀλλὰ τῷ ἀναγκαίῳ τὰ
 τῆς εἰμαρμένης ἐστίν· οὔτε φύσις, φύτεως γὰρ ἔργα
 ζῶν καὶ φυτὰ· οὔτε τύχη, οὐ γὰρ πάντοι καὶ ἀ-
 ποροδόκητοι τῷ ἀνθρώπων αἱ πράξεις· οὔτε
 παρ' αὐτομάτῳ, ἀψύχων γάρ ἐστιν ἡ ἀλόγων τὰ
 συμπίγματα. λείπεται δὴ αὐτὸν τὸν πράττοντα
 καὶ ποιῶντα ἄνθρωπον ἀρχὴν εἶναι τῶν ἰδίων ἐρ-
 γων, καὶ αὐτεξούσιον· ἐπὶ εἰμηνεμίας ἐστὶν ἀρχὴ
 πράξεως ἄνθρωπος, περιττῶς ἔχει τὸ βουλευ-
 εσθαι. εἰς τί γὰρ χρήσεται τῇ βουλῇ μνημείας ὧν
 πράξεως κύριος; τὸ δὲ κάλλιστον καὶ τιμιώτατον ἐν
 ἀνθρώπῳ, περιττὸν ὑποφαίνειν τῷ ἀτοπωτάτῳ
 ἂν εἴη. εἰ ποῖναι βουλεύεται, πράξεως ἕνεκα βου-
 λεύεται· πᾶσα γὰρ βουλὴ πράξεως ἕνεκα καὶ διὰ
 πράξιν. ἐπὶ ὧν αἱ ἐνέργαι ἐφ' ἡμῖν, τούτων καὶ αἱ
 πράξεις αἱ κατὰ τὴν ἐνέργειαν ἐφ' ἡμῖν· ἐφ' ἡμῖν
 δὲ αἱ καὶ τὰς ἀρετὰς ἐνέργαι, ἐφ' ἡμῖν ἄρα καὶ αἱ
 ἀρεταί. ὅτι δὲ ἐφ' ἡμῖν αἱ κατ' ἀρετὴν ἐνέργαι, δι-
 λοῖ καὶ τὸ καλῶς ὑπὸ Ἀριστοτέλει λεγθὲν ἐπὶ τῷ
 ἠθικῶν ἀρετῶν. ἃ γὰρ ποιῶντες μανθάνομεν, ταῦ-
 τα μαθόντες ποιῶμεν. κρατεῖν γὰρ ἡδονῶν μανθάν-
 οντες, σώφρονες γινώμεθα· καὶ γινώμενοι σώφρονες,
 κρατοῦμεν ἡδονῶν. ἐστὶ δὲ καὶ οὕτως εἰπεῖν. τὸ με-
 λιτᾶν καὶ γυμνάζεσθαι παρὰ πᾶσιν ὁμολογῆ-
 ται ἐφ' ἡμῖν εἶναι. αἱ δὲ μελέται τῷ ἔξῃον εἰσι
 καὶ καί

κυρία· τὸ γὰρ ἔδος φύσις ἐπὶ κτητός. εἰ δὲ κυρία τῆς
 ἕξεως ἐστὶν ἡ μελέτη, ἐφ' ἡμῶν δὲ ἡ μελέτη, ἐφ' ἡμῶν καὶ
 ἡ ἕξις. ὧν δὲ ἐφ' ἡμῶν αἱ ἕξεις, τούτων ἐφ' ἡμῶν καὶ αἱ
 πράξεις, αἱ καὶ τὰς ἕξεις. ταῖς γὰρ ἕξεσιν αἱ πράξεις
 πρόσφοροι. ἀρα ὁ δικαίαν ἕξιν ἔχων, δίκαια καὶ πρά-
 ξει καὶ ὁ ἀδίκον, ἀδίκᾳ· ἐφ' ἡμῶν ἄρα τὸ δικαίους εἶναι
 ἢ ἀδίκους. ὅτι δὲ ἐφ' ἡμῶν ὅτι τινὰ, δηλοῦσιν αἱ
 προτροπαὶ καὶ αἱ παραινήσεις. οὐδεὶς γὰρ ἀνθρώπων
 προτρέπει μὴ πεινῆν, μὴ δὲ διψῆν, μὴ δὲ ἰππεύειν·
 οὐ γὰρ ἐφ' ἡμῶν ταῦτα. δῆλον οὖν, ὅτι ἐφ' οἷς αἱ προ-
 τροπαί, ταῦτα ἐφ' ἡμῶν ὅτιν. ἐπεὶ μὴδὲν ἐφ' ἡμῶν,
 περιττοὶ οἱ νόμοι· φυσικῶς δὲ πᾶν ἔθνος νόμοις
 χρᾶται πᾶσι, ὅπως ἀμύμον ὡς Ὀξουσίην ἔχει
 πράττειν ἀνομοθέτει· καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐθνῶν
 Θεοὺς ὅπως χρᾶται νομοθέτας, ὡς Κρήτες μὲν τὸν
 Δία, Λακεδαιμόνιοι δὲ Απόλλωνα. φυσικῶς ἄρα
 πᾶσιν ἀνθρώποις ἡ γνῶσις τῆς ἐφ' ἡμῶν συγκατέσ-
 παρται. τὰ αὐτὰ δὲ τούτοις ῥητέον ἐπὶ τῶν ψό-
 γων καὶ τῶν ἐπαινῶν καὶ πάντων τῶν ἀναερούν-
 των τὸ κατ' εἰμαρμένῳ πάντα γίνεσθαι.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΤΙ ΕΣΤΙΝ ΕΦ' ΗΜΙΝ
 ΤΙΝΑ, ΚΕΦ. Μ'.

ΟΤΙ μὲν ὅτιν ἐφ' ἡμῶν πᾶν, καὶ ὅτι κύριοι πρά-
 ξιν πᾶν ἐσμὲν, αὐτάρκως ὧς δὲ δείκνται. λοι-
 πὸν δὲ εἰπωμεν, τίνα ἐστὶ τὰ ἐφ' ἡμῶν. λέγομεν τοί-
 νυν φυσικῶς πάντα τὰ δι' ἡμῶν ἐκουσίως πρᾶτ-

πόμῃμα ἐφ' ἡμῖν εἶναι . οὐ γὰρ ἂν ἐκουσίως ἐλέγχθῃ
 παράττεισθαι, τῆς παράξεως οὐκ οὐσης ἐφ' ἡμῖν, καὶ
 ἀπλῶς οἷς ἐπιταί ψόγος ἢ ἔπα.νος, καὶ ἐφ' οἷς ὅτι
 παροτροπὴ καὶ νόμος . καὶ τὸ γὰρ ἐν τοῖς ἐμπαροσθῶν
 ἐδείχθη, κυρίως δὲ ἐφ' ἡμῖν ὅτι τὰ ψυχικὰ πάν-
 τα καὶ περὶ ὧν βουλευόμεθα . ὡς γὰρ ἐφ' ἡμῖν ὄντες
 τὸ παράξαι τὸ παροκείμενον· ἐδείχθη δὲ ἐν ταῖς
 παρολαβοῦσιν ἡ βουλὴ τῇ ἐπίσης ἐνδεχομένων
 οὖσα . ἐπίσης δὲ ἐνδεχόμενον ἐστὶν ὁ αὐτότε δυ-
 νάμεθα καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῶν· ποιεῖται δὲ τού-
 του τὴν αἵρεσιν ὁ νοῦς ὁ ἡμέτερος, καὶ οὗτος ἐστὶν ἀρ-
 χὴ παράξεως· καὶ ταῦτα ἐστὶ τὰ ἐφ' ἡμῖν τὰ ἐπί-
 σης ἐνδεχόμενα, οἷον τὸ κινεῖσθαι καὶ μὴ κινεῖσθαι,
 ὀρμαῖν καὶ μὴ ὀρμαῖν, ὀρέγεσθαι τῶν μὴ ἀναγκαίων
 καὶ μὴ ὀρέγεσθαι, ψεύδεσθαι καὶ μὴ ψεύδεσθαι, διδόναι,
 καὶ μὴ διδόναι, χαίρειν εἰς δεῖ καὶ μὴ χαίρειν, καὶ ὅσα
 τοιαῦτα ἐν οἷς ὅτι τὰ τ' κακίας καὶ τ' ἀρετῆς ἔργα·
 τούτων γὰρ ἐσμὲν αὐτεξούσιοι . τῶν δὲ ἐπίσης ἐνδε-
 χομένων εἰσὶ καὶ αἱ τέχναι, πᾶσα γὰρ τέχνη περὶ γί-
 νεσθαι ἐστὶ τῶν ἐνδεχομένων καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι, καὶ
 ὧν ἡ ἀρχὴ ἐν παρ' ποιούντι, ἀλλ' οὐκ ἐν παρ' ποιου-
 μένῳ . οὐδὲν γὰρ οὔτε τῶν αἰδίων καὶ ὅξ ἀνάγκης
 ὄντων, οὔτε τῶν ὅξ ἀνάγκης γινομένων καὶ τέχνην
 γίνεσθαι λέγεται . ἀλλ' οὔτε τῶν γινομένων ἐν ταῖς
 ἐνδεχομένοις καὶ ἄλλως ἔχειν, ἐν αὐτοῖς δὲ ἐχόν-
 των τὸ ποιητικὸν αἶτιον, ὡς ἐπὶ τῶν ζώων καὶ φυ-
 τῶν κατὰ τέχνην τι λέγεται γίνεσθαι . φύσις γὰρ

καὶ οὐ τέχνη. εἰ δὲ τῶν καὶ τέχνῃ χρησιμοποιούντων ἕξω-
 θῆν ὅτι τὸ ποιητικὸν αἶπον, τίς ἄρα αἴτιος τῶν κα-
 τὰ τέχνην γινομένων; ἢ ὁ ποιῶν τεχνίτης; ἐν γὰρ τῇ
 πενήτῃ τὸ ποιεῖν. οὐδὲς ἄρα ἀρχὴ καὶ αἶπος πα-
 ραξίων ἐστίν. ἐφ' ἡμῖν ἄρα καὶ αἱ κατὰ τέχνην ἐνερ-
 γαι καὶ ἀρεταὶ καὶ παῖσαι παρὰ ξείροις ψυχικαὶ τε καὶ
 λογικαί. ἐδείχθη δὲ ἐν τοῖς ἐμπερασματι, ποῖαι εἰσὶν
 ἐνέργαι ψυχικαί. οἱ δὲ πολλοὶ νομίζοντες λεγε-
 σθαι τὸ αὐτεξούσιον ἐπὶ πάσης παρὰ ξείρου τε καὶ
 κτήσεως καὶ τύχης, ἀποδοκιμάζουσιν εἰκότως τὸν
 λόγον. οἱ δὲ δριμύτεροι καὶ τὸ τῆς γραφῆς εἰς ἐλεγχ-
 ρὸν φέροντες τὸ, οὐκ ἐπ' ἀνθρώπῳ αἱ ὁδοὶ αὐτῆς, „
 ὡς βέλπεται φασὶ πῶς αὐτεξούσιος ὁ ἄνθρωπος ὁ
 πότε οὐκ ἐπ' αὐτῇ ἡ ὁδὸς αὐτῆς, καὶ μάταιοι οἱ
 δξαλογισμοὶ τῶν ἀνθρώπων, ὡς μὴ δυναμένων ἡ-
 μῶν εἰς ἔργον ἀγαθὸν ἀδυνατόν τε, καὶ τοιαῦτα πολ-
 λά φασιν, ἀγνοοῦντες ὅπως λέγεται τὸ αὐτεξούσιον „
 οὐ γὰρ τὸ πλεονεῖν ἢ πένεσθαι ἢ διὰ παντὸς ὑγαι-
 νειν, ἢ ῥωμαλέως εἶναι κατὰ φύσιν ἢ τῆς ἀρχῆς ἢ
 ὅλως τῶν ὀργανικῶν ἢ τυχηρῶν λεγομένων ἀγα-
 θῶν, ἢ τῶν κατὰ νόμον τὸ τέλος λαμβανόντων
 ἐξουσίαν ἐχόντων, ἀλλὰ τῶν κατ' ἀρετὴν καὶ κα-
 χίαν παρὰ ξείρων καὶ παρομύσεων καὶ κινήσεων καὶ
 ὧν ἐξίσης καὶ τὰ ἀντικείμενα παρὰ ξείροις δυνατά τε
 ἐπειδὴ πάσης παρὰ ξείρου παρομύσεις ἡγεῖται ἢ
 οὐ μόνον ἢ παρὰ ξείροις, ἀλλὰ καὶ ἡ παρομύσεις ὑπο-
 δικός ἐστι καὶ τοῦτο δηλοῖ τὸ ἐν τῇ εὐαγγελίᾳ

ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ πόρῳ τὸ ὀπιθυμῆσαι αὐτὴν,
 » ἥδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς· καὶ ὁ
 » ἰὼν ὑπὲρ τῶν κατὰ διάνοιαν τῶν τέκνων αὐτῆς
 πλημμελημάτων ἔδυε παρ' Θεῶν. ἀρχὴ γὰρ αἰμαρ-
 τίας καὶ δικαιοπραγίας ἡ προαίρεσις. τὸ γὰρ ἔρ-
 γον ποτὲ μὲν συγχωρεῖται παρὰ τῆς προνοίας,
 ποτὲ δὲ κωλύεται· ὅντος γὰρ καὶ τῆς ἐφ' ἡμῖν, οὐσης
 δὲ καὶ τῆς προνοίας, ἀνάγκη κατ' ἀμφω τὰ γνό-
 μμα γίνεσθαι· εἰ γὰρ κατὰ τὸ ἕτερον μόνον ἐγίνετο,
 οὐκ ἦν ἂν τὸ ἕτερον. μικτῶν δὲ ὄντων τῶν γνομένων
 ποτὲ μὲν κατὰ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἀποβήσεται, ποτὲ δὲ
 κατὰ τὸν τῆς προνοίας λόγον, ποτὲ δὲ κατ' ἀμ-
 φότερα. τῆς δὲ προνοίας πῶς μὲν κοινῇ· οὐσης, πῶς
 δὲ ἰδιωτέως, ἀνάγκη τοῖς καθόλου τὰ κατὰ μί-
 ρον ὁμοιοπαθεῖν· τῆς γὰρ περιέχοντος ξηροῦ ὄντος
 ξηραίνειται τὰ σώματα, εἰ καὶ μὴ πάντῃ ὁμοίως·
 καὶ μητρὸς δὲ οὐκ ἔνδεσταιμένης καὶ τρυφώσης
 ἀκολουθῶς τὰ πικτόμματα καὶ τοῖς σώμασι δὺς
 κρατα, καὶ ταῖς ὀρμαῖς παράφορα γυνᾶται. δῆλον
 οὖν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι συμβαίνει ὅτι κράσις σώ-
 ματος οὐκ εὐτυχεῖ περιπεσεῖν ἢ παρ' κοινῇ τῆς πε-
 ριέχοντος, ἢ ὅτι ἐκουσίας δόξης τῶν γυνησάντων,
 ἢ καὶ αὐτῶν ἐκείνων ἀπὸ τρυφῆς διεφθαρμένων·
 ὥστε τὰς κράσις ὅτι ἐκουσίας ἀρχῆς ἐστὶ ὅτε φαύ-
 λας κατασκευάζεται, καὶ μὴ τὴν πρόνοιαν πάν-
 τως αἰτίαν εἶναι τῶν τοιούτων. ὅτ' ἂν οὖν ψυχὴ
 κράσις σώματος ἐνδοῦσα ὀπιθυμίας ἢ θυμῷ·
 ἐαυτὴν

ἑαυτὴν ἐκδῶν, καὶ ἀπὸ τῶν λυπηρῶν καταπιεσθῆ,
καὶ χαυνωθῆ, ὅσον πενίας ἢ πλούτου, ἐκούσιον κακὸν
ὀφίσσεται. ἢ γὰρ μὴ ἐνδεύουσα κατορθοῖ καὶ νικᾷ τὸ
δύσκρατον, ὡς ἀλλοιωσάμην μᾶλλον ἢ ἀλλοιωθῆναι
καὶ καθίστησι τὰς ψυχὰς ὁμαθέσας εἰς ἐξίαν ἀ-
γωγῇ χρηστῇ καὶ διαίτη πρεσφόρῳ. δῆλον οὖν ἐκ
τῶν καθ' ὁρθούτων, ὡς οἱ μὴ καθ' ὁρθώσαντες ἐκου-
σίως ἀμαρτάνουσιν. ἐφ' ἡμῖν γὰρ ἡ συνδραμεῖν ταῖς
δυσκрасίαις ἢ ἀντιβῆναι καὶ κρατῆσαι. οἱ δὲ πολ-
λοὶ τὴν δυσκрасίαν ὡς αἰτίαν τῶν παθῶν προ-
βαλλόμενοι, ἀνάγκη καὶ οὐ προαιρέσει τὴν κακίαν
ὀπηρεάουσι· καὶ διὰ τὸτο φασί, μὴ δὲ τὰς ἀρετὰς
ἐφ' ἡμῖν εἶναι ἀτόπως λέγοντες.

ΔΙΑ ΠΟΙΑΝ ΑἴΤΙΑΝ Αὐτεξούσιοι
ΓΕΓΟΝΑΜΕΝ. ΚΕΦ. ΜΑ'.

ΥΠΟΛΟΙΠΟΝ ὅσῳ εἰπέειν, διὰ ποίαν αἰτίαν
αὐτεξούσιοι γέγοναμεν· φάμεν εἶναι εὐθέως τὰ
λογικῶ συνεισέρχεται τὸ αὐτεξούσιον, καὶ τοῖς
ἡμνητοῖς συμπεφυκέναι μεταβολὴν καὶ τροπὴν,
μάλιστα τοῖς ὅξ ὑποκειμένης ὕλης γημομένης. ἀρ-
χὴ γὰρ γήρσεως τροπὴ· ὅξ ἀλλοιώσεως γὰρ τῆς
ὑποκειμένης ὕλης, ἢ γένεσις· κατανοήσθε δ' ἂν τις
τὸ λεγόμενον, ὁποδλέπων εἰς τε τὰ φυτὰ πάν-
τα καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ χερσαῖα καὶ τὰ ἐνυδρὰ καὶ
πῦρά· συνεχὴς γὰρ ἡ τούτων μεταβολή. ὅτι δὲ τὰ
λογικῶ συνεισέρχεται τὸ αὐτεξούσιον, ἐκ τῆς
εἰρημέ-

εἰρημένων περὶ τῆ ἐφ' ἡμῶν εἶναι τί τοῖς μὴ παρέρ-
 γως ἀκηκόουσιν ἐυδήλον ἐστίν. οὐδὲν δὲ ἴσως ἀξίον
 καὶ νῦν ὑπομνήσαι τῆς αὐτῶν, τῆς ἀκολουθίας
 ὀπιζιτούσης αὐτά· τῆ λογικοῦ, τὸ μὲν ὅτι θεωρη-
 τικόν, τὸ δὲ πρακτικόν· θεωρητικόν μὲν, τὸ κατα-
 νοοῦν ὡς ἔχει τὰ ὄντα· πρακτικόν δὲ τὸ βουλευ-
 τικόν, τὸ ὀρίζον τοῖς πρακτοῖς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ
 καλοῦσι τὸ μὲν θεωρητικόν, νοῦν· τὸ δὲ πρακτι-
 κόν, λόγον καὶ τὸν μὲν σοφίαν, τὸν δὲ φρόνησιν. πᾶς
 δὲ ὁ βουλευόμενος ἐπ' αὐτὰ τῆς αἰρέσεως οὐσης
 τῆς πρακτέων βουλεύεται, ἵνα τὸ περικριθὲν ἐκ
 τῆς βουλῆς ἔλθῃ καὶ ἐλόμῃμος πράξῃ. πᾶσα
 τοίνυν ἀνάγκη τὸν ἔχοντα τὸ βουλεύεσθαι καὶ κύ-
 ριον εἶναι πράξεων. εἰ γὰρ μὴ κύριος εἴη πράξεων,
 περιττῶς ἔχει τὸ βουλεύεσθαι· εἰ δὲ τῆς, ὅς ἀ-
 νάγκης παρυφίσταται τῇ λογικῇ τὸ αὐτεξούσιον·
 ἢ γὰρ οὐκ εἶναι λογικόν, ἢ λογικὸν ὄν, κύριον εἶναι
 πράξεων· κύριον δὲ ὄν πράξεων, πάντως αὐτεξέ-
 σιον εἶναι· ἐδείχθη δὲ καὶ τὰ ὅς ὑποκειμένης
 ὕλης γιγνητὰ τρεπτά ὄντα. ὅς ἀμφοτέρων ἄρα
 συνάγεται τὸν ἄνθρωπον ὅς ἀνάγκης αὐτεξούσιον
 καὶ τρεπτόν εἶναι· τρεπτόν μὲν, ἐπεὶ δὴ γιγνητὸς αὐ-
 τεξούσιον δὲ, ἐπεὶ δὴ καὶ λογικὸς. ὅσοι τοίνυν αἰ-
 πῶνται τὸν Θεόν, ὅτι τὸν ἄνθρωπον οὐκ ἐποίησε κα-
 κίας ἀνεπίδεκτον, ἀλλ' αὐτεξούσιον, λανθάνουσιν
 ἑαυτοὺς αἰτιώμενοι τὸν Θεόν, ὅτι λογικὸν ἐποίησε
 τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐκ ἄλογον· ἀνάγκη γὰρ τῶν

δύο, τὸ ἔτερον, ἢ ἄλογον γινέσθαι, ἢ λογικὸν ὄντα καὶ
 περὶ τὰ πρᾶκτέα συσχερόμενον αὐτεξούσιον εἶναι.
 ὃς ἀνάγκης οὖν πᾶσα φύσις λογικὴ αὐτεξούσιός
 ὅτι καὶ τρεπτὴ κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν· ἀλλ' αἱ μὲν
 ὃς ὑποκειμένης ὕλης γινόμεναι κατὰ δύο τρό-
 πους τὸ τρεπτόν ἐχουσι· κατὰ τε τὴν ὕλιν καὶ κατ'
 αὐτὸ τὸ γινέσθαι. ὅσαι δὲ οὐκ ὃς ὑποκειμένης
 ὕλης ἐγένοντο, καὶ ἓνα μόνον ἔχοντες τὸν τῆς γενέ-
 σεως εἰσὶ τρεπτοί· πάλιν δὲ τούτων τῶν αὐτῶν
 ὅσαι μὲν ἐν τοῖς περιγείοις εἰσὶ τῇ κοινωνίᾳ τῇ
 πρὸς τοὺς ἀνθρώπους περὶ τὰ πρᾶκτέα καταγι-
 νόμεναι, μᾶλλον εἰσὶ τῶν ἄλλων τρεπτοί. ὅσαι δὲ
 δι' ἀκρότητα φύσεως πρὸ Θεοῦ κατὰ χάριν πλη-
 σαζοῦσι, καὶ τῇ τούτου κατανοήσῃ τὸ μακάριον
 καρποῦνται, πρὸς ἑαυτάς, καὶ τὸν Θεὸν μόνον
 ἱσραυμέναι, τῶν μὲν πρᾶκτῶν καὶ τῆς ὕλης παν-
 ταπασιν ἑαυτάς ἀπηλλοτριώσαν, τῇ δὲ θεωρίᾳ
 καὶ πρὸ Θεοῦ περὶπακείωσαν, μένουσιν ἀτρεπτοί·
 αὐτεξούσιοι μὲν οὔσαι διὰ τὸ λογικὰς εἶναι, οὐ
 μὲν τοι γινόμεναι διὰ τὰς περὶ τὴν ὕλιν αἰτίας.
 καὶ θαῦμα γὰρ οὐδὲν· καὶ γὰρ ὅτι ἀνθρώπων ὅσοι
 θεωρητικοὶ γινόμενοι τὰ πρᾶκτῶν ἑαυτοὺς ἐχώρι-
 σαν, ἔμεναν ἀτρεπτοί. οἶμαι σωμαποδὲδ εἶχθαι τοῖς
 εἰρημένοις· ὅτι τὴν ἀρχὴν αἱ λογικαὶ πᾶσαι φύσες
 ἀορίστα δεδιμμιούργηται· καὶ εἴτερ' οὕτω διέμει-
 ναν, ὥς ἐξ ἀρχῆς ἐκτίσθησαν, πάσης ἀν' κακίας ἐκ-
 τὸς ἦσαν· γινεται δὲ αὐταῖς ἡ κακία κατὰ περ-
 χίρεσιν·

αίρεσιν· οὕτω γοῦν αἱ μένασται κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς γένεσιν, τὸ μακάριον ἔχουσι· μόνοι δὲ ἄγγελοι τῶν ἀσωμάτων ἐτράπησαν, καὶ οὐ δὲ αὐτοὶ πάντες, ἀλλὰ τινὲς ἐξ αὐτῶν· ὅσοι ῥέφαντες πρὸς τὰ κατὰ τῆς ὀπιγείων ἔφεσιν ἔχον, τῆς περὶ τὰ ἄνω καὶ τὸν Θεὸν χάσεως ἀποχωρήσαντες· οὐκοῦν ἐκ τῶν δεδειγμένων δῆλον ἐστίν, ὡς ἐνεκα τῆ φύσεως τρεπτοὺς ἡμᾶς εἶναι, τὰς δυνάμεις τὰς προαιρετικὰς πρεπωτάς ἔχοντες, οὐ μὴν διὰ τὸ ἔχειν πρεπωτάς δυνάμεις τοῦ κακοῦς ἡμᾶς εἶναι, τὸν Θεὸν ἂν πρὸς αἰπάσαιτο· οὐ γὰρ ἐν ταῖς δυνάμεσιν εἰσὶν αἱ κακίαι, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐξέσιν· αἱ δὲ ἐξέσεις κατὰ προαίρεσιν· κατὰ προαίρεσιν ἄρα κακοὶ γινόμεθα, καὶ οὐ κατὰ φύσιν ἐσμέν· μάθουσι δ' ἂν πρὸς ἀκριβέστερον τὸ λεγόμενον οὕτως· ἐν ταῖς προλαβοῦσιν δυνάμειν ἐλέγχοντες εἶναι, ἀφ' ἧς ἕκαστον, ὧν ποιούμεν, ποιεῖν δυνάμεθα· πάντα δὲ προαιρετικὴ δύναμις ἢ αὐτὴ τῆς ἀντικειμένων ἐστὶ· μία γὰρ καὶ ἡ αὐτὴ δύναμις τῷ ψεύδεσθαι καὶ ἀληθεύειν, καὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ δύναμις τοῦ σωφρονεῖν καὶ ἀκολασταίνειν· οὐκέτι δὲ ἡ αὐτὴ ἐξίς τῆς ἀντικειμένων, ὅσον τῷ ἀκολασταίνειν καὶ σωφρονεῖν ἢ τῷ ψεύδεσθαι καὶ ἀληθεύειν, ἀλλὰ τῆς ἐναντίων αἱ ἐναντίαι· τὸ μὲν γὰρ σωφρονεῖν τῆς κατ' ἀρετὴν ὅστις ἐξέως· τὸ δὲ ἀκολασταίνειν τῆς κακίας· οὐκ εἰσὶν ἄρα τῶν δυνάμεων αἱ κακίαι, ἀλλὰ τῆς ἐξέως καὶ τῆς προαιρέσεως· οὐ γὰρ ἡ δύνα-

μεις ἐσὶν ἢ ἡμᾶς ὡρᾷ πνεύζουσα ἀκολατάνειν ἢ
 ψεύδεσθαι, ἀλλ' ἢ προαίρεσις. ἐφ' ἡμῖν γὰρ ἦν ἀλη-
 θεύειν καὶ μὴ ψεύδεσθαι. εἴπερ ἔν ἐκ ἐστὶν ἡ κακία δύν-
 αμικ, ἀλλ' ἔξις, οὐχ' ὅτι τὴν δυνάμιν δούς αἴτιος ἡμῶν
 τῶν κακῶν, ἀλλ' ἢ ἔξις ἢ παρ' ἡμῶν καὶ δι' ἡμῶν καὶ
 δι' ἡμᾶς προσηγομένη. ὅξην γὰρ τὴν ἐναντίαν ἔξιν
 ἐκ τῆς γυμνασίας κτήσασθαι καὶ μὴ τὴν φαύλιν.
 διαφέρει δὲ δυνάμικ ἐξέως, τὰ πάσας μὲν τὰς
 δυνάμικ φυσικὰς εἶναι· τὰς δὲ ἔξικ ἐπεισάκ-
 τοικ· καὶ τὰς μὲν δυνάμικ ἀδιδάκτοικ εἶναι,
 τὰς δὲ ἔξικ ἐκ μαθήσεωκ καὶ ἐδοικ προσηγορεῖσθαι.
 εἰ ποῖνικ ἢ δυνάμικ φυσική τικ καὶ ἀδιδάκτοικ, ἢ δὲ
 ἔξικ ἐπίκτητοικ καὶ διδακτὴ, οὐχ' ἢ φύσικ αἰτία τῶν
 κακῶν, ἀλλὰ τὸ κακῶκ ἡμᾶκ ἦχθαι, καὶ διὰ τὸτο κα-
 κὴν ἔξικ κτήσασθαι· πάντα γὰρ ἔξικ ἐπίκτητοικ
 εἰδείχθικ. ὅπικ δὲ φύσικ εἰσὶν αἱ δυνάμικ, δῆλον ἐκ
 τὸ πάντακ τὰς αὐτάκ ἔχικ δυνάμικ, πλὴν τῶν
 πεπηρωμένων. ὅπικ δὲ ἔξικ οὐ φυσικαί, δῆλον ἐκ
 τὸ μὴ πάντακ τὰς αὐτάκ ἔχικ ἔξικ. ἄλλοικ δὲ
 ἄλλακ· τὰ γὰρ φύσικ, τὰ αὐτὰ παρὰ πάντακ.

ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΚ,

ΚΕΦ. ΜΒ'.

ΟΤΙΚ μὲν αὐτεξούσιοκ ὅξιν ὁ ἀνθρώποικ, καὶ τί-
 νων ἐσὶν αὐτεξούσιοκ, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν αὐτε-
 ξούσιοκ γέγονικ, αὐτάρκεωκ ἐν τοῖκ προλαβοῦσικ
 εἴρηται· ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντα ὁ προθέμενοικ φονεύ-

σαι, πάντας φονεύει· ἀλλὰ ποτὲ μὲν φονεύει, ποτὲ δὲ οὐ, τῆς ποροαιρέσεως παρεμποδισθείσης, καὶ μὴ δραμούσης κατὰ σκοπὸν· πόρονοιαν δὲ πύπτων ἔφαμην αἰτίαν εἶναι καὶ οὐχ' εἰμαρμένῃ· ἀκολουθῶς τοῖς ἐφ' ἡμῖν ὅστις ὁ περὶ τῆς πόρονοιας λόγος διζυρεῖται δὲ οὗτος εἰς τρεῖς· πρῶτον μὲν, εἰς τὴν πόρονοια· δεύτερον, τί ὅστις· τρίτον, τίμων ἐστίν· ἀλλ' Ἰουδαῖος μὲν οὐδ' ἂν μακρόμενος ἀγνοήσῃ, πόρονοιαν εἰδὼς τὰ κατ' Αἰγυπτίον θαύματα, ἐπακούσας δὲ τῶν κατὰ τὴν ἔρημον· ἐν οἷς τηλαυγέστερα τῆς ὁρατῶν ἐφάνη τοῖς ἀνθρώποις ἡ πόρονοια· πολλὰ δὲ καὶ ἐν ποροφήταις καὶ ἐν Βαβυλῶνι κατανοήσεις ἔργα τῆς πόρονοιας, μὴ δὲ μίαν ἀμφιβολίαν ὀπιδεχόμενα· Χριστιανούς δὲ καὶ ταῦτα μὲν ἅπαντα διδάσκει πόρονοιαν εἶναι· μάλιστα δὲ τὸ θεϊότατον καὶ δι' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας ἀπιστότατον ἔργον τῆς πόρονοιας ἡ δὲ ἡμῶς ἐνσωμάτωσις τῆς Θεᾶς· ἐπεὶ δὲ οὐ πόρος τοῦτοις μόνοις ὁ λόγος, ἀλλὰ καὶ πόρος ἑλλήνων, φέρε καὶ δι' ἄλλων, οἷς ἐκείνοι πιστεύουσιν ὡποδείξαμεν πόρονοιαν εἶναι· ὅτι πῶς ἐστὶ πόρονοια διὰ τῆς αὐτῶν ἀντιθέσεως· ὅτι εἴτε, δι' ὧν ὅτι καὶ Θεός ἐστιν, ἐδείξαμεν· ἡ γὰρ δόξα μὴ τῆς ἀσάντων, καὶ μάλιστα τῆς ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ καὶ ἡ θέσις καὶ ἡ τάξις τῆς ὄντων αἰετῶς φυλαττομένη κατὰ τὸν αὐτῶν τρόπον καὶ ἡ τῶν ἀστρῶν ποροα, μηδὲν μηδέποτε διαλλάττουσα, καὶ ὁ κύκλος τῆς ἐνιαυτοῦ, καὶ ἡ τῶν ὥρων ὡποκατάστασις

εἰς τῶν τε νυκτῶν καὶ τῶν ἡμερῶν ἢ κατ' ἔτος ἰσό-
 της παρὰ μέρος ἑκατέρας αὐξανομένης τε καὶ μει-
 χάνης οὔτε ἐλάττωσι, οὔτε πλείονι μέρος, πῶς ἂν διε-
 τέλεσεν ὁμοίως διεξαγομένη, μηδενὸς ὀρονοοῦντος;
 οὐμὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν ἢ παρεπομένη
 πμωρία, μᾶλλον δὲ καὶ ἡ τῶν ἀμαρτημάτων αὐ-
 τῶν ἀποκάλυψις, ὅταν μηδενὸς ὄντος τῆ διελέγξαι
 δυναμένου κατὰ τινὰς περιστάσεως ἐμφανίζεται,
 δείκνυσι ὀρόνοισιν εἶναι. γέμουσι δὲ τῶν τοιούτων
 ἰστοριῶν, αἵ τε τῶν Εβραίων γραφαὶ καὶ τὰ παρ'
 ἑλλήσι γράμματα. τοιοῦτον γὰρ ἐρρέθη τῇ γραφῇ
 τὸ κατὰ Σωτάνναν πᾶδος. ἐν δὲ τοῖς παρ' ἑλλήσι
 τὸ κατὰ Ἰβυκὸν τὸν ποιητὴν. φονευόμενος γὰρ οὐ-
 πος ὑπὸ πνῶν, καὶ μηδ' ἓνα μηδ' ἐ σύμμαχον μήτε
 μάρτυρα τῆς ὀπιβουλῆς ἔχων θεωρήσας γεράνοισ,
 ὑμεῖς, ἔφησεν, ὦ γεράνοι πμωρήσατέ μοι τὸ φόνον·
 τῆς δὴ πόλεως ζητούσης τοὺς φονεύσαντας, καὶ
 μὴ δυναμένης εὐρεῖν, ὀπιτελουμένου θεάτρου καὶ
 τῆ δῆμου καθεζομένου, γέρανοι διέπλησαν· θεα-
 σάμενοι δὲ οἱ φονεῖς ἐγέλασαν· καὶ ἰδού, εἶπον, αἱ
 πμωροὶ τῆ Ἰβυκοῦ. τῶν δὲ πλησίον καθεζομέ-
 νων τίς ἀκούσας ἀπήγγελε ταῖς ἀρχαῖς, καὶ συλ-
 ληφθέντες ὡμολόγησαν τὸν φόνον. πολλῶν δὲ καὶ
 ἄλλων τοιούτων ἐς ἰ πληθὺς ἀναγεγραμμένον ὄντις
 παλαιοῖς; ὅπερ εἴ τις βουληθεῖν συναγαγεῖν, εἰς
 ἀπειρον μῆκος ὀπτείνειε τὸν λόγον. εἰ δὲ μὴ πᾶ-
 σι ὄντις ἀμαρτάνουσιν ὁ αὐτὸς τρόπος τῶν ἐλέγχων

ἐπάγεται, ἀλλ' ἔτιοι καὶ διαφύγαν δοκοῦσι, μη-
δεὶς ἀρνεῖσθαι καὶ διὰ τὸ τὴν νόον. οὐ γὰρ
καθ' ἓνα τρόπον μόνον ποιεῖται τὴν ὀπμιέλειαν
τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ κατὰ πολλοὺς καὶ διαφό-
ρους. οὐχ' ἥκιστα δὲ τὸ εἶναι νόον δεικνύσιν ἡ
τῶν σωμάτων ἐν γλῶττι καὶ φθορᾷ κατασκευὴ καὶ
ἀναλογία διὰ παντὸς οὐσίως φυλαττομένη· παν-
τὶ γὰρ μορίῳ τῆς σώματος ἐμφαίνεται τῆς νοοῦ
ἡ νοομένη. ἅπαντα τοῖς φιλοπόνους ἐξέστιν ἐκ
διαφόρων συγγραμμάτων ἀναλέγεσθαι. καὶ ἡ τῶν
χρωμάτων δὲ ποικιλία τῶν ἐν τοῖς ζώοις, τὸν αὐ-
τὸν αἰεὶ κόσμον φυλάττουσα κέκραγε νόον
εἶναι, καὶ τὸ κοινὴ δὲ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ
μολογούμενον τὸ δεῖν εὐχεσθαι καὶ θεραπεύειν
τὸ θεῖον, ἀναθήμασί τε καὶ περιμόλοις νοοῦ
ἐς τὴν δηλωτικὴν. ἀνοοῦ γὰρ ὅντος τῆς παντὸς, τίς
αὖν ἢ τίνι τίς εὐχαίτο; καὶ ἡ σκεδὴ δὲ ἡ περὶ τὰς ἐνε-
ργίας φυσικῶς ἐν τοῖς ἀδυσρόφοις σπουδαζομέ-
νη τὴν νόον ἐμφαίνει· τὸν γὰρ ἐκ ταύτης μισθὸν
ἀπεκδεχόμενοι καὶ τοὺς μὴ δυναμένους ἀμείφα-
σθαι, ποιεῖν εὐνοοῦ. νοοῦ δὲ ἀναι-
ρουμένης συγκεχαίρηται μὲν ἀδικία τοῖς δυναμέ-
νοις ἀδικεῖν, ἀναιρεῖται δὲ ἐλεημοσύνη καὶ Θεοῦ
φόβος, συναναιρεῖται δὲ τοῖς ἀρετὴ καὶ εὐσε-
βεια· εἰ γὰρ μὴ νοοῦ Θεός; οὐ δὲ τιμωρεῖται,
οὐ δὲ τοῖς εὐνοοῦ ἐπαθλάνει· οὐ δὲ τῶν
ἀδικουμένων τὰς βλάβας ἀπείργει. τίς αὖν οὖν

προςκυλήσῃ Θεὸν μηδ' ἐν εἰς μηδ' ἐν ἡμῖν συλλαμ-
 βανόμενον; ἀναιρεῖται δὲ καὶ θεωρητεία καὶ παῖ-
 σα πόρρωσις. ἀλλ' οὐ συμφωνεῖ ταῦτα τοῖς κατ'
 ἐκαστὴν χρόνον ἡμέραν ὁρῶμένοις· πολλὰ μὲν γὰρ
 ἐν ταῖς χρείαις ὀπιφάνεια τῆς θεοῦ· πολλὰ δὲ καὶ
 δι' ὀνειρών τοῖς κάμνουσι δίδονται βοηθήματα·
 πολλάί τε θεωρησῆς κατ' ἐκαστὴν χρόνον ἐξελύ-
 ληπται· πολλοὶ δὲ μαυροῦντες ἢ τί τῶν ἀδε-
 μίων πράξαντες ἐκδειματοῦνται νύκτωρ τε καὶ
 μὴ ἡμέρας· ἄλλως τε ἀγαθὸς ὅστις ὁ Θεὸς· ἀγα-
 θὸς δὲ ὢν εὐεργετικὸς· εἰ δὲ εὐεργετικὸς, καὶ πο-
 νοπικὸς. τί δ' εἰ λέγειν τὰ τῆς κτίσεως ἔργα καὶ τὴν
 ἀναλογίαν αὐτῆς καὶ τὴν ἀρμονίαν καὶ τὴν θέσιν
 καὶ τὴν τάξιν καὶ τὴν χρείαν ἣν ἕκαστος παρέχεται
 πᾶσι παντὶ, καὶ ὡς οὐχ' οἷόν τε ἄλλως καλῶς ἔχειν
 παρ' ὃ νῦν ἔχει, καὶ ὡς οὔτε προςθήκειν ὀπιδέ-
 χεται, οὔτε τῶν ὄντων ὀπιλείπειν τί δύνασθαι; ἀλ-
 λά τέλεια πάντα καὶ καλὰ σοφῶς τε καὶ πο-
 νοπικῶς δεδημιούργηται· ἀλλ' εἰς τὸν τῆς δη-
 μιουργίας λόγον ἀναβαλόμεθα τὴν τοιούτων ἐκθε-
 σιν, ἵνα μὴ πάθωμεν ὅπερ πολλοὶ τῶν περὶ πο-
 νοίας γραφάντων πεπόνθασι· τὴν γὰρ κτίσιν ἀν-
 τί τῆς πορονοίας ἀνυμνοῦσι, ποδηγοῦσαν μὲν ἡ-
 μᾶς εἰς τὸν περὶ τῆς πορονοίας λόγον, κατὰ πολὺ
 δὲ διαφέρουσιν· οὐ γὰρ ταυτὸ ἐστὶ πορονοία καὶ κτί-
 σις· κτίσεως μὲν γὰρ τὸ καλῶς ποιῆσαι τὰ γνό-
 μενα· πορονοίας δὲ τὸ καλῶς ὀπιμελεσθῆναι τῶν

γηρομένων· οὐ σπουδᾶρχῃ δὲ ταῦτα πάντως ἀλ-
 λήλοις, ὥς ἔστιν ἐκ τῶν ἀνδρῶν τῶν κατ' ἐκασίῳ
 τέχνῳ καὶ μέθοδον ἰδεῖν. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀγχι-
 μονοῦ τῆ ποιήσῃ καλῶς ἴστανται, καὶ οὐδὲν ἐπι-
 φροντίζουσιν. ὥς τέκτονες τε καὶ γραφεῖς καὶ πλά-
 σται. οἱ δὲ μόνον ὀπιμελοῦνται καὶ φρονοοῦσιν, ὥς
 βούκολοί τε καὶ ποιμένες. οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς ἐν ταῖς
 περὶ τῆς κτίσεως λόγῳ δέοντως ἂν ὀπιδεικνύσι-
 μεν, ὅτι καλῶς γέρονε τὰ γηρόμην· ἐν δὲ ταῖς πε-
 ρὶ φρονοίας, ὅτι καὶ τῆς μελούσης ὀπιμελείας τυγ-
 χάνει μετὰ τὸ γηρῆσαι. πῶς οὖν ἄνθρωπος ἔξ
 ἀνθρώπου, καὶ βούς ἐκ βοῆς αἰεὶ γηράσκει, καὶ ἕκα-
 στον ἐκ τῆ ὀκείου σπέρματος φύεται, καὶ οὐκ ἔξ ἀλ-
 λου φρονοίας ἀπούσης; εἰ γὰρ λέγοι τις, ὅτι κατὰ
 τὴν ἔξ ἀρχῆς γένεσιν εἰρμῷ προβαίνει τὸ προᾶγ-
 μα, τῷ δ' ἂν εἴη λέγων ὅτι τῇ κτίσει σπουδᾶρ-
 χει πάντως ἡ φρονοία. τὸ γὰρ εἰρμῷ προβαίνειν
 τὸ κτιθεῖν, δηλοῖ τῇ κτίσει συγκαταβεβλήσθαι
 τὴν φρονοίαν. φρονοίας γὰρ ἡ μετὰ τὴν κτίσιν δι-
 εξαγωγή τῶν ὄντων· καὶ οὕτως οὐδὲν ἂν ἄλλο λέ-
 γοι ἢ τὸν αὐτὸν εἶναι ποιητὴν ἅμα καὶ φρονοητὴν
 τῶν ὄντων. τίς δὲ ὁρῶν τὰς μορφὰς τῶν ἀνθρώ-
 πων ἐν τοσαύταις μυριάσι διαστατούσιν καὶ μη-
 δαμοῦ κατὰ πάντα συμπίπτουσας, οὐ θαυμά-
 σκε μὲν τὸ ἔργον, ἀναλογιζόμενος δὲ τὴν αἰτίαν
 εὐρήσκει φρονοίας ἕνεκα τὴν διαφορὰν τῆς μορφῆς
 παρηλλαχμένῳ ἐν τοῖς κατ' ἕκαστα; σκόπει γὰρ,

εἰ τὸν αὐτὸν ἔσωζον ἀπαρалаάκτως χαρακτῆ-
 ρα, πόση σύγχυσις τῶν πραγμάτων ἐγίνοιτο; πό-
 ση δὲ ἄγνοια καὶ σκότος κατεῖχε τὸν ἄνθρωπον ὅ-
 τε τὸν οἰκεῖον γνωρίζοντα, οὐτε τὸν ἀλλότριον, ἢ πο-
 λέμιον ἢ φαῦλον ἀπὸ τῆς φίλου, καὶ χρηστοῦ διακρί-
 νοντα· πάντα δὲ ἦν ἀληθῶς ὁμοῦ χεῖματα κα-
 τὰ ἀναξαρτόραν. τοῦτο γὰρ οὕτως ὄντος οὐδὲν ἐκώ-
 λυνε ἀδελφαῖς καὶ μητρᾷ συγγίνεσθαι, οὐδὲ ἀρ-
 πάζειν, οὐδὲ ἄλλό τι ἀδικεῖν ἐμφανῶς, εἰ πρὸς
 τὸ παρὸν μόνον διέφυγεν· οὐ γὰρ ἂν ὀφθεῖς ἐγνω-
 ρίσθῃ μετὰ ταῦτα. οὐ δ' ἂν νόμος ἢ πολιτεία συν-
 ετάττετο οὐδὲ πάρες καὶ παῖδες ἀλλήλοις ἐγίνω-
 σκον· οὐδὲ ἄλλό τι σωῖσθαι τῶν κατὰ τὸν ἄνθρω-
 πον· τυφλὸς γὰρ ἦν ἐνεκα τῶν ἀνθρώπων ὁ ἄν-
 θρωπος, μικρὰ τῆς βλέπειν αὐτῷ παρεχομένου
 πλὴν γὰρ ἡλικίας καὶ μεγέθους οὐδὲν ἄλλο διεγίνω-
 σκε· τοσούτων ἡμῖν ἀγαθῶν γέγονεν ἡ ὁρόνοια,
 ποικίλλουσα τὴν μορφήν τῆς ἀνθρώπων, διὰ παν-
 τὸς καὶ πανταχῇ καὶ μηδένα χρόνον τῆτο ὡδα-
 λείπουσα. ὁ καὶ μέγιστον ὅστις τεκμήριον τῆς τυγχά-
 νειν ὁρονοίας καὶ τὰ κατ' ἕκαστα εἰ μέχρι καὶ τῆς
 τύπου τῆς διαπλάσεως τῆς χαρακτῆρος καὶ τῆς
 φωνῆς ἕκαστος γνωρίζεται, καὶ μὴ δι' ἀκριβείας τὸ
 τοιοῦτον φυλάττεται, ὥς τῆς μορφῆς ἀρκούσης. ὅξ
 ὀπιμέτρου γὰρ καὶ τῆτο προσέθηκεν ἡμῖν ἡ ὁρόνοια
 τὴν τῆς χρωμάτων διαφοράν, ἵνα πολυτρόπως βοη-
 θῇ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἡ ἀδένεια· οἶμαι

δὲ καὶ τὰ πολλὰ τῆς ζωῶν τῆς κατ' εἶδος ὁμογενέ-
 μόνων, ὅιον κορώνη καὶ κόραξ ἔχειν τινας κατὰ τὴν
 πόσονσιν διαφοράς, αἷς γνωρίζει κατὰ συζυγίαν
 ἀλλήλα· κορώναι γοῦν καὶ κόρακες συναγελάζον-
 ται μὲν πολλοὶ πολλάκις· γνωρίζονται δὲ κατὰ
 συζυγίαν, ἐκάστης καὶ ἐκάστου γνωρίζοντων τὸν σύ-
 ζυγον· πῶς δ' ἂν ἐγίνωσκον ἀλλήλους, εἰ μή τις ἦν
 ἐκάσῳ χαρακτήρ ἴδιος, ἡμῖν μὲν οὐκ ἐυκρινής· ἐν-
 σύνοπτος δὲ φυσικῶς πῆς ὁμοειδέσι; καὶ τὰ συμ-
 βολα δὲ καὶ φῆμαι καὶ κληδόνες καὶ διουσιεῖαι,
 (ποῶς ἐλλύωας γὰρ ὁ λόγος) κατὰ τὸν οἰκείον λόγον
 ὡς αὐτοὶ φασί, τῆς δηλουμένων ὑπὸ αὐτῶν τὰς ἐκ
 βάσεως διασωλίζουσαι, πάντως πῶς προνοίας λό-
 γῳ σημαίνουσι· καὶ τοῖς σημαινόμενοις τὰς ἐκβά-
 σεως ἐπαληθεύουσιν.

ΤΙ ΕΣΤΙ ΠΡΟΝΟΙΑ. ΚΕΦ. ΜΓ.

Α Λ Λ' ὅτι μὲν ἔστι πρόνοια, διατε πάντων δὴ λέν
 καὶ τ' ἐξῆς ρηθισμένων· εἰπω μὲν δὲ τί ἐστι πρόνοια·
 πρόνοια τοίνυν ἐστὶν ἐκ Θεοῦ εἰς τὰ ὄντα γινόμενη
 ἐπιμέλεια· ὀρίζον·) δὲ καὶ οὕτως αὐτὴν πρόνοια ἐστὶ
 βέλησις Θεοῦ, δι' ἣν πάντα τὰ ὄντα τ' ἀπόσφορον
 διεξαγωγὴν λαμβάνει· εἰ δὲ Θεοῦ βούλησις ἔστιν ἡ
 πρόνοια, πάντα ἀνάγκη κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ
 κάλλιστα καὶ θεοπροπέστατα καὶ ὡς ἂν μόνως καλῶς
 ἔχῃ τὰ γινόμενα γίνεσθαι, ὡς τὴν κρεῖττω τάξιν
 μὴ ὀπιδέχεσθαι· ἀνάγκη δὲ καὶ τὸν αὐτὸν εἶναι
 ποιητὴν τῶν ὄντων καὶ προνοητὴν· οὔτε γὰρ ἀκόλου-
 γον,

θῶν οὐτε ᾠρέων, ἄλλον μὲν ποιεῖν, ἄλλον δὲ τῆς
 γηνομένων ὀπιμελεῖσθαι. ἐν ἀδυσκείᾳ γὰρ πάντας
 ὁράται τὸ τοιοῦτον· πολλὴ δὲ καὶ τοῖς ζώοις ἐμ-
 φασις ἐναπόκειται τῶν εἰρημένων. πάν γὰρ τὸ
 γηνησάν καὶ τῆς τροφῆς ὀπιμελεῖται τῆς γηνηθέν-
 τος· ὁ δὲ ἄνθρωπος καὶ τῆς ἄλλων πάντων τῆς
 κατὰ τὸν βίον, καὶ ὅποι' οἰόντε ὅστι, προνοεῖ· τὰ
 δὲ μὴ προνοοῦντα, δι' ἀδυσκείαν οὐ προνοεῖ. δέ-
 δεικται οὖν Θεὸς μὲν ὢν ὁ προνοητής, πρόνοια δὲ
 ἡ βούλησις αὐτοῦ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΙΝΩΝ ΕΣΤΙ
 ΠΡΟΝΟΙΑ, ΚΕΦ. ΜΔ.

ΟΤΙ μὲν οὖν ὅστι πρόνοια καὶ τί ὅστι, εἴρηται.
 λείπεται δὲ εἰπεῖν τίνων ἐστὶ πρόνοια, πότερον τῆς
 καθόλου ἢ τῆς κατ' ἕκαστα, ἢ τῆς καθόλου καὶ
 τῆς κατ' ἕκαστα. Πλάττων μὲν οὖν καὶ τὰ καθόλου
 καὶ τὰ κατ' ἕκαστα πρόνοιαν διοικεῖν βούλεται,
 διαρῶν τὸν τῆς προνοίας λόγον εἰς τρία· ἀρχῶτον
 μὲν γὰρ εἶναι τὴν τῆς πρώτου Θεοῦ· προνοεῖν δὲ τῆ-
 τον προηγουμένως μὲν τῶν ἰδεῶν, ἔπειτα δὲ ξύμ-
 παντος τῆς καθόλου κόσμου, οἷον οὐρανοῦ καὶ ἀστέ-
 ρων καὶ πάντων τῆς καθόλου, τουτέστι τῶν γηινῶν
 οὐσίας τε καὶ ποσότητος καὶ ποιότητος, καὶ τῆς ἄλ-
 λων τῆς τοιούτων καὶ τῶν τουτοῖς ὑποτεταγμένων
 εἰδῶν· τῆς δὲ γηέσεως τῆς ἀτίμων ζώων τε καὶ
 φυτῶν καὶ πάντων τῆς ἐν γηέσῃ καὶ φθορᾷ τοὺς
 δευτέρους θεοὺς τοὺς τὸν οὐρανὸν περιπολοῦντας

παρνοεῖν· καὶ Ἀριστοτέλης δὲ τὴν τέττατον γενέσθαι ἀνα-
 τίθησιν ἡλίῳ καὶ τῷ ζωδιακῷ κύκλῳ· τῆς δὲ
 διεξαγωγῆς καὶ τὰ τέλοις τῶν φεραπτέων καὶ τῆς
 τεύξεως τῆς κατὰ τὸν εἶον τῶν τε φυσικῶν καὶ τῶν
 ὑλικῶν τε καὶ ὀργανικῶν καλουμένων ἀγαθῶν, καὶ
 τῶν τούτοις ἀντικειμένων τὴν τρίτην εἶναι φρόνοιαν
 Πλάτων ἀποφαίνεται. φερίσταται δὲ ταύτης πῶς
 τεταγμένοις δαίμονας περὶ τὴν γῆν, φύλακας τῶν
 ἀνθρωπίνων πράξεων· εἶναι δὲ καὶ τῇ δευτέ-
 ρῃ καὶ τρίτῃ φρόνοιᾳ τὸ εἶναι παρὰ τῆς πρώτης,
 ὡς δυνάμει πάντᾳ παρὰ τὸ πρῶτον Θεοῦ διοι-
 κεῖσθαι, τὰ τᾶξαντες πρῶτοις καὶ δευτέροις καὶ τοὺς
 τρίτοις φρονοῦντας· τὸ μὲν οὖν ἀναφέρειν εἰς Θεόν
 τὰ πάντα καὶ τῆς ἐκείνου βουλήσεως λέγειν διηρ-
 τῆσθαι πᾶσαν φρόνοιαν, ἄξιον ἐπαινεῖν οὐκέτι δὲ,
 τὸ δευτέραν λέγειν φρόνοιαν, τοὺς τὸν οὐρανὸν πε-
 रिπυλοῦντας· οὐ γὰρ φρόνοια τὸ γινώμενον, ἀλλ' εἰ-
 μαρμένη καὶ ἀνάγκη· ὅπως γὰρ ἂν ἐκεῖνοι χηματί-
 ζωνται, ἀνάγκη καὶ τὰ γινώμενα γίνεσθαι καὶ ἄλ-
 λως μὴ ἐνδέχεσθαι· τῶν δὲ κατὰ φρόνοιαν οὐδὲν
 ὑποπίπτειν ἀνάγκη, πάλαι δὲ δεικνύται· οἱ δὲ
 σαῖκοι φιλόσοφοι τὴν εἰμαρμένην καὶ τὸ ἐφ' ἡμῶν
 πρεσβεύοντες, οὐδὲ μίαν χώραν τῇ φρονοίᾳ κατα-
 λείπουσιν· ἀλλὰ ταῖς ἀληθείαις καὶ τὸ ἐφ' ἡμῶν
 ἀναερούσιν, ὡς ἐδείχθη πρότερον· Δημόκριτος δὲ
 καὶ Ἡράκλειτος καὶ Εὐώκουρος οὔτε τῶν καθόλου
 οὔτε τῶν καθ' ἕκαστα φρόνοιαν εἶναι βούλονται.

Επίκουρος γοῦν ἔλεγε, τὸ μακάριον καὶ ἄφθαρτον
 οὔτε αὐτὸ παράγματα ἔχει, οὔτε ἄλλω παρέχει.
 ὥς τε οὔτε ὀργαῖς οὔτε χάρισι συνέχεται· ἐν ἀδε-
 νεῖα γὰρ πάντα τὰ τοιαῦτα· ὀργὴ γὰρ θεῶν ἀλλό-
 τριον· ἐπὶ γὰρ ἀβουλήτῳ γίνεται· Θεῷ δὲ οὐδὲν
 ἀβούλητον. οὗτοι μὲν οὖν ἀκολουθοῦσι ταῖς ἰδίαις
 ἀρχαῖς· ἔξ' αὐτομάτου γὰρ ἡ γούμφοι τὸ πᾶν τῆτο
 συσῆναι, εἰκότως ἀπερρόνῃτα φάσκουσιν εἶναι τὰ
 πάντα· ὧν γὰρ οὐδεὶς ὅστις δημιουργός, τούτων τίς
 αἶν εἴη περρονητής; δῆλον γὰρ ὡς αὐτομάτως ἀνάγ-
 κη φέρεσθαι τὰ τὴν ἀρχὴν αὐτομάτως γένόμενα.
 δεῖ ποίνῃ πρὸς τὴν πρῶτῃ αὐτοῖς ἐνσῆναι δό-
 ξαν· ταύτης γὰρ ἀναιρουμένης, ἀρκέσει τὰ ρηθέν-
 τα εἰς ἀπόδειξιν τῆ περρονοῖαν εἶναι· φυλάξαντες
 οὖν τοῖς οἰκεῖοις καιροῖς τὸν τούτων ἔλεγχον, ἔλθω-
 μῃ ἐπὶ τὴν Αριστοτέλει δόξαν, καὶ τῇ ἄλλων
 τῇ ἀπερρόνῃτα λεγόντων τὰ κατ' ἕκαστα· καὶ γὰρ
 Αριστέλης ὑπὸ τῆς φύσεως μόνῃς διοικεῖσθαι βού-
 λεται τὰ κατὰ μέρος, ὡς ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν νικο-
 μαχείων ἡθικῶν ὑπενηνίξατο· ταύτῃ γὰρ θεῖαν
 οὔσαν καὶ τοῖς γῆνητοῖς πᾶσιν ἐνυπάρχουσαν,
 ἐκάστῳ φυσικῶς ὑποτίθεσθαι τὴν τῶν συμφερόν-
 των αἵρεσιν καὶ τὴν τῶν βλαπτόντων φυγὴν. ἕκα-
 στον γὰρ, ὡς εἴρηται, τῶν ζώων καὶ τὸν κατὰλληλον
 ἑαυτῷ τροφὴν ἐκλέγεσθαι, καὶ τὸ συμφέρον με-
 ταδιώκει· καὶ τὰς ἰατρείας τῶν παθῶν φυσι-
 κῶς ἐπίσταται. Εὐριπίδης δὲ καὶ Μένανδρος ἐν

ἐπίοις τὸν νοῦν τὸν ἐν ἑκάσῳ φασὶ περινοεῖν ἑκά-
 σου, Θεὸν δὲ μηδένα. ἀλλ' ὁ μὲν νοῦς τῶν ἐφ' ἡμῖν
 ἔστι μόνων· ἡ γὰρ τῶν περακτέων καὶ τῆς τεχνῶν,
 ἡ τῆς θεωρίας. ἡ δὲ πρόνοια τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ὡς
 τὸ πλουτεῖν καὶ μὴ, καὶ ὑγιαίνειν καὶ μὴ· ὡς οὐδὲν
 ποιεῖν ὁ νοῦς δύναται, ἀλλ' οὐδὲ ἡ φύσις, ὡς Αρι-
 στοτέλης δοκεῖ. εὐδήλα γὰρ καὶ τὰ τῆς φύσεως ἔρ-
 γα· τί δὲ πρὸς τὸν νοῦν ἢ τὴν φύσιν τὸ ποτὲ πτω-
 ρεῖσθαι τὸν Φονέα, ποτὲ δὲ διαφεύγειν; εἰ μή τις λέ-
 γοι τὸ μὲν τὸ νοῦ καὶ τῆς φύσεως προνοίας εἶναι
 τὸ δὲ δεύτερον, εἰμαρμένης. εἰ δὲ τὰ κατὰ νοῦν καὶ
 φύσιν προνοίας ἐστὶ· τὰ δὲ ἐπακολουθοῦντα, τῆς
 εἰμαρμένης, ἀνήρηται τὸ ἐφ' ἡμῖν. ἀλλ' οὐχ' οὕτως
 ἔχει. τὰ μὲν γὰρ τὸ νοῦ τὸ τε περακτικοῦ καὶ τὸ
 θεωρητικοῦ ἐφ' ἡμῖν ἐδείχθη. οὐ πάντα δὲ τὰ κα-
 τὰ πρόνοιαν, τῆς φύσεως, εἰ καὶ τὰ τῆς φύσεως
 κατὰ πρόνοιαν γίνεται· πολλὰ γὰρ τῶν κατὰ
 πρόνοιαν οὐκ ἐστὶ φύσεως ἔργα, ὡς ἐπὶ τὸ Φονέως
 ἐδείχθη· ἐστὶ γὰρ μέρος προνοίας ἡ φύσις, οὐκ αὐτο-
 πρόνοια· οὗτοι μὲν οὖν τῇ φύσιν καὶ τῷ νῶ τὴν
 πρόνοιαν ἐπιγράφουσι τῶν κατ' ἑκάστα, οἱ δ' ἄλ-
 λοι τῷ Θεῷ μέλει φασὶ τῆς τῶν ὄντων διαμο-
 νῆς, ὡς τε μηδὲν τῶν γηρομέκων ἐπιλείψαι, καὶ τού-
 του μόνου πρόνοιαν ποιεῖσθαι· τὰ δὲ κατ' ἑκάστα
 φέρεσθαι ὡς ἔτυχε· καὶ διὰ τῆς πολλὰς μὲν ἀδι-
 κίας, πολλὰς δὲ μισαιφονίας καὶ συλλήβδην εἰπεῖν
 πᾶσαν κακίαν ἐμπολιτεύεσθαι τοῖς ἀνθρώποις· καὶ

τούτων

πάντων ὡς ἔτυχεν πᾶς μὲν δ' ἄρ' ὑγίει τὴν δίκην, πᾶς δὲ καὶ κολάζεται, οὔτε τῶν κατὰ τὸν ὄρθον λόγον, οὔτε τῶν κατὰ νόμον πάντως ἀπεβαινοντων. ἔστι δὲ μήτε νόμος, μήτε λόγος κρατεῖ, πῶς ἂν πεφαιή Θεὸν εἶναι τὸν ὀπίμειλ' ἄνθρωπον; καὶ συμβαίνει τοὺς χεῖρους αἰς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀδικεῖν καὶ ταπεινῶν καὶ κυρίως κακῶν περιβαλλέσθαι· τοὺς δὲ πονηροὺς καὶ βίαιοις αὐξάνει δυνάμει καὶ πλούτῳ καὶ ἀρχαῖς καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατὰ τὸν βίον ἀγαθοῖς. εἰμοὶ δὲ δοκεῖσθαι ταῦτα λέγοντες πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα τῶν κατὰ τὴν φύσιν ἀγνοεῖν θεωρημάτων, μαλιστα δὲ τῆς ψυχῆς τὸ ἀθάνατον. θνητὴν γὰρ αὐτὴν ὑπολαμβάνοντες εἰς αὐτὴν ζωὴν ταύτην κατὰ τὸν ἀνθρώπου περιγράφουσιν· ἔπειτα διεσπασμένας ἔχουσι τὰς περὶ τῶν ἀγαθῶν κρίσεις. οἰοῦνται γὰρ τοὺς πλοῦτον περιβεβλημένους καὶ κομῶντας ἀξιώμασι, καὶ τοῖς ἄλλοις ὀλίκοις ἀγαθοῖς ἐνθρυμνωμένοις εὐδαίμονας εἶναι καὶ μακαρίους. τα δὲ τῆς ψυχῆς ἀγαθὰ παρ' οὐδὲν τιθεῖται πολλῶν μετρωτῶν σωματικῶν καὶ ὧν ἕκαστος ὑπερχειρεῖ. κρεῖττον γὰρ τὰ τῶν κρεῖττόνων ἀγαθὰ. τοσούτω βίον ἀρετῆς πλούτου τε καὶ ἰσχύος καὶ τῶν ἄλλων ὑπερθερουσιν, ὅσω ψυχῆς σώματος. βεβαίως γὰρ καὶ μόναι καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις αἱ ἀρεταὶ μακαρίον ποιοῦσι τὸν ἀνθρώπον· μετὰ μὲν τῶν ἄλλων κατὰ πλάτος, μόναι δὲ καὶ κατὰ ἑαυτὰς κατὰ περιγρα-

φὴν νοεῖται, ὡς δ' ἵππηχ'· τὰ δὲ κτὶ πλάτος, ὡς σω-
 ρός. σωροῦ μὲν γὰρ καὶ δύο μεδίμνοις ἀφέλης, τὸ
 λειπόμεινον μένει σωρός· καὶ τῆς κατὰ πλάτος δὲ
 μακαριότητος ἀν' ἀφέλης τά τε τὰ σώματος καὶ τὰ
 τῷ ἐντὸς ἀγαθὰ, καταλίπῃς δὲ μόνας τὰς ἀρε-
 τὰς, μένει καὶ ὅπως τὸ μακάριον· ἡ δὲ ἀρετὴ καὶ
 κατ' ἑαυτὴν αὐτάρκης ἐστὶ πρὸς εὐδαιμονίαν. πᾶς
 οὖν ἀγαθὸς μακάριος, καὶ πᾶς κακὸς ἀθλίος, καὶ
 πάντα συλλήβδ' ἔχει τὰ λεγόμενα τῆς τύχης
 ἀγαθὰ. ἅπερ ἀγνοοῦντες οἱ πολλοὶ μόνους μακα-
 ρίοις εἶναι νομίζουσι τοὺς εὐσωμαζοῦντας τε καὶ
 πλουτοῦντας. διὸ μέμφονται τὴν φρόνοιαν τὴν οὐ
 μόνον ἐκ τῶν φαινομένων διοικοῦσαν τὰ κατ' ἡ-
 μᾶς, ἀλλὰ καὶ κτὶ τὴν οἰκείαν πρόγνωσιν. εἰδὼς
 γὰρ ὁ Θεός, ὅτι πᾶν νῦν χρεῖσθαι καὶ ἀγαθῷ συμφέρεи
 πένεσθαι, καὶ ὅτι δὲ φθείρει τὴν γνώμην αὐτῆς πλοῦ-
 τος ἐπεισελθὼν, ἐν τῇ πενίᾳ φυλάττει συμφερόν-
 τως αὐτὸν· εἰδὼς δὲ πολλάκις τὸν πλούσιον χαλε-
 πώτερον ἐσόμενον, εἰ σπανίσθῃ χημάτων (λησείας
 γὰρ ὅτι χειρήσθην ἢ μαιφονίαις, ἢ πρὸς ἄλλοις
 μείζουσι κακοῖς) ἔα τὸν πλοῦτον καρποῦσθαι. οὐκ
 οὖν πενία πολλάκις ἡμῖν ἐλυσιτέλησε καὶ τέκνα
 θάψαι καὶ φυγεῖν οἰκέτας· πικροτέρα γὰρ τῆς ἀπω-
 λείας αὐτῶν ἐγένετο ἢ ἡ σωτηρία· φαύλων μὲν
 τῷ τέκνων, λησῶν δὲ τῷ οἰκετῶν γνομένων. ἡ-
 μεῖς μὲν γὰρ οὐδ' ἐν τῷ ἐσόμενων εἰδότες πρὸς τὰ
 παρόντα δὲ μόνον βλέποντες, οὐκ ὁρῶμεν τὰ συμ-
 βαίνοντα

βαίνοντα κρίνομεν· τὰ δὲ Θεῷ καὶ τὰ μέλλοντα
ὡς παρόντα ἐσὶν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς κα-
ταγνώσκοντας εἴρηται· πρὸς οὓς καὶ τὸ τῆς γρη-
σῆς ἀρμόσκειν ἂν εἰπεῖν, μὴ ὁ πηλὸν ἐρεῖ τὰ κερα-
μεῖ; καὶ τὰ ἐξῆς· πῶς γὰρ οὐ φευκτὸς ἐστὶν ἀνθρώ-
πος ἀντινομοθετῶν τὰ Θεῷ, καὶ ἀντιπαρακελεύό-
μενος τοῖς τῆς θεωρίας ἔργοις, ὃ μὴ δὲ ταῖς ἀν-
θρώπιναις νομοθεσίαις ἀντιλέγειν τοῖς νόμοις; παρα-
λείποντες οὖν τὰ τοιαῦτα πλημμελήματα, μάλ-
λον δὲ ἀσεβήματα, δεῖξωμεν ὡς οὐ καλὸν αὐτοῖς
ἐκθερόντα λέγειν τὰ κατ' ἕκαστα, τῶν καθόλου καὶ
ἡθικῶν θεωρίας τυγχάνοντων· τρεῖς γάρ ταύ-
τας αἰτίας μόνας ἀπὸς φαίν, τοῦ μὴ γίνεσθαι πρό-
νοιαν τῶν κατ' ἕκαστα· ἢ γὰρ ἀγνοεῖν τὸν Θεόν, ὅτι
καλὸν καὶ τοῦτων ὀπιμειλείσθαι, ἢ μὴ βούλεσθαι,
ἢ μὴ δύνασθαι· ἀλλ' ἀγνοία μὲν καὶ ἀμαθία παν-
τάτασιν ἀλλοτριώτατον τῆς μακαρίας οὐσίας·
αὐτὸ γὰρ γνώσις ἐστὶ καὶ σοφία καὶ ὀπισθήμην· πῶς
δὲ ἄνθρωπος ἐν θεωρῶν ἀγνοήσκει, ὡς τῶν κατ' ἕ-
ρος πάντων διασθειρομένων, καὶ τὰ καθόλου δι-
ασταρύνεται; ὅτι γὰρ τῶν κατὰ μέρος πάντων
τὰ καθόλου συνίσταται· ἔξιταλει γοῦν τὰ εἶδη
πάντων ὁμοίως τοῖς κατ' ἕρος, καὶ ἀντισφύζει, καὶ σω-
διασθεῖται καὶ συνδιασφύζεται· οὐδὲν δὲ καλύψ-
τάντα τὰ άτομα διαπλεῖσθαι, καὶ ἐκ μιᾶς ἀνωθεν
καθελκυστικῆς τυγχάνοντα· τοῦτων οὖν διασπλυνμένων
καὶ τὰ καθόλου διασφαρύνονται· εἰ δὲ τοῦτου περ

νοεῖν μόνον φήσουσιν αὐτῶν τὲ μὴ πάντα τὰ κατὰ μέρος ὑπολέσθαι, ἵνα σώζηται τὰ εἶδη λανθάνουσης ἑαυτοὺς λέγοντες εἴ τινα καὶ τῆς καθ' ἑκάστα πρόνοιαν. Τούτων γὰρ προνοῶν, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, διαφυλάττει τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη. ἄλλοι φασὶν αἷς οὐκ ἀγνοεῖ μὲν, οὐ βούλεται δὲ παρενοεῖν. ἀλλὰ τὸ μὴ βούλεσθαι, δια δύο γίνεται περὶ φάσης, ἢ διὰ ῥαθυμίαν ἢ διὰ τὸ ἀπερπῆς. καὶ τίς ἂν μακρότερος ῥαθυμίας αἰτίαν ἐπάγοι Θεῷ; πάλιν γὰρ ὑπὸ δύο τούτων ῥαθυμία τίκεται, ἡδονῆς καὶ δειλίας· ἡ γὰρ ὑφ' ἡδονῆς πῶς περιελκόμενοι ῥαθυμοῦμεν, ἢ διὰ φόβον ἀφιστάμεθα. οὐδέτερον δὲ τούτων δεμιτὸν δεικνυθῆναι περὶ Θεοῦ. εἰ δὲ ῥαθυμίαν ἐπάγῃ παραιτοῦντο, λέγουσιν δὲ μὴ ἀπερπῆν Θεῷ· ἀνάξιον γὰρ εἶναι τῆς τριαύτης μακρυότητος τοῖς εὐτελέσι καὶ μικροῖς συγκαταβαίνειν, καὶ οἷον βεβηλοῦσθαι ταῖς ὑλικάις τε καὶ περὶ ῥηκαῖς ἀτοπείαις, καὶ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι, ἀγνοοῦσι δύο πάθη τα χεῖρις τῆς Θεῷ περιάπτοντες ὑποψίαν καὶ μολυσμὸν. ἡ γὰρ δι' ὑποψίαν ὁ δημιουργὸς ὑπορᾷ τῆς ἀρχῆς καὶ διοικήσεως τῆς κατὰ μέρος, ὅπερ ἀπὸ πᾶντα ἐπέειπεν, ἢ τὸν μολυσμὸν ἐκκλίνων ὡς αὐτοὶ φασὶν. εἰ δὲ τῆς ἡλιακῶν ἀκτίνων φύσιν ἐχουσῶν ἔλκειν πᾶν τὸ ὑπερὸν οὐ φασὶ καταμολύνεσθαι τὸν ἥλιον, οὐ δὲ τὰς ἀκτίνας αὐτῆς, ὅταν τοῖς βορβοροῖς ἐλλάμπωσι, ἀλλὰ μένειν ἀχράντοις καὶ καθαράς, πῶς τὸν Θεὸν ἐκκλίν-

ἡγοῦνται συμβεβηλοῦσθαι τοῖς τῇ δὲ θεωρημέ-
 νοις; οὐκ ἔστιν ἀνθρώπων φύσιν εἰδότεον Θεοῦ ταῦ-
 τα τὰ δόγματα· ἀνέπαφον γὰρ καὶ ἀδιάφθορον καὶ
 ἀμίαντον καὶ πάσης ἀλλοιώσεως κρείττον τὸ θεῖον
 καθέστηκεν. ὁ δὲ μόλυσμός καὶ πάντα τὰ τοιαῦ-
 τα προσηΐς ἔστιν ἔργα· πῶς δὲ οὐκ ἀποπρώτατον
 τεχνίτῳ ὅιας δὴ ποτε τέχνης καὶ μάλιστα ἱατρὸν
 ὀπιμελούμενον τῆς καθόλου μηδὲν τῆς καὶ μέρους,
 μηδὲ τὸ σμικρότατον ἐὰν ἀτέλῃσιν καὶ ἀνεπι-
 μέλησιν, εἰδότεα ὥς εἰς τὸ πᾶν σωτελεῖ μέρος;
 τὸν δὲ δημιουργὸν Θεὸν καὶ τῶν τεχνιτῶν ὑποφαί-
 νει ἀμαθέστατον; ἀλλ' ἄρα βούλεται μὲν, οὐ δύνα-
 ται δὲ, καὶ πῶς οὐκ ἀντικρὶς ἀπεμφαίνον ἀδυνή-
 λέγων τὸν Θεόν, καὶ ἀδύνατον εἶναι ποιεῖν; ἄλλως τε
 καὶ δύο τρόποις φαίνεται ἂν τὸν Θεὸν μὴ δύνα-
 σθαι θεωροεῖν τῆς ἀτόμων ἢ πρὸ αὐτὸν μὴ πεφυ-
 κέναι, ἢ πρὸ τὰ κατὰ μέρος ἀνεπίδεκτα θεωροίας
 εἶναι· ἀλλ' ὅτι μὲν αὐτὸς πέφυκε θεωροεῖν καὶ αὐ-
 τοὶ σωρομολογοῦσι, δι' ὧν φασὶν αὐτὸν τῆς καθό-
 λου θεωροεῖν· ἄλλως τε τὰ μὲν κατὰ μέρος φθά-
 νειν εἰς τὰ ὑπερκείμενα οὐχ' ὁματέ ἔστι. τῆς δὲ
 κρειττόνων ἢ δυνάμεις, ἄχρι καὶ τῆς τελευταίων καὶ
 τῆς ἀναιδήτων σωζούσα κάτεισι. πάντα γὰρ
 ἡρτῆται τῷ θεῷ θελήματος καὶ ἐντεῦθεν ἀρύεται
 τὴν διαμονὴν καὶ σωτηρίαν. ὅτι δὲ καὶ ἡ τῆς ἀτόμων
 καὶ πεπληθυσμένων ὑπόστασις θεωροίας ἐστὶ δεικ-
 νή, δῆλον ἐκ τῆς ζώας τῆς ἀρχαῖς πσι καὶ ἡγε-
 μόν

μονίαις διοικουμένων. ὧν συναγλαζομένων ὑπὸ
 πῶς ἡγεμόσι τέτακται, οἷς ἀκολουθεῖ πειθόμενα.
 ὡς ἐπὶ τῇ μελίας ἢ κη μυρμήκων ἢ ἄλλων πρῆ-
 στων· μάλιστα δ' ἂν τις τὸ κατανοήσῃ εἰς τὴν τῇ
 ἀνθρώπων πολιτείαν ἐμβλέψας. φαίνεται γὰρ τὰς
 τῇ νομοθετῶν ἢ τὰς τῇ ἀρχόντων ἐπιδεχομένη
 διοικήσεως ἢ ἐπιμελείας· ἡ δὲ τούτων δεκτικὴ, πῶς
 ἂν εἴη τῆς τῆ δημιουργοῦ προνοίας ἀνεπίδεκτος,
 τεκμήριον δὲ οὐ μικρὸν τὸ καὶ τὰ καθ' ἕκαστα προ-
 νοίας τυγχάνειν, τὸ φυσικῶς ἐγκατεσφάσθαι πῶς
 ἀνθρώποις τὴν γνῶσιν αὐτῆς. ὑπὸ ἀνάγκης γὰρ συ-
 χεθέντες εὐθὺς ἐπὶ τὸ θεῖον καὶ τὰς εὐχὰς κατα-
 φεύγομεν, ὡς ἂν τῆς φύσεως ἀγρύπτης ἡμᾶς ἀδι-
 δάκτως ἐπὶ τὴν τῆ Θεοῦ βοήθειαν. οὐκ ἂν δὲ ἡ-
 μᾶς ἀδιδάκτως ἦγεν ἡ φύσις ἐπὶ τὸ μὴ φυσικῶς ἐργ-
 γίνεσθαι· καὶ γὰρ ἐν ταῖς ὀξείῃς ταραχαῖς καὶ
 φόβοις ἀπροαιρέτως πρὶν τι καὶ σκεψάσθαι, τὸν Θεὸν
 ἐπιβοώμεθα. πᾶν δὲ τι ὁ τῶ οὖν φυσικῶς ἐπ-
 μέρον, ἰχυρὰν ἔχει τὴν ἀποδείξιν καὶ οὐδεμίαν
 ἀντιλογίαν ἐπιδεχόμενον· πῶθεν οὖν περὶ τῆς
 ἐπὶ τῆς τὸν λόγον οἱ ταῦτα δοξαζόντες,
 πρῶτον μὲν, τῶ νομίζειν συνεχλεύεσθαι τῶ σώ-
 ματι τὴν ψυχὴν· δεύτερον δὲ, τῶ μὴ δύνασθαι τὸν
 λόγον ὀξευρεῖν τῆς καὶ μέρος προνοίας· ἀλλ' ὅτι
 μὲν οὐκ ἔστιν ἡ ψυχὴ θνητὴ, οὐ δὲ μέχρι τῆ βίου
 τούτου τὰ κατὰ τὸν ἄνθρωπον ἴσεται, αἵτε παρὰ
 τοῖς σφωτάτοις τῶν ἐλλήνων μετενσωματώσεως
 δηλοῦσι,

φηλοῦσι, καὶ οἱ λεγόμενοι τόποι ταῖς ψυχαῖς ὑπο-
 κληροῦνται πρὸς τὸν ἐκάστης βίον, καὶ αἱ τιμωρίαι
 τῶν ψυχῶν αὖς τιμωροῦνται κατ' ἐαυτά· ταῦτα
 οὐ καὶ δασιπτεῖ κατὰ πῆτερ, ἀλλὰ τὸ τὴν
 ψυχὴν εἶναι μετὰ τὴν ζωὴν ταυτίῃ καὶ οὐκ ὑπε-
 ρεῖ τῇ πλημμελειατῶν σιωμομολογεί. εἰ δὲ ἀ-
 καταληπτός ἐστιν ἡμῖν τῆς τῇ καὶ μέρος θεωρίας
 λόγος, ὡς περ οὖν καὶ ἐστὶ κατὰ τὸ ὥς ἀνεξερέτη·
 ταῦτα κρίματα σου καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ σου,
 ἀλλ' οὐ δια τὰς δὲ λέγειν ὥς οὐκ ἐστὶ πρόνοια. οὐ
 δεῖ γὰρ εἰπεῖν τὸ μέτρον τῆς θαλάσσης ἀγροῦμεν,
 καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς ψαύμα, θάλη τις ἂν μετρεῖ θα-
 λασσαν, μετρεῖ ψαύμα εἶναι. οὕτω γὰρ εἰποιεν ἂν μὴ
 πᾶν ἄνθρωπον μὴ τε ἄλλο πλῆθον εἶναι· εἰπεῖν τὸν
 αὐθιμὸν τῇ τε ἀνθρώπων, καὶ τῇ ἄλλων ζώων
 ἀγροῦσι. τὰ γὰρ άτομα, ἀπειρα ἡμῖν· τὰ δὲ ἀ-
 πείρα ἡμῖν, ἀγνώστα ἡμῖν, καὶ τὰ μὲν κατ' ὅλου
 πολλὰ κ.ς λόγῳ γίνεται περὶ ληπτά, τὰ δὲ καὶ μέ-
 ρος ἀδύνατον. οὕσης δὲ κατ' ἐκάστον ἄνθρωπον
 διττῆς διαφορᾶς, τῆς τε πρὸς ἕτερον ἄνθρωπον καὶ
 τῆς πρὸς ἑαυτόν. πολλὴ γὰρ καὶ ἡ πρὸς ἑαυτόν ἐκά-
 στου κατ' ἐκάστου ἡμέραν ἐναλλαγὴ καὶ διαφορὰ
 ἔντε τοῖς βίοις καὶ τοῖς ὀπτιπιδεύμασι καὶ χρεῖαις καὶ
 ὀπτιπυμῖαις καὶ τοῖς ὀπτιπυμβαίνουσιν· ἀγχις ῥοθὸν
 γὰρ τὸ τὸ ζῶον ταῖς χρεῖαις καὶ τοῖς καιροῖς ὕψους
 συμεταβαλλόμενον. ἀνάγκη καὶ τὴν ἀρμόζου-
 σαν ἐκάστῳ πρόνοιαν διαφορὸν τε καὶ ποικίλιν καὶ

πολυχρὲδ' ἢ καὶ σύνδρομον τῇ τῶν πεπληθυσμένων
 ἀκαταληψία συνεκτείνεσθαι. εἰ δὲ πρόσφορον ἐ-
 κάσω δ' εἰ κατ' ἕκαστον ὑπάρχμα καὶ οἰκείαν ὑπάρ-
 χειν αὐτὴν· ἀπειρος δὲ τῆς καὶ μέρος ἢ διαφορὰς,
 ἀπειρος ἅμα καὶ τῆς ἀρμοζούσης αὐτῇ τωρονοίας
 ὁ λόγος· εἰ δὲ ἀπειρος, καὶ ἄγνωστος ἡμῖν· οὐ δὲ
 τοίνυν τὴν οἰκείαν ἄνοιαν ἀναίρεσιν ποιεῖσθαι τῆς
 τῆς ὄντων κηδεμονίας. αἰ γὰρ σὺ νομίζεις μὴ καλῶς,
 ταῦτα καὶ λόγον μὲν τὰ δημιουργῶ ἔγνωσαι· σὺ
 δὲ ἀγνοεῖς τὰς αἰτίας, οὐχὶ κατὰ λόγον φῆς γίνε-
 σθαι. ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῆς ἄλλων τῆς ἀγνώστου πάχο-
 μιν, τὸ καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων τῆς τωρονοίας. ὅς εἰκα-
 σίας πινὸς καὶ ταύτης ἀμυδρᾶς, σπυνοοῦ μιν τὰ
 κατ' αὐτὴν, εἰδῶλα τινὰ, καὶ σκιας τῶν ἔργων αὐ-
 τῆς ἐκ τῶν γινομένων κατὰ σοχασμὸν λαμβάνον-
 τες. φημὲν γοῦν τινὰ γίνεσθαι κατὰ συγχώρησιν
 τοῦ Θεοῦ· τῆς δὲ συγχωρήσεως εἶδη πολλὰ, συγ-
 χωρεῖ γὰρ πάλαι καὶ τὸν δίκαιον περιπεσεῖν
 συμφοραῖς, ἵνα τὴν ἐν αὐτῇ λανθάνουσαν ἀρε-
 τὴν ἀναδείξῃται ἄλλοις, ὡς ἐπὶ τοῦ Ιωβ. ἄλλοτε
 συγχωρεῖ τῶν ἀτόπων τί πρᾶχθῆναι, ἵνα διὰ τῆς
 πρᾶξεως τῆς δοκούσης ἀτόπου μέγα καὶ θαυ-
 μασιὸν κατερθῶσιν. ὡς διὰ τοῦ σαυροῦ τὴν σωτη-
 ρίαν τῶν ἀνθρώπων. κατ' ἄλλον τρόπον συγχωρεῖ
 τὸν ὅσον πᾶσαι κακῶς, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ ὀρθοῦ συν-
 ειδότως καὶ τῆς δοθείσης αὐτῇ διωάμεως εἰς ἀ-
 λαζονείαν ἐκπέσῃ, ὡς ἐπὶ τοῦ Παύλου. ἐκ κατα-

λείπεται τις πρὸς καιρὸν εἰς διόρθωσιν ἄλλου· ἵνα
τὸ κατ' αὐτὸν σκοποῦντες οἱ ἄλλοι παιδεύωνται,
ὡς ἐπὶ τῷ Λαζάρου καὶ τῷ πλουσίου· φυσικῶς γὰρ
ὁρῶντες πινὰς πάχοντας συσπλόμεθα, ὡς εἴρηται
καλῶς τῷ Μενάνδρῳ τὸ,

Φοβούμενοι τὸ θεῖον ἐπὶ τῷ σου πάθῳ.

ἐγκαταλείπεται τις καὶ εἰς ἄλλου δόξαν οὐ δι' οἰ-
κείας ἢ γονέων ἀμαρτίας, ὡς ὁ ἐκ γλυκείας τυφλὸς,
εἰς δόξαν τῷ υἱῷ τῷ ἀνθρώπου· πάλιν συγχωρεῖ-
ται τις παθεῖν εἰς ἄλλον ζῆλον· ἵνα τῆς δόξης τῷ
παθεῖν μεγαλυθείσης ἀσκηθῇ τὸ πάθος τοῖς ἄλ-
λοις γένηται ἐλπίδι τῆς μελλούσης δόξης καὶ ὅτι
θυμία τῷ πρὸς δοκῶμένων ἀγαθῶν, ὡς ἐπὶ τῷ
μαρτύρων καὶ τῶν ἑαυτοὺς ὀπίσθεωκότων ὑπὲρ
παξίδος ἢ γένους ἢ δεσποτῶν. εἰ δὲ τῷ δοκῶν πα-
ράλογον εἶναι, τὸ εἰς ἄλλου διόρθωσιν πάχῃ κα-
κῶς, γνωσκέτω, ὡς οὗτος ὁ βίος ἀγών ἐστι καὶ σά-
διον ἀρετῆς. ὅσῳ τοίνυν μείζους οἱ πόνοι, τοσούτῳ
μείζους οἱ σέφανοι καὶ γὰρ τὸ μέτρον τῆς ὑπομονῆς ἢ
τῶν ἀθλῶν ἀντίδοσις διὰ τῆτο Παῦλος ἐν μυρίαῖς
συνεχωρήθη γλυέσθαι θλίψεσιν, ἵνα μείζονα καὶ
τέλειον ἀπολάβῃ τῆς νίκης τὸν σέφανον, πάντα
οὖν χαλῶς καὶ δέοντως γίνεται τῆς προνοίας τὰ
ἔργα. ὅτι δὲ χαλῶς καὶ δέοντως καὶ ὡς μόνως ὅτι
δέχεται, διοικεῖ Θεὸς τὰ πάντα, δύο τούτοις τοῖς
σηποῖς τις χρώμενος τοῖς παρὰ πᾶσιν ὁμολογου-
μένοις, ὀρθότατα σκοπήσκει. ἀγαθὸς ἐστὶ καὶ μόνος

σοφός. οὐκοῦν διὰ μὲν τὸ ἀγαθὸς εἶναι προνοητής
 εἰκότως ἐστὶ· διὰ δὲ τὸ σοφός εἶναι, σοφῶς καὶ ἀρι-
 στατῆρ' ὄντων ὀπιμελεῖται· εἰ μὲν γὰρ οὐ προνοεῖ,
 οὐκ ἀγαθός· εἰ δὲ μὴ καλῶς, οὐ σοφός. δεῖ πάντων
 πύτοις προσέχειν ταῖς σκοπύις, μηδενὸς κατὰ γ-
 νώσκειν τῶν τῆς προνοίας ἔργων, μὴ δὲ βλασφη-
 μεῖν ἀνεξετάστως· καλῶς δὲ πάντα ὅλα ὑποδέχεσθαι,
 πάντα θαυμάζειν, πάντα πεπειῖσθαι καλῶς καὶ
 δέοντες γίνεσθαι, καὶ φαίνηται τοῖς πολλοῖς ἀδι-
 κα· ἵνα μὴ πρὸς τῇ βλασφημίᾳ πολὺν καὶ τῆς ἀ-
 μαθίας ἑαυτῶν καταχέωμεν ψόγον. ὅταν δὲ λό-
 γωμεν πάντα καλῶς γίνεσθαι, δῆλον ὡς οὐ περὶ
 τῆς κακίας τῆς ἀνθρώπων, οὐδὲ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἔρ-
 γων καὶ παρ' ἡμῶν γινόμενων τὸν λόγον ποιούμεθα·
 ἀλλὰ περὶ τῆς τῆς προνοίας τῆς οὐκ ἐφ' ἡμῖν ὄν-
 των. πῶς οὖν ἄνδρες ὅσοι πικροῖς περιπίπτουσιν
 θανάτοις καὶ σφαγαῖς ἀναιτίαις. εἰ μὲν γὰρ ἀδι-
 κως, δεῖ τί μὴ ἐπαύλυσεν ἡ δικαία πρόνοια τὸν φό-
 νον; εἰ δὲ δικαίως, ἀναίτιοι πάντως οἱ φονεύσαν-
 τες. πρὸς αὐτοὺς ἐροῦμεν, ὅτι καὶ ὁ φονεύσας ἀδι-
 κως φονεύει καὶ ὁ φονευόμενος ἡ δικαίως φονεύε-
 ται ἢ συμφερόντως· δικαίως μὲν ἐστ' ὅτε διὰ πρά-
 ξεις ἀτόποις, ἡμῖν δὲ ἀδύλοις· συμφερόντως δὲ,
 προκαταλαμβάνουσι τῆς προνοίας, τὰς μελ-
 λούσας ἔσεσθαι παρ' αὐτῆς κακοεργίας, καὶ ὅτι κα-
 λὸν αὐτὰς μέχρι τούτου εἶναι τὴν ζωὴν, ὡς Σω-
 κράτει καὶ τοῖς ἀγίοις. ὁ δὲ φονεύσας, ἀδίκως ἐφό-

νευσεν.

πνευσεν. οὐ γὰρ διὰ τὸτο οὐδὲ ἔξον αὐτὰς, ἀλλὰ διὰ
κέρδος καὶ λησείαν ἐκουσίως· ἐφ' ἡμῖν γὰρ ἡ ἡμέ-
ρα. τὸ δὲ πάθος οὐκ ἐφ' ἡμῖν, οἷον τὸ φονευθῆναι.
θάνατος δὲ οὐδεὶς κακός, εἰ μὴ ὁ δι' αἰμαρτίαν·
ὡς δὴ ἴλον ἐκ τῆς θανάτου τῶν ὁσίων ἀνδρῶν. ὁ δὲ
αἷμα· ἴλος καὶ ἐν τῇ σκίμπτῳ, καὶ αἰφνίδιον
ἀπὸνως τελευτήσῃ, κακῶς ἀπέθανε, κακὸν ἐν-
τάφιον ἐπαγόμενος τὴν αἰμαρτίαν. ὁ μὲντοι φο-
νεύσας, κακῶς ἐφόνευσεν. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν δικαίως
φονευομένων, εἰς τὴν τῶν δημίων ἑαυτὸν κατέτα-
ξε μοίραν· ἐπὶ δὲ τῶν συμφερόντως, εἰς τὴν τῶν
μικρόνων καὶ ἐν γῶν. τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῶν τοὺς
πολεμίους φονευόντων καὶ αἰχμαλωτίζόντων, καὶ
πᾶσαν κακίαν ἐργαζομένων καὶ τῶν αἰχμαλώ-
των. τὰ αὐτὰ καὶ ἐπὶ τῶν πλεονεκτούμενων καὶ ἀρ-
παζόντων χρήματα· καὶ γὰρ τοῖς ἀφαιρουμένοις ὡς
εἰκὸς συμφέρει μὴ κεκτῆσθαι· καὶ οἱ πλεονεκτή-
σαντες ἄδικοι· διὰ γὰρ πλεονεξίαν, οὐχὶ διὰ τὸ
συμφέρειν ἐκείνοις ἀφείλοντο.

Τ Ε Λ Ο Σ.

ERRATA. Pagina 17. versu 20. lege, οἷος. 19. 18. εἰς γὰρ.
26. 20. καὶ τὰ μὲν. 30. 1. οὐσίας. 31. 1. τρέφεται, πᾶν. 32. 8. ἰσότη-
ται. 37. 18. κράσιν. 38. 3. 8. 39. 1. ἀμορθον. 42. 4. ἀλλ' ἡ. 1. κίθεξιν.
45. 17. πληθὺν. 47. 22. οἷος. 48. 2. τὴν τῶν. 50. 26. εἰρηκίαι. 51.
25. ἀχρὲς. μετ'. 54. 22. χρῆσάμενον. 63. 33. μελαίνης ἡ. 69. 17. ἔχει.
72. 5. 3. λαμβ. 80. 3. αὐγῇ. 83. 7. δὲ καὶ. 84. 1. ἐπὶ μὲν φερίξει. 85. 2.
ἀλλὰ τοῖς. 87. 10. δὲ καὶ τὸ. 87. 21. κινωπίαν. 90. 13. διελ. καὶ. 94. 16.
ἔσται δὲ τὴν διάνοιαν· ἀλλοι. 97. 13. ἀπεί. 104. 22. ἰνῶν εἰσι δυν.
105. 26. ἐπεί. 106. 5. καὶ τῶν. 107. 19. σωτηρίαν. 114. 23. fort. Αρι-
στοτέλης. 118. 14. γενάγμ. 123. 2. 1. ἀκρίτους. 147. 22. ἀκαταγ-
γος. 155. 5. εὐξίαν. 201. χειρὸς αὐτοῦ. 217. 2. σφύριον.

C. Plantinus Lectori S.

NON inutilem studiosis viris, neque ingratam rem facturum mihi videbar, si, quia Nemesium nunc primum in lucem producimus, paucula de ipso Nemesio adderem; non ut illum laudem, nam bona merx, ut dicitur, præcone non eget: quid autem hoc commentario in simili argumento extat accuratius? sed, ut quis ille tandem fuerit, verbo indicem. Philosophum igitur fuisse & Episcopum liber eiusque index testantur: & ex epistula hac Nazianzeni, quam hic etiam adiiciendam putavi, facile intelligitur, quantæ fuerit auctoritatis ac nominis philosophus. Ex eadem perspicuum est eum floruisse Imperatore Gratiano ac Theodosio, quo tempore Maximus etiam philosophus, Libanius, Basilius, multique alij præstantissimi viri vivebant. Meminit ipse Origenis & Apollinarij, quos adulescens vidisse fortasse potuit. De loco ἐπιστολῆς nihil comperi. Nunc ad epistolam. Vale.

ΕΙ σοι δοκῶ φορτικῶς συχρᾶ ὀπισθίων,
 μὴ θαυμάσης, εἰ κατερῶ σοῦ πρὸς σε
 τὸν δίκαιον δικαστὴν. καὶ οἶδ' ὅτι ἀφί-
 σης με τῆς αἰτίας. αὐτὸς μοι τὲ παρ-
 ρεῖν αἴτιος γέγονας, πᾶς προθύμως παρέχεν
 τὸ αἰτεῖν προκαλούμενος. καὶ θαυμαστὸν οὐδέν,
 πολλὰ γάρ ὅστιν οἷς προθύμως ἀνδρίσκει τὴν χά-
 ριν, τὸ γῆρας, ἡ ἀρρώστια, ἡ κοινωνία τῶν λόγων·
 ἐπὶ τὴν καὶ τὸ ἡμέτερον ἐν λόγοις· αὐτὸ τὸ πο-
 δεῖν τὴν σωτηρίαν, ὑπὸ δὲ τῆς ἀδυναμίας κω-
 λυέσθαι, καὶ δαμαρτάνειν τοσούτου πράγμα-
 τος. ἀλλὰ τίς ἡ πρεσβεία; καὶ εἰ μὲν ἄδικος, ἀι-
 χιωοίμην ἄνδρα τοσοῦτον· εἰ δὲ δικαία, προθύ-
 μως ἐπίνευσον. πάλιν ὁ αἰδεσιμώτατος υἱὸς ἡμῶν
 Θεοδόσιος ἦκει πρὸς τὴν σὴν λογίωσιν· ὁ ἐμὸς καὶ
 σὸς· σκοπῶ μὲν ἐμὸς· σὸς δὲ ἱκέτης. ἦκει πρεσβεύ-
 ων ὑπὲρ ἐλεεινοῦ πράγματος. ὀρφανοὶ κινδυνεύ-
 οῦσι, καὶ τὸ ἀνθρώπιον ἐν μέτω ἀδήλων ὄν, εἰς
 ὃ περισσέσεται. καὶ μετέσασιν αἰδούμεθα παῖδες,
 πολλοῖς ὀρφανίαν ἐπικουφίσαντος. μίαν τοῖς πᾶσι
 κατὰ τοῦ χάριτος δὸς χεῖρα τῇ συμφορᾷ, ἣν αὐ-
 τὸς δοκιμάσθαι. δεῖται μὲν γὰρ οὐδενίᾳς προση-
 κης εἰς εὐδοξίαν ἢ σὴ ἀρχὴ· οὐ δὲ γὰρ λαμπρότη-
 τες ἐωτφόρος· εἰ δέ τινα καὶ προσηκίῳ ζητοῖς,
 οὐκ ἂν μεῖζων ταύτης εὐ ἴσθι, οὐδὲ λαμπρωτέρα
 γένοιτο, ὥς πολλοὶ τάλιθ' ἢ βουλόμενοι λέγαν, τὴν
 σὴν καλοκαγαλίαν διδάξουσιν.

GREGORIUS NAZIANZENSIS
Nemesio S. D.

SI molestior crebrioribus fortasse litteris tibi videor, ne mireris velim; cum tibi obstrepere non erubescam, homini, qui & causam vides ac rectè diiudicas. Facile enim scio, ab hac culpa me liberabis, qui et ipse, ut hac auderem, auctor fueris, dum me, ut liberè à te quæ velim petam, mones. Neque verò id mirum videri debet. multa sunt enim quibus statim veniã dandam Ultrò censeas; senectus, imbecillitas, studiorum communitas (si modo & nos quidquam in litteris possumus) eiusdemque tecum fortune amor, licet ab imbecillitate impediar, quo minùs eam consequar. Sed quæ mittendi, inquires, est causa? Certè si iniusta esset, tanto equidem viro molestus esse vererer: nunc, quia iusta; libenter, quæso, annue. En tibi iterum adest,

adeſt, vir præſantiſſ. omni honore digniſſ.
filius noſter Theodoſius, meus, inquam, ac
tuus: meus quidem inſtituto; tuus verò
vt ſupplex. Adeſt igitur miſerrimæ profe-
cto rei cauſſa: pupilli periclitantur; & re-
rum humanarum hoc eſt ingenium, vt de
exitu ſemper incerti ſumus. alterum accedit
malum, quòd parentis mortem metuamus,
qui, multis vt leuior eſſet ea condicio, effice-
re ſolet. Vnum igitur omnibus his beneficiũ
præſta, opem feras, quaſo, calamitati, quam
ipſe etiã ſpectare quanta ſit poſſis. Ceterũ
eſſi bonæ exiſtimationi tuæ in hac dignitate
nulla fieri poſſit acceſſio: neque enim ſplen-
dorem quærit lucifer; ſi tamen acceſſionem
aliquam velis aut quæras, maiorem hac mi-
hi crede, & illuſtriorem non inuenias, id
quod ex alijs etiam, qui modò verum dice-
re velint, facile vir clariſſ. intelliges.

Κεφ. α.	Περὶ φύσεως ἀνθρώπου	9
β.	περὶ ψυχῆς	28
γ.	περὶ ἐνώσεως ψυχῆς καὶ σώματος	55
δ.	περὶ σώματος	62
ε.	περὶ σοιχείων	65
ς.	περὶ τῆς φανταστικοῦ	75
ζ.	περὶ τῆς ὀφείας	78
η.	περὶ ἀφῆς	85
θ.	περὶ γλύσεως	88
ι.	περὶ ἀκοῆς	90
ια.	περὶ ὀσφρήσεως	ibidem.
ιβ.	περὶ τῆς δξανοητικοῦ	91
ιγ.	περὶ τῆς μνημονευτικοῦ	ibidem
ιδ.	περὶ τῆς ἐνδξαθέτου λόγου καὶ τῆς ποροφορικῆς	94
ιε.	ἑτέρα δξαίρεσις τῆς ψυχῆς	96
ις.	περὶ τῆς ἀλόγου μέρους τῆς ψυχῆς ὃ καὶ παθητικὸν καὶ ὀρεκτικὸν καλεῖται	97
ιζ.	περὶ τῆς ὀπιθυμητικοῦ	99
ιη.	περὶ ἡδονῶν	101
ιθ.	περὶ λυπῶν	106
κ.	περὶ φόβου	107
κα.	περὶ θυμοῦ	108
κβ.	περὶ τῆς ἀλόγου τῆς μὴ κατηκόου λόγου	109
κγ.	περὶ τῆς θρεπτικοῦ	ibidem.
κδ.	περὶ τῶν σφυγμῶν	112
κε.	περὶ τῆς γληνητικοῦ καὶ σπερματικοῦ	113

Ἄλλη δ'αἵρεσις τῶν διοικησῶν δυνάμεων τὸ κς.	
ζῶον	115
περὶ τῆς καθ' ὅρμην ἢ καὶ προαίρεσιν κινήσεως ἢ πρὸς κς.	
ἐστὶ τὸ ὀρεκτικῶν	116
περὶ ἀναπνοῆς	118 κη.
περὶ ἐκουσίου καὶ ἀκουσίου	123 κθ.
περὶ ἀκουσίου	124 λ.
περὶ τῆς δι' ἀγνοίαν ἀκουσίου	126 λα.
περὶ τῆς ἐκουσίου	129 λβ.
περὶ προαιρέσεως	130 λγ.
περὶ τίνων βουλευόμεθα	134 λδ.
περὶ εἰμαρμένης	137 λε.
περὶ τῆς διὰ τῶν ἀστρῶν εἰμαρμένης	140 λς.
περὶ τῶν λεγόντων αἵρεσιν τῶν πρακτέων ἐφ' ἡμῖν εἰ- λς.	
ναί, τὴν δὲ αἰρεθέντων ἀπόφασιν ἐπὶ τῇ εἰμαρ- μένῃ	142
περὶ τῶν ὡς λέγει Πλάτων τὴν εἰμαρμένην	144 λη.
περὶ τῶν αὐτεξουσίου ὃ ἐστὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν	148 λθ.
περὶ τῶν ὅτι ἐστὶν ἐφ' ἡμῖν πνῶ	151 μ.
διὰ ποίαν αἰτίαν αὐτεξούσιοι γηγόναντες	155 μα.
περὶ προνοίας	159 μβ.
τί ὅτι προνοία	166 μγ.
περὶ τῶν τίνων ὅτι προνοία	167 μδ.

V A E me ratio ad Nemesij editionem adhortata sit, Lector optime, pluribus mihi verbis exponendum esse nō arbitror. Nam si quis est, qui veteres scriptores è bibliothecarum latebris euocari & in aspectum lucemq; proferri nolit, aut non magnum iudicio suo fructum eorum laudi tribuendum existimet, quorum industrię curriculum in hoc genere studiorum elaboret, huic à iudicio & omnino ab humanitate derelicto studere probare se nemo debet. sin producere veterum eruditorum libros, & ad omnium, qui literis ducuntur, cognitionem propagare rectum in primis & reip. fructuosum omnes iudicant, scilicet verbosius cōmemorandum mihi non est, cur eam
rem

rem susceperim, in qua versari præclarum esse, & hominum vitæ vehementer utile inter omnes constat. Quamquam ego quidem cum omnium doctorum monumenta, quorum dumtaxat ætas ab nostra memoria longius abfuerit, emi & illustrari volo; tum verò eorum maximè, qui de philosophia & quidem Græcis literis aliquid prodidere. Nam neq; præstantius esse quicquam philosophia potest, quippe cuius & præceptis omnis vita ad honestatem laudemq; conformatur; & regulis omnium artium & scientiarum rationes nituntur: & sermo Græcus (fieri potest ut fallar, dicam tamen quod sentio) eiusmodi est, ut hoc vno ea, quam probitatis magistram & omnium artium regulam diximus, philosophia se mortalibus explicari, ad omnemque posteritatem transmitti velit: cæterarum gentium linguis tractari

tractari nolit, vehementerque recuset. Hoc in genere cum viderem esse Nemesium qui Græcè de præcipua ac necessaria philosophiæ parte, & quæ propriè ad nos pertineat, hoc est de natura hominis aptè, dilucidè, eruditè, &, in quo plus est positum, quam in ceteris omnibus, piè disserat, dedi operam, ut & Græcum exemplar prodiret in publicum, quod sexcentis locis, etsi in tam paruo opere credibile vix est, mirabiliter mendis inquinatum duorum vetustorum codicum ope expurgauimus: & Latina quoque interpretatio, quo omnium intelligentiæ seruiremus, adiungeretur. Hæc pauca de cōsilio meo & opera, quam probari tibi cupio, nescire te nolui. De ceteris, cum leges, pro arbitrio tuo existimabis. Vale.

De natura hominis	i Cap. i.
De anima	16 ij
De iunctione corporis & animæ	39 iij
De corpore	45 iij
De elementis	48 v
De phantasia	55 vi
De visu	58 vij
De tactu	63 viij
De gustatu	65 ix
De auditu	66 x
De odoratu	67 xi
De cogitatione	ibid. xij
De memoria	68 xij
De ratione & oratione	70 xiiij
Alia diuifio animæ	ibid. xv
De parte animæ rationis experte, seu appetitione.	72 xvi
De cupiditate	74 xvij
De voluptate	75 xviiij
De ægitudine	80 xix
De metu	81 xx
De ira	82 xxi
De parte rationis experte, rationi non parente	ibid. xxij
De nutriente parte	83 xxiiij
De pullibus	85 xxiiij
De generandi, & feminandi facultate	ibid. xxv
Alia diuifio facultatum, quæ animal adminiftrant,	xxvi
pag. 87	
De motu animalium per fe & electionem, ad appe-	xxvij
tum pertinente	88
De refpiratione	89 xxviiij
De	

INDEX CAPITVM.

xxix	De eo, quod sponte, & inuitè fit	93
xxx	De eo, quod inuitè fit	94
xxxi	De eo, quod inuitè fit, per ignorationem	96
xxxij	De eo, quod sponte fit	98
xxxij	De electione	100
xxxij	De quibus rebus consultemus	103
xxxv	De fato	106
xxxvi	De fato, quod in astris ponitur	108
xxxvij	De his, qui dicunt rerum agendarum optionem in nobis esse, exitum verò rerum optatarum in fati potestate	109
xxxvij	Quomodo Plato fatum dicat	111
xxxix	De libera voluntate, seu de ijs, quæ in nostra sunt potestate	114
xl	Quæ sint illa, quæ in nostra sunt potestate	117
xli	Quam ob causam libera voluntate procreati sumus.	120
xlij	De prouidentia	124
xliij	Quid sit prouidentia	130
xliij	Quarum rerum sit prouidentia	131

F I N I S.

Nemefij

De natura hominis.

CAP. I.

HOMINEM ex animo intelligente, & corpore rectissime cōstructum esse, atq; ita quidem rectè ut aliter fieri, ac coherere non possit, multi, yq; boni viri existimarunt. Sed cum hoc habeat controuersiam, quod intelligens animus di-

catur, utrum intelligendi vis ad animum, velut dispar quedam natura, ad disparem naturam accedens, intelligentem eum efficiat: an intelligentiā à seipso, atque suapte natura habeat, atque ut corporis oculus, ita hæc eius pulcherrima pars sit: aliqui, in quibus est Plotinus, aliud esse animum, aliud intelligentiam statuantes, ex tribus hominem constare volunt, corpore, animo, intelligentia.

Quos etiam Apollinarius secutus est, Laodiceæ Episcopus: nam hoc opinionis suæ iactō fundamento, reliqua suo dogmati conuenienter astruxit. Nonnulli non separarunt ab animo intelligentiam, sed in ea principatum esse animæ opinantur. Aristoteles verò eam quidem intelligentiam quæ potestate est, una cum homine fabricatam putat: sed eam quæ actu est, extrinsecus se insinuare nobis, neque ad essentiam hominis, sed ad progressionem cognitionis, & contemplationis rerum naturalium, conferre.

Nam paucos admodum homines, & eos solos qui se philosophiæ dediderunt. intelligentiam actu habere confirmat. At Plato quod in homine præstantissimum est in-

A

uens,

tuens, eoq³ nos ad vnius animi diuinitatem, curamq³ conuertens, non quod ex corpore & animo iunctum est, sed animum ipsum tali corpore vtentem, hominem esse dicit: scilicet vt animum nos esse credentes, spretis, & contemptis cupiditatibus corporis, utpote quæ hominis non sint, quæ homo est, sed primario loco animalis, secundo hominis, (quoniam & animal homo est) sola animi bona, virtutes, & pietatem persequamur. Neque tamen certè inter omnes non constat animum corpore potiorē esse, cū ab hoc corpus velut instrumentum moueatur, Declarat hoc perspicuè mors, siquidem anima seiuncta, omnis motus & muneris expertus corpus manet: non aliter atque artifice remoto nullo motu cieri possunt instrumenta. Iam verò illud nemo est qui ignoret, hominem & cum inanimis conuenire, & bestiarum vitæ esse participem, & cum ratione prædiorum mente quadantenus coniungi. Nam cum inanimis quidem, conuenit in corpore, & quatuor elementorum temperatione. Cum stirpibus, & in his ipsis, & in altrice & procreatrice anima. Cum rationis expertibus non solum in his omnibus, sed etiam in motu interiore, in appetitu, in ira, denique in sentiēdi, spirandiq³, facultate. Hæc enim omnia, communia sunt hominum, et rationis expertium, etsi non omnia omnium. Mente porro, & ratione, cum corporis expertibus, & intelligētib⁹ naturis coniungitur, cum ratiocinetur & intelligat & iudicet omnia, & cū ceteras virtutes sequatur, tum pietatem, in qua virtutum omnium summa est, amplexetur. Quapropter velut in consinio est sensum mouentis, & quæ mente comprehenditur natura, quod, (vt iam explicatum est) corpore, et corporis facultatibus ad cetera animalia, & inanima; ratione ad corpore vacantes substantias accedat. Nam
huius

huius pulcherrima fabrica opifex & sator videtur sensim diffuses inuicem naturas aptasse, ut unum essent omnia, & inter se cognatione quadam tenerentur. Ex quo maxime unum esse qui vniuersitatem rerum procreauerit, ostenditur. Non enim solum iunxit singulatim indiuidua, sed etiam omnia quæ ubique sunt aptè inter se composuit. Sicut enim in unoquoque animali, quæ sensu carent, os, adipem, pilos, & alia eiusdem generis, cum ijs quæ sensum habent, neruis, carnibus, et similib⁹ cōiunxit: & ex his utrisque animal conflauit, neque conflauit solum, sed etiam unum effecit: sic in reliquis rebus, cuiuscunque sint speciei, fecit, easq; naturæ cum similitudine, tum discrepantia, pedetentim procedente inter se construxit, ut neque multum quæ prorsus sunt inanima, à stirpibus quæ nutrientem habent animam, dissideant: neque rursus hæc à bestiis, & reliquis animantibus quæ anima sentiente instructa sunt: neq; porro bestia, ab intelligentibus naturis plane deuiuantur, nulloq; cum eis fœdere & insito naturali quæ vinculo colligentur. Lapis enim à lapide differt vi quadam, sed Magnes lapis à natura & vi cæterorum lapidum discessisse videtur, cum ferrum ad se perspicue trahat & contineat, id quæ velut alendi sui causa facere videatur. Neque id in uno ferro efficiat, sed etiam aliud per aliud cohibeat, quod omnibus sibi adherescentibus, vim suam impetrat. Itaque etiam ferrum tenetur à ferro. cum ipsum à Magnete continetur. Deinceps adificator mundi Deus à stirpibus ad animalia transiens non protinus ad gradiendi sentiendi quæ vim deuenit, sed gradatim eo & concinnè progressus est. Pinna enim, & verticæ marinas, velut sentientes arbores effecit, quoniam eas in mari instar stirpium suis radicibus defixit, & testis quasi lignis circundedit, & non

secus ac si stirpes essent, immobiles iussit consistere : tangendi tamē sensum ijs largitus est, qui communis est omnium animalium : ut, cum stirpibus, hoc ipso quod fixa, & stabiles sunt ; cum animalibus, ob tangendi sensum, societate teneātur. Nam spongiam, etsi ad saxa inheret, & contrahi, & aperiri, aut potius dilatari cum senserit aliquid accedere, ab Aristotele est traditum. Quocirca hæc omnia eruditi iuncto ex animali & stirpibus nomine ζῷοντα usurpant. Porro autem ad primas, & id genus alia, adiunxit ea quæ cōmeant quidem illa de uno loco in aliū, at longè procedere nequeunt. sed circa unum eundemq; locum volutantur. Huius generis sunt pleraq; quibus testa pro tegmine est, & quæ terra intestina nominantur. Atque ita paulatim alijs plures sensus, alijs vim progrediendi longius, tribuens, ad bestias perfectiores peruenit : dico autem perfectiores, quæ omnes habent sensus, & longè possunt procedere. Inde à bestijs ad animal rationis compos, hoc est, hominem progrediens, non continuò eum genuit, sed prius etiam cæteris animantibus naturalem quandam prudentiam, & artificium, & calliditatem incolumitatis ipsorum causâ dedit, ut propinqua ratione utentibus animalibus viderentur. Accutū demū illud animal quod verè rationis esset particeps hominem procreavit. Eandem progressionis rationem in sonis vocum, si quis quærat, inueniet : ex simplici scilicet & vniუსmodi equorum & boum voce minutatim ad variam & differentem cornuorū mutatricium auium vocem esse deductos, quoad explanato & perfectō sunt hominum sermone terminati. Explanatam autem & distinctam vocem ex cogitatione & ratione aptam esse voluit, quod eam ut animi sensus interpretaretur, effinxit. Ita omnia omnibus concinnè aptauit, & collegauit,

gavit, & per hominis procreationem ea quæ intelligentia comprehenduntur & quæ sensu accipiuntur in unum contraxit, atque coniunxit. Quare rectè Moyses mundi edificationem exponens, ultimò dixit hominem esse factum, non solum quòd cum omnia propter ipsum essent condita, oportebat primum quæ ad usum illius pertinebant parata esse; deinde eum qui eis usus esset produci, sed etiam quoniam cum & quæ ratione & quæ cernendi sensu natura percipitur facta esset, oportebat esse quoddam vinculum utriusque ut unum esset hoc universum, sibiq; consentiens, nec à seipso alienum. Proinde homo genitus est, animal quod utramque naturam coniungeret. Ac sapientia quidem eius qui hunc orbem molitus est Dei, ut brevissimè exponi potuit, hæc est. Itaq; homo inter utriusque naturæ, utentis ratione & expertis, fines interiectus, si corporis voluptatibus delinitus eas præoptauerit, bestiarum vitam amplectetur, & in illis numerabitur, & terrenus, ut loquitur Paulus vocabitur, audietq; illud: Terra es & in terram reuertèris, & Comparatus est cum iumentis insipientibus, & illorum similis est effectus: sin despectis & pro nihilo ductis omnibus voluptatibus corporis, rationi paruerit, diuinam et Deo acceptissimam, eamq; quæ ad hominem præcipuè pertineat vitam sequitur, & erit velut cœlestis, ut literis sanctis est proditum. Qualis terrenus, tales terreni, qualis cœlestis, tales cœlestes. Est autem natura ratione utentis hoc caput, fugere et auersari quæ mala sunt; sequi & expetere contraria. Bonorum porro alia in animi & corporis societate cernuntur, (nam & hæc ad animum velut utentem corpore referuntur) ut virtutes: alia animi ipsius per se nec egentis corpore sunt propria, ut pietas in Deum & rerum cognitio. Itaque qui homi-

nis qua homo est non animal tantum, vitam volunt degere, virtutes & religionem colunt. Qua autem ad virtutes & religionem pertineant, postea perspicietur cum de anima & corpore differuerimus. Cum enim nondum sit cognitum, quanam vis sit et essentia animi nostri, non conuenit de usu eius agere & munere. Hebraei hominem ab initio neque plane mortalem, neque plane immortalem genitum esse aiunt, sed veluti in confinio cadentis, & sempiternae naturae esse positum, sic ut si corporis affectionibus se dederet, sub corporis mutationes subiceretur: sin animi bona anteponeret, ad immortalitatem traduceretur. Nam si hominem à primo ortu Deus mortalem procreasset profecto, non postquam se peccato obstrinxerat, mortis eum condemnasset. Nam mortalem quidem quis mortalitatis condemnat? Contra si immortalem, neque alimenti egentem fecisset: Nihil enim quod immortale est corporeum alimentum desiderat: neque ita facile poenitentia ductus eum qui creatus esset immortalis, continuo mortalem effecisset. Neque enim in angelis qui peccarunt hoc fecit, sed ut ab initio natura immortales sunt creati: ita manserunt, neque peccatorum suorum poenam mortem, sed aliud supplicij genus expectant. Quare vel hac probanda sententia est: vel dicendum mortalem quidem factum esse hominem, sed qui ad perfectionem procedere, ac immortalitatem tandem consequi posset. Quod hanc habet sententiam, potestate hominem esse immortalem procreatum. Quoniam verò non conducebat illi ante partem perfectionem, nosse naturam suam, ligno illi cognitionis interdixit: Erant enim & verò sunt etiam nunc vires in his quae è terra oriuntur maxime, verum tunc ut in exordio mundi, cum pura & incorrupta essent,

sent, erant efficacissima. Erat igitur fructus quidam qui delibatus, illi natura sua cognitionem afferret. No-
lebat autem Deus ipsum, antequàm perfectus & abso-
lutus esset, nosse naturam suam, ne ubi multa sibi deesse
cognosset, animi curam vsui cultui que corporis postha-
beret. Hanc ob causam ne cognitionis lignum attin-
geret, prohibuit. Verùm ubi non obtemperasset, se que
ipse cognouisset, & à perfectione remotus est, & que ad
corpus vsui essent, desiderauit: Itaque statim quo se te-
geret, quasiuit. Ait enim Moyses, illum se esse nudum
cognouisse. Prius enim apud se non erat, & in suiipsius
ignoratione versabatur. Cum igitur à perfectione esset
reiectus, item ab immortalitate depulsus est: qua ta-
men postea Dei beneficio recipietur. Post hunc ca-
sum concessum est ut carnibus vesceretur, cum prius
solis us que è terra nascerentur contentum esse iussis-
set: Ea enim in Paradiso erant. At desperata perfe-
ctione, de cetero ut quibus vellet frucretur indulgit.
Cum autem ex corpore homo constet, omne porro
corpus ex quatuor elementis conflatum sit, necesse
est que affectiones elementis conueniunt, easdem in
hominem cadere, sectionem, commutationem, flu-
xum, que sunt solius corporis. Ac commutatio qui-
dem in qualitate, fluxus in exinanitione perspicitur.
Exhauritur enim semper animal cum per aperta; tum
per occulta foramina qui pori dicuntur, de quibus poste-
rius dicemus. Necesse igitur est parua us que exhau-
riuntur summitti, aut morte dissolui animal, inopia eo-
rum que sufficiantur. quoniam autem sicca sunt, & hu-
mida, & spiritus, que exhauriuntur, necesse est &
sicco & humido cibo indigeat animal, & spiritu. Ci-
bus autem et potus per elementa nobis comparantur, ex

quibus etiam concreti sumus. Alitur enim unumquodque natura sua accommodato, & simili; curatur contrario. Elementorum verò partim proximè, partim alijs quibusdam naturis intercedentibus assumimus, ut aquam aliquando per se; aliquando per vinum, oleum, & omnia quæ humidi fructus appellatur: Nihil enim aliud est vinum quàm aqua è vite certa quadam qualitate affecta. Similiter igne utimur aliquando proximè, dum ab eo calefimus; aliquando per ea quæ edimus, vel bibimus: In omnibus enim vel magna vel parua ignis pars inspersa est. De aëre idem sentiendum est. Nam proximè quidem eò fruimur, quòd respiramus, quòd circumfusum nobis habemus, quòd in comedendo & bibendo ducimus: Per alias verò naturas omnes quibus alimur. Terra autem per se nos quidè nullo modo, sed semper alijs quibusdam interpositis vescimur: Terra enim frumentum fit, frumentum autem nobis cibus est. Galeritæ enim, & columbæ sæpè etiam perdices terram edunt. At homo per semina, arborum baccas, carnes. Sed quoniam non solum propter decetiam, sed etiam propter tangendi sensus excellentiam, quo maximè omnibus animalibus homo præstat, neque corio nos obduxit, ut boues et cætera quæ crassa cute vestita sunt: neque pilis magnis et densis, ut capras, oues, lepores: neque cortice, ut serpentes, & pisces: neque testâ molliore, ut carabos: neque pennis, ut aues: necessario, vestitu opus habuimus, qui cum ijs quæ cæteris animalibus tribuit compensaretur. Atque hæc quidem cause sunt cur alimento & amictu nobis opus sit. Tectum verò, cum ijsdem de causis ob quas & vestitu & victu indiguimus; tum maximè ad fugiendum ferarum impetum opus est. Medicos autem & curationem, propter malas temperationes qualitatum, & dissolutionem con-

tinnuationis corporis, requirimus. Mutatio autem cum in
 qualitate fuit, necesse est per contrariam qualitatem ad
 aptam compositionem humorum, constitutionem corpo-
 ris redigere. Non enim, ut opinantur quidam, medicis
 propositum est corpus concalescens refrigerare sed ad
 bonam temperationem traducere: Si enim refrigera-
 rent, in contrarium morbum habitus corporis vertere-
 tur. Quare cōcluditur, homini cibo & potione opus esse,
 propter exinanitiones, & discussiones: vestitu, quoniam
 à natura nullo valido amictu munitus est: domo, pro-
 pter malas temperationes aeris, & feras: curatione, ob
 mutationes qualitatum, & sensum, qui corpori ingene-
 ratus est. Si enim sensus nobis non adesset, neque dolere-
 mus, neque curationis indigeremus: Si autem non dole-
 remus, utique periremus, neque in ignoratione mali mor-
 bum curaremus. Iam verò propter artes, & scientias, &
 utilitates quæ ab his manant, indigemus alter alterius
 opera, & idcirco unum in locum multi conuenimus, &
 ad vitæ usus, res inter nos rationesq; cōtrahimus. Quem
 conuentum, & coniunctionem ædium, ciuitatem voca-
 uimus, ut è propinquo non longè mutua cōmoda caperen-
 tur. Naturâ enim animal congregabile & ciuile homo
 factus est. Nam in nemine vno, ad omnia satis presidij
 est. Itaque perspicuum est, ciuitates propter commercia
 & disciplinas esse constitutas. Est autem duplici honoris
 & muneris genere homo affectus, quod & ipse solus pœ-
 nitentia veniam peccatorum impetrat, et eius vnius cor-
 pus quamuis mortale & caducum, æternum, & immor-
 tale redditur: Quorum alterum quod ad corpus perti-
 net propter animum: alterum quod ad animum propter
 corpus consecutus est. Solus enim homo inter omnia quæ
 ratione sunt prædita habet hoc præcipuum, ut eius erra-

tum pœnitentia condonetur : Nam neq, demones, neq, angeli, per pœnitentiam delictorum veniam impetrare possunt . In quo maxime iustus & misericors Deus & ostenditur & dicitur . Nam angeli cum nullam habeant causam necessariam quæ ad peccandum impellat, sed natura omni affectione corporis, & inopia & voluptate vacent, merito per pœnitentiã ad veniam aspirare non possunt . At homo non modo rationis particeps, sed etiã animal est, & necessary vitæ usus animalis, motus q, turbidi persæpe rationem attentant, atque labefactant . Quare cum ad sanitatem redit, & declinatis turbulentis animi motionibus, virtutem complectitur, iusta illi misericordia, id est, venia tribuitur . Atque ut proprium eius natura ridere est : nam & soli adest, & omni, & semper ; ita in rebus non natura lege , sed Dei erga nos beneficio constitutis, proprium est hominis, præ omnibus quæ ratione sunt prædita, ut per pœnitentiam omni culpa liberetur . Nam soli homini, & omni, & semper, quoad in terris vivit hoc datum est . Nam morte obita non item . Quomodo etiam angelos, nonnulli volunt non amplius postquam lapsi sunt consequi veniam per pœnitentiam : Mors enim illorum lapsus est . Sed ante lapsum, ad similitudinem vitæ hominum , etiam ipsis veniam Deum daturum fuisse : Nunc verò, cum non pœnituerit eos erratorum suorum, æternis, nec ulla venia remittendis supplicijs, suis quæ meritis congruentibus multantur . Quapropter hinc intelligitur , qui pœnitentiam respuunt, eos præcipuum munus & proprium hominis tollere . Est hoc quoque in homine proprium , & eximium, quod in omni genere animantium, eius unius corpus, a morte excitatur ad vitam , & ad immortalitatem contendit . Quod quidem, propter animi immortalitatem ;

ut illud alterum, propter corporis imbecillitatem, & perturbationes, quibus plurimis iactatur, adeptus est. Solius quoque hominis est, artium, & scientiarum cognitio, & harum ipsarum artium exercitatio. Quamobrem hominem definiunt sic, Animal rationis particeps, mortale, mentis, & scientiæ capax. Animal, quoniam homo substantia est animata, sentiens; quæ animalis definitio est. Rationis particeps, ut separetur ab his quæ ratione carent. Mortale, ut ab immortalibus quæ ratione utuntur, seiungatur. Mentis & scientiæ capax, quoniam discendo artes, & scientiæ parantur. Etsi enim naturalis facultas in nobis est mentis artium quæ capax, earum tamen usum & exercitationem disciplina acquirimus. Quanquam hanc partem, additamentum definitionis aiunt esse, quod nihilo minus, ut ea absit, definitio consistat. Sed quoniam sunt qui nymphas, & alia quedam demonum genera inducant, viuentia quidem illa ad longum tempus, non tamen immortalia, ut ab his hominem secernant, addiderunt ad definitionem, mentis capax, atque scientiæ. Nihil enim illa discunt, sed natura sciunt, quæ sciunt. Porro autem Hebræorum dogma est, hanc rerum vniuersitatem hominis causa edificatam esse, ut quæ tergo gestandis oneribus apta sunt: & boues qui ad agri cultionem sunt utiles proximè hominum causa, fœnum illorum. Quæ enim facta sunt, alia propter se, alia aliorum causa, facta sunt: propter se, omnia quæ ratione utuntur: aliorum causa, cum quæ ratione, tum quæ anima carent. Quod si hæc aliorum causa sunt genita, age quorum causa sunt genita videamus. An igitur angelorum? at hoc quidem nemo qui sapiat dixerit: quæ enim propter
alia

alia sunt effecta, propter eorum coherentiam & permanentiam & oblectationem, comparata sunt: aut enim propagandi generis gratia, aut cibi, aut tegumenti, aut curationis, aut voluptatis, & requietus. At verò angelus nihil horum desiderat, neque enim genus suum propagat, neque corporeo alimento neque tegumento, neque reliquis opus habet. Sin autem horum angeli non indigent, equidem multo minus alia vlla natura quæ angelis sit præstantior. Ut enim quidq; excellit maximè, ita ab inopia & indigentia est remotissimū. Itaq; querenda natura est, quæ & rationis sit particeps & his quæ iam enumerauimus, opus habeat. Quæ igitur alia si hominem prætermittamus, talis queat existere? Quare efficitur hominis causæ, & quæ inanima sunt, & quæ ratione carent, esse procreata. Quod quoniā ita est, ei imperium in illa omnia mandatum est. Officium autem eius qui imperat est, pro modo suæ inopiæ uti ijs quibus imperet. Neque intemperanter & contumeliose ad luxum abuti, aut ijs grauem esse, atque molestum. Ergo in vitio sunt, qui bestiis non rectè utuntur: non enim imperantis, aut omnino iusti hominis munere funguntur, quando ut traditur diuinis literis, Iustus miseretur animalium iumentorum suorum. Sed fortasse dicet quis, nihil alterius causâ, sed quodq; propter se factū esse. Quocirca seiunctis primū animatis ab inanimis, consideremus an fieri possit, ut inanima suam ob causam creata sint. Si enim propter se ipsa, quomodo aut vnde nutriuntur animalia? Videmus enim naturam suppeditare animalibus pastum è terra, fructus, & stirpes; exceptis paucis, quæ carnem vorant, quæ tamen ipsa pascuntur animalibus quibus terra cibus est, ut lupi, & leones, agnus, capris, suibus, ceruis: aquila, perdicibus, palumbibus, leporebus,

poribus, & eiusmodi quæ terra fructibus aluntur. Nam pisces qui inter se alius alium vorant, non omnes in carnem grassantur: sed hæc carnis appetitio insistit in iis quæ pascuntur alga, & alijs quibusdā quæ in aqua nascuntur. Nam si omnia piscium genera carne vescerentur, nullumq₃ esset quod à carne abhorreret, ne ad exiguum quidem tempus suffecissent, ac iam dudum alia mutuis cadibus, alia cibi inopia periissent. Quod ne eveniat, aliqui pisces à carnibus se abstinent, & marinam, ut ita dicam, herbam depascunt, ut ex ipsis etiam ceteri sustententur. Horum enim pabulum alga est, ipsi aliorum, & isti rursus aliorum, ut ultimorum alimento quod perpetuò, è terreno illo quod in mari est suggeritur, reliqui incolumes conseruetur. Ratio igitur edocet, stirpes non sua causa, sed ob victum & naturam hominum & ceterorum animalium ortas esse. Idq₃ si verum est, dubium non est, quin etiam causa illarū accretionis, & ortus, propter eadem animalia constituta sint. Ergo stellarum motus, & orbis cœlestes, & anni tempora, & imbres, & omnia talia propterea instituta sunt, ut alimentis continenter velut in orbem suppeditantibus nullo tempore eorum natura occidat, quæ fructibus vescuntur: ut illa quidem propter fructus, fructus autem, animalium causa, & hominum reperiantur. Reliquum est videre belua & munda pecudes suæ ne causa, an hominis gratia generata sint. Verum fortasse absurdum sit, quæ prudentia vacent & naturali solum appetitione vivant, & terram prona intueantur, & servitutem figura sui corporis declarent, dicere propter se esse producta. Cum autem multa sint quæ hac de re dici possint, & fieri proprium opus propter multitudinem desiderent: nec institutum nostrum huius temporis longitudinem orationis patiatur, ad pauca, eaq_{ue}

qua pondus aliquod habeant veniendum est. Itaque si
 in hominem ut in imaginem intuentes, ea quæ externa
 sunt contemplabimur, ex ipsa essentia earum rerum quæ
 queruntur, argumentum concludemus. Videmus in no-
 stra anima, partem eam quæ rationis est expert, eius quæ
 item duas partes iram, & cupiditatem servire rationi;
 itaque rem comparatam, ut hæc imperet, illa pareant;
 hæc iubeat, illa iussis obsequantur, & presto sint, velut
 ministræ, ad omnes usus quos ratio ostenderit, cum qui-
 dem homo in naturæ lege perstiterit. Quod si ratio quæ
 in nobis est imperat rationis expertibus anima partibus
 quæ in nobis sunt, nonne verum est, etiam eorum exper-
 tium rationis quæ extra sunt eam esse dominam, & illa
 ad eius usus esse comparata? Natura enim ita statutum
 est, ut quod rationis est expert, rationi seruiat, ut ex eo
 quod in nobis usu venit probacum est. Ostendit idem mi-
 norum animalium structura ad hominum ministerium
 fabricata bouum, omniumq; quæ tergo gestant ad colen-
 dos agros, & vectiões: plerarumq; volucrum, et aqua-
 tilium, & terrestrium, ad vescendi voluptatem: imita-
 tricium auium, ad delectationem, & animi remissionem.
 Sin aliqua sunt quæ hos fructus non ferant, contraq; per-
 niciem homini inportant, sciendum est cum quæ ad ho-
 minum usus valent, primario loco creata essent, tum cetera
 omnia quæ natura ferebat, esse cōdita: ut ne res vlla quæ
 fieri posset ab hoc opificio abesset. Quanquā ne ista qui-
 dem planè eiusmodi sunt, ut nullā ex ijs homo utilitatem
 capiat. Nam etiam venenatæ bestię emolumentum illi
 faciunt, propterea quod eis ad curanda vulnera ab illis
 ipsis illata, ceterosq; morbos sanandos abutitur. Tales
 sunt theriacæ quædam compositiones, quæ vocantur, quas
 ratio excogitavit ut per eas etiam illis dominaretur, &

velut

velut à deuictis hostibus cōmodum perciperet. Sed habet homo infinitas vires his contrarias à Deo acceptas, quibus arcere, & ulcisci & corrigere eorum iniurias possit. Alia enim alios vsus habent, communiter tamen omnia ad hominis commoditatem natura conferunt, etiam illa quorū alioqui nulla utilitas appareat. Verūm hæc sic accipienda sunt, ut ad præsentem vitæ nostræ statū referantur. Nam antiquitus quidē nullum ceterorū animalium hominem audebat ledere. sed omnia illi seruebant, et imperio parebant quoad suos ipse turbidos animi motus, & partē illam à ratione vacuā, in potestate habebat. Cū vero non ratione regeret cōmotiones illas turbulentas, sed illis se ipse dederet, merito etiā ab extraneis feris superatus est. Nam peccatum bestiarum nocumenta comitata sunt. Quod ita esse, patet ex his qui caste & innocenter vixere, quos bestiarum conatus refutasse scimus, ut Danielem leonū, Paulum morsum vipere. Quis ergo huius animalis nobilitate digne admirari possit? quod in seipso mortalia cum immortalibus copulat, & ratione videntia cum rationis expertibus coniungit: Quod in sua ipsius natura omnium rerum creatarum speciem gerit, qua de causa parvus mundus dictus est: Cui tam egregie Deus consuluit cuius gratia omnia et præsentia et futura sunt, cuius causa etiam Deus homo factus est: quod mortalitatem effugit, & ad immortalitatē tendit, in eaq, acquiescit: quod ad imaginem, & formam Dei factum, imperat cœlorum orbibus: cum Christo beatā vitam ducit: Dei filius est: omni potestati, & dominatui præest. Quis huius animantis præstantiā, & ornamenta quibus cetera vincit animalia, oratione cōsequatur? maria trāsmittit, animi contemplatione cœlos peragrat, siderū cursus, & interualla, & magnitudines intelligit: terra & mari potitur

potitur, feras & cete contemnit: *Omnem scientiam, omnem artem, omnem doctrinam rectissime tractat: absentes quos vult, nihil impediēte corpore per literas conuenit: prae-dicit futura: omnibus imperat: omnibus dominatur: omnibus fruitur: cum angelis, & Deo colloquitur: ceteris rebus creatis mandat quae vult: demonibus imperat: rerum naturam indagat: Dei essentiam studiose inuestigat: domus & templum Dei fit; & haec omnia per virtutes, & pietatem adipiscitur. Sed ne videamur aliquibus inepte hominis laudes pertexere, neque solum eius naturam exponere, quod nobis erat propositum, hic orationem terminabimus: etsi maxime dum eius naturae praestantiam explicamus ipsam naturam exponimus. Proinde excellentiae naturae nostrae conscy, & stirpem nos esse caelestem quādam scientes, ne dedecoremus naturam, neq; tantis muneribus indigni iudicemur, aut pro caduca, & breui voluptate, ad omnem aeternitatem duraturam letitiam proyicientes, tanta nos potestate, tanta gloria, tanta beatitudine spoliemus, imò potius per honestas & cum virtute coniunctas actiones, per fugam vitiorum, per propositum, & voluntatem bonam, quam in primis adiuuare Deus solet, & per preces, nobilitatem & dignitatem nostram tueamur. Sed de his satis. Quoniam autem hominem ex animo constare & corpore, communis omnium sententia docet, age ut distribute procedat oratio, prius de anima tractemus, sed ita ut subtiles & spinosas admodum & vulgo ad intelligendum difficiles quaestiones pratermittamus.*

De anima. CAP. II.

DE anima omnium ferè veterum rationes inter se dissentiunt. Democritus enim, & Epicurus & omnis Stoicorum philosophorum chorus, corpus esse animam dicunt,

dicunt. Et hi ipsi qui corpus esse animam volunt, de eius essentia inter se non conueniunt. Stoici enim spiritum aiunt esse animam concalescens & igneum. Critias sanguinem. Hippon philosophus aquam. Democritus ignem: etenim globosas indiuiduorum corpusculorum figuras concretas ignem, animamq; efficere. Heraclitus vniuersi quidem animam, exhalationem esse humidorum: animalium autem animam, cum ab exteriori exhalatione, tum ab ea quæ in ipsis est animalibus eiusdem cum illa generis ortam esse auctor est. Inter eos etiam qui sine corpore animam dicunt, infinita dissensio est: quod alij, eam substantiam, & immortalem confirmant: alij, etsi corporis sit expers, substantiam tamen, & immortalem negent. Thales enim princeps dicendi fuit, animam semper moueri, & per se moueri. Pythagoras numerum asseruit seipsum mouentem. Plato substantiam quæ sub intelligentiam cadat, per seq; ad numerum harmonie aptum moueatur. Aristoteles entelechiam primam corporis naturalis, instrumentis præditi, potestate viuentis. Dinarchus harmoniam quatuor elementorum, non enim eam quæ è vocibus existit; sed calidorum & frigidorum humidorum & siccorum quæ in corpore sunt temperationem, harmonie participem, & concentum vult dicere. Atque de his perspicuum est, ceteros animam substantiam dicere: Aristotelem & Dinarchum à substantia remouere. Præterea fuerunt qui vnā esse, & eandem omnium animam putarunt, quæ minutatim in res singulas concidatur, in seq; rursus coeat: vt Manichæi, & alij nonnulli. Alij, multas, specieq; differentes, arbitrati sunt. Alij, & vnā, & multas. Necesse est igitur in tot opinionibus refellendis paulò longior ponatur oratio. Atqui cōmuniter contra omnes qui dicunt animam esse corpus,

illa sufficient, quæ ab Ammonio doctore Plotini, & Nume-
 nio Pythagoræo, disputata sunt. Sunt autem hæc, Cor-
 pora quæ sua natura mutantur, penitus quæ dissipantur,
 & infinitè diuiduntur, si in ijs nihil quod sit immutabile
 relinquatur, opus habent aliquo se continente, & conne-
 ctente & velut constringente & cohibete quod animam
 dicimus. Itaq; si corpus est anima quaecunque tandem
 etiam tenuissimum, quid rursus erit quod ipsum conti-
 neat? ostensum est enim, omne corpus indigere aliquo
 à quo contineatur; & ita infinitè donec ad aliquid quod
 corpore vacet perueniamus. Sin responderint quod Stoi-
 ci, contentam quādam esse motionem in corporibus, quæ
 intro simul & extra feratur: & eam quidem quæ extra
 fertur, magnitudines, & qualitates efficere: quæ verò in-
 tro iunctionem, atque substantiam, quærēdum de ijs est,
 cum omnis motus ab aliqua vi proficiatur, quæ vis hæc
 sit, & in quo eius essentia sit posita. Nam si vis hæc, ma-
 teria quedam est, instabimus iisdem rationibus: Sin ma-
 teria non est, sed è materia quid cōcretum, (aliud autem
 est è materia concretum, aliud materia: quod enim ma-
 teriæ est particeps, è materia concretum dicitur:) quid
 tandem est, quod materiæ est particeps? utrum mate-
 ria etiam ipsum, an materiæ expers? Si materia, quo-
 modo è materia concretum, ac non materia est? Si non
 materia, expers ergo materiæ: si materiæ expers, non er-
 go corpus: omne enim corpus è materia concretum est.
 Quod si dicant corpora, triplici spatiorum genere porri-
 gi; in animaq; quæ per totum corpus permeet, parem spa-
 tiorum numerū reperiri, ac ideo certè corpus esse, respon-
 debimus, omne quidem corpus tria habere spatiorum
 genera: non tamen quidquid tria habet spatiorum gene-
 ra, esse corpus. Etenim locus & qualitas cum vacent
 corpore

corpore per seipsā, ex accidenti in magnitudine quantitatē adipiscuntur. Ita anima per se adest, ut omni careat spatio : at ex accidenti, cum eo in quo est, quod triplex habet spatium, etiam ipsā triplex habere spatium intelligitur. Deinde omne corpus, vel pulsu agitur externo, vel motu cietur interiore & suo : Si externo, inanimatum est : si interiore, animatum. Si ergo corpus anima est, ac agitur aliunde, inanimata est ; sin à se mouetur, animata. Vtrumq, autem absurdum est, & animatam, & inanimatam animam dicere. Non ergo corpus anima est. Præterea, anima si alitur, eo quod vacet corpore alitur : animi enim esca, disciplina sunt : At nulum corpus alitur eo quod vacet corpore : non ergo corpus anima est. Xenocrates autem ita cōcludebat, Si non alitur anima, omne autem corpus animalis alitur, nō est corpus anima. Atque hæc quidem cōmuniter aduersus omnes qui dicunt animam esse corpus, disputata sint. Proprie verò, contra eos qui putant animam vel sanguinem esse vel spiritum ; quoniam semoto spiritu, vel sanguine animal extinguitur, non illud dicendū quod nonnulli, qui arbitrantur se aliquid asserre, scripsere, cum dicerent, Ergo cum defluerit pars sanguinis, anima pars defluerit. Lenis enim est, & futilis ista responsio : Nam in his quæ particularum sunt similium inter se, reliqua pars eadem est cum tota : Nam & multum, & perpaulum aquæ aqua est ; argentum itidem & aurum, & omnia quorum partes essentia inter se non differunt. Itaque & sanguis qui relinquitur quantumcunq, sit, anima est : siquidem sanguis anima est. Illud igitur potius dicendum est, Si hoc est anima, quo detractō animal interit, sanè & putrita anima est, & bilis utraque : Nam horum utrumcunq, defecerit, viuendi finem animali asseret. Quod

& in iecore valet, & cerebro, & corde, & stomacho, & renibus, & intestinis, & alijs permultis. Quo enim horum sublato non ad interitum animal dilabetur? Preterea multa carent sanguine, quæ tamen animata sunt; ut cartilaginea, & mollia, ut sepia, & loligines, et muri: & omnia quibus testæ pro tegmine est, quæq; crusta integuntur, ut carabi, & cancri, & gāmari. Si igitur hæc animata sunt, nec sanguinem habent tamen, patet animam non esse sanguinem. Illis verò qui dicunt aquam esse animam, quoniam vitam omnibus largiri videtur, nec fieri potest ut sine aqua vita ducatur: multa sunt quæ aduersentur: neque enim sine alimentis possis vivere. quare horum sententia omnes, singuliq; cibi anima sunt. Deinde multa sunt animalia quæ non bibant, ut de quodam aquilarū genere traditum est; Perdix etiam sine potu vivere potest. Verùm cur aqua potius anima est quàm aër? Ab aqua enim perquamdiu abstinere te possis; at à ducendo spiritu ne ad breuissimum quidem tempus, quāquàm nec aër anima est: multa enim sunt quæ viuunt, neque tamen respirant, ut insecta omnia, ut apes & vespe, & formice, & quæ sanguine carent, & pleraq; animantes marine, & omnia quæ pulmonem non habent: nihil enim quod pulmonem non habet, spirat aërem. Quæ reciprocatur enunciatio, Nihil quod aërem non spirat, pulmonē habet. Sed quoniam Cleanthis Stoici, & Chrysippi feruntur rationes quedam non contemnende, etiam harū dissolutiones afferendæ sunt, ut à Platonicijs sunt expositæ. Cleanthes ratiocinationem nectit eiusmodi, Non solum, inquit, corpore parentum similes nascimur, sed etiam animo, affectionibus, moribus, habitibus: Similitudo porro, & dissimilitudo in corpore, non in non corpore spectantur, corpus igitur anima est. Pri-

mium ex partibus uniuersum genus non concluditur:
 deinde illud, non in nō corpore, falsum est; dicimus enim
 numeros similes esse, quorū latera inter se proportionem
 habeant, ut VI & XXIIII; latera enim VI sunt II
 & III: XXIIII verò, IIII & VI; nam II ad
 IIII, & III ad VI proportio est: in duplici enim ra-
 tione sunt posita; IIII, enim II duplicia, & VI III:
 & tamen numeri corporis sunt expertes. Figura quoq;
 figuris sunt similes, quæ & angulos aequales habent, &
 latera, quæ aequales angulos continent, sibi proportionem
 respondentem. Figuram autem etiam ipsi esse non corpus
 consentitur. Accedit huc, quod ut quantitatis est pro-
 prium, aequale esse, & non aequale, ita qualitatis simile, et
 dissimile. Non corpus autem qualitas: Est igitur etiam
 non corpus non corpori simile. Addit Cleanthes, Nullum
 non corpus consentit cum corpore, sed corpus cum cor-
 pore. Consentit autem anima cum corpore, dum egrotat
 & secatur: Corpus item cum anima, quod dum pudore
 afficitur, rubescat, dum timet, palleat; Corpus igitur
 anima. Est autem altera sumptio nō vera, quæ in assum-
 ptione est hæc, Nullum non corpus, cum corpore consen-
 tit. Quid enim si in solam animam hoc conuenit? Simi-
 literq; dicunt ut si quis ita ratiocinetur, Nullum animal
 superiorem maxillam mouet, Crocodilus autem superi-
 orem maxillam mouet, Non ergo animal est crocodilus.
 falsa est enim enuntiatio in assumptione ista, Nullum
 animal superiorem maxillam mouet. nam crocodilus &
 animal est, & superiorem maxillam mouet. Idem euenit
 in istam Cleanthis enunciationem, Nullum non corpus
 cum corpore consentit: nam cum negante enunciatione
 sumit quod queritur. Verum faciamus verum esse, Nul-
 lum non corpus cum corpore consentire; quod inducitur

non est concessum, Consentire animam cum corpore dum egrotat vel secatur. Dubium enim est utrum corpus tantum sit quod doleat, accepto sensu ab anima quæ omnis doloris sit expers; an etiam ipsa cum corpore dolore afficiatur. Atque adeo prius illud nobilioribus philosophis magis probatur. Atqui non ex ambiguis, & controuersis; sed ex concessis omnis ratio concludenda est. Illud etiam etsi necesse non est, tamen velut ornandæ, cumrlandæq; rationis nostræ causa ostenditur; Non corpora aliqua cum corpore consentire: Nam qualitates quæ vacant corpore cum corporibus consentiunt, cum & in inzeritu & in ortu cum corpore commutentur. Chrysippus ait mortem esse separationem animæ à corpore, nullum autem non corpus à corpore separatur, neque enim non corpus, corpus attingit, at anima & tangit, & separatur à corpore: ergo corpus anima: Quorum illud quidem, mortem esse separationem animæ à corpore, verum est. At non corpus non tangere corpus, falsum quidem si vniu. se dicatur: sed in anima verum est. falsum vniuerse, quia linea cum sit non corpus, tangit corpus, ab eoq; separatur: similiter & albedo. In anima verum, quoniam anima corpus non tangit: si enim tangit, nimirum ad illud apposita est. quod si est, non ad totum apposita est. fieri enim nequit ut totum corpus ad totum corpus apponatur, & ita non erit totum animal animatum. Quare si tangit, corpus anima est, sed animal non erit totum animatum: sin totum est animatum, neque tangit, neque corpus anima est. Est autem animal totum animatum, neque ergo tangit, neque corpus est anima. Et cum sit non corpus, à corpore separatur. Quare animus non esse corpus ex his quæ diximus perspicui potest. At verò neque esse non substantiam, deinceps explicandum

dum est. Quoniam ergo & Dinarchus harmoniam animam definiuit, & Simmias contradicens Socrati, animam harmoniam esse asserebat; quod animum harmonia similem esse diceret, corpus liræ. Horum dissolutiones afferende sunt quæ in Platonis Phædone sunt expositæ. Quarum una utitur iis quæ supra confirmata & demonstrata erant. Erat autem demonstratum disciplinas esse recordationes. Hoc igitur sumpto ut confesso rationem instituit sic, Si discipline sunt recordationes, antè erat nostra anima, quam in humana specie generaretur. At si harmonia est, prius non erat, sed postè corpore iam compositio genita est. Omnis enim compositio non aliter habet, quam se illa habent ex quibus conflata est. Est enim compositio, quippe quæ harmonia sit, quedam communio eorum quæ componantur, eamq; non antecedere illa ex quibus constat, sed consequi contingit. Quare inter se pugnant, Animam harmoniam esse, & disciplinas recordationes. Verum autem illud de recordationibus: falsum igitur animam esse harmoniam. Præterea anima, & aduersatur corpori, & imperatoris locum obtinet, quòd corpori imperet & dominetur: Harmonia verò neque præest, neque aduersatur; Non est igitur harmonia anima. Deinde una harmonia, magis & minus harmonia est alia, quòd remittatur, & intendatur, non quidem ratione harmoniæ. Fieri enim nequit, ut ratio magis minus ue dicatur ratio, sed propter aptationem. Si enim acuta vox cum graui permixta remittantur, rationem quidem eandem seruant in vocū magnitudinibus, sed variatur harmonia ex aptatione, dum magis minus ue intenditur. Vna porrò anima nō est magis minus ue anima, quā alia; nō est ergo anima harmonia. Ad hæc, in aīam virtus cadit, et vitius,

in harmoniam harmonia, et quod ei contrarium est non cadit, non ergo anima harmonia. Præterea anima, quod in eam contraria vicissim cadant, substantia est & subiectum: harmonia vero qualitas et in subiecto. Est autem substantia aliud à qualitate, quare & anima, ab harmonia aliud est, etsi participem esse animam harmonia, non est absurdum, non tamen idcirco harmonia est: non enim quoniam virtutis anima est particeps, virtus est. Galenus verò nihil quidem pronunciat, sed testatur in libro de demonstratione, se nihil de anima affirmasse, attamen quæ dicit, declarant eum magis probare animam esse temperamētum, utpote cum morum differentia temperamentum sequatur. Quod ex Hippocratis dictis confirmare nititur. Verum si ita est, certe etiam mortalem eam opinatur, non tamen omnem, sed eam tantum quæ rationis est expers. nam de rationis particeps addubitat his quidē verbis. † Verum corpus temperamentum non posse esse animā, hinc patet, Omne corpus, et animatum, & inanimatum ex quatuor elementis temperatum est. horum enim temperatio corpora efficit. Si igitur corporis temperamentum est anima, nihil erit inanimatum, & concluditur ratio sic, Si temperamentum corporis anima est, Omne porro corpus temperamentum habet, Omne corpus animam habet, Si omne corpus animam habet, nullum est corpus inanimatum, neq; lapis igitur, neque lignum, neque ferrum, neque aliud quippiam inanimatum est. Si verò non uniuersæ omnem temperationem corporis dixerit esse animā, sed certam quandam, querendum qualis temperatio sit, quæ animal efficiat, & animæ loco numeretur. Qualecunq; enim temperamentum dixerit, tale & in inanimis reperiemus. Cum enim nouem temperamenta sint, ut ipse in libris de temperamentis ostendit,

* Galeni
verba,
itemque
libri de
demonstra
tione de-
sideratur.

dit, octo quidem incommoda, unum cōmodum, eò quòd cōmodum est dicit hominē esse temperatum, non omnem tamen, sed eum qui medio temperamento est. Reliquis incommodis temperamentis cetera animalia pro cuiusq; specie alia magis, alia minus esse concreta. Inueniuntur autem etiam in inanimis nouem hæc temperamenta, ut ipse rursus in Simplicibus ostendit. Præterea si anima temperamentum est, temperamenta autē etatibus, temporibus, victuq; mutantur, efficitur mutari animam: si mutatur anima, non eandem habemus animam, sed pro temperamento aliquando leonis, aliquando ouis, aliquando alterius cuiusdam animalis, quod absurdum est. Deinde temperatio non aduersatur cupiditatibus corporis, sed adiuvat etiam. ipsa enim est quæ mouet, & incitat: anima autem aduersatur, nō est ergo anima temperatio. Præterea si anima temperamentum est, temperamētum autem qualitas, qualitas rursus & aduenit, & recedit, sic ut subiectū nihilo magis intereat: item anima quoq; separabitur, sic ut subiectum non intereat. Hoc autem verum non est. Non ergo temperamentum, aut qualitas anima. Non enim sanē alterum contrariorum naturaliter adesse animali dicent, ut calorem igni. Hic enim mutari non potest; at temperatio mutatur, imò hi ipsi sunt, qui medendi scientia, temperationes mutant. Omnes insuper corporis qualitates sensu percipiuntur, anima verò non sub sensum, sed sub intelligētiam cadit, non ergo corporis qualitas anima est. Præterea sanguinis, & spiritus, adiuncta carne, nervis, cæteris, bona tēperatio, robur est: caloris, frigoris, siccitatis, & humoris, sanitas: membrorum autem apta compositio, cum coloris suauitate, corporis pulchritudinem gignit. Quare si harmonia suauitatis, & roboris, & pulchritudinis, anima est, necesse

est hominem, quoad vivit, neque agrotum esse, neq₃ infirmum, neque deformem: Contingit autem saepe non unam tantum, sed omnes pariter has tres bonas temperationes perire, et hominem tamen vivere: Accidit enim ut idem simul & turpis sit, et infirmus, et agrotus: non ergo corporis bona temperatio anima est. Sed inquires, quomodo ergo naturales virtutes, vitiaq₃ naturalia, hominē insequuntur? Id vero ex corporis temperamento fit. Ut enim naturaliter ex temperamento salubri sunt, et insalubri corpore, ita alij naturaliter amara bile abundantes, ad iracundiam; alij, ad timorem; alij, ad venerē propensi sunt. Verum aliqui coërcent, et superant. Dubium autem non est, quin temperamentum coërceant: atq₃ aliud est quod coërcet, aliud quod coërcetur, aliud ergo temperamentū, aliud anima. Cum enim corpus animæ sit instrumentum, si idoneè effectum fuerit, adiuvat animam, ipsumque se cōmodè habet: Sin non idoneè, impedit animam, ac tum satis negotij habet anima, dum cum ineptia sui instrumenti luctatur; ac nisi admodum sit sobria, etiam cum eo pervertitur: quomodo musicum lira perversio in errorem inducit, nisi eam primum rectè cōposuerit. Quamobrem animæ adhibenda cura est, ut corpus accommodatum sibi instrumentū reddat, quod per rationem, & mores assequetur; ut in harmonia, ita hic alia laxans, alia intendens, quo ipsum sibi aptum efficiat, eoq₃ ut cōmodo instrumento utatur, nisi & ipsa cum eo perversa fuerit, quando etiam hoc aliquando usu venit. Aristoteles qui animam dicit entelechiā, nihilominus idem sentit, quod qui qualitatem eam esse volunt. Sed explicemus prius, quam entelechiam vocet. Substantiam trifariam dicit intelligi, unā, quæ ut materia subiecta sit; quæ per se quidem, nihil est, potestatem tamen ad rerum oriū habeat:

Alte-

Alteram, formam, & speciem, per quam materia formatur: Tertiã quòd ex utrisq, specie & materia conflatur, quòd demũ animatum est. Est igitur materia potestas, species entelechia. Et ista quidẽ bifariã quoq, accipitur, tum vt scientia, tum vt ex scientia cõtemplatio; hoc est, tum vt habitus, tum vt vsus habitus. Anima igitur, vt scientia est, quoniã hoc ipso quòd anima est et somnus, & vigilia est. Vigilia autem cõtemplationi, somnus visui, qui tamen iam non fungatur suo munere proportionẽ respondet. Atq, scientia vsu sciẽtiã prior est, propterea primam entelechiã vocat speciem, secundam vsum, atq, muneris functionem. Quemadmodũ oculus ex subiecto est, & specie, atq, id quidem, quòd in eo subiicitur, visumq, accipit, materia eius est, quã ipsa quoq, cõmuni nomine oculus dicitur. Species verò, et entelechia, prima oculi, ipsemet visus qui videndi vim oculo impartit. Secunda autem entelechia oculi est functio muneris qua videt. Vt igitur paulo antè natus catulus, neutra prãditus est entelechia, sed vim habet accipiendi entelechiã, ita de anima intelligendum est. Vt enim illic videndi sensus, dum est ortus, oculum absoluit, ita hic dum corpori anima ingenita est, animal perficit, vt neque sine corpore vnquam sit anima, neq, corpus sine anima, corpus enim non est, sed corporis: ideoq, in corpore est, & quidem corpore tali: per se verò, sua que vi nullu est. Sed primum quidem partibilem animæ partem animam vocat, discludens ab ea quæ rationis est particeps. Atqui omnis simul hominis anima sumenda erat neque ex vna eius parte, eaq, infirmissima, de vniuerso pronuntiandum. Deinde corpus ait potestatem habere, vt viuat, etiam antequam generetur anima. Ait enim corpus potestate vitam in seipso habere, Oportet autem corpus

corpus quod potestate vitam habet, prius actu esse corpus. Non potest autē actu esse corpus, antequam formam accipiat. Est enim corpus, materia omnis qualitatis expers. Fieri ergo nequit, ut quod actu non est, aliquid ex se creandi vim habeat. Quod si etiam corpus potestate est, quomodo quod potestate corpus est, potestate vitam habere in seipso potest? praesertim cum in ceteris fieri possit, ut qui habeat aliquid eo non utatur, ut in quo visus sit, non fungatur munere oculorum: in anima id fieri nequeat: non enim in dormiente nullum animae munus est: Nam & alitur, & augeſcit, & phantasia utitur, & respirat, quod in primis vitae argumentum est. Quare ex his manifestum est nulli adesse posse vi uiuit potestate, sed omnino actu uiuet. Quod enim potissimum animam format, nihil aliud praeter uitā est; animae enim cognata vita est. Corpori verò non aliter adest, quam quod eius quodammodo est particeps. Quare qui dicit similitudinem vitae proportionem respondere, non animae vitam, sed corporis intelligit, & ita fallax eius est oratio. Nam in corpoream substantiam vicissim cadunt contraria, in eam quae species est, non cadunt. Si enim differentia quae speciem efficit mutetur, etiam animal mutabitur. Itaque, non in substantiam quae species est, contraria cadunt; sed eam quae subiectum est, id est, corpoream. Nullo igitur modo anima corporis entelechia esse potest, sed substantia est omnibus partibus absoluta, vacans corpore. Nam vicissim in eam cadunt contraria, virtus & vitium, à quo species longissime aberat. Deinde ait animam, quae sit entelechia, esse immobilem, per se: moueri tamen, ex accidenti; neque esse absurdum, eam motum asferre nobis, etsi ipsa omnis motionis sit expers. Etenim pulchritudo mouet nos, quae tamen ipsa nullo motu agitur. verum

ut ita sit, non mouet pulchritudo rem immobilem, sed quæ ea natura est, ut moueatur. Itaque si corpus quoque per se motum haberet, nihil esset absurdum moueri ipsum ab eo quod sit immobile. Nunc fieri nequit, ut immobile ab immobili moueatur. Unde igitur motus proficiscitur nisi ab anima? Non enim per se corpus mouetur. Itaque dum primum motionis ortum vult ostendere, non primum, sed secundum ostendit. Si enim moueret eam rem quæ non mouetur, primum motum faceret: Sin alio quodam modo mouet id, quod à seipso mouetur, secundi motus ortum exponit. Unde igitur primus ortus motionis corpori? Nam dicere à seipso moueri elementa; quod alia, natura sint leuia; alia graua, falsum est. Si enim leuitas, & grauitas motus est, nunquam leuia, & graua consistent: Consistent autem cum suum locum occupauerint: Non ergo leuitas, et grauitas, cause primi motus sunt, sed qualitates sunt elementorum. Sed tamen ut etiam hoc detur quomodo ratiocinari, opinari, iudicare, grauitatis, & leuitatis opera esse, ossunt. Si non sunt grauitatis & leuitatis opera, neque elementorum sunt: si non elementorum, neque certe corporum. Præterea si ex accidenti mouetur anima, corpus per se efficietur, ut etiam si absit anima per se corpus moueatur. Quod si est, etiam animal erit sine anima. Hæc autem absurda sunt, absurdum ergo, & quod initio dicebatur. Verum ne illud quidem verum est quod dicitur, Quidquid natura mouetur etiam per vim moueri; et quidquid per vim mouetur, etiam moueri natura. Mundus enim cum natura moueatur, per vim non mouetur. Neque si quid natura mouetur, id etiam natura consistit: nam & mundus, & sol, & luna, cum secundum naturam moueantur, secundum naturam stare non possunt. Eodem modo & anima, cum secundum naturam
semper

semper moueatur, secundū naturam cōsistere non potest. Nam status, animæ est interitus, ut cuiuslibet rei quæ semper moueatur. Accedit eodem, quòd illud quod ab initio quærebatur, non dissoluitur, unde corpus contineatur, quòd natura sua dissolubile est, & dissipabile. Atque hæc quidem selecta de multis, satis sunt, ut animam neq; entelechiam esse, neque immobilem, neque in corpore gigni ostendamus. Pythagoras verò, per quandam significationem, & Deum, & omnia alia, cum numeris semper comparare solitus, etiam animam numerum esse seipsum mouentem definiuit, quem Xenocrates sequutus est, non quòd numerus sit anima, sed in ijs quæ numerantur, & multiplicata sunt reperiatur, & quoniam anima est, quæ res inuicem secernat, quòd formas cuique & notas imprimat. Hæc enim est quæ speciem à specie distinguat, & eas cum dissimilitudine formarum, tum numeri multitudine discrepantes efficiat, eamq; ob rem numerum in rebus constituat. Vnde non omnino à societate, & conjunctione numerorum aliena est. Ceterum immortalem eam esse, & per se moueri, suo quoq; iudicio et testimonio comprobauit. Veruntamen numerum eam non esse, hinc clarum, & apertum est; Numerus enim quantitas est, anima autem non est quantitas, sed substantia, non ergo numerus anima est: & si vel maxime etiam numerum in ijs quæ intelligentia cernuntur, substantiam esse volunt, ut deinceps dicemus. Deinde anima continua est, numerus continuus non est, non ergo anima numerus. Præterea numerus addendo crescit, at anima addendo non crescit. Numerus item, vel par est, vel impar: anima neque par neque impar, ergo anima non est numerus. Anima insuper per se mouetur; numerus autem definitè est immobilis. Adde quod nu-
merus

merus unus, idemque, natura permanens, nullam qualitatē quæ in numeris sit mutare potest: Anima autem una, eademque, permanēs essentia, mutat qualitates; dum ex inscitia, in scientiam: ex vitio, in virtutem commutatur: non ergo anima, numerus. Itaque, veterū dogmata de anima hæc sunt. Eunomius cū Platone simul, et Aristotele cōsentiens, animā substantiā esse corporis expertem, quæ in corpore creatur definiunt. Nam quod ait, substantiā corporis expertem, à Platone accepit: ut illud alterū, quæ creatur in corpore, ex Aristotelis disciplina: neque, videtur quamvis acutus sit, ut est, se ea coniungere quæ conuenire nullo modo possunt. Quidquid enim corporeū habet ortum: & ab aliquo tēporis principatu genitū est, id fragile et caducum est. His consentanea sunt quæ à Moyse sunt prodita, nam ortum eorum quæ sensum mouent describens, non disertē dixit, in eo etiam illorum naturam existere, quæ ratione sapientia quæ comprehenduntur, etsi aliqui sunt qui hoc opinione augurentur, sed his non omnes assentiuntur. Quod si quis ex eo quod post effectum corpus anima immissa est, eam post corpus generatam esse putat, à vero aberrat. Non enim Moyse creatam dicit tum, cū in corpus impacta est, neque ratio fert, ut ita se res habeat. Quare aut mortalem animam dicat, ut Aristoteles, & Stoici, qui voluerunt eam in corpore generari: aut si dicit substantiam corporis expertem, ne dicat eam in corpore creatam, ne in mentibus nostris mortalis animæ notionem gignat, atque adeo quæ prorsus ratione sit vacua. Præterea eius sententia nondum plenus mundus est, sed etiamnum inchoatus, ac dimidia sui parte perfectus accessionem quæ semper desiderat, nam quinquaginta millia substantiarū, quæ ratione percipiuntur, ut minimū quotidie

ad

ad eum sit accessio: & quod grauissimum est cū absol-
tus erit, tum illo auctore dissoluetur, vltimis hominibus
qui erunt ad illa tempora, cū mortui ad vitam reuo-
cabuntur, animarum numerum explentibus. Quo quid
à ratione magis auersum esse possit, dicere, tum mundum
interire cū omnibus suis partibus expletus fuerit. Om-
nino enim hoc instar lusionis puerorum in arena est, qui
statim ut opus perfecerūt, ea quæ fabricarant, perturbāt.
Nam asserere prouidentie ratione animas nunc gigni,
non creationis, non enim nouam substantiam, neq, aliam
ab ea quæ est, importari, sed eam quæ sit per prouiden-
tiam multiplicari, ignorantium est differētiā creatio-
nis & prouidentie. Prouidentie enim opus est, per vnus
ortum ex altero, conseruare substantiam caducorum ani-
malium. dico eorum, quæ ex putredine non nascuntur.
Nam horum propagationem alia rursus putrefactio con-
seruat. Creationis vero præstantissimum officium est, ex
nihilō aliquid efficere. Si ergo animæ ex ortu fiunt mu-
tuo, ratione prouidentie fiunt, & caducæ sunt ut cetera
quæ ex propagatione generis oriuntur: Sin fiunt ex ni-
hilō, creatio hæc est; neque verum est quod dicit Moy-
ses, Cessauit Deus ab omnibus operibus suis: sed horum
vtrumq, absurdū est. non ergo nunc animæ fiunt. Nam
illud, Pater meus operatur, non de creatione, sed de pro-
uidentia dictum esse, etiam ipsi Encomio videtur. Apol-
linarius verò putat animos ab animis gigni, ut à corpo-
ribus corpora. Progredi enim ut propagationem corpo-
rum, ita animam per propagationem primi hominis in
omnes qui ex illo generantur. Neque enim sepositas esse
& conditas animas, neque nunc gigni. Eos enim qui hoc
dicūt, Deum mœchis operam nauantem facere, propte-
rea, quod ex his pueri nascantur. Mendacij etiam con-
uincti,

nunci, illud, Cessavit Deus ab omnibus operibus suis, quæ cepit facere, siquidem nunc etiam facit animas. Verum si omnia quæ per propagationem ex ortu mutuo gignantur, ostensa sunt esse mortalia, propterea enim generant, & generantur, ut caducorum genus permaneat, necesse est etiam istum, aut mortalem dicere esse animam, cum fiat ex ortu mutuo; aut non per propagationem istiusmodi ortu gigni animas. Nam de iis qui ex adulterio nascuntur, providentiæ rationi quæ incognita nobis est, relinquamus. Veruntamen si aliquid de providentiâ conieciendum est, planè cognoscit id quod gignitur, aut vitæ hominum, aut sibi ipsum utile futurum, ideoq; animam subire corpus permittit. Cuius abunde magnum argumentum licet arripere Solomonem qui ex Uriæ uxore & Davide natus est. Nunc Manichæorum opinio qualis sit inspiciamus. Aiunt enim animam immortalem et corporis expertem esse: sed unam solam omnium quæ ubique sunt, animam minutatim conceptam, & distributam in singula corpora, tam inanimata quàm animata, & eius in alijs plus, in alijs minus inesse. Plus enim esse in animatis, in inanimatis minus, ac multo plus in celestibus corporibus, quàm in alijs omnibus, ut partes univærsæ animæ, rerum singulæ sint animæ. Ac si quidem individue dividi eam dicerent, ut vocem in iis, qui eam auribus accipiunt, mediocre malum esset. Nunc ipsam substantiam animæ in partes aiunt dividi, et quod omnium gravissimum est, ipsam propriè in elementis esse volunt, cum quibus & in ortu corporum dividatur, & rursus in eorundem dissolutione coeat, non secus atque aqua quæ dividitur, iterum contrahitur, & permiscetur. Ac puras quidem animas in lucem excedere, cum sint lux; quæ verò à materia contaminatæ sunt, abire in elementa, et rursus ab elementis

in stirpes, & animalia. Et ad hunc modum substantiam eius concidentem, & corpoream patibilemque, facientes, immortalem esse aiunt. Verum eo delabuntur, ut secum pugnantia loquuntur. Nam cum dicant eas que contaminata sunt, reuocari in elementa, & sibi mutuo misceri: rursus eas pro magnitudine cuiusque peccatorum, dum ab uno corpore in aliud transferuntur, puniri censent, & earum naturam, tum coniungunt, tum separant. Nam quod umbrae lucente sole separantur, caelo nubibus obducto iunguntur, id in natura quae mente cernitur fieri non potest: nam umbrae sub sensum cadunt, etiam si concedat quissiam eas separari, rursusque, coniungi. Plato & unam, & multas esse animas, affirmat. Unam enim esse huius universi animam, esse etiam alias rerum singularum, ut universum, universi anima separatim animatum sit; itemque, separatim res singulae, sua quaque, anima sint praeditae. Dicit enim universae naturae animam porrectam esse a centro orbis terrae, usque ad extremas oras caeli: non equidem ut locum ista notet porrectio, sed extensionis quendam modum, quem mens & ratio assequatur, atque, hanc esse animam quae in orbem, rerum universitatem contorqueat, mundi, corpus contineat, atque, costringat. Egere enim corpora et aliqua, a qua contineantur, idque, prestare animam, quae speciem efficit, supra ostensum est. Vivere enim quamque rem, suo vitae genere, & interire, interire. Quoad enim corpus continetur, & constringitur, esse dicitur; dum dissolvitur, occidere. Et vivere quidem omnia, non esse tamen omnia animalia. Secernim enim ab inanimatis stirpes, quod haec crescant, & nutrantur, id est, altrice, & naturali facultate expertes; rationis animantes, a stirpibus, & herbis, sensu: rationis compates, ab expertibus ratione. Atque ita cum omnia di-

cant viuere, vniuscuiusque naturam distinguunt. Itaque viuere dicunt etiam quæ prorsus sunt inanima, vitæ quadam quæ in habitu est, quoniam continentur ab vniuersa anima, eò quòd sint dumtaxat, nec dilabantur. Hanc esse volunt animam, quæ gubernat vniuersa, & singulas animas, quæ tamen iam antea à Deo factæ sint, in corporibus includat, cum scilicet Deus illi leges dederit, quibus hunc mundum administraret: quas etiam fatum vocat Plato, & vim quæ ad nos regendos satis sit, suppeditet. Sed hæc etiam in disputatione de fato ducta sunt. Communiter igitur omnes Græci qui animam immortalem statuerunt, eam de vno corpore in aliud transferri, censere: sed in firmis animarum dissentiant. Alij enim, unam speciem rationis videntem dicunt, eam j, & ad stirpes, & herbas, & ad bestiarum corpora transire, & horum partim certo & definito temporum ambitu, partim ut casus tulerit, id fieri existimant. Alij, non unam speciem animarum esse iradunt, sed duas, rationis participem, & quæ rationis sit expers. Neque desunt, qui multas animarum species constituunt, totidem scilicet, quot sunt species animalium, maximæq; est inter Platonicos in hoc dogmate dissensio. Cum enim Plato scripserit furiosas & iracundas, & rapaces animas, in luporum & leonum corpora transferri, quæ verò intemperate vixissent asinorum, & similibus corpora assumere. Alij, propriè intellexerunt leones, & lupos, & asinos: alij mutatione verborum, eum usum esse iudicarunt, ac mores per animalia designasse. Cronius enim in libro quem de iterato ortu scripsit, (ita enim migrationem illam de vno corpore in aliud appellat) omnes animas ratione præditas esse vult. Similiter Theodorus Platoni-

cus, in libro qui inscribitur, *Animam esse omnes species.* Itemq; *Porphyrus: Iamblichus* verò contrariam rationem sequitur, & perinde utcunq; fuerit species animalium, ita animæ speciem esse dicit: quod hæc habet vim, species animarum esse differentes. Nam librum edidit unum, inscriptione hac, *Nō fieri migrationes animarum ab hominibus ad bestias, neque à bestijs ad homines, sed ab animalibus ad animalia, & ab hominibus ad homines.* In quo mihi quidem videtur non modò *Platonis* opinionem, sed etiam veritatem præ ceteris esse affectus, et cum multis alijs, tum his rationibus licet ostendere. Nul-
lus enim motus rationis cernitur in bestijs, neque enim artes, neque disciplina, neque consilium, neque virtutes, neque aliud quippiam, quod ad rationem pertineat, in illis est. Ex quo patet, non esse eas, animæ utentis ratione participes. Etenim absurdum est, quæ ratione careant dicere, ratione esse prædita. Et si enim in modò natis pueris, solus ratione vacuus motus inest, tamen anima rationis compote ornatos eos dicimus. nam ubi adoleuerint, rationis usum declarant. at bestia cum nulla ætate rationē patefaciat, supernuacaneam habeat animā rationis participem, quòd nullam illi rationis vis utilitatem allatura sit. Nam nihil supernuacaneè à Deo factum esse, ab omnibus uno ore concessum est. Quod si est, supernuacaneè anima rationis compos, iumentis, & feris injecta sit, cum nunquàm in ijs suum munus possit edere, neque hoc illi non vituperationi sit, & crimini, qui corpori animam inhabilem dedit. Non enim hoc artificis opus est, aut omnino eius cui ordo, et harmonia sit cognita. Quòd si quis dicat esse quidem in animalibus motus rationis ex habitu, verum ita efficta esse eorum corpora, ut in ea non cadat artificiosa actio; idq; hominum exemplo confirmare
nitatur,

nitatur, quibus, si digiti modo manuum amputentur, plurimas artes exercere non possunt, questionem non dissolvit. relinquitur enim adhuc idem absurdum, Deum non ingenuisse corpori accommodatam animam, sed supervacaneā, & inutilem, & ociosam, quæ per omnem ipsorum vitā a fungendo suo munere impediatur. Accedit etiam quod ex dubiis, neque cōcessis rebus eorum ratio constet. Unde enim scimus, ex habitu ratione moveri animalia? Satis ergo est existimare, cuique corpori accommodatam animam esse insitam, neque habere quidquam amplius ex habitu animalia, quam naturalem illam simplicitatem, quæ in operibus eorum apparet. Quæque enim species bestiarum, natura instinctu movetur ad quem ab initio usum, et ad quod fungendum munus generata est, atque ad ea exequenda, appositè illorum corpus figuratum est. Neque ea tamen omni ope destituta, Deus reliquit, sed unicuique naturalem, non à ratione proficiscentem prudentiam immisit: quibusdā etiam calliditatem, tanquam artis imaginem, & rationis umbram inferuit. Quod duabus de causis ab eo factum est, & ut instans malum effugerent, veniensq; præcauerent, & ut omnia quæ creata essent, inter se connecteret, atq; coniungeret: ut supra est à nobis expositum. Verum illa non ratione ad agendum adduci, hinc licet existimes, quod omnia quæ sub eandem speciem subiecta sunt animalia, similiter eadem faciant; neque in tanta multitudine opera eorum discrepent, nisi quod unum magis facit, alterum minus sed uno naturæ impetu, tota species moveatur. Omnis enim lepus, eodem modo dolo utitur; & omnis lupus, eodem modo callidus, & omnis simia, eodem modo imitatur. Quod in homine non ita est, sexcentæ enim rationes sunt humanarum actionum. Liberum est enim, suiq;

iuris, quod rationem habet. Proinde non ut cuique speciei bestiarum, ita omnibus hominibus unum iacm' que opus est. Nam illæ sola natura mouentur, quæ autem naturalia sunt eodem modo sunt apud omnes, at actiones quæ à ratione manant, aliæ apud alios sunt, neque apud omnes eadem necessario. Si dixerint, ad luendam poenam peccatorum, quæ cum in corporibus humanis esset admisit anima, in eiusmodi corpora detrudi, per id quod posterius est, rem quæ queritur demonstrant. Cur enim in corpore animalium quæ ante hominem sunt facta, anima rationis participes iniecta sunt? Non enim certe quod peccarint in corporibus humanis, etiam antequam in corpore humano reperirentur. Videtur autem nostram hanc opinionem approbare, etiam admirabilis ille medicus Galenus, et in quaq; specie animalis diuersam esse animæ speciem arbitrari. Scribit enim statim in principio libri primi de usu partium, hoc modo, Atq; si hoc ita est, multæ animalium partes erunt, aliæ maiores, aliæ minores, aliæ etiã quæ in aliam speciem secari non possunt, quibus omnibus animæ opus est. Nam corpus eius est instrumentũ, eamq; ob rem multum à se differunt partes animalium, quandoquidem & animæ. Deinde in progressu eiusdem libri addit et hoc, de simia, Atqui sapientissimus accusator, dicat natura tibi, animali animæ ridiculo, oportuit ridiculam corporis structurã dari. Ita differentibus specie corporibus, differentes inesse animas cognouit. Atq; ista quidem de his disputata sunt. Quod si animam ostendimus neq; corpus esse, neque harmoniam, neque temperationem, neque aliam ullam qualitatem, dubitandum non est quin substantia quædam sit anima, vacans corpore: nam esse quidem, inter omnes cõstat. Si autem neq; corpus est, neque accidens, profecto substantia est corporis expers,

expers, neque de ijs est, quorum, ut ita dicam, esse, in alio est positum. Hac enim adueniunt, & recedunt, sine subiecti interitu: at anima dum seuungitur, prorsus corpus extinguitur. Eisdem rationibus licebit uti, ut eam immortalem esse doceamus. Si enim neque corpus est, quod natura sua dissolui, & interire probatum est; neq; qualitas, neque quantitas, neque aliud quicquam e numero caducorum, obscurum non est, quin immortalis sit. Multa quidem sunt eius immortalitatis certissima rationes apud Platonem & alios, sed spinosæ, et ad cognoscendum difficiles, & vix ijs notæ qui in illis scientiis magnopere versati sunt. Nobis autem satis est ad demonstrationem animæ immortalitatis, doctrina diuinarum literarum, quæ à se fidem habet, nec foris petita probationis eget, quia diuino instinctu & inflatu data est. Aduersus eos qui Christianorum literis non utuntur, satis est, quòd non numerari animam in ijs quæ occidunt, demonstrauimus. Si enim nihil est eorum quæ occidunt, sed interitum omnem effugit, immortalis profecto est. Itaque hoc quod abunde declaratum sit, omittendum est.

De iunctione corporis & animæ.

CAP. III.

QUÆRENDUM quomodo animæ, & corporis quod anima vacat, fiat iunctio: dubia enim res est. Si autem non solum ex anima & corpore, sed etiam mente, homo conflatus est, ut nonnulli censuerunt, longè magis res ambigua est, & controuersa. Omnia enim quæ ad vnius naturæ constitutionem conueniunt, prorsus iunctione aliqua tenentur. Omnia autem quæ iunctione tenentur, commutantur: neque quæ prius erant, permanent, ut de elementis ostendetur. Nam postquam

iuncta sunt, in aliam quandam naturam abierunt. Quomodo ergo aut corpus iunctum animæ corpus manet, aut anima cum sit corporis experta, & substantia per se, iungitur corpori, & pars animalis efficitur, sic ut suam essentiam non confusam, & incorruptam conseruet? Necessarium est enim aut ita iunctam esse animam, et corpus, ut simul ambo commutata, & corrupta sint, ut elementa: aut non quidem sic iuncta esse, propter absurda quæ consequuntur, diximus, sed alterum ad alterum esse appositum; ut in choro saltatores: aut calculum ad calculum: vel ita temperata esse, ut vinum & aqua commiscantur. Verum animam ad corpus non posse esse appositam, cap. quod de anima est, demonstrauimus. Nam præterquam quod unum dici non possunt, quæ appositione vnius ad alterum coagmentata sunt; ut verbi gratia, lignum & ferrum, vel aliquid eiusdem generis, ea pars sola corporis esset animata, quæ anima propinqua est; quæ coniuncta non est, inanima. Vini quoque & aquæ temperatio utrumque & vinum & aquam corrumpit, neque enim pura aqua est permixtum illud, neque vinum: quanquam talis temperatio appositione sit, quam tamen sensus deprehendere non potest, propter tenuitatem partium eorum quæ temperata sunt. Quod ex eo perspicuum est, quod rursus alterum ab altero separari potest. Nam sponsa oleo imbuta, & papyrus, aquam puram attrahit. At quæ vere & exquisitè temperata sunt, a se mutuo distrahi nullo modo possunt: sic ut sub sensum cadat eorum disiunctio. Quod si neque iuncta sunt, neque appositum alterum alteri, neque temperata, quæ ratio est, cur animal unum dicatur? Itaque Plito hac dubitatione commotus, non vult animal constare ex anima & corpore, sed ipsum esse animam, quæ corpore utatur, & velut corpore vestita sit.

Sed

Sed ne ista quidem ratio ab omni dubitatione libera est. Quomodo enim unum esse potest cum vestitu anima? non enim unum est tunica cum eo quod tunica indutur est. Ammonius Plotini doctor hanc questionem ad hunc modum solvebat. Dicebat enim naturas eas quæ ratione & mente cognoscuntur eiusmodi esse, ut etiam cum his quæ se possent accipere, iungerentur, veluti quæ simul corrumpuntur: & iunctas manere, non confusas & incorruptas, ut ea quæ apponuntur. Nam in corporibus quidem iunctio omnino commutat ea quæ cœunt, quandoquidem in alia corpora mutantur, ut elementa, in corpora quæ ex eis concreta sunt: & alimenta, in sanguinem, & sanguis in carnem, reliquasq; partes corporis. In ijs verò quæ intelligētia intuentur, iunctio quidem fit, commutatio tamē nulla sequitur. Id enim quod ratione comprehenditur, natura paratum est ut omnem essentia commutationem respuat. Sed vel decedit, vel in nihilum occidit, mutationis verò omnis est expers. Neque verò in nihilū occidit, non enim esset immortalē: & anima cum sit vita, si in temperationē mutaretur, mutaretur quoq;, neque amplius esset vita. Quid autem conferret corpori, si ei vitam non impertiret? non ergo anima in iunctione commutatur. Hoc ostensō, quæ sub rationem, & mentem cadunt, essentia sua commutari non posse, necessario sequitur: ea dum iunguntur, non una interire cum ijs quibuscum iuncta sunt. Quare & iuncta est, & non confusse iuncta est anima corpori. Nam iunctam esse, nature consensus, atq; conspiratio declarat. Consentit enim, atq; congruit sibi totum animal, quippe quod unum sit. Non confundi autem cum corpore animā, ex eo constat, quod secundum somnum quodammodo seiuncta à corpore, idq; velut exanime relinquens, nec præter vitam quidquam

illi aspirans ne prorsus intereat per se in somnijs suo munere fungatur : futura presentiens, & se cum beatis illis mentibus, & ab omni corporis contagione segregatus coniungens. Quod idem illi usu venit, dum per se considerat aliquid earum rerum quæ sub intelligentiam cadunt. Nam etiam tum quoad fieri potest, seipsam abducit à corpore, & per se est, ut ad hunc modum res apprehendat. Cum enim vacet corpore, quous penetrat, & permeat, quemadmodum quæ simul corruptæ sunt. Manet tamen incorrupta, quemadmodum quæ non confusa sunt, & tuetur illam suam veritatem, & in quibuscunque fuerit ea ad suam vitam vertit, neque ab ipsis vertitur. Ut enim sol presentia sua aërem illustrans cum ad lumē traducit, aëriq; lumen iungitur, et cum eo non confuse funditur : ita anima iuncta corpori, manet omnino non confusa: hoc uno à sole discrepans, quòd sol cum corpus sit, locoq; circumscribatur, non est ubicunq; lux sua est ; quemadmodum neque ignis. Manet enim ignis in ligno, aut in lucerna, tanquam in loco illigatus. Anima verò, quòd corporis est expers, neque loco definitur, tota per totum, & lumen suum, & corpus permeat : neque est pars vlla quæ ab illa illustretur, in qua tota non adsit. Non enim tenetur à corpore, sed ipsa tenet corpus ; neq; in corpore est ut in vase, aut utre, sed contra potius in ea corpus. Non enim, quæ cernuntur intelligentia, à corporibus impedita, sed per totum corpus manentia & transeuntia & vagantia corporeo loco comprehendere possunt. Cum enim intelligentia comprehendantur, etiam in locis sunt quæ animo cernuntur. Aut enim in seipsis, aut in superioribus mentibus, ut animus aliquando in seipso est, dum ratiocinatur : aliquando in mente, dum intelligit. Cum igitur in corpore esse dicitur, non in corpore, ut in loco

loco, esse dicitur : sed ut in inclinatione quadam et quia
 adest, quomodo Deū in nobis esse dicimus. Etenim incli-
 natione & propensione ad aliquid, et affectione vinctam
 dicimus à corpore animā: quemadmodū eum qui amat
 ab amica vinctum dicimus non corpore, aut loco, sed ani-
 mi inclinatione. Cum enim magnitudine, et mole et par-
 tibus careat, nulla loci parte terminari, aut circūscribi po-
 test. Quod enim partem nullā habet, quo loco circūscribi
 queat? cum mole enim locus existit. Nam locus terminus
 est corporis cōtinentis, quo id quod cōtinetur cōplectitur.
 Quod si quis dixerit, ergo & Alexandria, et Roma, de-
 niq, ubiq, est mea anima, non videt se locū denuo dicere.
 Etenim quod ita dicitur Alexandria, aut omnino hic, lo-
 cus est. In loco autem prorsus non est, sed in inclinatione.
 Oñsum est enim loco cōprehendi non posse. Cum ergo
 in inclinatione aliqua fuerit, quod intelligentia cōprehen-
 ditur, ad locum, aut rem qua in loco sit, per abusione ibi
 esse dicimus, propter muneris functionem qua illic est, lo-
 cumq, pro inclinatione & functione muneris accipimus.
 Cum enim dicendū sit, illic fingi suo munere, illic esse di-
 cimus. Verum hæc ratio iunctionis liquidius maximeq,
 ad iunctionem verbi Dei, et hominis conueniet: qua post
 iunctionem, neque confusum, neq, comprehensum, ab ho-
 mine est: neque tamen ad eundem modum quo anima.
 Hæc enim cum multiplicata sit, videtur etiam cōsentire
 & congruere aliquo modo propter societatem cum cor-
 pore, & tum ipsum tenere, tum ab eo teneri. At Deus
 verbum, nihil ipsum à societate corporis, & anima, im-
 mutatum, neque illorum imbecillitatis particeps, sed eis
 suam diuinitatem impartiens, unum cum eis sit & per-
 manet; quod erat ante iunctionem. Nouus hic tem-
 perationis, aut iunctionis modus est, & temperatur &
 manet

manet omnis dumtaxat admixtionis expers, & non confusum, & incorruptum, & immutabile & præterquam quod se non vertit neque confunditur, quoniam omnis prorsus commutationis est expers; non una cum illis patitur, sed una tantum agit: neque simul interit, aut commutatur, sed cum illa amplificat, tum ab illis non imminuitur. Testatur hoc Porphyrius, qui Christum oppugnare, & insectari non dubitavit. Sunt autem gravia inimicorum, à nobis quæ sunt testimonia, neque, contradici quicquam potest. Itaque Porphyrius cap. secundo variarum questionum, ad verbum sic scribit, Non improbandum igitur accidere posse, ut aliqua substantia ad alterius substantia absolutionem assumatur, & pars substantia sit, ita ut in sua ipsius natura maneat, & aliam substantiam compleat, & unum cum alio fiat, & suam unitatem conseruet, & quod maius est, ipsa quidem non vertatur, sed ea in quibuscunque fuerit, ad suam ipsius actionem sua presentia vertat. Atque hac de anima & corporis iunctione scribit. Quod si in anima vera est ratio, propterea quod est non corpus, longe longeq, erit verior de Deo verbo, quod multo magis non concretam & ceterè ab omni coagmentatione corporis remotum est. Hoc planissime obturat os ipsi, qui iunctionem Dei cum homine accusare conantur. Plerique enim Græcorum hoc irident, quod dicant fieri non posse, nec probabile, nec decorum esse, ut divina essentia cum natura mortali temperetur, atque iungatur. Nos verò usi eorum testimonio, quorum inter illos celebre nomen est, crimen hoc depellimus. Dicitur à quibusdam, et maxime ab Eunomians, iunctum esse Deum verbum corpori, non substantia, sed viriusque viribus. Non enim esse substantias quæ iunctæ, aut temperatæ sint, sed vires corporis cum viribus divi-

nis esse commixtas. Vires autem corporis nimirum omnis quod instrumentis sit pradiatum, ex Aristotelis sententia dicunt esse sensus. His ergo diuina vires cōmixtae, iunctionem, illis authoribus, effecerunt. At nemo, opinor, hoc ipsis dederit, sensus corporeas vires esse. Suprà enim perspicue explicatum est, quæ corporis, quæ animæ, quæ eius quod ex utroque est, sint propria. Et in proprijs eius quod ex utroque conflatum est, sensus per instrumenta suum munus fungentes, ponebamus, ipsa porro instrumenta corporis esse dicebamus. Quare satius est, ut ante diximus, ex propria natura rerum corpore vacantium, non confusione iunctionem fieri substantiarum, ita ut quæ diuinior est, nihil mali, aut sordium ab humiliori contrahat, sed contra potius quæ humilior est à diuiniorē dumtaxat adiungetur. Nam natura purè expers corporis, penetrat liberè omnia, & à nullo ipsa penetratur, ut, quoniā omnia penetrat, iungatur, quoniā à nullo penetratur, expers omnis admixtionis et cōfusionis maneat. Non ergo hac iunctionis ratio, Dei lubito, ut quibusdam claris viris videtur, sed natura nititur. Nā quòd corpus quidē induit, meritò dixerit quispiam Dei lubito factū esse. Quòd verò postquam iunctus est, non confundatur, propria Dei natura fit, non quoniam ita illi est collibitum. Nam gradus animarum, ascensus item, & discensus, quos Origines inducit, nihil pertinentes ad diuinas literas, neque cum Christianorum decretis consentanei, relinquendi sunt.

De corpore. CAP. IIII.

OMNE corpus è quatuor elementis concretum, & conflatum est. Proximè quidem eorum quæ sanguinem habent corpora, è quatuor humoribus, sanguine, pituita, flaua bile, & atra: eorū verò quæ sanguine carent, cum

cum ex ceteris humoribus, tum ex eo, quod in ijs cum sanguine comparatur. Proximè autem dicitur, quando nulla natura intercedente ex illis quid factum fuerit, ut è quatuor quidem elementis, quatuor humores, ex humoribus ea quæ particularum sunt similium, & partes sunt corporis, onerata sint. Comparant autem cum terra atram bilem, cum aqua pituitam, cum aëre sanguinem, cum igni flavam bilem. Quidquid autem ex elementis concretum est, aut solidum est, aut humidum, aut spiritus. Aristoteles verò proximè ex sanguine solo vult fieri corpora animantium. Eo enim & ali proximè, & augeri omnes corporis partes, & semen quoque ex sanguine ortum ducere. Sed quoniam rectum non videbatur & ossa quæ durissima essent, & carnem quæ mollissima, & adipem ex uno eodemq; gigni, placuit Hippocrati primum è quatuor humoribus proximè concrefcere corpora animalium; ut ex his quæ terrena magis & crassiora sunt solidiora fiant, è mollioribus mollia. Inveniuntur tamen sæpè quatuor humores in sanguine, ut licet videre in venarum incisionibus, cum aliquando serosa pituita in eo abundet, aliquando atra aut flava bilis. Quamobrem isti inter se consentire aliquo modo videntur. Sunt autem inter partes animalium quedam similium partium, quedam dissimilium. Similium cerebrum, tunica cerebri, nervus, medulla, os, dens, cartilago, glandes, ungues, ligamenta, membrane, fibræ, pili, carnes, vena, arteria, pori, adeps, cutis, & horum velut proxima elementa sanguis, qui purus est, pituita, bilis atra, & flava. Nam tendo cum ex ligamentis, tum ex nervosis fibris compositus est. Dissimilium partium, caput, thorax, manus, pedes, & cætera membra hominis. non enim in caput caput diuiditur, ut nervus in nervum, & vena in venam,

venam, & caro in carnem. Quidquid autem dissimilium est partium ex his quæ similitum sunt partium constat, ut caput è nervis, & carnibus & ossibus & alijs eiusmodi, quæ etiam organica, id est, si ita licet loqui instrumentaria vocant. Definitio eorum quæ similitum sunt partium, hæc est, Quorum partes & totius et inter se sunt similes: Simile porro nunc pro eodẽ intelligendum est. Non autem omne animal omnes partes corporis habet: sed aliqua eorum mutila reperiuntur: alia enim carent pedibus, ut pisces et serpentes; Alia capite, ut cancri, & carabi, & quedam aquatilia. Habent enim sensuum instrumenta in pectore, quia caput non habent: Alia pulmone, quotquot scilicet aerem spiritu non ducunt. Alia vesica, ut aues et omnia quæ urinam non reddunt. Quibus autem testa pro tegumento est, plurimis membris privata sunt. Nam ea ut sint animalia, in paucis positum habent. Videntur etiam aliqua non habere cum habeant; ut cervi videntur non habere flavam bilem, quoniam in intestinis eam dispersam atque latentem habent. Homo verò & omnia & perfecta habet, & ita omnia ut recte aliter res se habere non possit. In partium quoque situ, magna in animantibus dissimilitudo est. Alia enim habent ubera in pectore, alia in alio, alia sub cruribus, & alia duo, alia quatuor, alia plura. Propemodum enim natura ad numerum eorum quæ gignuntur uberum multitudinem dimensa est. Verum si quis hæc exquisitè velit excerpere, legat Aristotelis historiam, quæ de animalibus est. Non enim propositi est nostri de his exactè agere, sed quibusdam veluti formis adumbrare. Quare ad disputationem de elementis quæ deinceps quæritur, veniamus.

De elementis. CAP. V.

ELEMENTVM mundanum pars est minima corporum concretorum. Sunt autem elementa quatuor, terra, aqua, aër, ignis, composita ad ordinem quem iam diximus. si ab infra locatis corporibus ad supera progrediamur: ipsa prima & simplicia, si cum ceteris corporibus comparentur. Etenim omne elementum eiusdem est generis cum ijs, quorum est elementũ. Nam principium non eiusdem est generis cum his quæ ex ipso nascuntur. Elementum autem prorsus eiusdẽ generis. Iam verò terram, aquam, aërem, ignem, esse elementa euidens et apertum est. Etenim in his summa qualitates potestate & actu conspiciuntur, quanquàm nullum horum elementorum quæ sensu percipiuntur, & temperatione et admixtione cū alio elemẽto vacat. Nam tacitè quodãmodo hæc adulterata sunt omnia, & alterum alterius magis, minusve est particeps. atque etiam in mixtione cuiusq; natura facile perspicitur. Habet autem quodq; elementum ingatas qualitates duas à quibus formetur. Est enim terra frigida & sicca; aqua frigida & humida: aer calidus & humidus natura sua: ignis siccus & calidus. Neque verò vel qualitates per se elementa esse possunt, non enim ex corpore vacantibus qualitatibus corpora constare possunt. vel cetera corpora quæ summam eamq; actu qualitatem non habent. Essent enim infinita elementa cū omnia quæ sunt, alia magis, alia minus eam qualitatem habeant, nec diiudicari possit quæ quorũ elementa sint. Necesse est ergo elementum, & corpus esse & simplex corpus, & actu habere summas qualitates, calorem dico & frigus, humorem & siccitatem. Hæ enim solæ qualitates totam penitus mutant substantiam, quod ceterarum nulla facit qualitatum. Neque enim albedo aut
alia

alia vlla qualitas corpori admota, totum penitus corpus dealbat, aut afficit, ut calor calefacit & frigus refrigerat. Sunt autem elementa sibi mutuò contraria, quæ duas habent qualitates contrarias, ut aqua frigida et humida igni calido, & sicco: & terra sicca, & frigida, aeri calido et humido. Quoniam autem contraria sibi copulati non poterant, si non esset medium quoddam vinculum, quod ea colligaret, qui hunc mundi ornatum molitus est Deus, inter terram et aerem quæ contraria sunt, aquam posuit, duas quæ ei qualitates dedit, humorem & frigus, quibus cū extremis copulatis ea colligare posset. Nam frigore cum terra necessitudinem habet; humore cum aëre coniungitur. Inter aquam item & ignem, qui contraria quoque sunt, medium aërem interiecit, qui humore cum aqua, calore cum igni conuenit. Atque ad istum modum contraria coniunxit, interiectis naturis quibusdam vincientibus, quæ & seipsas & ea quæ vincunt, astringerent. Tale enim vinculum optimum est. Ergo unamquamque harum naturarum, quas interpositas diximus, altera qualitate iunxit cum eo elemento quod antecedit; altera cum eo quod cōsequitur; ut aqua frigida est & humida. sed frigore cum terra coniungitur, quæ antecedit in ascensu ab infimis ad suprema; humore cum aëre, qui consequitur. Similiter aër humore coniungitur aquæ quæ antecedit, calore igni qui consequitur. Etiam ignis calore coniungitur cum aëre qui antecedit, siccitate cum terra per inflexionem, & conuersionem ad extremum. Eodem modo terra per inflexionē, frigore cum aqua, calore cum igni connectitur, ut enim non solum ad supera & infera ascensum descensumq; habeant elementa, sed etiam in orbem referantur extrema, id est, ignem & terram ad se mutuò inflexit quodam-

D modo,

modo, atque conuertit. Etenim ignis solo calore amisso terra fit, quod è fulminibus apertum est. Delatus enim ignis & a summo ardore refrigeratus in lapidem vertitur. Quocirca omne fulmen cum lapide fertur et sulphure. Est autem sulphur velut ignis refrigeratus neque amplius actu calidus, sed potestate, siccus verò etiam actu. Sola autem elementa actu habent eas qualitates, cetera omnia potestate, nisi ad elementum admoueantur. Ac ne unquam occidant elementa, vel quæ ex eis cōcreta sunt, sapienter Deus prouidit, ut elementa, & in se mutuo, & in concreta ex eis corpora mutarentur, rursusq; hæc in elementa dissoluerentur. Atq; ita ex ortu mutuo in quo satis magna vis est, constantia perpetuo conseruantur. Terra enim cum limū contraxerit, aqua fit: Aqua densata & compressa, terra: eademq; calefacta, & in vapores soluta aër: Aër contractus et densatus in aquā, succatus in ignem conuertitur. Sic etiam ignis extinctus, & siccitate detracta in aërem vertitur. Est enim aër, ignis extinctio, & vapor aquæ calefactæ: Quorum utrumq; declarat ex calore aerem nasci. Etenim aqua calefacta, & ignis extinctus aër fit. Est igitur sua natura calidus: frigescit tamen dum ad aquam, & ad terram accedit, ut infimæ eius partes quæ ad terram vergant, frigide sint, supremæ quæ ad ignem, calide. Quod ideo euenit, quia mollis est aër, & facile alienam qualitatem accipit. Celeriter enim migrat de sua natura, & mutatur. Aristoteles duas naturas esse aëris dicit, alium qui ad vaporum naturam accedat, qui ex aquæ respiratione gignitur; alium fumosum, qui ex ignis extinctione existit. Ac fumosum quidem calidum esse, qui ad vaporum naturam accedat ubi quidem nascitur calidum, procedentem verò, paulatim refrigerari, & tandem in aquā conuertit.

nerti. *Quam duplicem naturā aëris induxit, quum ut alia quaedam quæ absurda videntur effugiat, tum verò quod sublimiora quæ sunt, et à terris remota longius, frigidiora appareant. Omnia autem corpora ex congressu quatuor horum elementorū oriuntur, tam stirpiū quam animalū, natura purissima elemēta ad horum corporum procreationē attrahente. Vocat Aristoteles hæc corpora naturalia, neq; per acervationem cōponuntur, sed tota penitus iunguntur, & cōmifcentur, & unum quippiam & à se distinctum corpus efficiunt. Ita enim iuncta sunt, ut discerni nullo modo possint, neq; separatim cerni terra, separatim aqua, & aër, & ignis: quoniam unum quid, & ab ipsis diuersum ex horum quatuor congressione factū est, ut in tetrapharmaco. Nam hic quoq; aliud est tetrapharmacū, ab is quibus constat. Non tamē eodem modo, nō enim elemēta per appositionē rerū tenuissimarū, ut in tetrapharmaco corpora efficiunt, sed per mutationē et unitatē. Atq; in elemēta rursum dissoluūtur corpora, itaq; perpetuò permanēt omnia, et ad rerum omniū quæ sunt ortū sufficiunt, neq; vel redundant unquā vel imminuuntur. Quāobrem alterius ortum, interitū esse aiūt alterius; & vicissim alterius interitū, alterius ortum, non solum in anima ut supra ostensum est, sed etiam corpore. Platoni verò placet tria quidem elementa mutari in alia; at terram immutabilem remanere. Nam cum quoq; elemento comparans soliditates figurarum, quæ relictis lineis continentur, cum terra cubum, quoniam præ cæteris difficillimè mouetur; cum aqua, eam quæ cæterarum ad motum ineptissima est, id est, figuram vicenarum basium: cum igne, figuram mobilitate omnibus præstantem Pyramidem: cum aëre, qui aqua facilius, igni difficilior mouetur, figuram octonarum basium.*

ex his formis demonstrat tria in se mutuo mutari: terram nequaquam. nam has tres Pyramidem octonarum, & vicenarum basium figuram ex triangulis trium laterum non equalium qui scaleni dicuntur constare, cubum vero è triangulis parium laterum. Quæ igitur è triangulis scalenis constât, hæc dissoluta, rursusq; cõcuntia in se mutuo mutari posse, at cubum dissolutum in aliquam trium aliarum figurarum mutari non posse (constat enim ex parium laterum triangulis, ex quibus nullum aliorum trium constare potest,) neque aliquam trium aliarum figurarum in cubum. Necesse est igitur etiam corpora, quæ his formis formantur, ut se formæ habeant ita ipsa se habere inter se. Neque tamen non patibilis omnino terra est, sed à tenuioribus corporibus diuiditur, ut distrahi quidem alterius elementi interuentu possit, non etiam mutari in ea à quibus diuiditur. Rursus enim in se coiens, sibi restituitur quod in aqua licet cernere. Si enim in aquam exigua terra missa, eam perturbes, dissoluitur in aquam terra, sin desistas perturbare, ubi aqua constiterit, terra subsidit. Hoc idem ad totam terram transferendum est. Verũ non mutatio hæc est, sed mixtorum diremptio. Ait enim Plato, ignis acumine dissolui terram, quæ dissoluta in ipso feratur, aut in vastitate aeris cum eam aer dissoluerit, aut in aqua, cum ab aqua fuerit dissoluta. Alio modo elementa diuidens, tradit unumquodq; elementum tres habere qualitates, ignem, acumen; raritatem, motum: alterum extremum elementorum, id est terram, hebetudinem, densitatem, statum: ut sunt per has qualitates contraria, ignis, & terra, quod in cæteris qualitatibus quas iugabamus, non eueniebat. Sumptas autem esse ab utroque extremorum qualitates, & ita media elementa extitisse. Sumuntur

enim ab igne duæ qualitates, raritas et motus: una à terra hebetudo, & aer constituitur, qui qualitates habet quibus formetur, hebetudinē, raritatē, motū. Rursus duæ sumuntur qualitates terra, hebetudo, & densitas; et una ignis, motus & aqua sit quæ formatur hebetudine, densitate, motu. Est igitur, ut acumen ad hebetudinem, ita ignis ad aerem; ut raritas ad densitatem, ita aer ad aquam; ut motus ad statum, ita aqua ad terram. Ut igitur ignis ad aerem, ita aer ad aquam; et ut aer ad aquam, ita aqua ad terram. Nam plana quidem, nata & apta sunt, ut ab uno medio, id est, analogia, solida autem duobus medijs contineantur. Alio modo dicunt elementa habere qualitates. Nam terram, & aquam habere pondus, quo natura deorsum ferantur, aerem & ignem leuitatem, qua natura in sublime tendant. Stoici tradunt elementorum alia habere vim efficiendi, alia accipiendi, & quasi patiendi. Efficiendi quidem vim habere aerem & ignem; accipiendi & patiendi, terram, & aquam. Aristoteles etiam quintum corpus inducit cœleste, & volubile, quod cœlum è quatuor elementis conflatum esse nolit. Appellat autem volubile quintum corpus, quod in orbem circum terram feratur, cum Plato disertè dicat, ex igne & terra cœlum constare. Ita enim ait, Corporeū, & aspectabile, et tractabile oportet esse quod natum est. Sine igne autem nihil unquam fuerit aspectabile, neque tractabile, sine aliquo solido. Solidum autem non sine terra. unde moluens hoc vniuersum Deus, ex igni ipsum & terra effecit. Duo autem sola rectè sine tertio constare non possunt. Oportet enim vinculum in medio esse amborum, quod ea copulet. Vinculum porro optimum, quod maxime ex se & ijs quæ vincit unum facit. Quod optimè nata est proportio efficere. Vinculum dicit duo me-

„ dia elemēta ea proportionē quæ exposita est inter se com-
 parata. Qui Hebræorum dogmata defensitant, de cælo
 terraq; dissentiunt. Cateri enim serè omnes ex nulla sub-
 iecta materia quæ prius fuerit, cælum et terram genitam
 esse uolunt, quoniam Moyses scribit his verbis: In prin-
 cipio fecit Deus cælum & terram. Apollinarius uero ex
 abyssō fecisse Deum cælum & terram contendit. Nam
 abyssi ut eius quæ creata sit, Moyses in cōmemorando or-
 bis ortu nō meminit, sed in libro, qui Iob inscribitur, per-
 scriptū hoc est, Qui fecit abyssum. Ex hac igitur ut ma-
 teria, omnia alia nata esse uult, neq; tamen eam nullo ge-
 neratam ortu, sed genitam ante omnia corporea, & ad
 caterorū naturam a Deo preparatam esse tuetur. Atq;
 ipsum quoq; abyssi nomen (significat autē Latine fundi
 expers) infinitatem ostendit. Sed hoc quoquo modo se ha-
 beat, nihil refert. Etenim etiā hoc modo Deus omnium
 & opifex esse & ex nihilo fecisse omnia, probatur. Ad-
 uersus eos qui dicunt unicū esse elemētum, aut ignē, aut
 aērē, aut aquā, satis erunt quæ ab Hippocrate disputata
 „ sunt. Si unum homo esset, nunquā doleret, neq; enim esset
 „ unde doleret, si unum esset: Quod si etiā doleret, unum
 „ esset quod sanaret; Oportet enim quod doliturum est,
 „ in mutatione versetur adiuncto sensu: At si unicum esset
 „ elementum, non esset in quod mutaretur. Si autē non mu-
 „ taretur, sed in seipso remaneret, non doleret, etiamsi esset
 „ sensu præditum, Oportet etiam quod patitur ab aliquo
 „ pati. Si autem unum solum esset elementum, non esset
 „ alia qualitas præter eam, quæ est unius elementi, à qua
 „ animal pateretur. Quod si neque mutari, neq; pati pos-
 „ set, quomodo doleret? Quum igitur hoc probasset fieri
 „ non posse, per concessionem infert, Si verò etiam doleret,
 „ unum esset quod sanaret; Nunc verò non est unum,
 quod

quod sanat, sed multa, non ergo unum homo est. Porro autem is ipsis quibus singuli suam sententiam confirmare nituntur, maxime ostenditur quatuor esse elementa. Etenim Thales solam aquam dicens esse elementum, conatur probare alia tria ex aqua generari. Nam eius fitem terram esse, tenuissimam partem aërem, aëris item tenuissimam partem ignem. Et Anaximenes quoque aërem solum statuens, similiter conatur ostendere, cetera elementa ex eo gigni, atque perfici. Heraclitus, & Hipparchus Metapontinus, ignem dicentes, usdem hisce rationibus usi sunt. Quod igitur isti dicunt in igne causam esse gignendi cetera elementa, & ceterorum Philosophorum alius aquam, alius aërem inducit, ex eo ostenditur omnia elementa in se mutuò mutari. Cum autem omnia in se mutuò vertantur, necesse est omnia esse elementa. Quodcumq; enim de quatuor sumpseris, id ex alio fieri reperietur. Corpus autem cum sit animæ instrumentum, unà cum animæ viribus diuiditur. Nam ad eas accommodatum, aptumq; factum est, ut nulla animæ vis à corpore impediatur. Unicuique enim facultati animi, quo suo munere fungi possit, propriae partes corporis tributa sunt, ut in progressu orationis demonstrabitur. Nam anima locum obtinet artificis, corpus instrumenti; Materia autem est in quibus versatur actio; Effectio verò ipsa actio, quemadmodum ut materia subicitur foemina: nam in hanc est actio. Actio adulteriū, aut stuprū, aut legitimus cōcubitus. Diuiduntur autem vires animæ, in vim phantasiae, cogitationis, & memoriae quæ Græci vocant φανταστικόν, διαλογικόν, μνημονευτικόν.

De phantasia. CAP. VI.

Φανταστικόν igitur vis est animæ rationis expertis, quæ per sensum sedes suo munere fungitur. Φανταστικόν ve-

rò, quod in phantasiā cadit, ut in sensum quod sensui
 subijcitur. *φαντασία* verò affectio est anima, à ratione
 vacua quæ fit ab aliquo quod *φαντασόν* appellauimus.
φάντασμα verò inanis affectio in anima partibus ratio-
 nis expertibus quæ à nullo, quod sit *φαντασόν*, cōmouetur.
 Stoici autem hæc quatuor ponunt *φαντασίαν*, *φαντασόν*,
φαντασικόν, *φάντασμα*. ac *φαντασίαν* definiunt anime
 affectionem quæ & seipsam ostendit, & *φαντασόν* illud
 à quo nata est. Cum enim albi quid affexerimus, gigni-
 tur in anima ex eius aspectu quadam affectio. Ut enim
 in sensum sedibus affectio gignitur cum sentiunt, ita in
 anima cum intelligit. Nam imaginem in se accipit eius
 rei quam intelligit. *φαντασόν* subiectū illud sensui quod
φαντασίαν genuit ut aliquid albi & quidquid animam
 mouere potest. *φαντασικόν* inanem distractionem sine eo
 quod sit *φαντασόν*. *φάντασμα* verò rem ipsam qua ad
φαντασικόν, id est, vanam distractionem attrahimur, ut
 in insanis & melancholicis. Horum dissensio in sola mu-
 tatione nominum consistit. Instrumenta eius sunt ante-
 riores cerebri ventriculi, & qui in eis anime spiritus con-
 tinetur, quiq; ex eis nervi nascuntur, anime spiritu ma-
 defacti, & sensus sedium structura. Sunt autem sensus
 sedes quinq; sensus unus, anima, quæ per sensuum sedes
 affectiones quæ in eis existūt, cognoscit. Atq; ea quidem
 sede quæ præ cæteris terrena & corporea est, hic autem
 tactus est, terrenam naturam indicat. Ea verò quæ ma-
 ximè est splendida, qui cernendi sensus est, splendida: ut
 aërea affectiones aëris (vocis enim substantia aër est,
 aut aëris ictus,) ac spongiosa & aquea, quæ in gustu est
 saporis percipit. Comparatū enim natura est, ut quodq;
 quod sub sensum cadat, per aliquid quod sit aptum ad
 naturam suam cognoscatur. Oportebat igitur hac ratio-
 ne,

ne, quoniam quatuor sunt elementa, quatuor etiam esse sensus. Sed quoniam vapor et odorum genus media quadam natura sunt inter aërem et aquam: (Aëre enim est crassior, aqua tenuior, quod in grauedine planū sit. Nam qui eo morbo afficiuntur, spiritum quidem aërem ducunt, & tamen in ducendo spiritum vaporem non percipiunt, propter enim obstructionem quod crassius est, ad sensum non peruenit.) Idcirco quintam sedem odoratus natura machinata est, ut nihil eorum quæ cognosci possunt, sensum effugiat. Est autem sensus non commutatio, sed commutationis diuudicatio. Commutantur enim sensuum sedes, & sensus cōmutationem diuudicat. Vocantur tamen sepe sensus etiam ipsæ sensuum sedes. Est autem sensus, perceptio eorum quæ sub sensum cadunt. Sed hæc definitio non ipsius sensus, sed munerū eius esse videtur. Quare sic quoque sensum definiunt, Spiritus intelligens à principitu anime ad sedem sensuum pertinēs. Præterea hoc modo, Vis anime quæ sensui subiecta sunt, percipiens. Sensum autem sedem instrumentū perceptionis eorum quæ sensu cognoscuntur. Plato verò, sensum, animæ & corporis ad externa societatem definit. Nam vis quidem ipsa anime est. instrumentum corporis. atque ambo hæc per phantasiā res externas percipiunt. Anima autem partium, aliæ sunt famulæ & satellites, aliæ dominantur & imperant. Eæ enim partes in quibus ratio & scientia est imperant, sensus & motus cum appetitu, item quæ vocis mittendæ facultas ancillantur. Etenim motus & vox celerrimè nulloq; frē interueniente tempore voluntati rationis obtēperant. Simul enim volumus & mouemur, neque tempus quod voluntati & motioni interponatur requirimus, ut in motu digitorum licet animaduertere. Atque etiam naturalia quadam imperio rationis pa-

rent, ut quæ perturbationes animæ dicuntur.

De visu. CAP. VII.

VISVS ambiguum nomen est, nam et instrumentum
 & vis sentiendi visus dicitur. Hipparchus aut radius
 qui ab oculis porrigantur, suisq; terminis velut manuum
 contrectationibus exteriora corpora attingant, eorum per-
 ceptionem ad visum referre. Geometra vero conos quos-
 dam describunt ex radiorum concursu factos, qui ex ocu-
 lis emittantur. Emittere enim dextrum oculum putant
 radios ad laevam, sinistram ad dextram, deinde ex eorum
 concursione conum absolui, unde accidat ut multa qui-
 dem simul oculus complectatur, quæ aspectu sentiiri pos-
 sint. sed exquisitè ea cernat ubi radij concurrerint. Nam
 sæpè hac de causa pavimentum intuentes non videmus
 nummum qui in eo iaceat, quamvis diu intentis oculis,
 donec radij ad eum locum in quo iacet nummus, concur-
 rerint, & tum demum cum aspiciamus, ut qui tum primū
 coeperimus attendere. Epicuræ imagines earum rerum
 quæ appareant, censent in oculos incurrere. Aristoteles
 non imaginem corpoream, sed qualitatem per commuta-
 tionem aëris, ab his quæ videntur usque ad oculum ac-
 cedere. Plato verò per confusionem splendorum res affici
 existimat, ut id quidem lumen quod ex oculis proficisci-
 tur, aliquo usque in aërem qui eiusdem secum est gene-
 ris, effluat. quod verò à corporibus manat contra firatur,
 ac quod in aëre est qui interponitur facileq; diffunditur
 & vertitur, simul cum oculorum igne extendatur. Ga-
 lenus cum Platone de visione consentit in septimo de con-
 sensu sparsim sic ferè scribens, Si enim ad oculum veniret
 pars quædam, aut vis, aut imago, aut qualitas corporum
 quæ cernuntur, non cognosceremus magnitudinem eius
 quod

quod videtur, ut montis, si ita casus ferat, maximi: tanta enim rei simulachrum incurrere in oculos nostros prorsus à ratione alienum est. Enimvero neque spiritus visionis tantam vim expressus habere potest, ut circum omnia que cernuntur fundatur. Relinquitur igitur aërem qui nos circumstat tale instrumentum nobis esse, tum cum videmus, quale in corpore nervus visionis est. Videtur enim aëri qui nos ambit aliquid evenire huiusmodi. Nam solis splendor attingens superiorem extremitatem aëris per totum aërem vim suam transmittit, & splendor qui per nervos visionis fertur, naturam habet spirabilem, & in aërem incidens eundemq, primo impetu commutans longissime trahat seipse continens, donec in durum aliquod corpus incurrerit: est enim aër tale instrumentum oculo ad diiudicanda ea que videtur, quale cerebro nervus: ut quā habet rationem cerebrum ad nervum, eandem habeat oculus ad aërem splendore solis animatum. Esse autem aërem hac natura, ut assimiletur corporibus que sibi admoneantur, ex eo constat quod si in lumine aliquid splendidum, vel fulvum, vel ceruleum, vel argenteum per aërem feratur ab eo quod fertur aër commutetur. Porphyrius in libro de sensu, neque conum, neq, simulachrum, neq, aliud quicquā, visionis causam esse vult, sed animā ipsam, cum incidit in ea que cernuntur, agnoscere seipsam, esse ea que aspectu sentiantur, quod anima contineat omnia que sint, omniaq, que sint, nihil sint aliud, quam anima, corpora diversa continens. Nam cum velut unam esse omnium animā, eam que rationis est corpus, merito dicit in omnibus que sunt, seipsam cognoscere. Cernit autem hic sensus per lineas rectas, et cum primario loco colores percipit, tum cum his etiam corpus coloratum diiudicat, et eius magnitudinem & figuram & locum in quo est et intervallum et numerum et motum

& sta-

& statum & asperum & leue & aquabile & inaequa-
 bile & acutum & obtusum et coherentiam siue ad aqua
 siue ad terra naturam accedat, vt humidum ne sit an-
 siccum. Itaque quod propriè aspectu sentitur, color est.
 Nam sola visione colores percipimus, atque confestim
 cum colore coloratum corpus & locum in quo est quod
 cernitur, & interuallum quod inter id quod cernit, &
 id quod cernitur, interijcitur. Quotquot enim sensibus
 corpus percipitur, iisdem statim etiam locus simul cog-
 noscitur, vt in tactu & gustatu euenit. Sed hi quidem,
 tum solum sentiunt cum admoti fuerint corpori, exceptis
 ijs quæ post explicabuntur. Visio verò etiam magno in-
 teruallo interiectio. Quoniam autem procul cernit sub-
 iecta propria, necessario consecutum est vt etiam sola in-
 teruallum videat. Magnitudinem verò tum sola perci-
 pit, cum potest id quod cernitur vno obtutu comprehen-
 dere. Quæ verò maiora sunt quam vt vno aspectu com-
 prehendi possint, in his visio & memoriam requirit, &
 cogitationem. Cum enim ea particulatim neq; tota vno
 cernat intuitu, necessario ab vno transit ad alterum, &
 vt quidque in ea transitione in sensum incidit, ita sensu
 percipitur. Quæ verò prius percepta sunt, memoria con-
 seruat, & cogitatio utrunq; cogit, & quod sensu et quod
 memoria perceptum est. Quare magnitudinē dupliciter
 percipit aliquando sola, aliquando adiuncta memoria, et
 cogitatione. Numerum autem eorum quæ cernuntur si
 plus tribus est aut quatuor qui vno aspectu nō cernitur,
 motus etiam & figuras multorum angulorum nunquam
 sola, sed cū memoria & cogitatione sentit. Non enim po-
 test & quinq; & sex & septem & his amplius sine me-
 moria cogere, vt neq; hexagona & octagona, & figuras
 multorum angulorum. Motus etiam cum fiat per tran-
 sitionem,

sitionem, aliud habet primum, aliud secundū. Vbi autem
 primum & secundum est & tertium, id memoria sola con-
 seruat. Sursum autem & deorsum æquabile & inæqua-
 bile, item asperum, & læue, acutum & obtusum, tactus
 & visus communia sunt, quandoquidem hi soli sensus lo-
 cum diiudicant. Cogitatione tamen etiam opus habent,
 quoniam illud solū quod uno impetu in sensum incurrit
 solius sensus opus est. Quæ vero non uno, non solius sen-
 sus, sed etiam memoria adiuncta cogitatione, ut supra
 ostensum est. Translucidarum autem rerum etiam usq;
 ad fundum natura sua visio protēditur, primum quidem
 & maxime aëris: totū enim penetrat, secundo aqua stan-
 tis & limpide, siquidem pisces natātes videmus (per vi-
 trum vero & id genus alia minus cernimus) si modò il-
 la lumine illustrata sint, & hoc huius sensus est propriū.
 Sed vidēdum est ne quis in errorē inducatur quod etiam
 calidorum perceptionem ad visum pertinere existimet,
 quoniam ignem dum aspiciamus, statim etiam calidū esse
 scimus. Nam si ad primam visionem orationē retuleris,
 inuenies tum cum primū visio ignem sensit, solum colorē
 & figuram percepisse, deinde accedente tangendi sensu
 calidū esse cognouimus, quod memoria à tactu acceptum
 conseruauit. Quare nunc cum ignē aspiciamus, nihil præ-
 ter figuram & colorem ignis cernimus. At cogitatio una
 cum his quæ aspectus cognoscit per memoriam etiam co-
 lorem apprehēdit. Eadem ratio in pomo est, si enim non
 solum colore & figura pomum formatur, sed etiam odore
 & saporis genere, non quò hæc quoq; visio percipiat, po-
 mum esse nouit. sed animus odoratus & gustatus memo-
 riam retinet, et simul atq; aspexerit etiam istorum cum
 figura, & colore informatam cogitationem habet. Itaq;
 cum pomum cereum, verum esse pomum putauerimus,

non visio est quæ fallitur, sed cogitatio. Nam visio in suis & proprijs subiectis falsa non est, colorem enim & figuram aspexit. Tres igitur sensus visio, auditus, odoratus, res externas neque admotas sibi percipiunt aëre interiecto. Gustatus verò non aliter sentit, quàm si ad subiectum, quod percipiendum est, admoneatur. Tactus verò utramque vim habet: Nam & admotus corporibus & aliquando intercedente baculo, suo munere fungitur. Quocirca interdum aspectus caterorum sensuum testimonio indiget, cum id quod cernitur artificio ad fallendum factum fuerit, ut in pictura, nam pingendi artis opus est, fallere aspectum non veris eminentijs & lacunis, si res eiusmodi nature est, ubi opus sit maxime quidem tactum aspicere. interdum tamen etiam gustatum aut odoratum, ut in pomo cerco. Aliquando tamen per se, et sua vi quæ appareat evidenter ostēdit, cum quidem non magno intervallo conspexerit. Nam turrē quadratā si magnū spatiū interponatur, rotundā aspicit. Labitur etiam quando per caliginē, aut fumum cernimus, aut aliquid simile quod aspectū perturbet. Item cū per aquam quæ agitur, Nam in mari remū quasi infractū videt. Similiter etiam cū per aliquam materiā perlucētem aspiciamus, ut in speculo et vitro & reliquis eiusmodi, aut cum celeriter mouetur quod aspicitur. Conturbat enim visum celer motus, ut rotūda videat quæ non sunt rotunda et quasi fixa quæ moueantur, aut cū cogitatio aliud agit, ut in eo qui constituerit amicum conuenire, et cū in eum inciderit, præterit quod eius cogitatio in alijs occupata sit. At ne hoc quidem visionis peccatum est, sed cogitationis. Nam sensus quidem vidit & ad cogitationem detulit, sed illa ad ea quæ deferebantur non attendit. Quatuor autem maxime visioni ad res eviden-

per cognoscendas opus sunt, integrum instrumentum, motus congruens, et intervallum, aer purus, & illuminatus.

De tactu. CAP. VIII.

QUODLIBET ceterorum instrumentorum Deus duplex fabricatus est, et loco aliquo parteq; corporis circumscripsit. Etenim oculos duos & aures duas & duo foramina eius sensus qui in naribus locatus est effinxit, linguas etiã duas in omnibus animalibus genuit, sed alias diuisas ut in serpentibus, alias copulatas et coniunctas, ut in hominibus. Quocirca duos tantum ventriculos anteriores cerebri fecit, ut ex utroque ventriculo nervi sentiendi demissi duplicia procreent instrumenta. Causa autem cur duplicia instrumenta fecerit, est extrema procuratio animantium, ut si alterum laesum fuerit, reliquum sensum tueatur. Sed ut plurima ceterorum instrumentorum corrumpantur, nihil animantis vita offenditur. Tactu vero intereunte, simul etiam extinguatur animal. Solus enim tactus inter sensus, communis est omnium animalium. Omne enim animal tangendi sensum habet, ceteros sensus non omnia omnes, sed aliquos aliqua. Omnes habent quæ perfectiora sunt. Itaque, quoniã hic sensus esset ne animal an non esset, diiudicaturus erat, non unam partem Deus tactui tribuit, sed totum penè corpus animalis. Nam præter ossa & cornua & ungues, ligamenta & pilos & alia quedã eiusmodi, omnis pars corporis tangendi sensu prædita est. Euenit igitur ut unumquodq; instrumentum duplicem sensum habeat, unum eorum quæ propriè percipit, alterum tactus. Nam visus, verbi causa, colores internoscit, et frigida calidaq; percipit, sed hæc quidẽ ut corpus, illos ut visus. Idẽ de gustu et olfactu, et auditu iudicandum est. Quomodo igitur totius corporis tactus est, si a posteriorib; cerebri ventriculis sensus manare dicimus?

An perspicuum est nervis è cerebro demissis & in omnem partem corporis suis tangendi sensum existere? Sed quoniam sæpe si spina pedem offendimus, statim capilli horrent, putarunt nonnulli dolorem, vel sensum doloris ad cerebrum mitti; & ad hunc modum sentire animal. Verum si hac ratio vera esset, non dolore afficeretur ea pars quæ secatur, sed cerebrum. Quare rectius est dicere nervum illum esse cerebrum. Nam cerebri aliqua pars est in se toto animæ spiritum continens, ut ferrum candens ignem. Hanc ob causam cui parti nervus sentiens ingentus fuerit, ea pars ab eo sensus particeps, sentiensq, redditur. Neque tamen absurdum fortè sit dicere, in originem nervorum cerebrum, non dolorem, sed perceptionis societatem quandam, & doloris denunciationem mitti. Propriè autem sub tactum subiecta sunt calidum, & frigidum, molle, & durum, viscosum, & aridum, graue & leue. solo enim tactu hæc cognoscuntur. Communia tactus, & sensus oculorum acutum, & obtusum, asperum, & laue, siccum & humidum, crassum, & subtile, sursum & deorsum, (quandoquidè & locus) item magnitudo cum fuerit eiusmodi, ut uno impetu tactus comprehendatur, spissum, & rarum, & rotundum, cum exiguum fuerit, quemadmodum alie figure quædam. Motum item accidentis corporis percipit adiuncta memoria & cogitatione. Numerum quoque, sed usque ad duo, aut tria, ea que exigua, et quæ facile comprehendantur. Sed hæc aspectus magis, quam tactus percipit, ut etiam æquabile & inæquabile. Sunt enim de leuium & asperorum genere. Nam ad duritiem admixta non æquabilitas asperitatem, æquabilitas iuncta ad spissitudinem leuitatem gignit. Quare ex his quæ diximus, magnam esse horum sensuum inter se cõmunitatem, facile perspicitur. Nam alterius errorem

alter

alter indicat. In pictura enim oculi quidem eminentias quasdam cernunt, narium & ceterorum. At accedens tangendi vis, eius errorem coarguit. Atque ut aspectus, omnia semper aëre interiecto intuetur, ita tactus per baculum & dura & mollia & humida sentit, etsi rationationem & cogitationem adhibet. Hunc enim sensum homo habet acerrimū: Nam tactu & gustu reliqua vincit animalia, ceteris sensibus vincitur. Cum enim aliud animal alio sensu de tribus hominem superet, canis tribus pariter excellit: Nam & audit acutius, & videt & odorat: quod ij canes ostendunt, quos ad inuestigandas feras adhibemus. Quamquam autem uniuersum corpus tactus est instrumentum, ut supra est declaratum, maxime tamen interiores manus & harum in primis summi digiti. Hos enim ut indices habemus tactus certissimos, nam non modo ad comprehendendum idoneum instrumentum à Deo manus effecte sunt, sed etiam ad tangendum. Quam etiam ob causam cutis tenuiores sunt, & musculi uniuersae palme substrati sunt & pilis carent, ut magis quæ tangi possunt percipiant. Cur autem pilos ex sese non efferant, musculus substratus causa est. Manus autem quæ duriores sunt, ad capiendum valentiores sunt; quæ molliores, ad tactionem certiores. Quomodo etiam nerui qui duri sunt ad motū, qui molles ad sensum sunt aptiores. Nerui enim tactus quoque instrumenta sunt, cum per eos tangendo sentimus.

De gustatu. CAP. IX.

VISVM quidem supra diximus ad rectas sentire lineas: Odoratus autem & auditus non solum ad rectam lineam, sed undiq; tactus & gustatus, neque rectis lineis, neque undique cognoscunt, sed tum solum, cum

E

proximè

proximè ad ea quæ sibi subiecta sunt accesserint, exceptis his quæ iam explicata sunt. Est autem gustatus, sensus qui saporès percipit. Instrumenta eius lingua, e. i. quæ maxime summa, præterea palatum. In quibus nervi, qui è cerebro deferuntur diffusi perceptionem suam ad principem animæ partem referunt. Succum autem qui sub gustatum, subiectæ qualitates vocantur, sunt hi; dulcedo, acor, acrimonia, acerbitas, austeritas, amarities, salsedo, pinguedo. Hæc enim gustus diiudicat. His qualitatibus aqua carere dicitur, quod nullam harum qualitarum in gustando referat. Nam si cæteras qualitates species, et frigus & humorem, insitam habet aqua qualitatem. Acerbitas autem, & austeritas, inter se differunt, quod altera magis, altera minus constringat. Simples igitur qualitates quas gustus percipiat, hæc fere solum sunt. Compositæ infinitæ. Nam cuique animalium, ac stirpium generi, propriæ qualitates sunt. Aliam enim, si ita casus ferat, porcorum; aliam caprarum qualitatem percipimus. Quare cum ignorauerimus quod genus carniū sit, quod assertur, gustando indicamus: quod non eveniet, nisi diuersa esset cuiusque rei, quæ sub gustum cadat, qualitas. Proinde generatim eas nemo complecti queat, cum sit infinitæ, & inter se omnino differentes. Nam vel in iis in quibus una quæpiam simplicium qualitarum dominatur, saporès specie differre notum est. Nam in ficibus aridis & uvis passis & palmula, una dominatur qualitas, dulcedo, & tamen gustus in his specie saporès discrepantes cognoscit.

De auditu. CAP. X.

AUDITVS voces sentit, & sonos, eorumq; acumen, & gravitatem, & leuitatem, et asperitatem, magnitudinem

tudinemq₃ indicat. Instrumenta huius quoque sensus, molles sunt nerui è cerebro ducti, & aurium structura, maximeq₃ quod in ijs cartilaginofum est. Nam ad sonos & strepitus apta cartiligo est. Solus homo & simia aures nō mouent, cū cetera omnia, quæ aures habeāt, animalia eas moueant.

De odoratu. CAP. XI.

ODORATVS fit ille quidem per nares, sed ad terminos anteriorum ventriculorum cerebri perficitur. Hi enim cū vaporum naturam in primis referant, facile vapores percipiunt. Dīctum est enim supra, quodq₃ instrumentum per nature coniunctionem ea percipere, quæ propriè sibi subiecta sint. Veruntamen non ut ceteris instrumentis, ita odoratu sentiendi neruum cerebrum demisit, sed ipsum suis terminis usum neruorum explet, vaporesq₃ qui afflantur, accipit. Est autem odorum latissimè patens differentia suauis odor & teter, & qui inter hos medius interijcitur, qui neque suauis neque teter est. Gignitur autem suauis odor cū humores qui sunt in corpore, exquisitè, medius cū mediocriter teter, cū parum, aut nullo modo concocti sunt.

De cogitatione. CAP. XII.

EIVS partis quam phantasticam diximus cū facultatem tum instrumenta, tum parteis, tum partium coniunctionem & differentiam, ut potuimus, breuiter satis explicauimus. Illius autem partis in qua cogitatio est generatim iudicia sunt, & assensus, & declinatio, & appetitio. Speciatim rerum intelligentia, virtutes, scientiæ, artium rationes deliberandi vis, electio. Atque hac pars est quæ per somnia vaticinatur nobis futura quam solam

Pythagorici Hebraeos secuti, veram diuinationem esse volunt. Instrumentum eius est medius ventriculus cerebri anima^q₃ spiritus qui in eo clauditur.

De memoria. CAP. XIII.

E*A vis qua meminimus, memoria, & recordationis causa est, et penu. Memoria est, ut Origines ait, phantasia intus relictā, ab aliquo sensu qui actu sit, ut Plato verò definiebat, sensus, et intelligētia notionis cōseruatio. Animus enim quæ sub sensus cadunt, per sentiēdi instrumenta percipit, opinio^q₃ nascitur. Quæ verò sub intelligentiam intelligentia, gignitur^q₃ intelligentia notio. Cum igitur imagines & eorum quæ opinatus est, & quæ intelligentia cōprehendit, conseruat, meminisse dicitur; Quo loco Pluto non eam intelligentia notionem quæ verè dicitur, videtur accipere, sed cogitationem. Nam quæ sub sensum subiecta sunt, per se memoria tenētur; quæ intelligentia cernuntur, ex accidenti: quandoquidē eorum quæ cogitamus ex antegressa phantasia memoria est. Quæ verò propriè intelligētia intuemur, quoniam didicimus, aut audiuius, meminimus, substantiæ verò eorum memoria nulla est. Non enim ex antegressa phantasia, quæ intelligentia cernimus, percipimus, sed ex disciplina aut naturali notione. Quod si meminisse dicimur quæ prius vidimus, aut audiuius, aut alio quouis modo cognouimus, prius autem ad tempus præteritū refertur, dubium non est, quin sub memoriam cadant ea, quæ fiunt, quæ pereunt, quorum in tempore coherētia est. Et quanquam absentium memoria est, non etiam ab absentibus commouetur. Recordatio dicitur cū obliuio memoriam interruperit. Est enim recordatio memoria quæ euanuerit recuperatio. Euanescit autem per obliuionem. Obliuio porro memoria amissio est. Sed alia est perpetua, alia*

ad tempus, quo de genere est recordatio. Alia autem est recordatio, quæ non est obliuio eorum quæ sensu & intelligentia percepta sunt, sed naturalium notionum. Naturales notiones appellamus, quæ sine doctrina omnibus adsunt, ut verbi causa, esse Deum. Hanc Plato recordationem esse dicit idearum. Quid autem idea sit, postea dicemus. Phantastica igitur vis, tradit cogitationi ea quæ sensibus conspiciuntur. Cogitatio cū accepit & iudicauit, mittit ad memoriam. Huius instrumentum est postremus cerebri ventriculus quem & παρρηχρησίδα & παρρηχρησίδα vocant, & qui in eo animæ spiritus comprehenditur. Sed quoniam sensuum principia & radices dicimus esse anteriores cerebri ventriculos, cogitationis medium, memoriæ postremum, confirmanda hac ratione sunt, ne temerè is quæ dicuntur, credere videamur. Est autem huius rei argumentum certissimum, quod ex usu & munere partium ducitur. Nam anterioribus ventriculis quoquo modo laesi sensus offenduntur, cū cogitandi vis adhuc maneat incolumis. Solus verò medius ventriculus si ledatur, cogitandi facultas labefactatur, at sensuum sedes manent, sensumq; à natura datum tutantur. Quod si anteriores, mediusq; ventriculus ledantur, ratiocinatio una cum sensibus corrumpitur. At verò si postremus ventriculus offendatur, sola interit memoria, sensui & cogitationi nihil nocetur. Quod si & anteriori, & medio, & postremo ventriculo aliquid accadat, præterquam quod totū animal in vitæ discrimen adducant, sensum pariter & cogitationem, & memoriam delent. Quod cum alijs multis affectionibus & morborum incursibus, tum in primis insania febricitantiū ostenditur. Nam aliqui eorum qui eo morbo laborant, sola cogitatione laesa, sensus conseruant: qualem describit Galenus

quendam, qui cū apud eum lanificium quidam exerceret, arreptis vasis vitreis ad fenestram se proripiens, querebat de pratercuntibus, quodq; vas nomine compellans, an precipitari vellent. Cum y qui astabant velle se respondissent, primum proiecit singula vasa: deinde per-cunctabatur, an etiā lanificum demitti vellent. Illi quod arbitrarentur rem esse ridiculam, & iocularē, cū se velle dixissent, hominem corripuit, & precipitem dedit. Hic sensibus erat integris, sciebat enim & illi esse vasa, & hunc lanificum, sed ratiocinatio sana non erat. Aliorum vana phantasia est, putantium se videre quæ non vident, cū cetera recte & ratione dyudicent. Horum anteriores tantum ventriculi laesi sunt, medius saluus est. Per affectiones autem, quæ membrum quodq; insequuntur, eius munera impediuntur. Nam ne eo munere fungatur, impeditur animal, ad quod obeundum natura parata est ea pars quæ affecta aut offensa est, quemadmodum pede offenso ne deambulemus, impediuntur. Hoc enim pedis officium est.

De ratione & oratione. CAP. XIII.

HÆC ergo una diuisio est, facultatū anima, cum qua partes quædam corporis diuiduntur. Alia diuisio, aliog; modo, partis animæ rationis compotis, est in rationem & orationem. Est autem ratio animi agitatio, quæ fit in parte animæ quæ ratiocinatur sine ulla elocutione. Unde sæpe etiam tacentes totam rationem cum animis nostris percurrimus, & in somnys disputamus, et per hanc maxime (non enim æquæ per orationem) ratione præditi esse omnes dicimur. Nam & qui surdi nati sunt, & qui casu, aut morbo aliquo vocem amiserunt, nihilominus ratione utuntur. Orationis munus, in voce, & ser-

tione

mone perspicitur. Instrumenta autem vocis multa sunt, nam & muscoli qui intus sunt in medys lateribus, & thorax, & pulmo, & aspera arteria, et larynx, et horum maxime quod cartilaginosum est, & nervi recurrentes, & lingula, & omnes muscoli qui his parteis movent, emittende vocis sunt instrumenta. Sermonis autem os, in hoc enim fingitur & figuratur, & velut conformatur sermo: lingua, & gurgulione, plectri locum obtinentibus, palato cavi illius quod sonum refert, dentibus & cuiusdammodi oris hiatu, ut in lyra chordarum usum explentibus: confrente etiam aliquid naso, ut vox sonora sit, seu egregia, ut in canentibus apparet.

Alia diuisio animæ. CAP. XV.

DIVIDUNT aliter in vires, aut species, aut partes animam, in eam quæ ad stirpes pertinet, quæ & alitrix & patibilis vocatur, in sentientem, & rationis competentem. Instrumenta autem cuiusque partis, partim explicata sunt, partim infra dicetur. Zeno stoicus octonarum partium animam esse censet, partiens eam in principem facultatē, quinq; sensus, & vocis mittenda, procreandiq; vim. Panætius philosophus edende vocis facultatem, motionis eius quo per se animalia cientur, partem esse vult, & quidem rectissime. Procreatrix verò non anima partem, sed naturæ. Aristoteles in *Physicis* quidē quinq; esse dicit partes animæ, eam quæ ad stirpes pertineat, sentientem, loco moventem, appetentem, et ratiocinantem. Eam quæ ad stirpes pertineat, intelligens quæ alit, auget, generat, fingit, format quæ corpora, quam eandem altricem quoque vocat, totum præstantissima partis nomine, eius nempe, quæ alit, appellans, à qua ceteræ partes quas modo enumeravimus, pendent. Atque ita quidem in

E 4   *Physicis.*

Physicis. In Ethicis verò in duo prima et summa genera animum distribuit, in rationis participem, & expertem. Rursus rationis participem diuidit in eam quæ rationi obtemperat, & quæ rationi non obtemperat. De participem rationis supra dictum est; de experte nunc differemus.

De parte animæ rationis experte quæ & patibilis & appetitio vocatur. C A P. X V I.

NON desunt qui per se esse dicant, quod ratione caret, utpote cum anima reperiatur quæ rationis sit experta, neque pars animæ rationis participis. Primum quidem, quoniam per se in bestis inuenitur, ex quo intelligitur perfectam quandam esse animam, nec partem alterius. Deinde, quoniam absurdissimum est rationis partem esse, quod rationis est experta. Aristoteles vero & partem esse dicit, & facultatē, & diuidit in partes duas ut diximus, quæ cōmuni nomine appetitus nominantur, ad quē pertinet etiā motus, quo per se animalia sequendi aliquid, vel vitandi gratia incitantur. Appetitus enim est motus principium. Nam simul ut appetierint animalia, per se ad motum, persequendi causa, feruntur. Ratione carētis animæ partis, aliud non paret rationi, aliud paret. Rursus quod rationi paret, diuiditur bipartito, in iram, et cupiditatem. Instrumentum autem cupiditatis, quæ ex sensu nascitur, iecur est; ira, cor, pars dura & rehemētoris notionis capax ad graua negotia, & difficilia, & ad contentum impetum destinata, quemadmodum contra iecur pars mollior, mollis cupiditatis instrumentum est factum. Dicuntur autem hæc rationi obedire, quoniam nata sunt ut pareant, & ad nutum rationis moueantur, in ijs quidem hominibus qui conuenienter naturæ viuunt. Atque hi affectus animalis substantiam

tiam constituunt, quando sine his existere vita potest. Quoniam autem affectus nomen homonymum est, distinguenda prius est eius homonymia. Dicitur enim affectio, tum corporea, ut morbi, et vulnere; tum animi, de qua in presentia loquimur, cupiditas & ira. Communiter autem, & generatim animalis affectio est, quam voluptas aut dolor insequitur. Nam affectionem dolor insequitur, non affectio dolor est. Si enim ita esset, quidquid afficeretur doleret, nunc verò quæ sensu carent, afficiuntur illa quidem, non tamen dolent, non ergo affectio dolor est, sed affectionis sensus, quam tamen alicuius esse momenti oportet, ut sensu percipiatur. Animi affectionis definitio, hac est: Affectio est motus appetendi facultatis sub sensu cadens, ob boni vel mali phantasiam. Et aliter sic, Affectio est motus animæ rationis expers, ob opinionem boni vel mali. At uniuersæ affectionis hanc definitionem tradunt, Affectio est motus ex alio in alio. Muneris functio, est motus efficax. Efficax autem dicitur, quod ex se mouetur. Itaque hoc modo ira muneris functio est irascendi facultatis, affectio autem utriusque animæ partis, & hoc amplius corporis nostri totius, cum per iram violenter rapitur ad agendum. Ex alio enim in alio motus est factus, quam affectionem esse dicebamus. Alio modo muneris functio affectio dicitur, cum fuerit præter naturam. Nam muneris functio, secundum naturam motus est, affectio verò præter naturam. Quare hac ratione muneris functio affectio dicitur, cum non secundum naturam mouetur, siue à seipso, siue ab alio moueatur. Nam cordis motus si pulsus est moderatus, muneris est functio; si validior agitatio, affectio. Nā à corde est validior agitatio, sed præter naturam, ab eodem pulsus moderatus, sed secundum naturam. Nihil igitur miri

unam & eandem rem, & affectionem & muneris functionem nominari. Nam quæ motus sunt, à patibili anima parte profecti muneris quædam functiones sunt; quæ vero immoderati, & præter naturam non muneris functiones, sed affectiones sunt. Motus igitur partis anime rationis expertis, secundum ætrang, verbi notuinem affectio est, non omnis tamen motus patibilis partis affectio dicitur. Sed qui vehementior est, & ad sensum peruenit; Nam exigui motus, & sensum effugientes affectiones non sunt. Debet enim affectioni inesse magnitudo, quæ alium momenti sit. Quocirca definitioni affectionis oppositum est, motus sub sensum cadens; Nam exigui motus, ut iam dixi, quos sensus non percipit, affectionem non gignunt.

De cupiditate. CAP. XVII.

DIVIDITUR pars anime rationis experte, ut diximus, quæ rationi obtemperat, in duas partes, cupiditatem, & iram. Rursus cupiditas, bipartito distribuitur, in voluptates & dolores. Nam cupiditas dum quod vult assequitur, voluptatem efficit, contra dum non assequitur, dolorē. Alio modo diuisa cupiditas, quatuor omnino species facit. Nam in rebus alia sunt bona, alia sunt mala, & alia iam ad sunt, alia expectantur. His generibus constitutis, si duo per reliqua duo multiplicentur, in quatuor partes cupiditas diuiditur. Est enim bonum, & malum, item præsens, & expectatum. Expectatum enim bonum libido est, iam vero præsens voluptas, rursus malum expectatum metus est, præsens agritudo. In bonis enim voluptas, & libido versantur, in malis metus & agritudo. Quæ ratio nonnullos mouit, ut affectionem in quatuor partibus tribuerent, libidinem, voluptatē, metum, & agritudinem.

iudiciem. Bona autem & mala dicimus, aut quæ verè sunt, aut quæ existimantur. Innascuntur autem male affectiones in animo per tria hæc; malam institutionem, incitiam, prauum corporis habitum. Si enim non rectè a pueris instituti fuerimus, ut regere affectiones possimus, in earum immoderatione incurrimus. Per ignorantiam autem, peruersa iudicia in ratiocinandi animi parte gignantur, ut opinio sit quæ mala sunt, esse bona; & quæ bona, mala. Aliquæ etiam ex prauo habitu corporis comparantur. Siquidem in quibus amara bilis magna copia est, truci sunt, & quorum calida humiditas, temperatio est, ad obscenas voluptates propensi. Verùm praua consuetudo, bona consuetudine tollenda est, ignorantia, doctrina, atq; scientia. Ad prauum autem habitum, corporea remedia adhibenda sunt, ut enim quoad fieri potest, ad mediam temperationem, idoneo victu & exercitationibus, denique medicamentis, si etiam his opus erit, transferamus.

De voluptatibus. CAP. XVIII.

VOLVPTATVM quedam sunt animi, quedam corporis. Animi sunt, quæ per se sunt animi, ut quæ ex doctrina et cognitione rerum capiuntur. Hæ enim & id genus aliæ, solius sunt animi. Corporeæ autem sunt, quæ in communitate corporis, et animi versantur, ideoq; corporeæ vocatæ sunt, ut quæ è cibo et complexu Venereo proficiuntur. Solius porro corporis nullæ voluptates sunt propriæ, sed affectiones, ut sectiones, fluxiones & qualitates repetitioni congruētes. Omnis enim voluptas cum sensu est. Sensum autem animi esse ostendimus. Esse autem ancipitè, et multiplicem significationē vocabuli voluptatis, perspicuum est. Sub alio enim, atque alio genere est, ut honestæ & improbæ voluptates. Aliæ etiam vanæ, aliæ veræ sunt volupta-

voluptates. Ac illæ quidem quæ in cogitatione ponuntur, ad scientiam sunt; quæ cum corpore percipiuntur, ad sensum. Et harum quæ ad sensum sunt, aliæ naturales sunt, aliæ non naturales. Præterea voluptati quæ in bibendo est, ægritudo quæ in sitiendo est, opponitur. At illi quæ in rerum contemplatione est posita, nihil opponitur. Quæ omnia verbi voluptatis ambiguitatem ostendunt. Voluptatum autem corporis quædam sunt necessaria, & naturales sine quibus vita constare non potest, ut alimenta, quæ quod corpori deest explent, vestitus quæ necessarius. Aliæ naturales quidem, non tamen necessaria, ut secundum naturam, & legem concubitus. Hæ enim conferunt ad permanentiam uniuersi generis: Fieri autem potest, ut sine eis in virginitate vitam trāfigamus. Aliæ neq; necessaria, neque naturales, ut ebrietas, & libidinosa petulantia, & immoderato cibo, potuq; corporis expletio. Hæc enim tantū abest, ut ad propagationem generis nobis conducant, quod legimus facit concubitus, aut ad vitæ coherentiam, ut etiam vehementer noceāt. Quare qui conuenienter 'Deo vivit, huic sola necessaria simul, et naturales voluptates persequendæ sunt. Illi vero qui ab hoc in secunda est virtutum classe locatus, cum hæc, tum illa etiam quæ nō necessaria quidem illæ sunt, sed tamen naturales assumendæ sunt, sic ut modus & ratio, & tempus, & locus idoneus seruetur. Reliquæ omnino fugiendæ sunt. Simpliciter autem illæ honestæ esse voluptates putandæ sunt, quæ non sunt implicatæ & dolori, neq; pœnitendi causam asserunt, neque alio ullo detrimento afficiunt eos, qui perfruuntur, neque ultra modum progrediuntur, neq; nos multum à grauioribus negotiis abstrahunt: aut sibi seruire cogunt. Proprie voluptates sunt, quæ insunt quodāmodo, aut annexæ sunt cognitioni diuini numinis,

& scientijs & virtutibus. Hac in ijs ducere debemus
 qua primario loco sunt expetenda, qua non vt simus sim-
 pliciter, neque vt genus perduret, sed vt bene nobis sit, et
 viri boni, Deoq; grati simus, vim habent, & ad perfici-
 endum hominis animum & intelligentiam confirunt.
 Nam neque affectionibus medentur, vt qua natura de-
 sideria satiant, neq; omnino agritudinem aut antegres-
 sam, aut insequentem, aut contrariam habent, sed puræ
 sunt & ab omni concretione materiae liberae, propterea
 quod in solo animo ponuntur. Etenim vt Platonis senten-
 tia est, voluptatū partim sunt falsæ, partim veræ. Falsæ,
 qua cum sensu & opinione non veræ sunt, & dolores ha-
 bent implicatos. Veræ, qua solius sunt animi ipsius per se,
 cum scientia & mente & prudentia. liquida et ab omni
 dolore seuncta, quæ que nullam poenitendi causam relin-
 quunt. Has voluptates qua ex contemplatione rerum &
 honestis actionibus manant, non communi nomine τὰ ἀν,
 sed τὸν αὖτῷ appellant, & si vtrunque à patiēdo nomen
 ductum est. Nonnulli autem sunt qui propriè eiusmodi
 voluptatem, gaudium nuncupent. Desiniunt autem vo-
 luptatem, orium in naturam qui sensum moueat. Verum
 hæc definitio corporea tantum esse voluptatis videtur.
 Hæc enim quedam est expletio, & corporea inopie, do-
 loris que qui ex inopia nascebatur medicina. Nam fri-
 gentes, aut sitientes dum agritudinem sanamus, qua è fri-
 gore, & siti existit, in calefaciendo, & bibendo, volupta-
 tem percipimus. Ex accidenti igitur hæ voluptates bonæ
 sunt, neque per se aut natura sua tales sunt. Nam vt sa-
 nari ex accidenti bonum est, at sanum esse naturâ, et per
 se sic hæ voluptates, cum curationes quedam sint, ex ac-
 cidenti bonæ sunt. Voluptates vero qua in contempla-
 tione ponuntur, per se sunt bonæ & naturâ. Non enim

ex inopia capiuntur. Hinc igitur non omnem voluptatem indigentiam explere disci potest. Quod si est, non recte definiunt, qui aiunt ortum in naturā qui sensum moueat esse voluptatem. Non enim omnes voluptates hac definitio cōplectitur, sed eam quæ ex cōtemplatione nascuntur, omittit. Epicurus quoq; voluptatē definiens, detractōne omnis molestiæ, idem dicit quod y qui asserunt ortum in naturam qui sensum moueat. Nam amotionem doloris, voluptatem esse dicit. Quoniā autem nullus ortus eiusdem est generis, aut cognatus suis effectis, neque ortus voluptatis, voluptas putanda est. Sed à voluptate aliud quippiam. Nam ortus in oriendo est. Nihil autē eorum quæ oriuntur simul oritur et ortum est, sed nimirum gradatim. At quod voluptate afficitur, ea cōfertim afficitur, non ergo ortus voluptas est. Præterea omnis ortus, rerum est quæ nulle sunt: voluptas autē rerū est quæ iam sunt; nō est igitur ortus voluptas. Præterea bonorum quedam sunt habitus, quedam muneris functiones, quedam instrumenta. Habitus ut virtus, muneris functio, ut usus virtutis. Item habitus sensus visus, muneris functio, videre. Instrumenta sunt per quæ munere fungimur aliquo, ut oculus, diuitiæ, et alia eiusdem generis. Omnes autem facultates animi quæ in bonis & malis versantur, habituum quorundam facultates sunt. Si ergo bonum est voluptas, ac non malū, in his solis erit. At habitus quidem non est, neq; enim ut virtus, non enim ita facile in dolorem contrarium verteretur. Neq; ut habitus qui priuationi opponitur, nam eodem tempore, ut habitus, & priuatio insit, fieri nequit. Voluptatem autem aliqui, & dolorem eodem tempore capiunt, ut his accidit qui fricantur. Non est ergo habitus, voluptas. At verò neq; instrumentū est. Instrumenta enim aliorum non sua causa sunt. Voluptas autem

autem non alterius causa, sed sua ipsius est: non igitur est instrumentum. Reliquum est, ut muneris functio existimetur. Quare Aristoteles eam definit non impeditam muneris functionem habitus, qui secundum naturam est. Nam quæ naturalem muneris functionem impediunt, dolorem afferunt. Atqui & beatitudo muneris est functio non impedita, habitus, qui secundum naturam est. Itaque, accidit ex hac definitione, beatitudinem esse voluptatem, & euerit definitionem. Adhibita igitur correctione desinit voluptatem, finem esse muneris functioni non impeditarum animantis, quæ sunt secundum naturam, ut implicat beatitudinem; et vnde cum ea sit voluptas, non autem voluptas beatitudo sit. Non omnis autem muneris functio, motus est, sed quædam est muneris functio, quæ administratur sine omni motu, quæ in primis Deus videtur, primus enim motor immobilis. Huiusmodi etiam functio in hominibus est, cõtemplandi actio: nam sine motu est. Nam et quod contemplatur eundem idemq; semper est, & contemplantis mens fixa est. In uno enim, & eodem semper versatur. Quod si cõtemplationis voluptas, quæ maxima & precipua & vera est, sine motu sit, perspicuum est ceteris quæ per pauciores motus capiuntur, ut quæq; per paucissimos motus oriuntur, ita & præstantissimas & maximas esse. Cum muneris autem functionibus, voluptatum species diuiduntur. Quot enim muneris functionum sunt species, totidem sunt voluptatum. Et honestarum quidem honestæ, prauarum prauæ. Neque dubium est quin in quoque sensu, specie differentes voluptates, reperiuntur. Aliæ enim tactus sunt, aliæ saporum, aliæ oculorum, aliæ audiendi, aliæ odorandi. Sunt autem sensus puriores ii, qui non proxime accedunt ad eum sensum mouentia quæ delectant, ut, visio, auditus, odoratus.

Sunt

Sunt etiam functionum, quæ in ratione ponuntur, species due. Alia enim in agendo, alia in cōtemplando cernitur. Itaque certum est etiam voluptatum, quæ has functiones consequuntur, duo esse genera, e quibus purior est ea voluptas, quæ ex perspicientia rerum percipitur. Homini autem, quæ homo est, eæ sunt propria quæ in ratione & intelligentia sunt posita. Nam quæ animal quidem est, illæ voluptates quæ sensus mouent, etiam ceterorum animalium communes sunt. Quoniam autem earum voluptatum, quæ sensus quadam iucunditate demulcent; alij alijs delectantur, non quæ improbis, sed quæ viris bonis honestæ videntur, etiam per se honestæ sunt. Rectus enim iudex, & disceptator cuiusque rei est, non qualiscunque, sed qui eius rei scientiam tenet, & secundum naturam affectus est.

De aegritudine. CAP. XIX.

AEGRITVDINIS species sunt quatuor ἀρεῖς. molestia, inuidia, & misericordia. Est autē ἀρεῖς aegritudo, quæ vocis usum adimit. Molestia, aegritudo grauius. Inuidia, aegritudo quæ ob alterius res secundas suscipitur. Misericordia, aegritudo quæ ob aliena mala. Omnis autem aegritudo mala est suapte natura. Et si enim vir bonus ager erit aliquando, si vel viri boni intereunt, vel liberi, vel patria vastetur; non hoc primaria ratione, neque ex proposito, sed ex circumstantia faciet. Atqui in his ipsis, qui se contemplationi rerum totum tradidit, nihil omnino commouetur, cum se ab his rebus, quæ in hominum vita geruntur, semouerit, cum Deoq; coniunxerit. At vir probus modicè his rebus tangitur, neque modum transit, neque succumbit aegritudini, sed potius eam superat. Opponitur autem aegritudo, ut malum bono, moderata

derate voluptati; ut malum malo, immoderata. Verum ista immoderatio in corporeis tantum accidit. Nam contemplationis letitia, cum sit summa quadam & absoluta, immoderationem non admittit, neq; ei agritudo opponitur, neq; ex depulsione antegresse agritudinis accidit.

De metu. CAP. XX.

DIVIDITUR autem metus in sex partes, in pigritiam, pudorem, verecundiam, stuporem, sollicitudinem, terrorem. Est autem pigritia, metus venientis actionis. Stupor, metus è magna phantasia. Terror, metus ex insolita phantasia. Sollicitudo, metus ne labimur, id est, ne id quod proposuerimus non consequamur. Nam dum metuimus ut assequamur quod proposuerimus, solliciti sumus. Pudor, metus ob expectationem reprehensionis: atque optima hæc affectio est. Verecundia, metus ob turpitudinem susceptam, atq; hæc quoq; affectio spem aliquam salutis ostendit. Hoc autem differt pudor a verecundia, quòd qui verecundatur, ob ea quæ perpetravit, se occultat: quem autem pudet, ne dedecus aliquod admittat, metuit. Sæpè tamen veteres nominibus abutentes, pudorem verecundiam, & verecundiam pudorem vocant. Nasçitur autem metus, per refrigerationem, omni calore ad cor principem partem concurrente; quomodo populus cum in metu est, in curiam configit. Metus instrumentum est, os vètriculi. Hoc enim est quod in agritudine morsum sentit, ut Galenus in tertio de Demonstrat. ait ad hunc fere modum, His qui in agritudine aliqua versantur, multum flava bilis defluit in ventrem, quod morsum ipsis prabet, neque prius agri esse & morderi desinunt, quàm bilem euomuerint. Nam morsus is accidit, infra cartilaginē quæ est in medio pectore, quod

quia speciem ensis præbet, ξίφος id est nominatur. Cor autem multò superius locatum est. Nam septo transversus venter inferior est, cor superius. Veteres tamen etiam os ventris, cor usurpant, ut Hippocrates, & Thucydides: ubi pestilentiam quæ Athenis erat describit, sic dicens, Et cum in corde dolor firmaretur, invertebat ipsum, & purgationes bilis quotquot à medicis nominatæ sunt, inuadebant. Nam quod inuertitur, os ventris est, dum vomere cogitur, non ea pars viscerum quæ cor est.

De ira. CAP. XXI.

IR A est feruor sanguinis, quo cor suffusum est, ex respiratione fellis, aut conturbatione natus. Idcirco & χολὴ à Græcis, id est, bilis & χολα & dicitur. Aliquando ira, est appetitio vindictæ: Nam dum iniuria afficimur, aut opinamur nos iniuria affici, irascimur, & tum mixta sit affectio ex libidine & ira. Species iræ tres, excandescencia, quæ & χολὴ id est, bilis & χολα & dicitur, simultas, & inimicitia. Ira enim principium & motum habens, excandescencia, & bilis appellatur. Simultas, ira inueterascens. Hæc Græcis dicitur μῆνις à manendo, & quod memoria sit tradita. Inimicitia, vocatur ira, obseruans occasionem ulciscendi: hanc Græci κότον dicunt, παρὰ τὸ κείνῳ, hoc est, quod reposita sit. Est autem ira satellitium rationis. Cum enim ratio indicarit, rem esse dignam quæ egrè & molestè feratur, succedit ira, si modò proprium & naturalem ordinem tueantur.

De parte rationis experte, quæ rationi non obtemperat. CAP. XXII.

QUOD ergo rationi paret, hoc modo se habet. de genere eo, quod rationi non paret est, in quo nutriendi,

di, procreandi, & pulsum vis inest. Quorum duo illa naturalia, hoc postremum vitale nominatur.

De nutriente animæ parte.

CAP. XXIII.

ALTRICIS partis vires naturales sunt quatuor, trahendi, retinendi, cōmutandi, depellendi. Quæq; enim pars animalis naturaliter trahit ad se suum alimentum, attractum retinet, retentum in se mutat, et demum quod superfluum est, expellit. Et hæc sunt facultates quæ cibum partium animalis administrant, ex quibus accretio, cum in longitudinem, tum in latitudinem profiscitur. Depelluntur autem quæ superflua sunt per ventrem, per urinam, per vomitus, per sudores, per os, per aures, per oculos, per expirationem, per occulta foramina. Ac ceteræ quidam depulsiões in promptu sunt. Per aures autem ea quæ vocantur *ωτὶς* quæ sunt aurium sordes. Per oculos, lachrymæ, & lippitudines. Per expirationem, fuliginosus ille cordis calor depellitur. Occulta autem foramina, seu poros vocant respirationem totius corporis, quæ ex imo corpore, & arteriarum contractione plurimi vapores, per cutis raritatem exeunt. Instrumenta nutrientis facultatis sunt os, stomachus, venter, iecur, omnes venæ, intestina, bilis utraque, & renes. Nam os primum præparat ventri cibū, minutim eum per dentes, & linguam concerpens. Nam & lingua maximum usum, in mandendo præbet, quod cibum cogat, detibusq; subiciat, non aliter atq; molentes fœminæ manu frumentum sub molas mittunt. Nam quodāmodo lingua mandēdi cibi, manus est. Ita autē cōfectus cibus mittitur ad vētrem per stomachū. Stomachus enim non solū indiget percipiendæ instrumentū est, sed etiā ciborū meatus. Præsto enim est in

deglutiendo, et attrahit cibum & ad ventrem demittit: quem venter ubi acceperit, secernit quod bonum est & ad nutriendū aptum a lapidoso, ligneo & inepto ad alendum, ac quod bonum quidem est in succos multis, matur ad iecur per venas quæ ab ipso attrahunt & transportant ad iecur, quæ vera velut radices sunt iecoris, trahentes à ventre alimentum, ut è terra trahūt stirpium radices. Similis enim est venter terræ quæ stirpibus alimentum præbet. radicum, vena quæ ad portas & gibbosas partes iecoris sinsum trahant succum, a ventre & intestinis per mesenterium: trunci, iecur; ramorum, & extremarum partium arboris, vena quæ finduntur à vena cava quæ nascitur è simis partibus iecoris. Nam iecur cum à ventre succum acceperit, concoquit, suūq. similem efficit, ac cum habeat carnem simillimam sanguinis, merito in sanguinem succum conuertit. Sanguis autem purgatur per lienem, & vesicam, quæ bilem accipit & renes, lienis enim trahit quod feculentum est, idq. sibi fastum facit. vesica quæ bilem accipit, quod acerbi remansit in succis ex alimento: renes humorem serosum, ac quod acerbi erat reliquum, ut reliquus sanguis iam purus & utilis ad nutricandum digeratur in ceteras partes corporis omnes, per venas quæ in eas inspersæ sunt. Atque ita singula partes trahentes sanguinem, & continentes, et mutant in naturam suam, quod superfluum est, transmittunt ad vicinas partes paratum illis idoneum alimentum. Et ad hunc modum omnes partes sanguine, quem iecur suppeditet, aluntur, & augentur, & permanent. Dicitur autem hæc pars à ratione vacua, nō parere rationi, quod non ex sententia, neque electione nostra, sed naturaliter suum opus efficiat.

De pulibus. CAP. XXIIII.

PULSVVM motus, qui & vitalis facultas dicitur, initium habet à corde, & maxime à sinistro eius ventriculo, qui spirabilis appellatur, & innatum, vitalemq; calore omni parte corporis per arterias, ut iecur alimentum per venas, impertit. Nam concalescēto corde cōtra naturam, statim totum animal contra naturam calefit; & refrigerato refrigeratur. Nam spiritus vitalis, ab eo per arterias in totū corpus dispergitur. Plerumq; autem inter se hæc tria simul finduntur, vena, arteria, nervus: è tribus initijs quæ animal gubernant, profecta. E cerebro, principio mouendi et sentiendi nervus. E iecore, principio sanguinis, et alentis facultatis, vena, vas sanguinis. E corde, principio vitalis facultatis, arteria, vas spiritus. Cum autem hæc congregiuntur, mutuis inter se commodis fruuntur. Vena enim pastum suppeditat nervo et arterie. Arteria, vena calorem naturalem & spiritum vitalem impertit. Vnde neque arteria inueniri potest sine tenui sanguine, neque vena sine spiritu, qui ad vaporis naturam accedat. Diducitur autem vehementer, & contrahitur arteria, harmonia quadā, & ratione, initio motus à corde sumpto. Sed dum diducitur, à proximis venis vi trahit tenuem sanguinem, cuius respiratio fit alimentum spiritui vitali. Dum autem contrahitur, quod in se fuliginosi est, per totum corpus, & occulta foramina exhaurit: quomodo cor, per os, & nares, quidquid fuliginosi est, expirando sursum expellit.

De generandi aut seminandi facultate.

CAP. XXV.

GENERANDI quoque vis, partis est eius quæ rationi non obtemperat. Nam sine voluntate nostra in somnijs semen emittimus; & cupiditas coniunctionis na-

turalis est. Inuiti enim ad eam ferimur: quanquam actio sine controuersia in nobis sita est, & ab anima pendet. Etenim instrumentis, quæ appetitioni naturali seruium, conficitur, & abstinere ab appetitione, eamq; comprimere, in nobis est positum. Instrumenta autem seminandi facultatis, prima venæ sunt, & arteriæ. In his enim per conuersionem sanguinis, primum humidum; quod ad seminis naturam vergit; ut in mammis lac, procreatur. Horum enim vasorum alimentū hic humor est, propterea quod à principio è semine procreata sint. Excoquunt igitur arteriæ, et venæ sanguinem, in humidum, quod ad naturam seminis accedit, ut alatur. Atque quod ex earum alimento relinquitur, semen fit. Fertur enim primū quidem multa circuitione in caput, deinde à capite per binas venas binasq; arterias delabitur. Quare si quis excidat venas, quæ sint circa aures, & parotides animal sterile reddit, & ineptum ad generandum. Hæ autem venæ & arteriæ euadunt illud tortuosum, et quod instar varicum est inuolucrum, quod est ad scrotum, ubi humidum illud quod ad semen accedit, labitur in utrumq; testem. Vna est arteria, unaque vena plena seminis, in quibus perfectè semen perficitur & per tortuosum parastaten qui secundum testis est, cum flatu depellitur: quoniam & arteria est quæ mittit, ferri autem etiam a vena, libidinosa petulantia ostendit. Cū enim diu concubuerint, & id, in quo seminis vis inest, & genitalem humorem consumpserint, tum etiam per violentam contentionem purum sanguinem emittunt. Mulieres quoque omnes easdem, quas viri, partes habēt, sed intus, non extra. Aristoteles quidem, et Democritus, nihil volunt conferre semen mulieris ad procreationem liberorum. Quod enim mittitur à mulieribus, sudorem potius membri, quam

quàm semen esse volunt. Galenus verò damnans Aristotelem, ait, semen emittere mulieres, & mixtionē utriusq; feminis, foetum efficere; quare etiam concubitus mixtionem dici: non tamen perfectum semen ut viri, sed adhuc crudum & humidius. Cum autem tale sit mulieris semen, alimentum sit virilis & ex eo pars quedam loci, qui est ad cornua uteri concrefcit, & quod à sarciminis forma ἀλατοειδὲς nominatur, quod reliquiarum cibi foetus dum in utero est, recep. aculum est. In unoquoque autem genere animalis, tum fœmina marem admittit, cum potest concipere. Quæ ergo semper possunt concipere, semper coniunctionem admittunt, ut gallina, & columba, & homo. Sed cetera dum grauida sunt, fugiunt coniunctionem, mulier semper admittit. Nam gallinæ quidem, quod quotidie fere pariant, quotidie fere cum mare congregiuntur. Mulieres autem, ut in ceteris rebus, volūtate sunt libera, ita etiam in concubitu post conceptionem. Nam bestia non à seipsis, sed à natura diriguntur, & modus eis, tempusq; definitum natura lege statutum est.

Alia diuifio facultatum quæ animal administrant. CAP. XXVI.

PARTI VNTVR aliter facultates, quæ in animali sunt, et earū partim animæ vires dicunt, partim naturales, partim vitales. Animæ quidē, quæ sunt ex electione, & consilio. Naturales autem, & vitales quæ sine electione & consilio sunt. Et sunt animæ facultates duæ, motus quo per se, & cum appetitu agitantur animalia, & sensus. Motus porro, quo per se animalia cientur, & cum appetitu, species sunt: progrediēdi vis ab uno loco in aliū, rotiusq; corporis mouendi, & vocis edendæ facultas, & respirandi. In nobis enim est situm hac facere, & non fa-

cere. Naturales & vitales non sunt in nostra potestate posita, sed velimus, nolimus, sunt ut nutriendi, augendi, & generandi vis, quæ sunt naturales, & pulsuum quæ vitalis est. Ac cæterorum quidem instrumenta antea diximus: nunc notus eius, qui ex electione suscipitur, exponemus.

De motu quem animalia per se, aut per electionem suscipiunt qui ad appetitum pertinet. CAP. XXVII.

Est igitur motus, quem per electionem, aut per se animalia suscipiunt, principium, cerebrum, & dorsimedula: quippe quæ cerebri pars sit. Instrumenta nervi, qui ex his orti sunt, & ligamenta, & musculi. Musculi, autem constant è carnibus & nervosis fibris & tendinibus, qui cum nervorum fibris complicati sunt. Quare aliqui existimarunt eos sentiendi vim habere, propter sensum, qui fit ex nervis qui illis sunt connexi. Itaque tendo è ligamento & tenuibus nervis est compositus. Differt autem à nervo tendo, quod omnis nervus sentientiæ vi est præditus, & rotundus, & molliusculus, & à cerebro originem ducit. Tendo verò & durior est & ex osse, & per se sensus expers & latus aliquando. Sunt autem manus ad capiendum, & ad artificia exercenda instrumentum aptissimum. Si quis enim manus, aut solos manuum digitos ademerit, ad omnes fere artibus hominem inhabilem reddat. Idcirco solus homo quoniam ratione utitur, & in eum artes cadunt, à Deo manibus donatus est. Pedes verò gradiendi sunt instrumentum, quod per eos loco moveamur. Porro autem solus homo sedet nullius adminiculi indigens. Solus enim ad duos angulos rectos crura, et ad coxam & ad poplites flectit, alteros introrsum, alte-

ros extrorsum. Quæ ergo per nervos & musculos mouentur, hæc omnia ab anima pendent, & electione fiunt, in quibus & sensus, & vocem numerandam esse ostendimus. Atq; hinc anima, & natura operum, probabilis est distinctio, & dyudicatio sumenda est. At Deus summa sua providentia, cum naturalibus, animæ opera; & viciissim, cum animæ operibus, naturalia coniunxit. Quoniam enim electio reliquiarum cibi & potionis, depellendi facultatis est, quæ una est de naturalibus viribus, ne præter electionem & voluntatem nostram aliquid indecore agamus, si vel ubi non oportet, vel quando non oportet, vel in quibus non oportet, excernamus, ianitores quosdam præficit depulsionibus musculos, & ita natura operatur ut anima essent, effecit. Nam hanc ob causam et sæpè & diu sustinere depulsiones possumus. Demittuntur autem sentientes, & molles nervi à medio, & anterioribus ventriculis cerebri. Duriores vero & in quibus mouendi vni est, à postremo ventriculo & dorsi medulla. Sed duriores sunt qui ex dorsi medulla, et in his maximè qui ex inferioribus eius partibus proficiuntur. Quò enim magis abscedit à cerebro medulla dorsi, eò cum ipsa sit durior, tum nervi qui ex ea nascuntur. Sicut autem sensus duplices accepimus, sic ortum nervorum duplicem habemus. Quæque enim medulle dorsi vertebra coniugationem nervorum emittit: cuius altera, ad dextram corporis partem tendit; altera, ad laevam. Fere enim totum corpus nostrum in duo diuisum est, in dextrum & laevum. Sic & pedes et manus, & quodq; reliquorum, quemadmodum & instrumenta sentiendi, dextra, laevaq; accepimus.

De respiratione. CAP. XXVIII.

RESPIRATIO etiam ex anima muneribus numeratur. Etenim muscoli sunt, qui thoracem diducunt,

præcipuū respirandi instrumentū. Atq; ea respiratio qua confertim, & cum gemitu fit, in magnis doloribus, animæ esse munus ostendit. In nostra quoque potestate est, pro eo atque usus postulat, respirationem mutare. Nam dum ex aliqua parte quæ respirandi vim continet laboramus, aut quæ cum aliqua harum partium mouetur, ut septo transverso, aut iecore, aut splene, aut ventriculo & tenuibus intestinis & colo paululum & crebro respiramus. Paululum, ut ne vehementer percutiamus partem eam quæ dolet: Crebro, ut quod defuit magnitudini, crebritate compēsetur; etenim cum dolet crus, non multum ipsum inter ambulandum producimus, ob eandem causam ob quam & respirationem. Ut ergo incedere anima opus est, ita respirare, quanquam ut quiescamus, neque incedamus, diutissime vivere possimus, at respirationem ne decimam quidem horæ partem ut cohibeamus, fieri potest. Nam suffocatur calor qui in nobis est fuligine, ideoq; extinguitur, & confestim interitum affert. Nam si flammam quis tegat in vase aliquo, quod anhelum non habeat, eam fuligine suffocatam extinxerit. Itaque necessario etiā dormientibus nobis, nihilominus hac parte anima suo munere fungitur, quod nō ignoret si ad breuissimū tempus cessauerit animal interiturū. Quare rursus hic anima opus cū naturæ munere coniunctū est. Per arteriā enim, respirandi officio fungitur, quæ instrumentū naturale est, & semper mouetur, ut nunquā eius opus occidat, quæadmodum neq; ceterarū arteriarū. Quod aliqui dū non intelligerēt, naturæ opus esse respirationē putauerūt. Tres autē sunt causæ respirationis, usus, facultas, instrumenta. Usus duplex, conseruatio natiui caloris, et animæ spiritus educatio. Verū conseruatio quidē caloris naturalis, ducendo et emittendo spiritu cōstat, quod ductus refrigeret,

refrigeret, & moderatè calorẽ excitet: emissio fuliginem cordis effundat. Educatio autẽ spiritus anima, sola respiratione fit: quoniã ad cor dũ diducitur quadã aëris pars pertrahitur. Facultas autẽ anima est, quæ respirandi causam affert. Hæc enim est quæ mouet instrumenta respirationis, per musculos, et in primis thoracẽ, cũ quo vnã mouetur pulmo, & asperæ arteriæ quæ sunt pars pulmonis. Nam asperæ arteriæ quæ pars cartilaginosa est, vocis est instrumentum; membranosa autem, ipsius ligamenta respirationis. Quod autem ex his utrisq;, hæc ipsa arteria est, vocis simul mittenda, & respirandi instrumentũ. Est ergo pulmo contextum quippiã e quatuor, ex asperæ arteria & leui, et vena & spumosa carne pulmonis, quæ caro instar stæbæ explet loca illius contexti: quæ sunt inter duas arterias, et venã, vt velut illorũ sedes sit, et ligamentum. Concoquit autem naturaliter caro pulmonis spiritum, vt iecur, succum è ventre attractũ. Et propterea, vt iecur, extremis suis fibris ventrem egentẽ caloris complectitur, ita pulmo medium cor cõprehendit, quod opus habet refrigeratione, quam adfert respiratio. Contingens est asperæ materiæ brõchus, qui ex tribus magnis cartilaginibus conflatus est; broncho guttur: gutturi os, & nares nam utroque horum extrinsecus aërem ducimus, qui hinc per cribrosum, aut spongiosum os fertur, quod perforatum est, ne ab immoderata aëris qualitate cerebrum ledatur, si confertim spiritus in ipsum insuât. Hic quoque Deus naribus & ad respirationem, & ad odoratum usus est, vt lingua, & ad vocem mittendam, & ad gustandum, & ad mandendum. Itaque partes hæ, quarum &, vt sit animal, neque necessarius vita usibus spoliatur, potestas est, cum anima facultatibus distributa sunt. Quod si verò quid prætermisissimum est,

ex his quæ iam dicta sunt facile perspicui poterit : sed ut in omnibus quæ facta sunt, alia sua causa facta sunt, alia & sua causa, et aliorum, alia aliorum tantum causa alijs accidit, ut obiter existerent; ita in partibus animalium, eundem ordinem reperiēs. Nam omnia illa instrumenta quæ diximus, trium principiorum, quæ animal gubernant, sua causa generata sunt. Præcipua enim ratio & primario loco sunt condita, quæ & secundum naturam proprie dicuntur, et in utero ex ipso semine, quemadmodum & ossa oriuntur. Flaua autem bilis & per se, & propter aliud constituta est, nam ad concoctionem confert, & depulsionem excrementorum mouet: ideoq; sit quodammodo una de partibus nutrientibus, quinimo et calorem quandam præbet corpori, ut vitalis facultas. Ac his quidem de causis, propter se videtur extitisse, sed quia sanguinem purgat, sanguinis causa quodammodo videtur esse facta. Lienis etiam non parum ad concoctionem cōducit. Cum enim natura sit acidus, & acerbus, & emissionem superflui humoris nigri in alium profundat, constringit eam & firmat, & ad concoctionem excitat. Præterea purgat iecur, & ideo quodammodo videtur sanguinis gratia esse genus. Renes etiam sanguinis purgamentum sunt, et commiscendorum corporum libidinem efficiunt. Nam venæ quas dicimus incidere in testes, per renes transeunt, & inde hauriunt acrimoniam quandam, quæ irritat appetitum, quo modo acrimonia illa quæ sub cute fuerit pruritum gignit. Quò autem testium caro, cute est mollior, eò magis dum ab acrimonia mordentur, inanem paruum mittendi seminis cupiditatem. Hæc igitur & similia aliquo modo, & propter se, & propter alia facta sunt. Glandes autem & caro aliorum gratia tantum. Nam glandes vehiculum sunt, et firmamentum vasorum, ne disrumpantur

*pantur, dum in violentis motibus sublimia feruntur. Caro tegumentum est facta ceterarum partium, ut & aestate animal refrigeret interiorem humorem, emittens, & hie-
me lanarum constipatarum usum ipsi praebeat. Cutis quo-
que tegmen est, & mollioris carnis, & omnium aliorum
que intus inclusa sunt. Carnis autem natura, tum ab aëre,
tum ab iis quae ad eam se applicat corporibus, callosa est.
Ossa vero sunt firmamentum totius corporis, maximeque,
spina dorsi, quam & carinam animalis esse aiunt. Ungues
communiter quidem omnibus in quibus sunt, praebent usum
fricandi, praeterea alium aly proprium. Multis enim ani-
malibus dati sunt armorum loco, ut iis quae aduncos un-
gues habent, & velut instrumentum sunt eius animae
partis, in qua irarum ardor existit. Multis et armorum
loco, & firmandi gressus causa, ut equis, & omnibus quae
solidam habent ungulam. Hominibus autem dati sunt,
non solum ad fricandum, et pellendam cutis acrimoniā,
sed etiam ad res tenues, & minutas capiendas. Quae enim
admodum sunt exilia, iis attollimus, et ponere summos di-
gitos contra se erigentes eorum comprehensione firmant.
Pilis autem accidit, ut obiter existerent. Nam vaporibus
qui fumosissimi e corpore emittuntur, concrefcentibus, ex
accidenti constituti sunt. Quamquam ne istos quidem
Deus omnino inutiles genuit, sed et si ex accidenti creati
sunt, effecit ut animalibus ad tegumentum, & ornamen-
tum conferrent. Tegumentum quidem capris, & ouibus,
ornamentum hominibus, quibusdam etiam animalibus et
ornamento simul sunt, et tegendi usum praebent, ut leoni.*

De eo quod sponte & inuite fit.

CAP. XXIX.

QUONIAM saepe eius quod sponte, et inuite fit me-
minimus, necesse est de his quoque tractare, ne ab
exquisita

exquisita eorum cognitione aberremus. Oportet autem eum qui de inuitè & spontè factò dicturus est, primum exponere regulas quasdam & rationes, per quas quæquæ res spontè ne, an inuitè agatur, cognosci queat. Quoniam igitur quidquid spontè fit, in actione aliqua est, & quod inuitè existimatur fieri, in actione quoque ponitur, quod paulo post ostendetur, atque etiam aliqui quod vere inuitè fit, non solû in patièdo, sed etiam in agendo ponunt, in primis definiendum est, quid sit actio. Actio est muneris alicuius functio cum ratione. Actiones autem laus, aut vituperatio consequitur, & alia ipsarû cum voluptate, alia cum dolore transiguntur, aliaq; sunt optabiles ei qui agit, alia fugienda. Optabilem autem quædam semper sunt optabiles, quædam certo quodâ tempore. similiter etiam fugiendum. Rursus actionum alijs misericordia, & venia tribuitur, alia in odio sunt, & panam dicantur. Sint ergo regulæ cognitionis eius quod spontè fit, quod omnino laus aut vituperatio comitetur, & cum voluptate agatur, et optabiles sint actiones, ijs qui agunt, aut semper, aut tum cum aguntur. Inuitè autem factio nte sunt, & indices quod veniam, aut misericordiam mereantur, & cum dolore agantur, neq; optabiles sint. His ita explicatis, dicamus primum de eo, quod inuitè fit.

De eo quod inuitè fit. C A P. X X X.

QUOD inuitè fit, partim per vim fit, partim per ignorantiam: atq; eorum quidem quæ per vim sunt, principium efficiendi, extra est. Alia enim quæpiam causa violètiæ est, non nos. Itaq; definitio eius quod inuitè per vim suscipitur, est, cuius principium est extra, et nihil sua volûnate; ad actionem conferat is, cui vis infir-

*Principium hic pro causa efficiente dictū est, verum
 queritur, an etiam hac inuitē fiāt, eiectiones onerum ad
 quas nauta descendūt aduersa tempestate; aut cū quis
 amicorum, aut patria conseruanda causā, rem turpem fa-
 cit, aut patitur. sed hac sponte potius fieri videntur: nam
 idcirco adiectum est ad definitionem, vt nihil ad actio-
 nem sua voluntate confirret is, cui vis affertur. In huius-
 modi enim casibus, ipsi spontē per se mouent partes eas
 quae instrumenti locum obtinent, atque ita in mare on-
 era deiciūt. Quod idem accidit ijs, qui aliquid quod tur-
 pe, aut graue sū maioris boni gratia perpetiūt, vt Ze-
 no qui suam ipse linguam dentibus praecisam expuit in
 Dionysium tyrannum, ne ei, vlla ratione, tacenda, & re-
 condita quaedam enuncicaret. Item Anaxarchus Philoso-
 phus, qui passus est se contundi à Nicocreonte tyranno,
 ne amicos proderet. Vniuersē igitur, quando aut metu
 maiorum malorum elegerit quis minus malum, aut spo-
 maioris boni sumpserit minus bonum, quod aliter con-
 sequi quod vult non possit, non inuitus agit, aut pa-
 titur. Facit enim voluntate, & soluta eligendi optione,
 acceptabilia sunt tum cū aguntur, etsi per se non sint
 optabilia. Sunt ergo ex eo quod spontē, et inuitē fit, mixta,
 & temperata. Inuitē quidē per se, sponte, eo tempore, ex
 circūstantia. Nam sine circūstantia nemo velit hac age-
 re, sed hac sponte fieri, laus, aut vituperatio, quae talibus
 actionibus tribuuntur, declarāt. Nam eorum quae inuitē
 facimus, nulla erit laus, aut vituperatio. Quamquā nō
 est facile discernere, quid cui praoptandum sit. Opor-
 ret tamen, vt plurimum, pra turpibus expetere quae
 molesta sunt, vt Susanna, & Ioseph ficerunt. Etsi non
 semper; Nam Origenes, qui ne dedecus, & ignomi-
 niam susciperet, quam Aethiopes ostentabant, dys-
 sica*

sacra fecit, tota causa cecidit. Ita hæc dijudicare facile non est. Sed his multo difficilius, manere in eo quod semel decretum sit. Non enim aquè terrent res graves, atque difficiles dum expectantur, atque dum iam premunt, sed accidit interdum, ut cum iudicauerimus, & statuerimus aliquid, non stemus in eo quod indicatum sit, cum in ipsis malis versamur, ut quibusdam contigit martyribus. Nam cum initio constanter tolerassent, tandem succubuerunt, & in ipso discrimine, & perpeffione rerum asperarum fracti sunt. Nemo autem existimet intemperantiae libidinem, aut iram peccata esse inuite suscepta: quod extra principium habeant efficiens. Nam & forma scorti ad intemperantiã, eum qui aspexit, excitauit, & qui irritauit iram commouit. Etsi enim principium efficiens habent extra, ipsi tamen per se, & partes eas quæ instrumenti loco sunt, agunt: neque sub definitionem eius, quod inuite geritur cadunt, quando principij causam sibi ipsis præbent. quod propter malam institutionem, perturbationibus facile succumbant. Nam vituperantur, qui hæc agunt, ut qui malum sua sponte contraxerint. Esse autem sponte contractum, constat ex eo quod actione delectantur. At verò quod inuiti facimus, molestum esse ostendimus. De eo ergo quod inuiti per vim agimus, hæc sint exposita. Reliquum est, ut de eo quod per ignorancem est dicamus.

De eo quod inuite per ignorancem fit.

C A P. XXXI.

MULTA agimus per insitiam, ex quibus post actionem voluptatem capimus, ut cum quis inuitus inimicum interfecerit, cæde tamen eius delectatur. Hæc & id genus alia vocant non sponte suscepta, non tamen
etiam

etiam inuitè. Item agimus quædam per inscientiam, quæ facta molestiam afferant: hæc vocarunt inuitè facta, quæ perpetrata dolor consequitur. Eorum ergo quæ fiunt per ignorantiam duæ sunt species, una non sponte factum, altera inuitè. Nunc propositum est, de eo tantum quod inuitè sit dicere. Nam quod non sponte est gestum, magis reducitur ad id quod sponte est factum, cum sit mixtum. Nam si principium spectes, inuitè sit; si finem, sponte. Nam quod inuitè suscipiebatur, exitus facit, ut sponte factum videatur. Quare quod inuitè sit, definiunt etiam sic, Inuitè factum est, quod præterquam quod sponte non est susceptum, dolorem etiam compenitendi causam affert. Præterea aliud est per inscientiam aliquid facere, aliud inscientem. Si enim in nostra potestate fuerit inscientiæ causa, inscientes quidem facimus, non tamen per inscientiam. Nam vinolentus, & iratus quispiam, si quid faciat improbè, alter ebrietatem, alter iram causam habet eorum, quæ facit, quæ sponte suscepta sunt: licebat enim illi non ebrium fieri. Ipse ergo sibi ignorantie causa est. Itaque hæc non per inscientiam dicitur facere, sed insciens agere: quæ non inuitè sed sponte fiunt. Quocirca etiam reprehenduntur à viris bonis, qui hæc agunt. Si enim non fuisset ebrius factus, non fecisset; sponte autem ebrius est, actus, sponte ergo fecit. Per inscientiam autem ea facimus, cum ipsi non præbuerimus. Nam inscientia, sed ita casus tulerit: ut in loco consueti quispiam sagittam mittens, patrem suum prætereuntem interfecit. Ex his proximè demonstratur, eum qui ignorat quæ sunt utilia, quæque mala esse bona opinatur, inuitè non agere. Nam illa inscientia ex eius improbitate proficiscitur. Itaque iste vituperatur. Vituperatio porro, non

nisi eorum est quæ spontè commissæ sunt. Non ergo rerum vniuersarum, & generalium, aut earum quæ sunt ex electione ignorantia est inuitè suscepta, sed singularum. Nam singula inuiti, vniuersa spontè ignoramus. His itaque sic explicatis, dicendum est quæ sint singula. Hæc autem sunt quæ vocantur à Rhetoribus circumstantiæ, quis, quem, quid, quo, ubi, quando, quomodo, quamobrem; vt persona, factum instrumentum, locus, tempus, modus, causa. Persona quidem, qui facit, aut in quem est actio, vt si patrem filius insciens percusserit. Factum, illud ipsum quod actum est, si quis cui colaphum impingere voluerit, eum cecauit. Instrumentum, si lapidem iecit, quod putarat esse pumicem. Locus, si dum in angiportū flectit, eum qui occurreret insciens pulsauerit. Tempus, si noctu arbitratus hostem, amicum occiderit. Modus, si leuiter, ac non magna vi percussus interemit. Ignorauit enim leniter percussus, interiturum. Causa, si quis medicamentum cuiuspiam veluti sanaturus dederit, eum verò qui eo medicamento usus est, mors consecuta sit, quod venenum esse deprehensum sit. Sed hæc quidem omnia, se insanus quidem ignorauerit. Qui verò plurima horum, aut potissima nesciuerit, per inscientiam fecit. Sunt autem potissima in his, cuius gratia, & quod agitur, id est, causa, & factum.

De eo quod sponte fit.

CAP. XXXII.

CUM quod inuitè committitur, duplex iudicatur, scilicet per inscientiam, & per vim: quod spontè committitur, utrique opponitur. Sponte enim committitur, quod neque per vim, neque per inscientiam fit. Atque id quidem

dem non per vim fit, cuius principium in ipsis est. Non per ignorantiam verò, si quippiam rerum singularum ignoratum non fuerit, per quæ & in quibus est actio. Utroque igitur iuncto ad alterum, definiuimus sponte factum, cuius principium in ipso est, sciente singula in quibus est actio. Queritur autem an quæ natura fiunt, sponte fiant, ut concoctio & accretio. Sed hæc neque sponte, neque inuite fieri ostenduntur. Nam quod inuite & sponte fit ex his numeratur quæ in nobis sunt posita. At verò concoctio, & accretio in nobis sita non sunt. Unde etiam euenit, ut si singula ignoremus, quòd ea non sint in nostra potestate, neque sponte neque inuite facere dicamur. Quæ verò per iram, & cupiditatem fiunt, sponte fieri demonstrauius. Etenim si rectè fiunt, laudantur, sin secus, vituperantur, aut odio habentur. Voluptas etiam, & dolor, ea consequitur, & principium in ipsis est. In ipsis enim erat, ut non facile perturbationibus succumberent. Nam talia per consuetudinem, ad rectum statum deducuntur. Præterea si illa inuite fiunt, neque bestia vlla sponte quid facit, neque paruuli. Nunc non ita se habet. Videmus enim illa sponte ad alimenta accedere, & neque per vim (per se enim ea mouentur) neque per inscientiam, quoniam alimentum non ignorant. Nam ubi cibum conspexerint, voluptate afficiuntur, & velut ad rem notam feruntur, molestiamque capiunt si non assequantur. Atqui eius quod sponte suscipitur, si quod propositum est consequimur, nota est voluptas; sin minus, ægritudo. Quæ declarant in illis esse cupiditatem & iram sponte susceptam. Nam ira non sine voluptate fit. Præterea si quis neget sponte admitti; quæ fiunt per iram, & cupiditatem, virtutes morales tollit: hæc enim in media sunt per-

turbationum. Quod si verò perturbationes ab inuitis suscipiuntur, etiam actiones quæ sunt virtutibus congruentes, ab inuitis administrantur. Eas enim cum perturbatione exequimur. Nemo autem quod secundum rationem, & electionem, & motum internum, & appetitionem fit, unà cum cognitione singulorum inuite fieri dicit. Ostensum etiam est principium in ipsis esse, spontè ergo fieri dicendum est. Quoniam autem multis in locis, electionis, quæ Græcis *ἐκλογισ* est, mentionem fecimus: item quæ eius quod in nobis est situm, etiam de electione tractandum est.

De electione. CAP. XXXIII.

VID ergo est electio? an quod sponte fit, quoniam quidquid ex electione fit, etiam sponte fit? Sed non contra verum est. Quod fieret, si idem esset sponte factum & electio. Nunc verò latius patere deprehendimus, quod sponte fit. Omnis enim electio sponte suscipitur, non etiam quidquid sponte suscipitur, electio est. Nam pueri & bestia sponte quidem faciunt, non tamen eligentes. Et quæcunque per iram non deliberatè facimus, sponte facimus, ex electione non item. Amicus etiam quispiam nobis repentè aduenit, sponte quidem, quoniam gaudemus, non tamen ut qui elegerimus. Et qui præter expectationem thesaurum inuenerit, sponte lucrum, nec opinatum nactus est, non tamen ex electione. Itaque ex omnibus istis concluditur, non idem valere sponte factum & electionem. An igitur appetitus est electio? At ne hoc quidem verum est. Diuiditur enim appetitus in tria, cupiditatem, iram, & voluptatem. Electionem autem,
neque

neque iram, neque cupiditatem esse, ex eo clarum est, quod homines cum bestiis nihil habent commune in electione, sed in ira, & cupiditate. Si enim istis duobus convenimus cum bestiis, electione differimus, aliud esse electionem, aliud iram, & cupiditatem, perspicuum est. Ostendit idem incontinens, qui dedit se cupiditati: & ex ea agit, non etiam ex electione. Nam in illo electio cupiditati aduersatur. Quod si idem essent, non utique altera cum altera pugnaret. Et continens etiam qui agit ex electione, ex cupiditate non agit. Iam verò non esse voluntatem hinc intelligitur. Non in omnibus in quibus eligere, etiam velle apte dicitur. Dicimus enim velle nos bonam valetudinē; eligere autem bonā valetudinem nemo dicat. Velle item opulentū esse dicitur, eligere verò opulentum esse, non dicitur. Præterea velle etiam in iis quæ fieri non possunt, ponitur: eligere in his solū, quæ in nostra sunt potestate. Ita enim loquimur, volo immortalis esse: at nemo hoc modo, eligo immortalis esse. Voluntas enim finis ipsius est; electio eorū, quæ ad finem pertinent. secundum eandem nimirum analogiam, quam habet id quod sub voluntatem cadit, ad id quod sub consultationē. Nam sub voluntatem cadit finis: sub consultationē, quæ ad finem referuntur. Præterea ea sola eligimus, quæ per nos putamus posse fieri. Volumus autem etiam ea, quæ per nos fieri non possunt, ut ducem quempiam, victoriæ potiri. Non esse ergo iram, neque cupiditatem, neque voluntatem, electionem, abunde probatum est. Non esse autem opinionem, cum his eisdem rationibus, tum etiam alijs demonstratur. Nam opinio non solum est rerum, quæ in nobis sunt sitæ, sed etiam eternarum. Præterea opinionem veram dicimus & falsam; electionem veram, & falsam non dicimus. Et opinio quidem

*rerum est vniuersarum, electio singularum. Nam in ijs
quæ sub actionem cadunt, electio est; cadunt autem sub
actionem res singule. Neque item consultatio est ele-
ctio, siue consilium: Nam consultatio de rebus cuique
agendis, questio est: Eligi vero dicitur, quod per con-
sultationem antepositum est. Quare planum sit, consul-
tationem esse in his quæ adhuc acquiruntur; electionem
in ijs, quæ iam sunt anteposita. Quid ergo non sit ele-
ctio, ante dictum est: nunc quid sit dicamus. Est igitur,
mixtum quid ex consilio, & iudicio, & appetitu, & ne-
que appetitus per se neque consilium tantum, sed quid-
dam ex his compositum. Vt enim dicimus animal ex
corpore & anima constare, neque tamen animal corpus
esse, neque animam solum, sed quod ex utroque, sic etiam
electionem. Esse ergo consilium quoddam, & consulta-
tionem cum approbatione, etsi non sit ipsum consilium,
vis nominis significat. Nam eligitur id, quod pro alio
legitur. Nemo autem anteponi quid, nisi prius consul-
tarit; neque legit, nisi iudicarit. Quoniam autem non
omnia, quæ probata sunt, exequi studemus, tum electio
est, & eligi dicitur, quod consilio antepositum est, cum
deliberatio appetitum assumpsit. Necessario ergo ele-
ctio in ijs versatur, in quibus & consilium. Itaque ex
his efficitur, electionem esse appetitum cum consulta-
tione iunctum, earum rerum quæ in nostra sunt potestate;
vel consultationem cum appetitu coniunctam earum re-
rum quæ in nobis sunt sitæ. Nam id quod antepositum
est, per consultationem, cum electione concupiscimus. Sed
quia electionem diximus in illis versari, in quibus &
consilium, declaremus in quibus versetur consilium, &
de quibus rebus consultemus.*

De quibus rebus consultemus.

CAP. XXXIIII.

ANTEQVAM de quibus rebus consultemus exponamus, rectius est explicare, quo consilium a questione differat; non enim idem sunt, consilium & questio, etsi qui consultat, querens aliquid consultat, sed multum inter se differunt. Querimus enim, an maior sol terra sit: Nemo autem dicit, consultare se, an sit maior sol terra. Est enim questio genus consultationis: Etenim latius patet. omnis enim consultatio questio quaedam est; non omnis autem questio consultatio. Atque hoc quidem demonstratum est. Considerationis vero nomen, aliquando de consultatione dicimus, ut considero disciplinas; non consulto disciplinas. Turbamur autem sepe, dum hæc nomina indistincte accipimus, idem que esse quod non est idem, arbitramur. Horum itaque differentia cum sit perspicua, restat ut dicamus, de quibus rebus consultemus. Consultamus de iis, quæ in nobis sunt posita, & per nos fieri possunt, & exitum habent incertum, id est, quæ sic, & aliter evenire possunt. Dictum est de iis, quæ in nobis sunt posita, quod de iis solis consultemus, quæ sub actionem cadunt. Hæc enim in nobis sita sunt. Non enim de ea philosophia deliberamus, in qua consideratio modo est, contemplatioque naturæ. Nam neque de Deo, neque de iis quæ fiunt necessario, deliberatio suscipitur, id est, de iis quæ semper eodem modo fiunt, ut anfractu annuo: neque de iis, quæ quidem non semper sunt, sed semper eodem modo fiunt, ut obitu, ortu quæ solis: neque de iis, quæ natura quidem fiunt, non tamen semper eodem modo, sed ut plurimum, ut de canitie sexaginarij; aut, ut is, qui viginti sit

annos natus, primam barbam emittat, neque item de
ijs, quæ natura quidem, sed alias aliter indefinitè fiunt,
ut de imbris, de squalloribus, de grandine; neque po-
stremo de his, quæ fortuito fieri dicuntur, quæ in ijs sunt,
quæ raro contingunt. Quamobrem dictum est, de ijs
nos consultare, quæ in nobis sita sunt. Nam non de om-
nibus hominibus, neque de qualibet re consultatio insti-
tuitur, sed de ijs tantum quæ in nostra sunt potestate.
Non enim deliberamus, quo modo hostes, aut remotæ
à nobis gentes rectè rempublicam administrent, etsi hoc
apud illos in consultationem veniat. At neque de omni-
bus quæ per nos geruntur, & in nobis sita sunt, consulta-
mus; sed adyci oportet; ijs, quorum exitus incertus est.
Nam si res plana sit, de ea quæ constat, non consulta-
mus. Neque enim de operibus, aut actionibus, quæ scien-
tia, au. arte instituta sunt, deliberatio est. Harum enim
rationes terminatæ sunt, exceptis paucis artibus, quæ
coniectura continentur, ut medendi, corporis exercendi,
& gubernandi. Non enim de illis tantum consultamus,
sed de ijs, quæ cum in nobis sint, & per nos gerantur,
tum incertum habent euentum, & sic, & aliter agi pos-
sunt. Ostensum porrò est, neque de fine, sed de his quæ
ad finem referuntur, consultationem esse. Consultamus
enim, non ut dites simus, sed quomodo, & qua via ad
opes simus peruenturi. Atque ut summatum dicam,
de his tantum consultamus, quæ in utramque partem
equè contingunt. De quibus etiam hoc loco tradi-
endum est, ne quid nostra ad perspicuitatem desideret
oratio. Facultates dicuntur, per quas aliquid facere pos-
sumus. Nam quidquid facimus, eius facultatem ha-
bemus. quorum autem facultatem non habemus, eorum
neque actiones. Quare actio cum facultate, facultas

cum substantia connectitur. Nam & actio à facultate, & facultas à substantia, & in substantia est. Tria ergo hæc sunt, ut diximus inter se nexa, quod facultatem habet, facultas, quod fieri potest. Quod facultatem habet, substantia: facultas, à qua ut possimus, habemus: quod fieri potest, id quod ex facultate naturâ comparatum est, ut efficiatur. Eorum autem quæ fieri possunt, alia sunt necessaria, alia contingentia. Necessaria quidem quæ prohiberi non possunt; aut quorum contrarium fieri nequit. Contingens verò quod prohiberi potest; vel cuius contrarium fieri potest, ut necessarium est, hominem viuum spirare; cuius etiam oppositum, fieri nequit, viuum non spirare. contingens, hodie imbrem esse; cuius contrarium quoque fieri potest, hodie non esse imbrem. Rursus contingentium, alia ut plurimum dicuntur, alia raro, alia æquè in utramque partem contingere. Ut plurimum quidem, ut sexagenarium canescere: Rarum, ut aliquem sexagenarium non canescere; Æquè in utramque partem, ut, ambulare, & non ambulare; & ut uno nomine dicam, agere aliquid, & non agere. De his igitur solis quæ in utramque partem æquè contingunt, deliberamus. Dicitur autem in utramque partem æquè contingere, quod & ipsum possumus, & eius contrarium. Si enim utrumque non possemus, cum ipsum, tum eius contrarium, non sanè consultaremus; Neque enim de his quæ certa sunt, neque de his quæ fieri nequeunt, quis deliberat: quòd si alterum modo contrariorum possemus, equidem hoc esset certum, & minime ambiguum, eius quæ contrarium fieri non posset.

De fato.

VI *astrorum circumuectioni causam omnium*

*Q*uæ sunt assignant, non solum communibus notationibus aduersantur, sed etiam omnem Reipublicæ administrationem, inutilem reddunt. Absurdæ enim leges, superuacanea iudicia, quæ ab ijs pœnam exigant; in quibus nulla culpa sit. Vituperare quoque, & laudare nulla ratio est. Nullus etiam usus est precum, si omnia fato administrantur: ac præterquam quod instrumentum tantum cœlestis circumuectionis homo reperitur, etiam exterminatur cum religione, providentia: Siquidem à cœlorum motibus non solum partes corporis, sed etiam animi cogitationes, ad agendum impelluntur. Denique qui ista differunt, unâ cum libera voluntate, contingentis naturam tollunt; & sic nihil aliud agunt, quam quod vniuersa labefaciunt. Iniqua etiam ipsa astra, quod alios mœchos, alios homicidas efficiunt; & præ his, architectus eorum Deus: si eiusmodi scitu, quæ mala nobis necessario importarent, ut, horum insulitas non modo in Repub. versetur, sed etiam grauissimorum malorum causam, Deum efficiat. Quanquam fieri nullo modo posse, quod defendunt, ratio conuincit. Verum ista ne aures quidem nostræ ferre debent, quæ perspicuè absurda sunt, & de Dei maiestate detrahunt. Qui autem utrumque tenent, & in nostra potestate esse aliquid, & fato omnia euenire: (omnibus enim quæ sunt, datum esse aliquid fatale, ut aqua, refrigerare; cuique stirpi, talem fructum edere; lapidi, deorsum ferri; igni, sursum; item animali, assentiri, & appetere: & cum huic appetitui nihil rerum externarum, neque factum obstiterit, tum ambulationem in morbis perfectam esse, & prorsus deambulatuos,) qui hæc dicunt, sunt autem è Stoicis Chrysippus, & Philopater, aliq̃, multi,

& nobiles, nihil aliud explicant, quàm omnia fato fieri: si enim & appetitus aiunt nobis datos esse fato, eos que aliquando fato impediri, aliquando non impediri, planum est omnia fieri fato, etiam ea, quæ in nobis sita videntur. Rursus ysdem rationibus aduersus eos utemur, & huius opinionis insulsitatem demonstrabimus; Si enim ysdem causis positus, ut aiunt ipsi, omnino necesse est eadem fieri, nec fieri potest, ut aliquando sic, aliquando aliter cueniat, quod ille ex eterno tempore, præfixæ statutæ quæ sint, necesse est, & animalis appetitum omni modo, & ex omni parte, ysdem causis positus, ita fieri. Quod si vero etiam appetitus necessario consequitur, ubi relinquitur quod in nostra potestate est? Debet enim esse liberum quod in nostra potestate est. Eset autem liberum, si ysdem positus causis, in nobis esset aliquando appetere, aliquando refugere: at si necessario appetitus sequitur, certè etiam fato fiunt, quæ appetitum sequuntur, etsi à nobis fiunt, & natura nostra, & appetitu, & iudicio. Si enim fieri posset, ut appetitus non sequeretur, falsa esset hac enunciatio. Eisdem causis positus, eadem sequi, necesse esse. In bestys & inanimis idem reperietur. Si enim appetitum in nostra potestate ponunt, quoniam naturâ eum habemus, quid prohibet dicere etiam in ignis potestate situm esse, vrcre: quoniam natura vrit ignis. Quod etiam alicubi ostendere videtur Philopater, in libro quem De fato conscripsit. Non ergo quod per nos fato efficitur, in nostra potestate est. Nam eadem ratione & in lyra & in tibiis & cæterorum instrumentorum, omniumq; rationis & animæ expertuum, potestate, aliquid erit positum, cum aliqui is, ad aliquid efficiendum vtuntur, quod profectò absurdum est.

De fato quod in astris ponitur.

CAP. XXXVI.

ADVERSUS sapientes Ægyptiorum, qui dicunt veram esse sententiam de fato in astris posito, sed mutari precibus, & procurationibus: esse enim etiam horum ipsorum siderum cultus quosdam, qui ea mutant, aliasque superiores quasdam vires, quæ ea possint flectere. ideoque, preces, & deorum cultus esse institutos: respondebimus, eos fatum facere rerum contingentium, non necessariorum. At contingens infinitum est, infinitum autem incognitum. Itaque cum omnis divinationis tollitur, tum maxime eorum, qui prædicant, & notant cuiusque vitam ex natali die, qui prædictæ dicuntur, quam ipsi præ cæteris, ut validam quandam rem, & veram, commendant. Si dicant figurarum effectiones esse perspicuas, & à peritis cognosci, verum cum figura non ex propria vi euenerit, Deum prohibuisse, etiam hoc absurdum esse, respondebimus: primum, quoniam preces solas, & deorum cultum, in nostra potestate statuunt, aliud præterea nihil tum ambigemus, cum eis, quomodo cum cætera omnes humana actiones, & electiones in cuiusdammodi figura astrorum sint sitæ, sola precatio in nobis sit posita. Nam dubium est cur hoc ita se habeat, & quæ causa hanc necessitatem imponat. Deinde si ars quædam est, & doctrina istarum procurationum, quæ fati vim prohibeat, verum omnes homines hanc doctrinam assequi possunt, an quidam possunt, quidam non possunt: Si enim omnes possunt, nihil prohibet hac ratione, quin planè euertatur fatum, cum omnes artem eam quæ fati effectiones prohibet, didicerint. Sin aliqui assequi eam possunt, aliqui non possunt,

sunt, qualis tandem, aut quis est, qui hoc præscribat? Si enim ipsum fatum aëros facit cultores numinis diuini, alios non facit, rursus omnia fato fieri inuenientur. Nam preces & cultum quæ in nobis sunt, non solum non inferiora esse fato, sed etiam superiora iam cognouimus. Si non fatum, sed aliud quippiam horum causa est, illud potius fatum censebitur. Nam in hoc ipso, quod per precationem recte negotium nostrum agere possumus, aut non possumus, omnis fati vis continetur. Nam in his qui possunt, fatum nihil est; qui non possunt, iis omnia fato eueniunt. Et quibusdam hominibus omnia esse fatalia, quibusdam nihil esse fatale, comperiemus. Neque dubium est, quin qui hoc præscribit, ipse verissimum fatum sit, & sic omnia denuo fato fieri deprehendentur. Atque iniquus quis est, qui hoc distribuui, siue demon quis sit, siue aliud fatum quoppiam. Non enim ad dignitatem, colendorum deorum viam hominibus tribuit. Cur enim hic dignior, quam ille, cum omnes sint instrumenta fati, & nihil quisquam agat de sententia sua, imò ne eligat quidem? Nam in his quæ ita fiunt, nemo vel iustus, vel iniquus est. Itaque neque dignus, neque indignus beneficio. Qui autem paribus non tribuit paria, iniquus est.

De his qui dicunt optionem rerum agendarum in nobis esse, exitum verò rerum optatarum in fati potestate.

CAP. XXXVII.

QVI autem dicunt optionem rerum agendarum in nobis esse, sed rerum optatarum euentum in fato, (sunt autem hi Græcorum doctissimi,) partim recte aiunt,

aiunt, partim falluntur. Nam quod in nostra potestate ponunt optiones rerum agendarum, non tamen omnino earum exitus rectissime dicunt: quod vero fato assignent, non recte. primum enim coarguentur, quod imperfectum faciant fatum, siquidē hoc habeat, quod non habet: Deinde quod ipsum statuunt consequens quiddam, ad nostram voluntatem. Nam fati opera consequentia esse dicunt voluntati; atque ita moueri potius a nobis, quam mouere nos reperietur. Atque etiam homo fato dominantior est, ut qui ipsum sua optione effingat. Quamobrem rectius est dicere, exitus rerum causam in providentia consistere. Nam providentia magis hoc opus est, quam fato. Providentia enim proprium est, pro suo cuique commodo, tribuere. Eam que ob causam exitus eorum rerum, quas selegerimus, & optauerimus, pro eo atque utile futurum sit, aliquando consequetur, aliquando non consequetur. Quod si fatum, quod sit series quedam causarū perpetua (ita enim fatum Stoici definiunt, id est, ordinem, & connexionem immutabilem) non ad utilitatem cuiusque, sed suo motu, & necessitate, exitus offert, quid dicant de omnino stolidis, & stultis, eo que ab electione vacuis, utrum fato illis adest, ut tales sint, an non? Si enim non fato, fatum effugient; si fato, necessario sequitur, ne electionem quidem in nostra potestate sitam esse: Si enim quod electionis est expertus, sub fatum cadit, necessario etiam, quod electionis est particeps, & sic ad primorum illorum sententiam, qui dicunt omnia esse fato, reuoluntur. Superuacanea etiam pugna est in continente & incontinente, rationis, & cupiditatis. Si enim necessario constitutum, & definitum est, hoc agere, hoc non agere, quis usus est dissensionis, in eo, & discordiæ?

Quod

Quod si etiam confatale est, non modo agere, sed etiam ita agere, quid aliud dicit qui ita ait, quam & electionem fatalem esse? Nam electio est, quæ cum cupiditate depugnat, & in continentibus superat, in continentibus superatur. Quare sublata est eorum sententia inuito posita, propterea quod in nostra potestate electio non erit.

Quomodo Plato fatum dicat.

CAP. XXXVIII.

PLATO fati nomen usurpat bisariam: Aliud enim in substantia, aliud in muneris functione ponit. Quod in substantia ponitur, animam vult esse vniuersi; Quod in muneris functione, diuinam legem immutabilem ob causam inenitabilem. Quam legem etiam Adrastiam dicit, eam quæ à primo, summo quæ Deo, vniuersi animæ, ad omnium administrationem datam esse, per quam omnia quæ sunt, gubernentur. Hoc fatum in muneris functione positum, etiam prouidentiam appellat. Nam à prouidentia fatum comprehendere vult. Quidquid enim fato fiat, etiam prouidentia fieri, non tamen quidquid sit prouidentia, etiam fati esse. Ipsa autem diuina lex, quam aut esse prouidentiam, & fatum, omnia in se complectitur, alia quidem secundum propositum, alia à proposito. Nam causas antecedentes, ut quadam principia, & secundum propositum complectitur, quæ in nostra potestate sunt, assensiones, & iudicia, & appetitus. Quæ verò hac necessario consequuntur, à proposito sunt. Atque optio quidem rerum agendarum, quæ in nobis sita est secundum propositum est. Positis autem iis quæ in nobis sita sunt, ex his ipsis, ut à proposito, fatum consequitur. Verbi gratia in nobis est situm, nauigare, hoc secundum

secundum propositum est. Cum ergo propositum fuerit nauigare, sequi quæ à proposito sunt, naufragium facere, aut non facere. Idcirco à proposito vocat ea quæ sequuntur, & comitantur propositum, quod in nostra potestate est, id est, principia & actiones, ut sint ea quæ antecedunt, & in nobis sunt, secundum propositum: quæ sequuntur, à proposito, neque in nostra potestate sint, sed eueniant necessario. Non enim ex aternitate definitum, fatum esse, sed accidere, cum ea quæ in nostra potestate sunt, fuerint antegressa. Cum quo congruit illud, Culpæ eius est qui elegit, Deus extra culpam est, item, virtutem carere domino, & Esse diuinationes. Omnis autem eius oratio eo pertinet, ut electiones, & aliquas actiones ex electione, in nostra esse potestate ostendat. At quæ eas actiones consequuntur, eorum quæ euentus necessario in fati potestate. Sed hoc non verè dici supra demonstratum est. Ex ea ergo parte qua Dei constitutionem, & voluntatem fatum vocat; & fatum subiecit prouidentia, non multum discrepat à diuinis literis, quæ solum prouidentiam omnia gubernare confirmant. Sed ab iisdem multis dissentit, quod dicat necessario exitus esse consequentes ips, quæ in nostra sunt potestate. Nos enim quæ à prouidentia asseruntur, non necessario eueniunt, sed contingere, ut sequantur, dicimus. Nam si necessario, bona precationum pars amputabitur. Nam eo authore de solis principijs actionum, ut meliora scilicet eligamus, preces instituuntur: Cum autem elegerimus, in reliquum preces inanes sunt, cum omnia quæ sequuntur, necessario inferantur. Nos verò etiam in his maximam vim habere preces decernimus. Esse enim in prouidentia manu, cum qui nauiget naufragium facere & non facere. Non tamen alterum eorum necessario, sed

sed ut eueniat contingit. Non enim necessitati Deus paret, neque fas est dicere eius voluntatem necessitati seruire: etenim necessitatis ipse auctor est, & opifex. Necessitatem enim astris imposuit, ut eodem semper modo mouerentur, & mare terminis suis conclusit, vniuersis que, & generalibus rebus necessarium finem statuit. Quem si volunt vocare fatum, quia vsquequaque ita necessario sit, ut quæ ex propagatione oriuntur, interire, nihil dicimus. Nam de nominibus cum ijs non ambigimus. Ipse verò Deus non solum extra omnem necessitatem locatus est, sed etiam eius dominus & auctor est. Cum enim sit potestas & natura libera potestatis, nihil neque naturæ necessitate, neque legis sanctione facit, sed omnia sunt illi contingentia, etiam quæ sunt necessaria. Atque hoc ut declararetur, iussit olim cursum solis, & lune consistere, quæ necessario feruntur, & semper eodem modo se habent, ut ostenderet, nihil sibi necessario fieri, sed omnia pro potestate contingere, ut eueniant. Semel autem eiusmodi diem fecit, quod & scriptura sancta notauit, ut potentiam modò suam declararet, neque legem necessariæ motionis astrorum quam illis à principio dedit, abrogaret. Sic & aliquot homines in vita conseruat, ut Eliam, & Enoch, quamuis mortales & caducos, ut per hæc omnia eius potentiam, & quæ cogi nullaratione potest voluntatem intelligamus. Stoici autem aiunt stellas errantes, cum ad idem, & in longitudine & in latitudine, signum referuntur, in quo initio erant, cum primùm mundus est conditus, certo temporum ambitu conflagrationem, & interitum rerum efficere, & de integro mundum eodem restitui. Et quoniam sidera, similiter rursus ferantur, omnia quæ in

priori ambitu fuerit, immutabiliter effici. Futurū enim rursum Socratem, & Platonem, & quemque hominem cum iisdem & amicis, & ciuibus, & eadem cuique euentura, & eadem tractaturum, omnesque ciuitates, & pagos, & agros similiter restitui. Atque istam restitutionem vniuersi, non semel, sed sæpè fieri, immo infinitè, & sine vlla terminatione, eadem referri. Deos vero qui hunc interitum effugiant, vno ambitu assequi, & cognoscere omnia, quæ in sequentibus conuersionibus futura sint. Nihil enim fore noui, quod prius non fuerit, sed omnia eodem modo sine vlla variatione, etiam usque ad minima quaque euentura. Atque propter istam restitutionem dicunt aliqui, Christianos reuocationem corporum à morte ad vitam imaginari. Sed multum aberrant à vero. Nam semel vitam restitui mortuis, non per ambitum, Christi oracula arbitrantur.

De libera voluntate, seu de ijs quæ in nostra sunt potestate.

C A P. XXXIX.

DISPVTATIO de libera voluntate, id est, de eo quod in nostra potestate esse dicitur, primam habet questionem, an sit aliquid in nostra potestate; multi enim sunt qui repugnent: Alteram, qua sint illa quæ sunt in nostra potestate, & quorum liberam habeamus voluntatem: Tertiam, ut causam inuestigemus, cur nos parens noster Deus libera voluntate genuerit. Quæ oratione repetita, primum dicamus, de primo, & aliquid esse in nostra potestate, ex his quæ ab illis conceduntur, demonstremus. Omnium quæ sunt, aut Deum causam

causam esse aiunt ; aut necessitatem, aut fatum, aut naturam, aut fortunam, aut casum . Verum Dei quidem opus, substantia, & prouidentia est : Necessitatis, motus eorum, quæ semper eodem modo se habent : Fati, quod necessario fiant, quæ fato efficiuntur ; Etenim fatum, necessitatis est : Natura, ortus, accretio, interitus, stirpes, & animalia : Fortune, quæ rara sunt, & præter expectationem . Definiunt enim fortunam congressum, & concursum duarum causarum, quæ ab electione, & voluntate principium habent, & aliud quippiam efficiunt, quam naturâ præstatum sit ut faciant : ut verbi gratia, Si qui foderit, thesaurum inuenit . Nam neque qui condidit, ita condidit, ut ille reperiret ; neque qui inuenit, ita fodit ut thesaurum inueniret . Sed ille quidem, ut cum vellent, tolleret ; hic ut foueam efficeret . Accidit autem aliud quippiam, quam uterque studuerit . Casus vero opera sunt, inanimorum, aut bestiarum euentus, sine natura, & arte . Ad quod igitur horum reducemus ea, quæ per homines fiunt, si homo causa non est, & principium actionum ? Atqui neque Deo fas est ascribere turpes interdum actiones, & iniquas, neque necessitati non enim sunt e numero eorum, quæ semper eodem modo se habent ; neque fato : non enim contingentia, sed necessaria sunt, quæ fato fiunt ; neque natura . natura enim opera animalia sunt, & stirpes : neque fortuna ; neque enim rara sunt, & præter expectationem, hominum actiones : neque casus ; nam casus est euentus inanimorum, aut bestiarum . Relinquitur ergo ipsum qui agit, & facit, hominem, principium esse suorum operum, & libera voluntate, potestate quæ esse præditum . Præterea si nullius actionis homo auctor est,

supernacaneè habet consultandi facultatem. Quorsum enim utetur deliberatione, si nullius actionis est dominus? Facere autem, ut, quod pulcherrimum & præstantissimum in homine est, supernacaneum sit, absurdissimum est. Quare si consultat, agendi causa consultat: omnis enim deliberatio actionis causa, & propter actionem instituitur. Præterea, quorum munerum functiones in nostra potestate sunt, horum etiam actiones, quæ cum illis functionibus consentaneæ sunt, in nostra sunt potestate. Sunt autem in nostra potestate functiones cum virtutibus consentaneæ; quare & virtutes in nostra potestate sunt. Esse autem in nobis functiones cum virtute consentaneas, declarat, quod ab Aristotele recte dictum est de virtutibus moralibus. quæ enim faciendo discimus, ea cum didicerimus facimus. Nam discendo moderari voluptatibus, temperantes euadimus. Et cum temperantes euaserimus, voluptatibus moderamur. Licet etiam sic agere. Meditari & exerceri omnes concedunt in nostra potestate esse, in exercitationibus autem habituum est dominatus: nam consuetudo natura est aduentitia. Sin autem meditatio domina est habitus, meditatio porro in nostra potestate est, etiam habitus in nostra potestate est. Quorum autem habitus in nostra potestate sunt, eorum etiam actiones ad eos habitus in nostra potestate sunt, nam ad habitus actiones sunt accommodatæ. In quo ergo iustitiæ habitus est, iusta aget: in quo iniustitiæ, iniusta. Itaque in nobis situm est, iustis esse, aut iniustis. Esse autem aliqua in nostra potestate, cohortationes, & admonitiones ostendunt. Nemo enim hominem hortatur ad non famendum, neque ad siticendum, neque ad volandum; non enim

enim hac in nostra potestate sunt. Quare perspicuum est, quarum rerum hortationes sunt, eas in nostra esse potestate. Præterea si nihil in nostra potestate est, superuacaneæ sunt leges, & tamen naturaliter omnes gentes legibus quibusdam utuntur, quod sciant se habere potestatem agendi quæ legibus sanciant, & pleraque gentes leges suas ad Deos authores referunt, ut Cretenses ad Iouem, Lacedæmonij ad Apollinem. Quare naturaliter omnium hominum mentes, hac imbuunt opinio, Esse aliqua in nostra potestate. Quod de hortatione, & admonitione diximus, idem de vituperationibus, & ludibus, cæteris quæ, quæ euertunt hanc sententiam, Omnia fato fieri, intelligendum est.

Quæ sint illa quæ in nostra sunt potestate.

CAP. XL.

ESSE aliqua in nostra potestate, & esse nos dominos actionum quarundam, abunde demonstratum est. Deinceps dicamus, quæ sint illa, quæ in nostra potestate sunt. Dicimus ergo generatim omnia, quæ per nos sponte aguntur, in nostra potestate esse. Non enim dicerentur sponte fieri si in nostra potestate actio non esset, & omnino quæ vituperatio aut laus insequitur, & in quibus adhortatio, lex quæ versantur. Etenim hoc supra à nobis declaratum est. Proprie autem in nostra potestate sunt, omnia quæ ad animum pertinent, & de quibus consultamus. Consultamus enim perinde quasi in nostra sit potestate agere, quod proponitur. Ostensum est autem supra, consultationem esse rerum contingentium, peræque in utramque partem. Quod genus contingentium, sic definitur, Quod cum ipsum possumus,

tum eius oppositum. Huius optio penes nostram mentem est, & hæc actionis est principium, ea que in nostra potestatis sunt, quæ æquè in utramque partem contingunt, ut moueri, & non moueri, persequi & non persequi, appetere res necessarias & non appetere, mentiri, & non mentiri, dare, & non dare, letari quibus rebus oportet, & non letari, denique quæcunque eiusmodi sunt, ut in ijs vitijs, & virtutis opera insint. Horum enim penes nos potestas est. Sunt etiam artes in ijs quæ æquè in utramque partem eueniunt. Omnis enim ars in ijs gignendis versatur, quæ esse, & non esse contingit, & quorum principium in eo qui facit, non in eo quod fit, reperitur. Nihil enim quod æternum, vel quod necessario est; vel necessario fit, arte fieri dicitur. At verò neque quæ ita sunt, ut aliter quidem ea se habere contingat, sed in seipsis efficiendi vim cohibent, ut in animalibus accidit, & stirpibus, arte dicuntur fieri. Natura enim, non arte fiunt. Quod si eorum quæ fiunt arte, extra est causa efficiens, quis causa est eorum quæ arte fiunt? An qui facit artifex? Nam in artificis potestate est, facere. Hic ergo principium & causa est actionum. In nostra ergo sunt potestate & artium munera, & virtutes, & omnes animæ rationis quæ actiones. Quæ autem animæ sint actiones, & munera, supra expositum est. At plerique quod liberam voluntatem, & potestatem in omni re agenda, & comparanda, atque etiam omni fortuna dici arbitrantur, merito rationem, de soluta & libera hominis voluntate improbant. Qui autem acerbiores sunt, & refellendi nostri causa, adducunt illud scripturæ sanctæ. Non sunt in homine viæ eius, quomodo inquit viri boni, homo sui iuris est, cum in eius potesta-

potestate via sua non sit, & inanes sint cogitationes hominum, utpote cum exequi non possimus, quæ cogitamus? Alia multa dicunt eiusmodi, quod nesciant, quomodo voluntas in homine libera statuatur. Non enim ut dites simus, aut pauperes, aut perpetuo sani, aut naturâ robusti, aut in imperio, aut omnino bonis abundemus, quæ instrumenti locum obtinere, vel fortuna bona dicuntur, aut eorum quorum exitus à providentia pendet, nostra potestas est, sed actionum ad virtutem, & vitium, & electionum, & motuum, & quorum aequè etiam opposita agere possumus: quandoquidem omnem actionem electio antecedit, neque solum actio, sed etiam electio, & voluntas damanatur. Quod docet illud in Evangelio, Qui mulierem aspexerit ad eam concupiscendam, iam in corde suo cum ea adulterium commisit. Et Iob, pro filiorum suorum peccatis cogitatione admissis, Deo sacrificabat. Nam principium peccati, & iuste facti electio, & voluntas est. Opus enim quidem ipsum aliquando permittitur à providentia, aliquando prohibetur. Nam cum & in nostra sit aliquid potestate, & providentia sit, necesse est ab utrisque quæ fiunt, evenire. Nam si ex altero tantum acciderent, non esset alterum, sed cum quæ fiunt mixta sint, aliquando proficiuntur à nostra voluntate, aliquando fient ratione providentiæ, aliquando manabunt ex utroque. Cum autem providentia partim sit communis, partim propria, necesse est rebus singulis idem usu venire, quod uniuersis. Nam cum cælum siccum fuerit, siccantur corpora, etsi non omnia aequè, & cum mater recto victus usa non fuerit, aut luxui se dediderit, ex eo fœtus, & corporibus malè temperatis, & peruersis appetitionibus,

gignuntur. Quare accidit, ut & in corporis temperationem incidant non prosperam, aut ob commune cœlum, aut ex voluntario victu parentum, aut dum illi ipsi luxurie se corrumpendos dediderunt; ut interdum temperationes è voluntario principio male reddantur, neque omnino providentia talium causa sit. Cum ergo animus corporis temperationi succumbens, se cupiditatibus, aut iracundijs tradiderit, & ijs rebus quæ à fortuna importantur depressus, aut laxatus fuerit, ut paupertate, aut diuitijs, malo urgetur voluntario. Qui enim non succumbit temperationi corporis, is rectè suo fungitur munere, & malam temperationem superat, ut commutet potius, quàm commutetur, & animi affectiones, ad bonum habitum proba institutione, & victu idoneo traducit. Quare ex his qui rectè suo munere funguntur, cognoscitur eos qui non rectè illud ipsum præstant, peccatum suscipere voluntarium. Nam in nostra potestate est suum, aut dedere se malis temperationibus, aut reluctari, & vincere. At plerique malam temperationem, ut perturbationem causam excusantes, necessitati, non suæ ipsorum voluntati, vitium ascribunt: & idcirco absurdissimè etiam virtutes in nostra potestate positas esse negant.

Quam ob causam libera voluntate procreati simus.

C A P. X L I.

RELIQUVM est ut dicamus quam ob causam libera voluntate procreati simus. Dicimus ergo, cum ratione naturâ coniunctam esse liberam voluntatem, & rebus

rebus genitis connatam esse mutationem, ijs maximè, quæ ex subiecta materia generata sunt. Principium enim cuiusque ortus mutatio est. Nam ex commutatione subiecta materia, ortus existit. Facile autem intellegetur, quod dicimus, si stirpes omnes & animalia terrena, & aquatilia, & volatilia respiciamus. Continuata enim est horum mutatio. Verùm copulari naturâ cum ratione liberam voluntatem, ex his quæ diximus cum aliqua in nostra esse potestate differeremus, apertum est ijs, qui attentè, studiose quæ audierunt. Alienum tamen fortè non sit etiam nunc, eadem admonere, quando hoc ordo disputationis postulat. Eius quod ratione utitur, aliud in contemplando, aliud in agendo ponitur. In contemplando ponitur, quod rerum naturam, quemadmodum se habeat, perspicit. In agendo, quod deliberat, quod rebus ijs, quæ sub actionem cadunt, rectam rationem statuit. Atque illud quidem mentem, hoc rationem; illud sapientiam, hoc prudentiam appellant. Quicumque autem consultat, quod in se sit optio rerum agendarum, consultat ut eligat quod è consultatione sit antepositum, & ubi elegerit, agat. Omnino ergo necesse est, eum, in quo sit consultatio, etiam dominum esse actionum. Si enim dominus non est actionum, frustra habet deliberandi vim. Quod si ita est, necessario cum ratione, libera voluntas existit. Aut enim non erit rationis compos, aut si sit rationis compos, erit dominus actionum. Si autem sit dominus actionum, omnino liberam habebit agendi voluntatem. Demonstratum etiam est, quæ ex subiecta materia nata sunt, mutabilia esse. Itaque ex utroque concluditur, hominem necessario libera esse voluntate, atque mutabilem. Mutabilem, quoniam ge-

nitus: libera voluntate, quoniam ratione præditus. Quare, qui Deum accusant, quod hominem non creavit eiusmodi, ut in eum vitium cadere nullum posset, sed libera voluntatis effecerit, imprudentes Deum accusant, quod rationis compotem, ac non à ratione vacuum, hominem genuerit. Necessarium est enim alterum de duobus, aut rationis expertem esse factum, aut si rationis esset particeps, & in rebus agendis versaretur, esse libera voluntate. Necessario igitur omnis natura rationis particeps, libera voluntate est, et sua natura mutabilis. Sed ille quidem natura, quæ ex subiecta sunt materia, dupliciter sunt mutabiles: & propter materiam, & hoc ipso quod facta sunt. Quæ autem non ex subiecta materia effecta sunt, uno solummodo, nempe ortus, mutabiles sunt. Rursus ex his naturis quæ materia vacant, et quæ circa terram versantur, & ob societatem, quam cum hominibus habent, in rebus agendis, occupantur, magis sunt cæteris mutabiles. Quæ verò ob naturæ præstantiam, cum Deo per inclinationem, & propensionem versantur, & per illius contemplationem beatitudine fruuntur, & in seipsas, & Deum solum conuersa à rebus agendis, & materia planè se remouerunt, & contemplationi, Deoque se coniungere, manent immutabiles: Libera quidem voluntate prædita, quoniam ratione utuntur; non tamen mutabiles ob eas causas quas iam diximus. Neque sanè miri quicquam est. Etenim homines contemplationi dediti, qui se ab agendis rebus auocarunt, immutabiles permansere. Puto illud quoque iam esse demonstratum, naturas rationis participes, ab initio optimè esse genitas: ac si, ut à principio sunt condita, ita mansissent, ab omni fuissent vitio remotissi-

motissima. Nunc sua ipsa voluntate, & electione, in vitium incurrunt. Nam quæ ita permanserunt, ut initio generate sunt, beatitudine perfruuntur. Soli autem angeli inter ea, quæ sunt sine corpore, mutati sunt, neque hi omnes tamen, sed aliqui qui ad inferiora propensi, res terrenas concupierunt, cum à propensione ad res superas, & Deum, discessissent. Itaque ex his quæ demonstrauimus manifestum est, quoniam natura sumus mutabiles, vires nos quibus eligimus, mutabiles habere. Neque tamen quoniam mutabiles vires habemus, improbitatis nostræ culpa, in Deum conferenda est. Non enim in facultatibus sunt vitia, sed in habitibus. Habitus autem ex electione, & voluntate sunt. Itaque nostra ipsorum electione, & voluntate improbi euadimus, non natura sumus. Quod accuratius doceri potest sic. Suprà facultatem esse dicebamus, per quam omnia quæ facimus, facere possumus. Omnis autem vis eligendi oppositorum est, una enim, eademque facultas est, & mentiendi, & verum dicendi, & una eademque facultas temperatè & intemperatè viuendi. At non idem habitus contrariorum est, ut intemperanter, & temperanter viuendi, aut mendacium, & verum dicendi. sed contrariorum, contrarij sunt habitus. Nam temperanter viuere, habitus est virtutis; intemperanter, vitiij. Non sunt ergo vitia facultatum, sed habituum, & electionis. Non enim facultas est, quæ facit, ut immodestè viuamus, aut mendacium dicamus, sed electio. Erat enim in nostra potestate, verum dicere, non mendacium. Si ergo vitium facultas non est, sed habitus, non qui facultatem nobis dedit, causa nobis improbitatis est, sed habitus, qui per nos & propter nos, comparatur.

Lice.

Licebat enim contrarium habitum, non istum vitiosum exercitatione querere. Differt autem facultas ab habitu, quòd omnes facultates naturales sint: habitus a nobis parti: & facultates doctrina tradi non possint, habitus discendo & consuetudine adueniat. Quocirca si facultas naturalis quadam res est, nec doctrina tradi potest, habitus aduentitia, & doctrina traditur; non natura, causa vitiorum est, sed quod vitiosè instituti sumus, & idcirco vitiosum habitum comparauimus. Omnem enim habitum comparari à nobis ostensum est. Facultates porro esse naturales, ex eo patet, quòd omnes easdem habent facultates, exceptis ys, qui mutili sunt. Contra, habitus nō esse naturales, idem perspicitur, quod non eosdem omnes habent habitus, sed alij alios. Quæ enim natura sunt, eadem sunt apud omnes.

De prouidentia.

CAP. XLII.

LIBERA voluntate esse hominem, & quarum rerum liberam habeat voluntatem, & cur libera voluntate creatus sit, satis suprâ explicatum est. Sed quoniam, non, cuicunque propositum est, hominem interficere, etiam interficit, sed aliquando interficit, aliquando non interficit: quòd electio eius impedita sit, neque cadat ex sententia quod proposuerat, & horum causam esse, non fatum, sed prouidentiam, dicebamus; sequitur tractationem de libera voluntate, disputatio de prouidentia. quæ etiam in tres partes diuiditur: Primum enim querendum est, sit ne prouidentia: secundo quid sit: tertio quorum sit. Ac Iudeus quidem, ne insanus quidem si sit, prouidentiam ignoret; cum sciat miracula

racula quæ in Ægypto euenere, cùm audierit quæ in solitudine contigerint: in quibus illustrior hominibus apparuit prouidentia, quàm quæ in oculis cernuntur; item cùm multa opera prouidentie, & in prophetis, & Babylone cognouerit, quæ omnem dubitationem respuunt. Christianos autem, cùm hæc omnia docent esse prouidentiam, tum in primis diuinissimum illud, & ob eximium amorem in humanum genus, summè incredibile, prouidentie opus, quod Deus se corpore, nostra causa, induerit. sed quoniam non cum his modo disputamus, sed etiam contra Græcos oratio nostra instituitur: age etiam per alia, quibus illi fidem tribuunt, esse prouidentiam, demonstremus. Itaque esse prouidentiam iisdem rationibus, quis ostendat, quibus Deum esse probauimus. Nam omnium permanentia, & maxime eorum, quæ oriuntur & occidunt, situs item, & ordo rerum, qui semper idem conseruatur, & astrorum cursus, qui nihil unquam variatur, & annui circuitus, & anni temporum restitutio, noctium & dierum semel in anno equalitas, utrisque vicissim, neque maiore, neque minore parte, augescentibus, & decreascentibus, quo modo, si nemo prouideat, similiter administrari & persenerare possit? Quin etiam pena quæ peccata insequitur; imò peccatorum ipsorum detectio, quando, ut nemo sit, qui ea posset coarguere, quibusdam circumstantiis proferuntur, esse prouidentiam declarat. Plena sunt huiusmodi historijs, & Hebræorum scripturæ, & Græcorum literæ. Nam eiusmodi Susannæ casus literis sanctis mandatus est, & apud Græcos poëta Ibyci. Hic enim, cùm à quibusdam interficeretur, neque ullum vel adiutorem, vel testem haberet iniuria, conspicatus græcos, Vos, inquit, mortem

mortem meam vindicate. Postea querentibus ciuibus, quis eadem fecisset, nec deprehendentibus accidit, ut cum theatrum celebraretur, & populus, spectandi causa, consideret, grues prateruolarent. Quos cum vidissent, qui cadis erant auctores, riserunt, & ecce, inquit, Ibyci vindices. Quod cum quidam, qui proxime assidebat, audisset, detulit ad magistratum, illi que comprehensi, de cade confessi sunt. Multa huiusmodi a veteribus, literis mandata sunt, quæ si quis velit colligere, infinitè excrescat oratio. Quod si non omnium peccata ad eundem modum produntur, imò aliqui effugere videntur, nemo propterea neget esse etiam providentiam. Non enim uno tantum modo hominibus consulit, sed multis, & differentibus. Maximè autem esse providentiam ostendit, corporum quæ oriuntur, & intereunt fabrica, & proportio, quæ perpetuo similiter retinetur. Nam in omni corporis parte apparet providentiæ cura. Quod licet studiosis, & industrijs hominibus diversis è libris colligere. Colorum quoque, qui in animalibus sunt varietas, eundem semper ornatum servans, clamat esse providentiam. Atque etiam quod inter omnes homines constat, adhibendus esse preces numini diuino, idque muneribus, & sacrarijs colendum esse, providentiam significat. Si enim nulla providentia hoc univèrsum gubernaretur, quis, aut, a quo quispiam precabitur? Idem confirmat studium benigne faciendi quod ab hominibus non distortis, & depranatis naturaliter colitur. Nam mercedem eius in posterum tempus expectantes, etiam in eos qui rependere non possunt, beneficium conferimus. Quod si tollatur providentia, permitti videtur iniuriæ ijs, qui eam inferre possunt; tollitur
erogatio

rogatio in pauperes, Dei que metus, & simul cum istis
virtus, religio que eueritur. Si enim Deus non prohi-
det, neque punit, neque viris bonis premia tribuit, ne-
que propulsat iniuriam, ab ijs qui iniuste leduntur, quis
Deum veneretur qui nulla in re quicquam nobis sit
adiumento? Deletur etiam prophetia, & omnis prae-
scientia. Sed haec non sunt consentanea cum ijs, quae quo-
tidie fere videmus, accidere. Multis enim necessario ip-
sum tempore Deus apparuit, multa etiam in somnijs
agrotantibus auxilia dantur, & multa praesensiones
quibusque seculis, prolatae sunt. Multi qui aliquem
occiderunt, impie que sunt cruentati: aut aliquid ne-
candi commiserunt, noctes atque dies terrentur. Praeterea
Deus bonus est: Cum autem bonus sit, ad bene me-
rendum propensus est: Si ad bene merendum propen-
sus, etiam prouidus. Quid hic recenseam res quasque
ab orbis architecto Deo creatas, earumque proportio-
nem, & harmoniam, & situm, & ordinem, & usum,
quem unaquaque affert vniuerso? & ita omnia esse
constituta demonstrem, ut aliter recte se habere non
possint, ut que nunc habent, neque accessionem accipere,
neque rem ullam esse, quae possit occidere, sed omnia per-
fecta, & venusta, sapienter, ac prudenter edificata esse?
Sed eiusmodi commemorationem in disputationem de
creatione differamus, ne nobis accidat quod multis qui
de prouidentia scripserunt. Nam creationem, loco pro-
uidentiae celebrant, quae ducit quidem nos ad disputa-
tionem de prouidentia, sed multum tamen ab ea discre-
pat. Non enim idem est prouidentia, quod creatio.
Nam creationis est, recte efficere, quae fiunt. Proui-
dentiae, consulere ijs, quae effecta sunt. Neque hac om-

nino coniuncta sunt, ut licet videre in hominibus, quamlibet artem, & rationem scientia, exercentibus. Horum enim alij, in hoc solum ponunt operam, ut recte efficiant, neque quicquam curant amplius. ut qui in fabricandi, pingendi fingendi que arte, occupantur. Alij solum procurant, & provident, ut bubulci, & pecudum pastores. Quare etiam nos in disputatione, de creatione, aptum sit demonstrare, recte facta esse quæ facta sunt. At in tractatione de providentia, esse procuracionem, quæ illis, postquam facta sint, consulat, declarandum est. Quomodo ergo homo ex homine, bos ex boue, semper gignitur, & quodque ex suo, non ex alio semine oritur, si abest providentia? Nam si quis dicat, ut ab initio quæque procreata sint, ita serie quadam procedere, hoc dicat cum creatione omnino copulatam esse providentiam. Nam quod ordine procedant, quæ creata sunt, providentiam cum creatione constitutam esse ostendit. Nam providentia est, res creatas administrare, atque ita nihil aliud hic dicit, quàm eandem esse qui res creet, & creatis consulat. Quis cum videat formas hominum in infinita penè multitudine differentes, neque usquam penitus easdem esse, non admiretur, & si cum animo suo reputet, non assequatur a providentia formas rerum singularum, esse distinctas? Quod hoc modo licet intelligas. Si eandem retinerent sine ulla variatione figuram, quanta rerum confusio sequeretur? Quanta insentia, quanta tenebra hominem occuparent, qui neque familiarem, neque alienum cognosceret, neque hostem, aut improbum, ab amico, aut probo viro discerneret: Omnia verè simul essent, ut Anaxagora fuit opinio. Nam hoc si ita esset, nihil ob-

staret,

sciret, quo minus cū sororibus, & matribus corpus mis-
ceremus, aut prædaremur, aut aliud quippiam palam
improbè faceremus, si id modo esset declinatū, ne in ipso
facinore deprehenderemur. Nam postea conspecti, ag-
noscere non possemus. Neque etiam lex, aut res pub. vlla
constituta esset, neque patres, & filij, inter se cognosce-
rent, neque aliud quippiam quod sit ad hominis natu-
ram, cohereret. Cæcus enim esset homo, quantum qui-
dem ad homines dydicandos pertinet, neque ei oculo-
rum sensus, multum adiumenti afferret. Præter enim
etatem, & magnitudinem nihil dydicaret. Tantorum
scilicet commodorum causa, nobis prouidentia est, que
perpetuò, & ubique gentium, hominum formas distin-
guere non intermittit. Quod maximum est argumen-
tum, etiam rebus singulis, Dei prouidentia consuli; si
quidem vel figura, & lineamentis & voce, quisque cog-
noscitur. Neque hoc præcise retinetur, perinde quasi
forma satis sit. Nam velut corollary loco, etiam colo-
rum differentiam prouidentia adiecit, ut natura huma-
na imbecillitati, multis modis succurreretur. Arburor
etiam pleraque animalia que secundum speciem figura
sunt simili, quod genus sunt cornix, & coruus, habere
aliquas in aspectu differentias, quibus inter sese coniuga-
tum cognoscant. Cornices enim, & corui congregantur
quidem multi sæpe, coniugatum tamen separantur, quo-
niam quoduis horum animalium iugatum & natura si-
bi coniunctam auem, agnoscit. Quomodo autem inui-
cem agnoscerent, nisi esset cuique sua forma descriptio,
nobis quidem non facilis ad indicandum, sed que na-
turaliter tamen, ab ijs que in eadem sunt specie facile
cognoscatur? Etiam signa, & oracula, & omnia, &

prodigia, (nam ad Gracos oratio mea pertinet,) sua ratione, ut ipsi loquuntur, euentus eorum qua ostendunt, conseruantia, profectò prouidentia ratione significant, & ad ea qua significant veritatem euentorum adiungunt.

Quid sit prouidentia.

CAP. XLIII.

VERVM esse prouidentiam cum per hac apertum est, tum per ea qua dicuntur, deinceps elucescet. Dicamus igitur quid sit prouidentia. Prouidentia est rerum procuratio à Deo suscepta. Definiunt eandem sic, Prouidentia est Dei voluntas, per quam omnia qua sunt, aptè gubernantur. Quod si Dei voluntas est prouidentia, necesse est recta ratione, & optimè, & diuinissimè, & qua sola ratione rectè se habeant, fieri qua fiunt, neque melioris ordinis esse capacia. Necesse est autem, eundem esse, qui res efficiat, & effectus prouideat. Neque enim rectum est, nec decet, alium efficere, alium ea qua effecta sint, procurare. Nam hoc quidem certè imbecillitatis est. Multa sunt etiam in animalibus simulachra, & imagines eorum qua diximus. Quidquid enim genuit, cibum quoque foetui procurat, & homo etiam de ceteris omnibus qua ad vitam degendam spectant, quoad eius fieri potest prospicit. Qua verò non prouident, ob imbecillitatem non prouident. Quare ostensum est Deum esse qui prouideat, & prouidentiam esse eiusdem voluntatem.

Quarum rerum sit prouidentia.

CAP. XLIIII.

Esse

ESS^E igitur prouidentiam, & quid ea sit, dictum est: Restat ut exponamus quarum rerum sit prouidentia, uniuersarum ne, an singularum, an uniuersarum & singularum. Plato & uniuersas res, & singulas, à prouidentia gubernari vult, prouidentia que rationem paratur in tria: Primum enim esse principis Dei prouidentiam, qui primario quidem loco ideis, deinde uniuersè toti orbi consulat, ut, cælo & sideribus, & omnibus rebus uniuersis, id est, generibus, substantia, quantitati, qualitati, & alijs talibus, & formis quæ sub istis subiectæ sunt. Ortui autem ignobiliorum animalium, & stirpium, & omnium quæ generantur, & corrumpuntur, secundos deos, eos, qui cælum voluant, prospicere. Quorum ortum Aristoteles ad solem, & signiferum orbem refert. Tertiam Plato statuit prouidentiam, penes quam sit administratio rerum agendarum, & exitus, item quæ naturalium & fortuitorum bonorum, quæ materia admixta, & instrumenti locum obtinere dicuntur, atque etiam eorum quæ his ipsis contraria sunt, adeptio. Huic prouidentia præesse censet certos quosdam demones, circa terram custodes humanarum actionum: ac secundam tertiam quæ prouidentiam à prima proficisci, ut potestate omnia à Deo gubernentur, qui primos, & secundos, & tertios procuratores constituit. In quo quod omnia ad Deum refert, & ab eius voluntate omnem pendere prouidentiam affirmat, in laude ponendum est. Quod verò secundam prouidentiam facit eos, qui cælorum orbem torquent, non item. Non enim hoc prouidentia est, sed fatum, & necessitas. Nam utcumque illi figurentur, necesse est, & quæ fiunt, fieri, & quidem aliter non contingere. Eorum autem quæ

providentia gubernantur, nihil cadere sub necessitatem iamdudum ostensum est. Stoici qui & fatum, & in nostra esse aliquid potestate tuentur, nullum locum providentia relinquunt, imò reuera voluntates nostras libertate spoliant, quòd supra à nobis probatum est. Democritus, Heraclitus, & Epicurus, neque uniuersis, neque singulis, à Deo provideri volunt. Epicurus enim dicebat, Quod beatum sit, & immortale, neque ipsum habere negotia, neque alteri exhibere : quare, neque iracundia neque gratia, teneri. hac enim omnia, imbecillitate spectari. Ira enim à Deo aliena est. Excitatur enim in re, quæ contra quam velimus, accidat. Deo autem nihil præter voluntatem accidit. Atque hi quidem conuenienter suis principijs, existimant. Nam qui putent hoc uniuersum, casu, & temerè esse constitutum, merito dicunt omnia vacare providentia. Quorum enim nemo creator sit, eorum quis sit procurator? Est enim evidens, temerè debere ferri, quæ à principio temerè procreata sunt. Itaque prima illorum sententia resistendum est. Hac enim labefactata satis magnam vim habebunt, quæ dicta sunt, ad demonstrandam providentiam.

Quare hac refutatione ad suum tempus reservata, veniamus ad Aristotelis opinionem, & cæterorum qui negant rebus singulis à Deo consuli. Nam Aristoteles à natura sola vult administrari singula, ut in sexto Ethicorum ad Nicomachum obscure significat : Hanc enim ut quæ diuina sit et insit omnibus quæ generantur, cuique naturaliter suggerere, ut ad res salutares accedat, fugiat quæ contraria sint. Quodq; enim animal, ut iam dictum est, & idoneum sibi alimentum deligit, & quod utile est sequitur, & remedia morborum natu-
raliter

valiter habet cognita. Euripides, & Menander quibusdam locis mentem, quæ in quoque sit, cuique providere asserunt, Deum verò neminem. Verum mens quidem vijs solis perspicitur, quæ in nostra potestate sunt. Aut enim est rerum, quæ sub actionem cadunt, & artium, aut contemplationis. At providentia eorum est, quæ in nostra potestate non sunt, ut verbi gratia, ut opulentus quis sit, & non opulentus, sanus & non sanus: Quorum nihil facere mens potest, ac ne natura quidem, ut Aristoteles putat. Natura enim opera perspicua sunt. Quid autem ad mentem, aut ad naturam, quod aliquando ab eo poenæ exigantur, qui hominem occiderit, aliquando sceleris poenam effugit? nisi quis dicat quod mentis & naturæ est, ad providentiam pertinere; quod sequitur, ad fatum. Quod si mens, & natura ad providentiam pertinent, quæ sequuntur ad fatum, nihil erit in nostra potestate. Sed non ita se res habet. Quæ enim ad mentem spectant, tam eam quæ in agendo, quam quæ in contemplando ponitur, in nostra esse potestate docuimus. Non omnia autem quæ providentia guntur, naturæ sunt, & si quæ naturæ sunt, providentia administrantur: Multa enim quæ Dei providentia accidunt, non sunt naturæ opera, ut de eo qui hominem occidit, ostendimus. Est enim pars providentiæ naturæ, non ipsa providentiæ. Itaque isti naturæ & menti, rerum singularum providentiam attribuunt. Cateri Deo curæ esse aiunt eorum quæ sunt permanentium; ut nihil eorum quæ nata sunt occidat, & huius unius in Deo esse providentiam. Singula verò fortuito, temerè quæ iactari, eam quæ ob causas multa iniqua facinora, multas cades, & ut dicam summam, omnem improbitatem inter homines versa-

ri, & horum alios fortuito pœnam vitare, alios etiam puniri; quippe cum, quæ ad rectam rationem, & ex lege sunt, non omnino eueniant. ubi autem neque ratio, neque lex dominatur, quomodo dixerit quis Deum esse qui procuret. Et quidem ferè usu venit, ut viri boni ledantur iniuria, & deprimantur, & innumerabilibus malis affligantur: improbi contrà & importuni homines augeantur potentia, opibus, honoribus in Repub. ceteris que bonis, quæ ad vitam commodè degendam pertinent. Mihi verò videntur qui hæc loquuntur, quum alia multa ignorare præcepta providentiæ, tum maxime animæ immortalitatem. Nam eam mortalem esse arbitantes, huius vitæ terminis res humanas definiunt. deinde prava, & perversa habent de bonis iudicia. Eos enim qui opibus circumfluunt, & dignitatibus insolescunt, & cæteris fluxis, caducis que bonis gloriantur, felices esse, & beatos indicant. Animi autem bona, pro nihilo ducunt, quæ multo corporis, & externa bona antecellunt. Prestantiora enim bona sunt, quæ rerum sunt præstantiorum. Itaque tantò virtutes diuitias, sanctitatem, cætera excellunt, quanto anima corpus antecit. Quare cum sola, tum cum alijs coniuncta hominem beatum reddunt. Cum alijs in latitudine, sola, & per se in circumscriptione. Nam eorum quæ sunt, partim circumscriptè intelliguntur, ut bicubitum; partim late, ut aceruus: Nam de aceruo si duos modios demas, quod relinquitur, aceruus est. Item beatitudini in latitudine intellectæ, si detraxeris corporis & externa bona, solas que virtutes reliqueris, nihilo minus beatitudo manet, ipsa que sola virtus se ipsa ad beate viuendum contenta est. Omnis ergo bonus, beatus, & omnis improbus

ius miser, etiamsi omnibus prorsus fortuna bonis quæ dicuntur, abundet. Quæ cum multitudo ignoret, solos beatos ducit, qui & corpore probè sint affecti; & copiosi. Quare prouidentiam reprehendunt, quæ prouidentia res humanas non solum ex his quæ sensibus notantur, sed etiam ex sua, & propria præcognitione administrat. Cum enim Deus non nesciat bono viro expedire pauperem esse, eiusque sensum opes, si dentur, deprauaturas, utiliter eum in paupertate sinit viuere. Ac qui opulentus est sæpè importuniorem fore videns, si egeat (ad latrocinandum enim aut ad trucidandos homines, aut ad alia quædam grauiora facinora animum adiungeret) potiri illum opibus permittit. Itaque & ad sepeliendos liberos, & ad vitandos famulos sæpè nobis utilis paupertas fuit. Effet enim eorum salus interitu acerbior, si & liberos improbos, & famulos prædones haberemus. Nos enim nihil rerum venientium præsentientes, & ea quæ instant tantum spectantes, non rectè de ijs quæ in rebus humanis eueniunt, iudicamus. At Deo etiam futura, tanquam præsentia sunt. Sed hæc quidem contra eos, qui prouidentiam damnant, disputata sunt. In quos etiam illud è scriptura sancta conueniet dicere: An lutum dicet figulo? & quæ sequuntur. Quomodo enim non fugiendus homo est, qui contra Deum legem fert, & aduersus prouidentia opera nititur, cum ne hominum quidem legibus audeat obsistere? Itaque his erroribus, vel hac potius impietate, prætermissa, ostendamus non rectè eos à rebus singulis prouidentiam remouere, cum vniuersis, & generalibus à Deo consulatur. Hæ enim tres sola causa afferri possunt, cur res singule Dei prouidentia non regantur. Aut enim Deum ignorare,

rectum esse, etiam illis consulere, aut nolle, aut non posse. Verum ignorantia quidem, & inscitia, ab illa beata natura alienissima est. Est enim ipse metus cognitio, & sapientia, & scientia. Atqui quomodo homo qui sapiat aliquid, ignoret omnibus individuis pereuntibus, etiam uniuersa interitura? Nam ex omnibus rebus singulis, uniuersa constituuntur. Species enim omnes, singulas res exequant, & reciprocantur, unaque intereunt, & una conseruantur. Neque quicquam obstat quo minus omnia individua intereant, si diuinitus nulla providentia gubernentur. Quibus pereuntibus etiam uniuersa interibunt. Quod si dicant hoc solum illi cura esse, ne omnia individua intereant, ut species conseruentur, non vident se dicere etiam singularum rerum quandam procurationem esse, quandoquidem rebus singulis, ut ipsi aiunt, prospiciens, genera, species que tuetur. Alij dicunt non ignorare quidem Deum, sed providere nolle. Verum hoc ipsum nolle, duabus de causis accidit, aut ob ignauiam, aut quod indecorum sit. Ecquis ita insanat, ut ignauia Deum accuset? Rursus enim duabus de causis, ignauia innascitur, voluptate & timiditate. Aut enim voluptate aliqua illecti, ignaui sumus: aut metu aliquo, ab agendo remouemur. Quorum neutrum de Deo suspicari fas est. Sin ignauia quidem Deum liberant, sed illi indecorum hoc genus providentiae dicant: indignum enim esse eiusmodi beatitudine ad res viles, & minutas se demittere, & corporeis ex nostra que electione, & voluntate manantibus ineptiis, velut profanari, ideoque providere nolle, non intelligunt se Deo duas vitiosissimas affectiones tribuere, superbiam, & iniquationem. Aut enim ob superbiam

Deus

Deus imperium, & gubernationem rerum singularum despiciat, quod dictu absurdissimum est, aut ut ipsi loquuntur, quod inquinacionem deuinet. Quod si cum radij solares vim habeant attrahendi humorem omnem, negant inquinari solem, eiusque radios, cum ceno lucem inferunt, sed integros, & ab omni sorde puros manere dicunt, quomodo Deum rebus humanis profanari existimant? Non sunt hæc hominum dogmata, qui Dei naturam perspectam habeant. Nam in Deum, neque tactio, neque interitus, neque macula, neque commutatio ulla potest cadere. Inquinatio autem, & omnia eius generis ad mutationem pertinent. Veruntamen nonne absurdissimum est, quemlibet artificem maxime que medicum, vniuerso consulentem, nullam rem de singulis ne minimam quidem artis, & curæ expertem, præmittere, quod sciat conferre aliquid ad rerum vniuersitatem? Deum eiusdem vniuersitatis molitorem, etiam opificibus rudiorē reddere? Caterum an providere quidem vult, non tamen potest? Quomodo non perspicue absurdum est, Deum imbecillem asserere, & bene mendi facultatem non habere? Præterea dupliciter intelligi potest, Deum indiuiduis providere non posse, aut quod ipse naturā non sit ad procurandum idoneus, aut quod res singule prouidentia non sint capaces. Verum idoneum quidem illum esse naturā ad prouidendum, etiam ipsi concedunt, dum aiunt illum rebus vniuersis providere, eo que magis, quod inferiora ad superiora perungere non possunt: at superiorum vis etiam usque ad ultima, sensumque fugientia, omnia fouens & conseruans, pertineat. Omnia enim à diuina voluntate pendent, & inde permanentiam, salutem que accipiunt. Esse autem

etiam individua ipsa, & res multiplicatas, capaces providentia, ex animalibus perspicitur, quæ imperiis quibusdam, & magistratibus gubernantur, & unum in locum convenientia, principibus quibusdam subiciuntur, quos audientes sequuntur, ut in apibus, & formicis, aliisque plurimis licet cernere. Sed hoc qui in hominum cultum & Rempub. intuebitur, maxime animadvertet. Videmus enim eos legislatorum, & magistratum rectionem, & procuracionem admittere. Quæ qui recipiat, quo modo in eum Dei providentia non cadat? Iam verò etiam res singulas regi providentia, magno argumento est, quod naturaliter eius notitia hominibus est insita. Nam difficili, & necessario nostro tempore statim ad numen divinum, & preces configimus: velut natura nos sine doctrina ad Dei opem perducere: Non autem sine doctore nos natura ad id duceret, quod eadem natura non fert, ut fiat. Nam in repentinis perturbationibus, & timoribus sine electione, neque deliberatè & antequàm aliquid consideremus, Dei numen invocamus. Quicquid autem naturaliter, quamque rem insequitur, in eo tanta vis est ad demonstrandum, ut contradi. nihil possit. Quæ ergo ratio istos ad hanc sententiam adduxit? Primum quidem, quod existiment cum corpore animam interire. Deinde quia rationem rerum singularum providentia percipere nequeunt. Verùm animam morte non deleri, neque huius vitæ circumscriptione res humanas terminari, & discessus ab uno corpore in aliud, quod doctissimi quique Græcorum probant, & loca quæ dicuntur animabus, pro cuiusque vitæ distributa, & supplicia, quibus per se animæ afficiuntur, declarant. Hac enim etsi in alio quo-

primum

piam peccant, tamen remanere animam post hanc vitam, & luere pœnam peccatorum, confitentur. Sin providentiæ ratio rerum singularum, à nobis comprehendendi non potest, ut certè non potest, prout illud testatur, Quàm indagari nequeunt iudicia tua, neque inuestigari via tue ! non tamen hanc ob causam neganda providentia est. Neque enim quoriam maris terminos & arenæ numerum ignoramus, neget quis mare, aut arenam esse. Nam hoc quidem modo etiam hominem, aut aliud quodpiam animal esse negent, quoniam numerum hominum, & ceterorum animalium nesciunt. Nam individua nobis infinita sunt. Quæ autem nobis infinita, nobis incognita ; ac universa quidem sæpè ratione comprehenduntur, res singule, ut comprehendantur, fieri non potest. Cum autem sit in unoquoque homine duplex differentia : una, qua ab alio homine discrepat : altera, qua à seipso (multum enim quotidie quisque mutatur, & à seipso differt in vitæ genere, in studiis, in vitæ necessitatibus, in cupiditatibus, & accidentibus. celeriter enim se vertit hoc animal, & cum vitæ necessitatibus, temporibus que mutatur) necesse est etiam congruentem cuique providentiam, eam que differentem, & variam, & multiformem, & cum rerum singularum immensitate coniunctam comitari. Quod si accommodatam cuique oportet, in quaque re, & propriam esse providentiam, infinita autem est rerum singularum differentia, simul infinita est eis accommodata ratio providentiæ. Sin autem infinita, etiam nobis ignota. Quare non ob ignorance nostram moderatio, curæque rerum delenda est. Quæ enim tu non rectè geriputas, ea prudenter Deo decreta sunt. Sed tu, quoniam causas

causas ignoras, prudenter geri negas. Idem enim nobis usu venit, in providentia operibus, quod in ceteris rebus quas non assequimur. Ex coniectura aliqua, ea que obscura, tam cognoscimus, & imagines quasdam, umbras que operum eius, ex his que fieri videmus, velut suspicantes, sumimus. Dicimus enim quadam fieri permissione Dei. Permissionis autem multa sunt species. Permittit enim sæpe etiam virum bonum in calamitates incidere, ut latentem in eo virtutem ceteris prodat, ut de Iob accepimus. Alias permittit aliquid absurdi fieri, ut re qua absurda videatur, magnam quandam rem, & admirabilem assequatur, ut per crucem salutem humani generis. Alio modo sanctum & piwm hominem in erumnis, & miserijs permittit, ne de bona animi cum scientia, & potestate, sibi data in arrogantiam prolatur, ut in Paulo animaduerti potest. Deseritur igitur quis ad tempus, ad correctionem alterius, ut eius casum ceteri intuentes erudiantur, ut in Lazaro, et diuite euenit. Natura enim ita comparatum est, ut dum alios in malis cernimus, ipsi animus contrahamur, ut sciti à Menandro dictum est.

Dei timentes numen, in malis tuis.

NEGLIGITUR etiam aliquis gloria alterius causa, non suo aut parentum vitio, ut is qui natus erat cecus, ad gloriam filij hominis. Rursus ad alterius emulationem, mala perpeti quispiam permittitur, ut eius qui perpeffus sit gloria amplificata, ceteri spe futura laudis, & cupiditate venturorum bonorum, commoti; idem sine ulla dubitatione patiantur. Quod in martyribus per-

spicimus,

spicimus, & qui pro patria, aut genere suo, aut dominis
occubuerunt. Quod si cuiquam aduersari rationi videatur,
ad alterius correctionem quempiam vexari; sciat
hanc nostram vitam esse certamen, & stadium virtutis.
Itaque quo labores maiores, eo maiora premia. Nam
perpeffionis modus & finis est premiorum remuneratio.
Eam ob causam Paulus innumeris malis affligi situs est,
ut maiore, & absoluto victoria premio potiretur. Quare
omnia rectè, & decenter prouidentia opera efficiuntur.
Quod ita esse, ea que Deum ratione omnia moderari,
quam solam rerum natura patitur, si quis duo hec
spectet, que ab omnibus conceduntur, rectissime animaduertet.
Bonus est, solus que sapiens. Quare quod bonus est, merito prouidet:
Quod sapiens, sapienter, & optime prouidet. Si enim non prouidet, non est bonus:
si non rectè prouidet, non est sapiens. Itaque hos duos scopos
intuentibus, nullum prouidentia opus damnandum est,
neque re non explorata de ea quicquam detrahendum:
sed omnia in bonam partem accipienda sunt, omnia
habenda admirationi, omnia rectè & decorè fieri credenda,
etiamsi vulgo iniqua videantur: ne maledicentiam
vituperabili admodum inscitia nostra cumulemus.
Verum illud perspicuum est, cum dicimus omnia rectè fieri,
nos non de hominum vitijs loqui, neque de operibus
que in nostra potestate sita sunt, & a nobis fiunt,
sed de prouidentia effectus, que in nostra potestate sita non sunt.
Quomodo ergo viri sunt acerbissima morte multantur,
& sine causa iugulantur? Si enim iniquè, cur iusta illa
prouidentia, eadem non prohibuit? si iuste, nullum est
peccatum eorum, qui occiderunt. Respondimus, & eum qui occidit,
iniquè occidisse, & eum qui

qui occiditur, aut iuste occidi, aut utiliter. Iuste aliquando ob improba quædam facinora nobis incognita: utiliter, quod occupet providentia futura illius maleficia, & quod è re illius sit non ulterius vitam producere. quod Socrati, & sanctis viris accidit. At qui occidit, iniuste occidit. Non enim eam ob causam, neque quod sibi liceret, sed spontè questus faciendi, & prædandi causa. In nostra enim est potestate agere: perpeti, ut verbi gratia, occidi, in nostra potestate non est. Nulla autem mors mala est, nisi quæ ob peccatum offertur: ut è morte sanctorum hominum cognoscitur. Improbis verò etiam si in lectulo, etiam si repente sine molestia vlla, vitam finierit, malè mortuus est, ut qui malam sibi sepulturam assuevit peccatum. Qui tamen interemit, improbè interemit. Nam in his qui iuste interficiuntur, subdit se in locum carnificis: In his qui utiliter, sanguinariorum, & sceleratorum. Idem indicandum de iis, qui hostes interimunt, & bello capiunt, & in captos omne exemplum improbitatis edunt. Item que idem de iis, qui plus æquo sibi appetunt, & alios pecunia spoliant. Etenim & iis, quibus eripitur, verisimile est conducere non possidere; & qui alienam pecuniam concupierunt, iniusti. Nam habendi cupiditate inducti, non quia illis sit utile, aude-
merunt.

F I N I S.

EXCVDEBAT CHRISTOPHORVS
PLANTINVS ANTVERPIÆ,
ANNO CIO. IO. LXIV. IDIBVS
DECEMB.